

ناسری ره‌زازی

نیو
له‌کۆمه‌لی کورده‌واریدا

۱۹۹۱ - ستۆکه‌زلم

هه‌وا‌نامه‌ی کتیب

&

KURD ARSHIV

ناسرى رهزاسى

نىو
له كۆمهلى كورده واريدا

000001389578

۱۹۹۱ - ستۆكھولم

Nasir Rezazî

Nêw
le Komelî Kurdewarî da

APEC-TRYCK & FÖRLAG

BOX 3318 , Spångavägen 345, S-163 03 SPÅNGA/SWEDEN

TELEFON: 08 - 761 81 18 * TELEFAX: 08 - 761 24 90

ISBN: 91-87730-04-9

پیشہ کی :-

یہ کہیٰ لہ ہناغہ گانی مانہ وہی ہدر گہلو نہ تہ وہ بہک ،
زمانہ . نہ گہر زمان لہ نہ تہ وہ بہک پاوان بکری و نہ توانی قسہی
پنی بکاو ہوی نہ بی پنی بخوینی و بنوسی ؛ لہ مانہ خرابتر ، بہ
توزی بہ سہریدا داسہ پینن کہ بہ زمانیکی تر باخیوی و ہلس و
کہوتی لہ تہ کا بکا ، نہ وہ ہیچ کہ زمانہ کہی لہ بیر دہ چیتہ وہ ،
بہ لکوو زور شتی دیکہ شی کہ بہ زمانہ کہ وہ پدیہ ستہ ، لہ
کیس دہ چی ؛ نمونہ ہی زہق و ناشکراش ہو سہ لماندنہ تم
مہ سہ لہ بہ گوردہ گانی تورکیہن :

نہو کوردانہی کہ ژردہستی حکومہتی فاشیست و
شؤفینیستی تورکیہن ، لہ بہر نہ وہی زمانہ کہ بیان لی پاوانہ و
ناتوانن کہ لکی لی وہ رگرن ، بہ تورکی قسہ دہ کہن ! تم کارہ ساتہ
بوتہ ہوی نہ وہ کہ لہ لایہک زمانہ کہ بیان لہ نہ شو نما بکہوی و
زورہ شیان لہ بیریان بچیتہ وہ ، لہ لایہکی دیکہش بوتہ ہوی
نہ وہ کہ نہو کوردانہ ، لہ ژر شدوتی فہرہنگی تورکا گہورہ
بنو تورک لہ ناو دہرینن و لہو دیارہ بہ نرخ و بنہرہ تیبہی
گہلہ کہ بیان ببیش بن !

لہ راستیشدا وایہو ، زمان کولہ کہیہ ہو راگرتن و مانہ وہی
پیناسہی نہ تہ وایہتی ہدر گہلو و نہ تہ وہ بہک .

نیش و کوو دیارده‌یه‌کی کومه‌لایه‌تی و شوننه‌وارنکی نه‌ته‌وایه‌تی، که‌ره‌سه‌یه بسز بانگ‌کردن و هه‌ل‌واردن و هه‌ل‌ب‌ژاردن و ده‌ست‌نیشان‌کردنی بو‌ونه‌وه‌ری گیانله‌به‌رو بینگیان.

سرووشتی هه‌ر ولاتیکیش له باری جوغرافیاییه‌وه وا هه‌ل‌که‌وتوه که هه‌ر دژلو و ده‌شت و چیاو رووبارو کانی و زه‌لیایه‌ک، نیوی تایبهدت به‌خزی هه‌بی؛ ته‌نانه‌ت سه‌گ و پشیله‌وه مه‌رو بز و ته‌واوی گیانله‌به‌رانی دیکه، که هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک به‌زمانی زگماکی خزی نیودیزیان ده‌کا.

به‌لام بز نیمه‌ی کوردی له هه‌موو مافینک بینه‌ش، نیودیزکردن به‌کوردی، به‌تایبهدت له دوو پارچه‌ی کوردستان، پوانه‌و تاوانه‌و! داگیرکه‌رانی کوردستان، که‌وتوونه‌ته‌پلو پای نه‌وه‌که، نه‌و نیوه کوردییانه‌ی نیستا له کوردستان هه‌یه‌و پیناسه‌یه‌که بز بوون و هه‌بوونی کوردو خاکی کوردستان، بگژرن و بیگرته‌وه‌وه بیسپرنه‌وه‌وه وای بنونان که کوردستان، کوردی لی‌نه‌ژیاوه‌وه نه‌و ولاته‌نیشتمانی کورد نه‌بووه‌وه نیبه‌!

له‌به‌ر نه‌و هزیانده‌ی له سه‌ره‌وه باس‌کراو چه‌ند هزی دیکه، که تاماژه‌ی به‌وانیش ده‌که‌م، به‌یارمه‌تی زور سه‌رچاوه‌ی‌ترو نه‌وه‌ش که خزم زانیم و له‌بیرم ما‌بوون، ده‌ستم دایه‌ کز‌کردنه‌وه‌وه نووسینی نه‌م "نیو"انه‌ی که نیستا له‌به‌ر ده‌ستن.

له لایه‌کی تروه‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی تا راده‌یه‌ک له زمانه‌ده‌بیاتی کوردی شاره‌زام و به‌هزی گوزانییه‌وه له‌ته‌کیا سه‌رو کارم هه‌یه، له لایه‌ن زور که‌سو و دۆست و ناشناوه‌ نه‌گه‌ مندالیان ده‌بوو، به‌نامه‌و ته‌له‌فون، داوای نیوی کوردییان لی‌ده‌کردم، منیش ناچار بووم وه‌دووی که‌وم و به‌رسیقیان به‌ده‌مه‌وه، که

نهمهش یه‌کی‌تر له هژکانی کۆکردنه‌وه‌ی نهم "نیو"انه بوو. له‌راستیدا من یه‌که‌م کۆکه‌ره‌وه‌ی نهم "نیو" گه‌له‌ نیم و یه‌که‌م که‌په‌ت نییه، که نیوی کوردی چاپ و بلاو ده‌کرنه‌وه. به‌ر له‌مه‌ چه‌ندین کتیبوولکه‌ی نیوی کوردی بلاو بوونه‌ته‌وه که وێرای سپاس له‌و ره‌ه‌جی کیشاویانه، ده‌بێ بلیتم، که‌م و کووربیا‌ن یه‌که‌جار زۆره.

۱- نه‌و "نیو"انه راقه‌# نه‌کراون و به‌پینی نه‌و بارو دۆخه‌ی کوردستانی داگیرکراو هه‌به‌ته‌ی و کورد له‌ مافی چاره‌نووسی خۆی بیه‌شه‌و خۆنندن و نووسینی کوردی له‌ چه‌ند به‌شیدا نه‌بۆته‌ باو، زۆر که‌س نازانن واتای نیوگه‌لی ئاران، به‌تیا، ته‌وار، داها‌ن، رۆندک، زۆزان، یانی چی‌ا چونکه‌ له‌ کوردستان گه‌لێک نیوی وه‌کوو نیوی گول، گیا، دار، ده‌شت، چیا، رووبار، گوند، باژێر، هاوینه‌هه‌وار، تیره، هۆزه‌به‌، که‌ نیویان لی‌گیراوه‌ته‌وه، به‌لام بز زۆریه‌ی خه‌لک، واتاکانیان شاره‌به‌و نادیار؛ هه‌رچه‌ند نه‌زانینیشیان تاوان نییه، من بز خۆم زۆر که‌سم دیوه‌ مندا‌له‌که‌ی به‌ کوردی نیو ناوه‌ به‌لام نه‌یزانیوه‌ واتاکه‌ی چیه‌، نه‌گه‌ریش لیم پرسیبیتن نه‌و نیوه یانی چی‌؟ گوتویانه‌ نازانین یانی چی‌ا نیوه‌ نا!

۲- زۆریه‌ی نه‌و "نیو"انه له‌ لایه‌ن هه‌ندی براده‌ری فارسینه‌زانی کوردی کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئی‌راقه‌وه‌ بلاو کراوه‌ته‌وه که له‌به‌ر نه‌وه‌ی وه‌کوو کوردی ئیزان، شاره‌زای زمانی فارسی نین، نیوی فارسی وایان به‌ کوردی له‌ قه‌له‌م داوه، که‌ به‌رێکیان نه‌بێ له‌ فارسیدا هه‌ن، نه‌وانی‌تریان بز نیو ناشین و هه‌ردیان به‌سه‌ر به‌رده‌وه‌ نی‌یه.

بز وینه‌ چه‌ند نیویان لێره‌دا ده‌خه‌مه‌ به‌رچاو که به‌ کوردبیا‌ن

زانیون:

ناراسته، نالووده، نهرجومدن، نهنجوومهن، بههزاد، بیمار، پاکیزه، پایان، خاکبین، دهرامدت، دهرنهنجام، سدرحهده، سزپهر، شهفهق، فدرهیدوون، فدرامهرز، گوشاد، مهشق، مههتاب، وهرزش، یهکتاو زوری تر.

نهم چند نیهوم له دوو کتیبیان دههیناوهو کزکهرهوهکانیان نیوپ ناکهمو نهوانی تر با بوهستن. ههروهها گهلینک نیوی دیکه، که من بز خزم نیستاش نازانم کوو سهربان ههلیناوهو کونرا هاتوونته بهرا

نهی زمانی کوردی و فارسی بزانی، دهزانی زور وشه له کوردیدا ههید، که له فارسیشدا ههیدو له ههر دوو زمانهکهدا، وشه ی هاویهشه، وهکوو:

نارام، نارهزوو، نازاد، ناشنا، ناواز، ناههنگ، باران، باوه، بههار، بهختیار، بهشیمان، پهپکار، پهری، پهپکه، پهپمان، پهپام، تازه، تاپان و زور وشه نیوی دیکه، بهلام زور نیوههه که نه وشهیهکی هاویهشن له زمانی فارسی و کوردیدا، نه کوردین: «نهوزاد» نینوکی فارسیبهو کوردی نیراق زوریان نهم نیوهیان له مندالی خزیان ناوهو پینشیان وایه کوردیبه! له کاتینکدا نهوزاد واته: نوینا، تازهزی، مندالی تازه بهدنیا هاتوو، کزپهی تازه لهدایکبوو، ساوا، کهچی نهم نیوهو چندین نیوی تریان بهکوردی وهرگرتوهو بهکوردیبیان داناون! بریا ههر نهوزاد با، نیوی لهمه سهیرو سهمهههترم دیوه! دیاره به نمونه هینانهوهی نهم "نیو"انه، تنبا لهبهه نهوهیه که، مالی خه لکی تر، به تویزی نهگری به (تووتشی دهخون!) دهنا من دژ بهوه نیمو بههش نیبه نهگهر کوردینک به

فارسی، بان زمانیکی تر منداله‌کهی نیو بنی. هدرکه‌س به پینی
هدستو مرخی خوی نیو هلدده‌بژیری، هدر چه‌شنه
بیرکردنه‌وه‌یه‌کیش نازاده‌و مافی خوزای هدر مرؤفیکه، نو
هده‌قه به بدرانبه‌ره‌کهی ره‌وا بیینی.

(به‌داخوه براده‌رینک له سوند، له کتیبوولکه‌یه‌کی نیودا که
بز مندالی کوردی کؤکردۆته‌وه!! له بهر وشکه‌رؤیی #،
ناشاره‌زایانه‌و هدره‌مدکی، بی‌ته‌وه‌ی ناگای له‌وه بی که نیسلام
مه‌کنه‌به‌و عهره‌ب نه‌ته‌وه، هینرش کوردۆته سهر گهلانی
عهره‌ب و تورک و گرتوونیه‌ته بهر برکه‌ی گالته‌و توانج!)

من پیم وایه ئه‌گهر کوردستان، که نیستا دابه‌شه له دۆز
چوار ولاتی داگیرکهری وه‌کوو ئیران و ئیراق و تورکبه‌و
سووریه، له باتی، دابه‌شی نیوان چوار ولاتی ئیعالیا و
ئۆتریش و سووس و ئالمان با، هدر نه‌وه‌نده‌مان رق
لی‌ده‌هون، که نیستا رقمانه له عهره‌ب و تورک و فارس،
له کاتینکدا هدر نه‌ته‌وه‌یه‌ک، زمان و نه‌ده‌بیات و فدره‌نگی
خوی لا به‌ریزه‌و خۆشی ده‌وی و ده‌بی واش بی، نیتر که‌نگی
سزاواره، هینرش بکرنته سهر گهلانی دیکه و زمان و ویژه‌بان به
هیچ بگیری و گالته‌بان پی‌بکرنه!

* * *

نیوی کوردی، له‌و ده‌ورانه‌وه که کورد ره‌دووی نایینی
زه‌رده‌شت بووه، هه‌تا نیستا که نایینی نیسلامی له‌سهر زاله،
گهلینک گۆزانی به‌سهردا هاتووه. جاری له‌به‌ر هینرشه‌کانی
«سه‌لجووقیبیه‌کان و مه‌غوله‌کان و تورکه عوسمانیبیه‌کان» بز سهر
کوردستان و مانه‌وه‌بان له‌م ولاته، گهلینک نیوی ناکوردی،
به‌تایبته‌ت تورکی و هی‌تر... له زۆر ناوچه‌ی کوردستان،

تەپیان بە نینوی کوردی هەلچنیووە و لەمانە گرینگتر بە هانتی
نیسلام و داسەپاندنی ئەو مەکتەبە و زمانی عەرەبی بە زەبری
شیر و تیر، ئەوە ئیتر نینوی کوردی، بە جازیک لەبەرە
کەوتوووە بە هۆی کۆلکە مەلای کوردەو، ئەوە نەدی تر لەسەری
دراو و سەرەوین کراو.

مێژوونووسانی شۆفینیستی دەستندەخۆری داگیرکەریش،
زۆریان ویستوویانە، لە نووسینەوێ نینوی کوردیدا گێزەشینی
بکەن، وەکوو ئەو کارە ی کە شەمیمی هەمەدانی لە جوگرافیای
کوردستاندا بە فیتی ساواک کردوویەتی و مامۆستای زانای
کورد، "عبدالرحمان زییحی"، پێداچۆتەووە بەرپەرچی داوێتەووە
راس و ریشی# کردووە.

شەمیمی هەمەدانی لە جوگرافیای کوردستاندا وشە
«داغ» و «چای» و «گەندە» ی تورکی، بە دوا ی نینوی چیا و
رۆبارو گوندی کوردییەو نووساندووە، بۆ ئەوێ وا پیشان بدا
ئەم "نیو"انە کوردی نین، کە ئەویش لە راستیدا، بە ئەنقەست و
لە سەرچاوە عوسمانییەکانەووە وەری گرتووە!

(بەداخەو* زۆر لە گوندەکانی کوردستان، یان نینویان
گۆر دراو و کراو نەتە تورکی، یان دوا ی سازکردن، نینوی
تورکییان لێ ناو: قوونقەلا، قەرەداغ، دەلیکداس، ساوجبلاغ،
ئالبلاغ، قەرەکەند، یەلغوز، قووشچی و زۆری تر، کە هۆی ئەو
نیو تورکییانە، زالبوونی موغولەکان، عوسمانییەکان و
سەفەویدەکان بوو.

---

* نووسینی ناو ئەو کەواتە بە لە کتێبی (شاری و سەران)، نووسراوی
کا کە لە هەسەتانی وەرگیراوە.

هولاگوو خان، بهشی زوری تهمدنی له مەرارهو میانداووا
رابواردوو له قهراخ چۆمی جهغهتوو، گوندیکی ساز
کردوو له لینی دانیشتوو، که نیستاش نهو گونده هەر ماوه
نیوی قهلائی «ته لاکۆیه».

هولاگوو به بزندی سدرکهوتن له شه پینکدا، دهستوری داوه
په پیکه ری که لیک و شیرینک له سدر بهردینک، بۆ یادگار
هدلکه نن، که نهو بهرده نیستاش لهو گونده دا ماوه (به پیتی
که لو شیر) بهودا هه لگوتراوه.

له زهمانی نیویراوا، دوو برا به نیوی «په رغوو» و
«ته رغوو»، هەر کامیان به له شکرینکی زۆره وه، هورووژمیان
هیناوه ته سدر ولاتی نیمه، بهلام خه لکی نازای نهو ولاته
وچانیان پی نه داوون و په رغوویان له نیزیک شاری مه هابادا
کوشتوو و له شکریان تینکشکاندوو، که نیستاش چۆمیک که
به مه لپهندی نهو شه په دا دینه خواری و به ره و ده ریای ورمی
ده روا، به نیوی نهو سدراره موغولیه وه به «په رغوو» یان
«په رغوو» ی پی ده گوتری؛ برا که ی دیکه شی به نیوی ته رغوو،
له نیزیک شاری بۆکاندا تینکده شکی و ده کوژی، که مه لپهندی
نهو شه په ش، کینیک بووه به نیوی ته ره غه، که له وشه ی
«ته رغوو» وه وه و ره گیراوه و نیستاش هەر نهو نیوه ی له سهره.
له داوینی نهو کینه شدا گوندینک هه په به نیوی ته ره غه.

نهو میژوونوو سانهش که به ره مه کانیا کوردی نین و گرینگتر
له وهش خوشیان کورد نه بوونه، نیوه کوردیه کانیا بینه له و
راست و دروست وه کوو چۆن ده بیژرین، نه نو سیوه ته وه که به
هاسانی بنا سرنه وه و بنو سرن.

کوردی واش هه ن که به عه ره بی و فارسی و تورکی، له سهر

کورد نووسیویانه بهلام ئەم مەسەلەیان لەبەرچاو نەگرتوووە کە
 چۆنەتی بێژرەیی # نیوکان، بە نیشانەی سەر و ژێر بۆر، یان
 بە لاتینی دەست‌نیشان بکەن، ئێستە بە عەرەبی، فارسی،
 تورکی، یان زمانیکی تر نووسرابێ، بۆ مە ھەر ھەمان دۆخو
 بۆتە ھۆی ئەوە کە ئەو "نیو"انە بۆ ھەموو کەس بە ھاسانی
 نەناسرێنەو. بۆ نمونە ھەر کەسێک پێشەکی شەرەفنامە، بەشە
 فارسییەکە، کە "محمد محمەد لوی عباسی" سالی ۱۳۴۳ی
 ھەتاوی نووسیویەتی خوێندبێتەو، ئەو شیعەرە فۆلکلۆرە
 کوردییانەی کە لەو پێشەکییەدا چاپ کراون، ئەگەر لە
 سێبەری وەرگیراوە فارسییەکەیدا نەبێ، بۆ کەس ساق نابێتەو
 کە ئەو شیعرانە چین، مەگەر کەسێک بیستبێ دەنا زەحمەتە
 بە باشی لێیان تی بگەیی!

لەم سۆنگە پەرا، بۆ کۆ کردنەو نووسینی نیوی تیرە و
 ھۆزەکانی کوردو چیاو دەشت و چەم و کانی و گوند و باژێری
 کوردستان، بە تاییەت ئەوانەی کە نەمبێستبوون، تووشی
 گەرت و سەرھەق دە ی زۆر ھاتم و بە دیاریدەو فرە قەتیس مامەو.
 لەبەر ئەم ھۆیە، بۆ وەرستگە پانیان ناچار بووم، پرس و جز
 بکەم. بە ھەر حال، ئەو کارەم کردو وام بە ئەورام* زانی راقە #
 بکرنن:

ئەگەر نیوی دەشت، چیا، یان رووبارە و واتا کانیان
 دا پۆشراو، دەست‌نیشان بکرنن؛ ئەگەریش نیوی گۆل، گیا،
 دار، یان شتیکی تر، شی بکرننەو، با لاتنی کەم خاوەن نیو
 بزانی نیو کەمی لە چیدەو ھاتوو و لە چی گیراوە تەو.

بۆ واتا کانیان، لە فەرھەنگی وشە و سەرچاوەی دیکە کە لێک
 وەرگرت؛ واتای ھەر نیونکیشم نەزانیباو لە فەرھەنگی

وشه كاندا ده‌ست نه‌كه‌وتبا، پرس و جزم ده‌کردو به‌دوویدا
 ده‌گه‌رام تا وه‌ده‌ستم ده‌خست. گه‌لینکیان واتا کراون، برینکیان
 راقه کراون و هه‌ندینکیان شی‌کراونه‌ته‌وه، له‌سه‌ر به‌شینکیشیان
 شینعرو به‌سته‌ی فۆلکلۆری و هی شاعیرانی کوردم به‌ نموونه
 هیناوه‌ته‌وه، تا لینیان دنیابم. به‌لام چی‌تر له‌ به‌ستی مندا
 نه‌بوو که له‌ بنج و بناوانی ته‌فی ئەم "نیو" گه‌له‌ بکۆلمه‌وه‌و
 بیان‌دۆزم و ره‌گه‌و کۆلکیان وه‌دۆزم که له‌ چیبه‌وه‌ هاتوون. پینم
 وایه‌ پینوست به‌وه‌ ناکاو هیوادارم که‌سی‌تر هه‌بن، که‌ هه‌ن و
 زۆرن، نه‌گه‌ر پینوست بی، له‌ بنج و بناوانی ته‌فی ئەم "نیو" انه
 بکۆلته‌وه‌و زانستیانه‌ واتا‌کانی کار‌دۆژه‌# بکه‌ن و وه‌کوو
 لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی زانستی بیخه‌نه‌ به‌ر ده‌ست خوینه‌رانی خولیای
 زمان و نه‌ده‌بی کوردی.

فه‌ره‌ه‌نگۆکی ئەم پینشه‌کییه‌:

ته‌ورام: صلاح

بیژره‌: تلفظ

راس و ریش: اصلاح

راقه‌: شرح

کار‌دۆژه‌: کار‌ده‌وه‌ژه‌؛ کار‌دا‌وه‌ژه‌.

کار‌دۆژه‌ وشه‌یه‌کی هه‌ورامیبه‌ واته‌ هه‌لکۆلین یان ده‌ره‌ینان به‌ کار
 یان چه‌قز. له‌ به‌مادا کار‌دۆژه‌ یانی ده‌ره‌ینانی کاکله‌ی گۆز، به‌ چه‌قز،
 یان کار‌د.

وشکه‌پۆی: تعصب

ناو یا نیو؟

له زمانی کوردیدا، وشه هدیه بۆ چهند واتا بدهکار دهبری:
(شین: گریان و رۆز)، (شین: روان و سهوزبون)، (شین:
رهنگی شین یان ناوی). (سوی: سز، داخ و عهزرت): (سوی:
تاسه، نارهزوو): (سوی: نازارو ژان): (سوی: ناسز، روانین،
نزیک، سارنژوونی برین و هی تر). هدر وه سا چهند وشه هدیه
که هدر یهک مانا ده دا. وه کوو: (ههتاو: رۆژ: رۆجیار: خۆر:
خوههتاو)، که هدر هه موویان واتا: ههتاو.

بۆ "ناو" یان "نیو"، (موکوریان) ی لی ده رچی ده لنین نیو،
پاشماوهی شوینه کانی تری کورده واری، ده لنین ناو. "ناو"
"نیو" یش جگه له وهی بهرانبهر به (إسم) به کار دیت، بۆ
"داخل" یش به کار دهبری. بۆ نمونه له موکوریان، بۆ (إسم و
داخل)، هدر "نیو" بدهکار دهبری، وه کوو نینوت چیه؟ نیوم
فلانته، نانه که له کونیه؟ ده نیو وانیکه کهی دایه! به لام له
هه رنمه کانی "هه ولینرو سنه و سلیمانی و کهر کووک و زۆر
ناوچهی دیکه ی کوردستان، به (إسم و داخل) ده گوتری "ناو".
وه کوو: ناوت چیه؟ ناوم فلانته، کوا کراسه کهم؟ له ناو ته و
کومیده م ناوه. ته نانه ت ته و کوردانهش که له ژیر ده سه لاتی
تورکیه و سووریه و سؤقیهت و به شینک له نیراق و نیرانن و به

زاراوهی کرمانجی سه‌روو داخینون، ده‌لین: ناف. که واپوو،
 نه‌گهر به لاتی زور حیسابی بکه‌ین، ده‌بی بگوتری ناو، به‌لام
 من له‌م کتیبه‌دا به جینگهی "ناو"، "نیو"م به کار بردوو
 چونکه، به رای زور که‌س له‌و کوردانه‌ی، که زمانزانو
 کوردیزانو و خاوه‌ن دیمانن له‌م کاره‌دا، نه‌گهر بۆ (اسم) "نیو"
 به‌کار بیری و بۆ (داخل)یش "ناو"، هه‌م دوو وشه‌که له‌ یه‌ک
 جیا ده‌کرینه‌وه، هه‌م هیچیان له‌ ناو ناچن. چونکه نه‌گهر بۆ
 (اسم) به جینگای "نیو"، "ناو" داہیری و بۆ (داخل) "نیو" به
 کار بیری، ده‌بی به ناوچه بگوتری نیوچه و ناوه‌ند: نیوه‌ندو ناو
 ناوه: نیو نیوه و زوری تر... که له‌ کاتی ئینستادا زور که‌س به
 کاری ده‌با، له‌ کاتیکدا من موکوریانییکم نه‌دیوه که به ناوچه
 بلێ نیوچه!! که‌چی هه‌ندی نووسه‌ری کوردی ژیر ده‌سه‌لاتی
 ئیزاق داپانتاشیوه و ده‌کاری ده‌که‌ن! جا به جینگای نه‌وه که له
 ناوچه‌یه‌کی کوردستان بۆ هه‌ر دوو مه‌به‌سته‌که واته (اسم و
 داخل) بگوتری نیو، یان له ناوچه‌یه‌کی دیکه بگوتری ناو، با
 وای لی‌بکری که هه‌ر دوو وشه‌که بمینی و هه‌ر یه‌که‌یان بۆ واتاو
 مه‌به‌ستینک به کار بیری. واته به (اسم) بگوتری "نیو" و به
 (داخل)یش "ناو". دیاره نه‌مه پینشیاره و جینخستن و کردنه‌باوی
 نهم کاره‌ش، تنیا به‌سراوه‌ته‌وه به ده‌سه‌لاتی کوردو
 حکومه‌تی کوردستانه‌وه، نه‌ک رای یه‌ک که‌سو دوو که‌س
 یان گوشارو رژنامه‌یه‌ک. نه‌گهر کورد به‌و ناواته بگاو
 حکومه‌تی هه‌بی، رادوین و ته‌له‌فزیوون دام و ده‌زگای
 بلاوکرده‌وه، نهم گرفته چاره‌سه‌ر ده‌کاو له ناو کۆمه‌لدا
 ده‌یخاته جی و ده‌یکا به باو.

***

خوننه‌ری هیژا!

له‌راستیدا ب‌رینک له‌م "نیو"انه له‌ باری ریزمانه‌وه، نیو نین و
و‌شه‌ی کارو راناو و ناو‌ه‌لناو و لینک‌دراو و هی‌ترن، که‌ کورده‌که‌ به
ت‌پیزی کردوونی به «نیو» و به‌ س‌ر زار‌وکاندا دا‌براون. له
کورده‌وارشدا ده‌مینکه‌ ه‌ه‌ن و جی‌که‌وتوون. منیش له‌ به‌ر ئەم
ه‌ویه‌ ناچار بووم مل ب‌و نووسینیان راب‌کیشم! له‌ گ‌ه‌ل ئەوه‌شدا
ره‌ه‌نجیکی ز‌ورم له‌ پیندا کینش‌وه، هیچ کات بانگاشه‌ ناک‌م که
ره‌ه‌نج‌ه‌که‌م ره‌ه‌نجیکی زانستی‌بانه‌یه، نا، ئەو ه‌زیانه‌ی که‌ ب‌و
خ‌ه‌رکردنه‌وه‌ی ئەم "نیو"انه‌ د‌نه‌یان دام، ت‌ه‌نیا ئەو خ‌الانه‌ بوون
که‌ له‌ سه‌روه‌ ناماژەم پی‌کردن و ده‌ستم له‌ س‌ر دانان؛ ده‌نا
کارنکی ئەوت‌و له‌ ب‌رستی مندایه‌.

ئینسته ره‌نگه‌ ب‌رینک له‌م "نیو"انه له‌به‌ر دلان ب‌ن و ت‌وش ب‌ته‌وی
نینونکیان ل‌ی‌ه‌ه‌لب‌ژیری. له‌وانه‌یه له «١» نیو، به‌ل‌کوو
پ‌تریش، ت‌ه‌نیا نینونکت پی‌جوان ب‌ی‌و ئەوانی دیک‌ت نه‌که‌وینته
به‌رد‌ل‌و ب‌لینی ئەم "نیو"گ‌ه‌له‌ ک‌وا ب‌و ئەوه‌ی ده‌شین، مندالی
پی‌ن‌بو‌د‌یر ب‌ک‌ری!

باشه، ئەوه‌ شتیکی خ‌وزایه‌و سه‌یر تیبیه، بیرو را جیا‌وازه‌و
ه‌درک‌س به‌ شین‌ه‌یه‌ک ب‌یر ده‌کاته‌وه. ئەمه‌ باخ‌یک‌ه‌و له‌ ه‌م‌وو
چه‌شنه‌ میوه‌یه‌کی تیندا‌یه، ه‌در میوه‌یه‌کیش ب‌زن و به‌رامه‌و چینی
تایب‌ه‌ت به‌ خ‌وی ه‌یه‌. لیزه‌دا ئیتر ه‌زو و‌سته‌ ده‌ور ده‌ب‌ینی،
نه‌ک زه‌برو ز‌ور. به‌لام م‌ن دل‌نیام نه‌ ت‌ه‌نیا نینوانی مندال به‌

کوردی، بەلکوو نیودیرانی هەر شتیکی دیکە وەکوو: دووکان، بەشکۆ، کارگەو هی تر بە کوردی، چەشنینگ خەباتە دژی ئەو سیاسەتە شوومەدی لە کوردستان بەسەر کوردا سەپینراوە و جۆرنیک پەرچەکردنە لە کولتووری نەتەوایەتی کورد، کە ئارخەیانم زەرەری بۆ پەز نییە و مافی خۆزای هەر نەتەوایەکە.

با ئەوەش بلیتم:

ئەگەر بە من با، ئەو "نیو"انەی کە واتای خەم و خەفەت و پەژارە و ناھومبندی و شەپۆ شۆر دەدەن، وەکوو: بریندار، بێکەس، بەلەنگاز، پەشینۆ، پەرۆش، خەمبار، دلبرین، دلزار، رەنجبەر، شەروان، ناکام، ناسۆر، هەژار، یاخی، ھەمووم ھەلدەگرت و چم نەدەھینشتن، بەلام بەداخووە لە دەستی مندا نییە چونکە، لە ناو خەلک و کۆمەلگەی کوردەواریدا جینیان گرتوو و جینکەوتوون. وەکوو لە سەرەوێش باسکرا، ئەم "نیو"انە ھێچیان دەستکردی من نیو و لە لایەن منەو دانەتاشراون. نیو دێرکردن پان نیوتانی منداڵ پێوێندی بە

حالتی رەوانی باوگ و دایکەو یە:

ھەر کەسینک چووینتە نارچەدی شکاکان لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران و ماوەیەک مابینتەو بۆی دەردەکووی کە نیوی وایان لە مندالی کورد ناو کە پیاو سەری سووڕ دەمینێ! بۆ نمونە: رەحەوزە؛ ساج؛ داخلیە؛ خارجیە؛ بوخاری، پاکستان؛ ئەفغانستان؛ ئەرێ نە؛ نەشید؛ ساریو زۆری تر.

جاریکیان لە شونینکدا برادەریکم دیت کە دەستی مندالینکی بەچکۆلەیی بە دەستەو بوو، چاک و چۆنیمان کردو وەکوو راھاتنی خۆمانە، بەرێک مندالەکم نازداو لە باوکیم پرسی:

نیوی چیه؟ گوتی بیناوا! برنک وه ستام و رامام، جارنکی تر
پرسیم بیناوا؟! گوتی بهلی. منیش گوتم نینودار بی نینشاللاو
چیترم نهگوت، چونکه له سدرم نهبوو لهوه زیاتری لهسدر
بهزم. بهلام برادهره که گوتی: چی بکهین برا.... ههتا بارو
دزخی کورد ناوهها بی، بز بیناوه نهبی.....!

منیش دهلیم باشه نهو مناله هیچ تاوانیکی نهکردوه لهسدر
نهوهی که بارو دزخی کورد ناوههایه نهو نینوه سهیرهی لهسدر
بی! هدر نهو منداله که برنک گهوره بوو، بزی هدی بهلی: من
چی بکم بارو دزخی کورد وابوو، من دهمهویست نینوم وهک
بهشهران بهچی!!

دوو هاوورنی کورد ده ناسم له دهرهوهی ولات دهژین. هدر
دووکیان بهکی کورنکیان هدی که نینویان "کینوان" ه. هدر
چونی بی پنیان خۆشه و مافی خزیانه، کهسیش بزی نییه
رهخنهیان لی بگری. بهلام نهگه فارسیک یان عه ره بیک روژی
له روژان لینیان بهرسی نهری واتای کینوان ده بی به چی؟ ده بی
به فارسه که بلین: "کوهها" و! به عه ره به کهش "جبال"، که زور
سهیره لایان، بهلام بز نیمه، وا نییه و رهنگه زور کهس هدی
پنی خوش بی و بز زور کهسیش به پینچه وانهوه.

هدر لهم سونده که نیمه لی پدنا بهرین، سوندیم دیوه نیوی
"ورچ" یان "بهرد" بووه که به سوندی ده بیته بیورنو ستین،
بهلام نهگه نیمه بیبیسین له وانهیه پی بکه نین و به لامانهوه فره
سهیره بی، که چی به لای نه وانهوه شتی که زور ناسایی.

هویه رنکی سهیرا!

له سهرده می پیشمه رگایه تیدا له کوردستان، دوکتورنکی
ددان سازی فارسمان له گهل بوو که ده وراتی شای دهرکراو له

زیندان، له گهل چهند کوردیکی شوپشگینر ببوو به ناسیارو
پاش بهربوون له بهندیخانه، هاتبوووه نینو شوپش و به ددانسازی
خهرنکی خزمهت به خهلکو پینشمه رگه بوو. ئینسانینکی تا
بلینی بهربیزو بینهنگ و نهرم نیان بوو.

له گوندینکی سهر سنوور که ههموومان له گهلآلهی بار کردن و
گواستنه و دا بووین، عیزه تی ژوورنکی خستبووه و هه خهرنکی
کار بوو. ئینمهش چهند بنه ماله یهک لهوی بووین که ههر
مالینکمان یهک دوو مندالی هه بوو. مندالی بهسته زمانیش لهو
ره پزوشه یه دا عیسا هه لیده گرت و مووسا دا یه نا. ههر
پینشمه رگه یهک شتینکی به گوندا ده خونندن و له ههر یه که
به زمی فیر ده بوون. سهر گه رمییه کی نه و تو زیان نه بووو به و
ناوه دا بز خزیان به ره لآ بوون. تازه کاتی نه وه شیان هاتبوو که
به رژه مدیره سدی شوپش. جا چونکه له ناو چهک و تهق و
توق و پینشمه رگه و نازا دیدا گه وره ببوون، یهک له یهک هارتر و
لا سارتر و چه توون تر بوون.

به سه رهاتی نه و مندالانه بز خزی چیرۆکینکه و لیره دا باس
ناکری. له کورتی بیبهمه وه، وه رده بوونه ههمو لایهک و زوریان
به ههر که سینک شکابا، ده یانچزانده. رۆژنکیان به دوکتور فیر
ببوون، له کونا وه جهی ژووره که یه وه به ردیان بز به رده دا وه؛
دوکتوریش جارینک دوو جار ده نگیانی داو پینیاندا کالآ، به لام
گونیان نه دا یه وه ههر چونه وه زگی. نه مجار به ردینکیان توو
دابوو، راست که و تبووه ناو ده می نه و کابرایه وه که دوکتور
خهریکی ددانی بوو. نه وه نده مان زانی دوکتور هاته ده ری و
دهستی کرد به هاوار هاوار:

نه ری ئانه مه حاله باوکم! وه لآ من کارو ره هاتی وام له هیچ

شوننی نه دیوه جگه لیره نه بی نهی هاوار....
 په کینکیان نیو ناوه هلمهت، په کینکیان نیوناوه هیرش،
 نهویان نیو ناوه سدنګر، نه میان نیو ناوه نه بهز، نهوی تریان
 نیوناوه کوتهک، نه می تریان نیوناوه خنجهر.... دهی مندالیک
 که واتای نه "نیو" هی خزی بیسیتهوه، چون سواری سدرمان
 نابی؟!

بهلی کورد هر مانی خوراوه و لینی دراوه و خوننی رژاوه؛
 لهو تهی هدیبه تووشی خه م و خه فدت و مدترسی و ههلات ههلات و
 رژی رهش کراوه؛ ههزاران هویره و کاره ساتی دلته زین و
 مالوزانکری به سدردا هاتووه و لینی قهوماوه، که چی هر
 نه به زیوه و ماوه.

بارو دؤخی کوردستان و نهو ههلو مدرجهش به سدرماندا زال
 هووه و نیستاش سدره رانه، له سدر هه موو شتیکمان شوننی
 داناوه.

بریندارو هه ژارو بینک هسیش بین
 دلنیام:

هر وا نابی و تاسدر نابی
 رژی نک دادی:

چی تر نه مینی خوننمژی
 کوردیش وه کوو نیسان بژی.

نهو نیوه و نهوش نه "تهفته سؤقاتیه" ی من، هیوادارم به
 که لک بی.

ناسری ره زازی

ستؤکه ژلم ۱۲/۴/۱۹۹۰

رىحان:

ماليكى بۇ بىكەم لە بىاوان پەر
دارەراي بىنم بە رىحان تەر
كۆلەكەي لە سىم پەنجەرەي لە زەر

چل كىسە خەنە بۇ خاكەبانى
چل قالب ساون بۇ سواخدانى
تەلاي دەسەوشار بۇ لاشىپانى
موورگو مروارى بۇ تاقەكانى
چل گەز ئەتلەسى بۇ پەردەكانى
با تۆز نەنىشى لە خالەكانى!!

« فۆلكلورى ناوچەي ئەردەلان »

نیوی کچان

پیتی (ن)

ناتیاسا: نیوی یه کی له شاره که ونه کانی هه ورامان بووه له ده ورو بهری سالانی ۸۸۵ ی بهر له زاین که به دهستی ناشووری نازیر پال رووخینرا.

ناترؤسا: وه کوو ناگر؛ ناماژیه به ناگر پهرهس.

ناتؤسا: نیوی یه کی له کچه شازاده کانی کوردی مانیا نی بووه له سالی ۷۱۴ ی بهر له زاین.

ناچان: ناوچه یه که له باکووری رزؤاوی دیار یه کر.

نادان: زه وینی به پیتو بهر ه که ت.

نارازياس: شارنک بووه ماده کان حکوومه تیان لی کردووه و ونده چی هه ر ئه و شارهی دارایاس بووبی له پهنای گوندی دریا ز

له شارويزانی لای مه‌ه‌باد که که‌لاوه‌کانی هدر ماوه.

نیوی کچی سرداری کورد نوتانوس بووه که به خودای
جوانی نیوی ده‌رکردوه و ژنی خه‌شاپارشای پاشای ماد
بووه.

ئارقیس:

نیوی فریشته‌به‌که له نایینی زه‌رده‌شتیبه‌کاندا.

ئاروا:

تاسوخ؛ هیئی؛ هدیوا؛ ئاوات؛ دلخواز.
خدیال هدر ده‌کا ئاره‌ژوی کزنه
به‌لام ئه‌م نانه، ناگا به‌و رۆنه «فۆلکلۆر»

ئاره‌ژوو:

گون‌دیکه له چهند کیلۆمتری شاری سنه‌وه که داه‌رکراوی
ئارده‌لانیبه‌کانه.

ئاره‌نان:

دژوار؛ سه‌خت؛ چه‌تون؛ زه‌حه‌مت.

ئاریشه:

له ره‌گه‌زی ئاریبی!! وردکردن و هاپین؛ نیوی چپایه‌که
له ناوچه‌ی حککاری.

ئارینا:

زیره‌ک؛ گورج و گۆل.

ئازیا:

عه‌زیز؛ به‌رینز؛ هیژا؛ خۆشه‌ویست.
ئازیزا دیاره‌ن واده‌ی لوامه‌ن
ئه‌لوه‌دای ئاخ‌ئه‌ره‌نامامه‌ن

ئازیزه:

دهوله تهكهی وهسل، پانهزهوالهن
 جارنوتهر دیدهن، بالآت مهحالهن «مهولهوی»

تازین: زبهر؛ رازاندنهوه.

تازینه: چهچهقهی ناش؛ چهکوشی بیراز «تعمیر» کردن که
 سهرهکهی دگانهی ههیه.

تاسک: تاهوو؛ مامز؛ کهژال؛ خهژال؛ نینوی شارنکی کهونارایه
 له لای راهورموزی نیستا له ئوستانی خوراسان.

تاسکۆل:

مهدهست له تاسکی بچووک و خنچیلاتهیه.
 زور پاشناوی وهکوو: (ژل)، (ژله)، (له)، (یله)،
 (ی)، (کیله)، (ز) و هی تر، له زمانی کوردیدا ههیه که
 ههموویان له بهر ههستی خۆشهویستی، واتای
 بچووککردنهوه دهدهن:

(تاسک = تاسکۆل)، (تاسک = ناسکۆل)، (تاسک =
 ناسکۆله)، (بهرخ = بهرخۆله)، (نشمیل = نشمیله)،
 (شهم = شهمیله)، (خر = خریله)، (خر = خری)،
 (کال = کالی)، (جوان = جوانکیله)، (حهسن =
 ههسنۆ)، (جهمال = جهمز) و زوری تر.

تاشمه: وشهیهکی زازاییه واته مانگ؛ ههیف.

تاشان: نینوی زنجیرهیه که تهپولکهیه له نزیک شاری کهرکووک

له كوردستاني ژير ده سه لاتی نيزاق.

ناگرين: ناورين؛ له چه شنی ناگر؛ وه کوو ناگر؛ ناماژه به به مرؤفی
نازاو به کار یان زور دلگهرم.

قارو قینی گهل به جارنک، دای له هارژنو ته قین
چه شنی بورکانی له شینوهی شوپشینکی ناگرين
«دلزار»

نالئال: گولینکی بونخوشی سووره.

سونبول بسه ما تین و گولان پهرده دراندن
بشکفتنه نالئال و هشین بوونه ته رازن
«مه لای جزیری»

نالآ: به ینداخ؛ په رچهم.

سونند به خوینی گهش و سووری دلی تو
له جیای ده ست و چه کی ژیر گلی تو
به هزارانو هزار ده ست و تفهنگ
هه له گیر سیننه وه ناگری جهنگ
تا نه گه ینه نهوی رژی والآ
شهنگه بالآ بشه کینن نالآ «رنبوار»

نالاف: کهره سه و نامیزی کشت و کال.

نامان: پدنا؛ هانا؛ قاپ و قاچاغ. به زاروی هه ورامی واته:
هاتن.

نامان چۆته کولینی

پهري مەشكەي دەژینسی
بەسی لۆرکی دەکولینسی
خەيال ناوردووی دینسی

«هینم»

نامزکان:

گوندىکە لە دەشتی هەریر لە پشتی شەقلاو.

نامینغا:

نیوی بەکی لە پاشا کوردهکانی لۆلۆ بوو لە سەدەي
چواردهی بەر لە کۆچ.

نامیدی:

شارنکی خۆش و دلگیرە لە سەر لووتکەي چیا بەکی بەرز
بەرانبەر بە سیلاف یان سۆلاف لە کوردستانی ژیر
دەسلاتی تیراق.

لە نامیدی لە کەبابخانەيەک نامان دەخوارد، پیاوینکی
بە تەمەن گوتی: ئەم شارە ژنیک دیو بەتەو کە نیوی
«نامی» بوو و پینشکاروانی ئەو کەسانە بوو کە بە
دووی ئەم باژنەدا گەراون. ژنەي نیویراو کە ئەم شارەي
دیو بەتەو، هاواری هەلداو و ئەوانەش کە لە دووی
بوونە بانگیان هەلداو: وەرن (نامی دیت) یان نامی
دیتەو و لە بەر ئەو بە نیوی نامیدی بە سەر دا براو!!

لە راستیدا خەلکی نامیدی لە بەر هینشی نیسلام بۆ سەر
کوردستان چوونەتە سەر ئەو چیا بەکی ئەو شارە یان لەوی
سازکردوو. بۆ چوونە ناو ئەو شارەش تەنیا بەک رینگا
هەبە ئەویش لە چیا بەکی بەرانبەر بەو بۆی دەچی، دەنا
چار دەورەي تا دەگاتە ئەو رینەي کە دەچیتە سەری بۆ
شارەکە، لێزو هەلدێرو قەدپالی هەزار بەهەزارو

خواره و هشی چومی گه وره یه، به لأم له م سالانه ی دواییدا
حکوممه تی بعث بز «به رژه و نه ند» ی خوی و ترس له
پنشمه رگه، رنگایه کی دیکه ی لی کرده وه!

ثامیز:

باوه ش؛ سنگ ویدر؛ هه میز؛ هامبیز.
ته گهر به نانی خه لکی به خینویت
شینر به گوی بگری هینشتا هدر زینویت
ته نیا به «کار» هینژای، به رنزی
له نیو کز مه لدا پر به ثامیزی

«ن. ره زازی»

ثاندریشه:

یایه که وه ک نه سپنگ و ناله کزک ده چی.

ثاوا:

جزر؛ شینوه؛ چزینه تی.

ثاوا:

ئاوه ها؛ ئاهم جزره.

ثاوا:

ئاوا بوون یا ونبوونی رژیو مانگ و هی تر.

ثاواز:

گزرانی؛ دهنگی خوش؛ دهنگی مووزیک.

ثاورینگ:

پریشکه ی ئاگر؛ بریقو و ترووسکه.

ثاوانگ:

ئاوان؛ هاوان؛ نهو زه رده ی قوولهی شتی تیندا ده کوتن؛
ناره قه ی گول؛ شه ونم.
شه وه نه ستیزه به زریوه ن له سه ره مان

بۆ شینواندنی نینوی کوردی و جگه له‌مەش ئەو نینوانە
کە کوردین هەموویان راکردوو و کردووایانە بە نینوی
تورکی!!

لە نینوان مەقامەکانی گۆرانی کوردیدا، مەقامینک لە
دەزگای شوور «بەیات» دا هەید، پنی دەگوتری
مەقامی ئورفا، کە مامزستا «تاھر توفیق»، بە پارچە
شیعرنکی مصطفی بەگی کوردی، چەبویەتی.

من لە زۆر کەس پرسیارم کردوو کە چۆنە ئەم مەقامە
بە زاراوی کرمانجی خواری گوتراوە و نینوی ئورفای بە
سەر داہراوە، بەلام کەس نازانی!

لە تورکیە پارچە ناوازیکی کوردی هەیدە کە پنی
دەگوتری هەوای ئورفا، بەلام لە گەل ئەم ئورفایە کە
طاھر توفیق گوتویەتی، ناسمان و رنسمانە.

ئەو ش بەندینک لەو پارچە شیعەرە «مصطفی بەگی
کوردی»، بۆ ناسینەوێ مەقام «هەستان» ی ئورفا کە
مامزستا «طاھر توفیق» چەبویەتی.

چاوە کەم زانیوتە بۆچی خەو لە چاوم ناکەوی؟
چونکی من پینشخزمەتم، پینشخزمەتان نانوون شەوی!
"ح زیرە ک و فواد احمد" یش (هەستان) ی ئورفایان چەبویە.

هەل: دەرڤەت! فرسەت.

ئەختان:

دارینکە گۆلینکی سووری نامال وەنەوش دەکا! دار
ئەرخەوان پاش گۆل، گەلا دەرڤەکا.
ئەرخەوان سوورە بەهەرە گۆلشەنە رازاوەیە

ئەرخەوان:

دهشتو کز ره‌نگین و پرشویه وه‌نه‌وشدی یانه‌که‌م
«صالح دیلان»

نه‌رسان: نینوی هوزنکی کورد بووه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی
تورکیه؟!

نه‌زنا: شاروچکه‌یه‌کی لورنشینه له نزیک خوڤه‌ماواو
عه‌لی‌گووده‌رز له ناوچه‌ی لورستان.

نه‌سپه‌ره: نه‌سپه‌ر! مه‌ترکه! پینگره‌ی بینلی بینباخ! نه‌و داره‌ی له
ده‌سکه بینلی ئاسنی راده‌که‌ن بو بینباخ و زه‌وی
هه‌لکه‌ندن.

نه‌سپه‌رنز: نینوی گوندیکه له لای نگل و میانه‌سهر به هه‌ورامان، له
دژ سنه و مه‌ریوان.

نه‌ستیره: ستیره! هه‌ساره.

نه‌ستی: به‌ردی نه‌ستی! نه‌ستی و قاو: به‌رده‌چه‌خماخ.

نه‌ستی: نه‌مزان‌ی واتای ئه‌م نیه‌ ده‌بی به‌چی، یان له چیه‌وه
هاتووه، به‌لام نه‌وه‌نده ده‌زانم نینوکی کزنه‌و خوشکی
ئه‌میر زیندینی بۆتانی و خوشکی «زین» ی قاره‌مانی ناو
داستانی (مه‌م و زین) هه‌و گراوی شینخ فدرخه له به‌یتی
«شینخ فدرخ و خاتوون نه‌ستی» دا.

لهو به دیتهدا هاتووه:

پاش ئه وهی که خاتوون ئهستی ده مری و به مراد ناگا،
فهرخیش که له دووره ولات و غه ربیی ده بی، ئۆقره
ناگری و ده گه پرنته وه بۆ ولاتی خزی. که ده زانی خاتوون
ئهستی مردووه، ده چی ده ست ده کینه که ی وه ردینی و له
خولانی ده پارننه وه یا بیکوژی یا خاتوون ئهستییه ی بۆ
زیندوو بکاته وه به لام نزا که ی به زانی خزی گیرا ده بی:

هه رچه ند دوعای کرد فهرخ به سته زمانه
لینی نه هاته جواب خاتوون ئهستی نۆ جوانه
له باره گای خولانی ده هات میوانه
رۆحیان لی و هه رده گرت ئه وه به سته زمانه
ده چنه سه ری ئه وه هه موو خ زمانه
زه ریفیان ده شوت سه دید و مه لایانه
کن خاتوون ئهستییه لی بوو گۆرخانه
فهرخ له خاتوون ئهستییه میوانه

فرمیسک! رۆندک! ئه سر.

ئه سرین:

نینوی خوشکی (فه رید ئه تره ش) گۆران بیژی به
نینوانگی عه ره به که له بنه ره تدا له بنه ماله ی کورده
ده روو زییه کانی لوینانو له هۆزی جونبه لاتن، وشه ی
«جونبه لات» یش به عه ره بیکراوی وشه ی جانپۆلایه که
یه کی له هۆزه به نینوانگه کانی کوردن.

ئه سه مه هان:

عیشق! دلداری! خۆشه ویستی! چه زلینکه ری.

ئه قین:

په‌ناو په‌سیو؛ جینی چه‌سانه‌وه‌ی شه‌و؛ شوینی باراننه‌گر.   ئەنوا:

گوندیکه له پشت شارزچکه‌ی شیروان مه‌زن له
کوردستانی بنده‌ستی ئیراق.   ئیدلی:

گوندیکه له نیوان قه‌دش و ئه‌رده‌نا له لای بامه‌رێ.   ئینشک:

گوندیکه له بن چبای کزدۆ له کوردستانی بنده‌ستی
ئیراق.   ئینی:

پیتی (ب)

کزی باخ. گوندیکه له بناری چپای گاږان، نزیک له
مدریوان. له بهاردا بزنی گولو گیای، نهو دهورو بهره
داده گری، بزیه نیوی «باخان» ی به سردا پراوه.

پینشره وی پزلی ناسکی سدر شاخان
گولسی سدر کرده ی گولسی ناو باخان «وهلی دینوانه»

گوندیکه له نیوان دهوک و زاویته له کوردستانی
بندهستی تیراق.

باوه رین: نهو میوه بهی که با ده یوه رینی: گیایه که له
شینوه ی که ره وز.

باو باران پینکوه: نهو بارانه ی که به باوه بیاری.

فرفره، فرفرزه: داری نیوان کزله که و کارته.

بازنه: خرخال؛ خرتهک؛ جهغز؛ گهوی ناسن که وه ک بازن له شکستهی ده نالینن.

باسانه: پردنکه له ناوچهی رواندز.

باسره ت: گوندنکه له ناوچهی بزتان له کوردستانی ژندهستی تورکیه

باشیلا: له زاروی زازاییدا واته: ناواره.

بانتا: نهو گه لآو شوولهی سهری «سهو ته میوه» ی پنده گرن؛ باخیکه که وتوته ناوهری گه وره وه به رانه بر شاری سنه.

برژانگ: برژول؛ مژول.

مه نسی برژانگ تیره وه ک چقل

نه چه قینه پنی ناسکتر له گول

من بهو برژانگه بویه خزشحالم

خاکی بهر پینکه ی تزی پی نه مالم «مهولهوی»

نهم شینره له بنه رتدا به هه ورامی گوتراوه و مامزستا

پیره میرد کردوویه به سوزانی.

بریسکه: برووسکه؛ دره وشین. (بریسکه ی به فری سدرکه ل)

بزونن: بزوننهر؛ ده نگدار؛ به ده نگ و جم و چول؛ سه رینو.

هژوین:	زه مه‌ند؛ زه‌وی پر گیاو له‌وه‌پ؛ شوینی پر گول‌و گیا.
هسکان:	کزی بسک؛ نه‌گریجه؛ پرزه‌ی سهر به‌رگی گه‌غه شامی. سینوی گیان مال‌م سینوی بای دی هسکان ده‌هزینوی «فولکلور»
هله‌ره:	شوینی ندرمی زیاد له پینویست؛ گوندنکه له لای سلین له هه‌ورامان ته‌خت.
هلوومان:	چیایه‌که له ناوچه‌ی خوږه‌ماوا له لوږستان.
هناو:	نوقمی ناو؛ نه‌و شته‌ی سهر ناو ناکه‌وی؛ نیوی دارنکی بینه‌ره که له قه‌راخ ناو و ده‌ورو به‌ری رۆباران ده‌پوی.
هناوان:	له چۆم هه‌لده‌به‌سری، بۆ به‌رزکردنه‌وی ناو بۆ نه‌و زه‌وی و زارانده‌ی که ناویان پی‌ناگات.
هناوی:	گوندنکه له ته‌نیشته گوندی هه‌ناره له سهر رۆباری به‌ستۆره له کوردستانی بنده‌ستی ئی‌راق.
هۆتیا:	چیایه‌که له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئی‌راق؟
هۆرچین:	هۆرچیل؛ مینچه‌که مراوی. سه‌سه‌وزو هۆرچین نیشتوون له ناوی

«فۆلكلور» سەر سەوزم دەگرت بۆرچین بە داوی!
سەر سەوزو بۆرچیل نیشتن لە دەریا
«فۆلكلور» سەر سەوزیانم گرت بۆرچیل ما تەنیا!

نیوان خەوو بیداری؛ بۆرە خەو.

بۆرژان:

شارنکە لە کوردستانی ژێر دە سەلاتی ئیزان. ناوچە
سەو دەورو بەر بە بۆکان دەلین: بووکان. شاری بۆکان
وەک بووکان جوانە. هەژار بەرەو موکووریان.

بۆکان:

خەوزە کەمی بۆکان، قوولۆ بێنینه
دوو ماسی تیندا خال لە گەردنە
لەو جووتە خوشکە، یەکیان هی منە

«فۆلكلور»

بەوشانسی؛ تووشبوونی نەهات.

بەختان:

خاوە تەبەخت؛ خۆش بەخت.

بەختەوەر:

بەرام؛ بۆنی خۆش؛ بۆن و بەرامە؛ بەرەم.

بەرامە:

رۆلەمی شیرینم گەنجە کەم
بەرامەمی تالی ره‌نجە کەم
پەیکەرت بەرزە نابەزی
وەک سوارنکە دانابەزی

«رەبوار»

گوندنیکە لە بن سەیرانگای سەلاحەدین سەر بە ناوچە
هەولێر لە کوردستانی بێدەستی ئیزاق.

بەریان:

به‌رچه‌م: به‌ر‌زبار؛ نه‌و شوننه‌ی که‌ تاو داده‌په‌پ‌ی‌و مه‌ن
را‌ده‌وه‌ستی.

به‌ر‌زالین: گولینکی بون‌خ‌وشه‌ بز‌ده‌رمان به‌ کار‌ده‌بری.

به‌ر‌زی: بال‌آبه‌رز؛ به‌ژنو بال‌آجوان.
به‌ر‌زی لی به‌ر‌زی سه‌ریه‌ندی گ‌زرائه‌کی کور‌دیبه‌ به‌
زاراره‌ی کرمانجی ژوروو.

به‌ر‌زا: گیاه‌کی خ‌ز‌او ز‌ور جوانه، به‌ کاوانه‌وه‌ ده‌پ‌وی.
پینش‌ نه‌وه‌ی شته‌ی به‌یانی زولفی به‌ر‌زا به‌زینوی
«هینن»

به‌رسیله: هاله؛ ترنی‌ فدریک؛ ترنی‌ نه‌گه‌پشتوو.

به‌رموور: ملوانکه؛ گ‌ردانه.

به‌ر‌جه‌وه‌ن: دیمه‌ن؛ چاوه‌دیار؛ چاوه‌ناز؛ له‌به‌ر چاوپ‌ادیار.
(به‌ر‌جه‌وه‌نی نه‌و ماله‌ ز‌ور دلگیره.)

به‌روو: نیوی نه‌ستیره‌ی «م‌ریخ» له‌ زمانی کور‌دیدا.

به‌سی: له‌ وشه‌ی به‌سیه‌ «به‌س» وه‌ هاتوه‌: به‌سته؛ به‌سیه.
نه‌م نیوه‌ له‌ ناوچه‌ی م‌نگ‌وران ز‌وره‌ ده‌لین: گ‌وايه‌ نیوی
به‌سی پینوه‌ندی به‌ حال‌آتی ره‌وانی «باوک‌و دایک» وه‌

هه‌به‌و له‌وینوه ئەم نینوه هاتووێه که هەر باوک و دایکێک،
 مندالی زۆریان هه‌به‌وویی و ئیتر نه‌یانویستیی مندالی
 دیکه‌ی به‌ دوودا بی، دوا مندالیان نه‌گه‌ر کچ بوویی نینو
 ناوه به‌سی، یانی چی تر به‌سیه‌!
 هه‌ی به‌سی عومرم به‌سی،
 دووت کوشتوو، هه‌یکه به‌سی!
 «فۆلکلۆر»

به‌ستۆره:

چۆمی که له‌ هاویندا وشک ده‌کا.
 حه‌یران کیه‌ژله‌ سیانی،
 چاری خۆت ره‌ش مه‌که
 به‌ کلی سبیانی،
 مالی بابی تۆ بارده‌کا
 له‌ هه‌وه‌ل مانگی بواری،
 ده‌په‌په‌وه له‌ ده‌و
 به‌ستۆره و به‌ستۆره‌ی گۆرانی!

«به‌شینک له‌ هه‌لبه‌ستی حه‌یران»

به‌سته:

به‌هره: فایده؛ (چی تیندا به‌سته نی‌یه) ده‌سک؛ چه‌پک؛
 چه‌په؛ گۆرانی سووکه‌له‌ و بن‌بزنوکه؛ په‌ینوهند؛ (کاره‌که
 به‌سته به‌تۆیه).

به‌ستین:

ره‌خی رۆبار؛ زیخه‌لانی ده‌م رۆخانه؛ گوی چه‌م؛ قه‌راخ
 چۆم؛ زه‌مینه. وه‌کوو؛
 له‌ به‌ستینی هونهدا؛ له‌ زه‌مینه‌ی هونهدا.

به سوز: خمگین و دلگیر! دهنگی نروم خوش! به گفت! به پدیمان! له سر که یف! دل سوز.

به فراو: وه فراو! ناری به فر که به هاران به شه تاواندا دینته خوار.
وه هارن، سه وزن، ناره، سرکاوه
هازه ی وه فراوه ن، شاخه ی شه تاوه ن
ساقیبه ن، "باده" ن، نه سیمه ن، «باد» ن
بولبول جه ده وره ی گولان نازاده ن «مهوله وی»

به فرین: سپی وه کوو به فر! وننه ی به فر.

به لار: به کجار که بیشتوو! شلک و تهر! سر به ندی گوزانیبه کی
کور دیبه:

هدی به لارو به لارو به لاره وه،
مه مکزله ت شه کره سینون به داره وه! «فولکلزر»

به لین: پدیمان! سوز.

وا شیرین روی بز له شوننی
که شیرین روی تز بز بچینی
به لین بی نیتر نه تناسم هه تا
موزده ی نازادی گه لم بز دینی «ابراهیم احمد»

به ناز: نازدار! خاوه ن ناز! ده لال.

نه ی به ناز به ناز، هات به ناز وه
جه رگی دام به شیش که به باسازه وه «فولکلزر»

به ندان:

کزی به ند؛ به تد؛ به رگ؛ له مپهر. به ند؛ به ندی زیندان؛
به ند؛ کورته گزرائی؛ پارچدیه ک له قه سیده ی شیعر.
به ندان؛ تی هه لسوون و هه لیه ستن و به سران و گیران، وه کوو
خه نه به ندان، به ستو و به ندان، ربه ندان.

بیره وه ری «۲» ی ربه ندان

ده مخاته سدر به ستو و به ندان

ربه ندانی ریشوینه

له داگیرکه ر سدر شیشوینه «سواره»

به نستان:

گوندیکه سدر به ناوچه ی بادینان له کوردستانی
بنده ستی نیراق که هوزی رنکانی لی ده ژین.

به هار:

وه هار؛ وه رزی پاش زستان؛ سی مانگی یه که م وه رزی
سال؛ له ناخری زستانه وه تا هاوین.

به هار بوو فه سلنی زستانم، نه که ر یارم له گه ل پایه

درویه که ر گوتوو یانه به خونچینکی به هار پایه

«هینم»

به هره:

داهات؛ قازانج؛ قایده؛ نیعمه ت.

شیرین به هاره به هاری شادان

بی «به هره» م له ژین گه ل نامرادان «ابراهیم أحمد»

به هی:

میوه ی به ی؛ هینوه؛ نرخ؛ به ها؛ بایی.

به هیف:

به زاروهی کرمانجی سهروو، واته: بادام.

به یان:

به یانی؛ شهوه کی؛ سۆزی؛ سۆزوو؛ کینونکی به نینویانگه
له مدلهندی موکوریان.

ئای له به یاندا ئای له به یاندا

ئای له و به یانهی دیم له به یاندا

خالنیک له مابهین جووته به یاندا

ئهستیره ی به یان له ده م به یاندا «پیره هیزد»

به یه یوون:

له تهره زنانو له کورستانان ده پروی، بستنیک پتر
هه ئناچی و بونی له دووره وه، وه ک بونی شه و بۆ ده چی و
گولی ناسمانی و سپی ده کا.

به یاره:

گه و ره گوندنکی دلگیره، که وتۆته بناری چپای هه ورامان
له کوردستانی بندهستی ئیراق، که له سنووری
ده ستکردی نینوان ئیران و ئیراق هه لکه وتوه و به کپارچه
باخ و باخاتی هه نارو هه رمی و هه نجیرو میوه گه لی تره؛
ئینستا که نه ماوه و به هزی شه پی کۆنپه رستانه ی ئیران
و ئیراق و سیاسه تی کاولکردنی کوردستان، له لایه ن
حکوومه تی ئیراقه وه، و ئیران کرا و تیندا چوو. هه و ره ها
به کی له جینگه نه زرگه کانی ته ریه تی نه قشبه ندیه.

به یترمه:

کانیا و نکه له ناو شاری شه قلاوه، نه و گه ره کهش که نه و
کانیه ی لینه هه ر به به یترمه نینو ده بری.

بیتوش: بینه‌لاو بینه‌ی؛ گوندیکه له داوینی چپای تالان له پشت شاری سهرده‌شت.

بینه‌خال: ساده و بینه‌هوش؛ شونینکی پرتاوی چنده‌اشگه‌پرنه نزیک رواندز، له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی تیراق، سه‌یزانگایه‌کی په‌کجار خوش و دلگیره و به‌یکه‌ی له هارینه هه‌واره‌کانی کوردستان دینه‌نه‌ژمار.

بیرات: شاخیکه له لای چپای کاروخ له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی تیراق.

بیردوک: سووکه‌خیز؛ پینه‌په‌ی بچووک؛ گوندیکه سهر به هدریمی سوما له کوردستانی بنده‌ستی تیران.

بیرمه: نیوی سی گوندن له بن چپای سیاکو له ناوچه‌ی رواندز که به بیرمه‌ی دینداران به نیویانگن.

بیرند: به‌ژنو بالا.

بیری: ریزکردنی مه‌ر بؤ دوشین؛ بیری به کچ یان ژنیک ده‌لین که ده‌چینه «په‌چه» بؤ مه‌ردوشین؛ پروانه په‌چه له به‌شی کچان.

شه‌نگه بیری یارو ده‌سبازی کوپی کۆچه‌ر نه‌بی
چون ده‌گاته جینه‌وارو هویه، نه‌و بارگه‌و بنه «هینمن»
بازی بیره‌یان چرو کینه‌و

بهری دین گواره بان زبوه
تهشی ده برنسن بهرنوه «هاشم نانه وازاده گان»

بهریژ: بهریژی؛ گوندیکه له نیوان چپای سه فین و سه ری رهش له
ناوچهی شه قلاوه.

بهریشان: نه و کسهی ئیشی بهریاتی ده کا.
«قان» وه کوو پاشگری وشه، له زاروهی کرمانجیدا هه
همان پاشگری (وان) ه که له زاروهی سوزانیشدا هه به و
واتای پسپوژی و ناگاداری و شاره زایی و لیزانین و
چاوه دیزی و به خینو کردن ده دا، وه کوو: موزیکوان،
فرۆکه وان، شه پروان، باخه وان، ده شته وان، گاوان،
داره وان، زهرده وان بان شاخه وان.

بهیزا: گیایه کی کونستانییه، بلنده و بز ناو ژاژو ترشیات به
کاردی.

بهیژی: گوندیکه له داوینی چپای نالان له پشت شاری
سه رده شه.

بهیستان: بهیچاندگی میوه گه لی وه کوو کاله ک، شووتی،
هاروی، ته ماته، بایجان و هی تر...

بهیشورا: گوندیکه له لای مینگر له کن رواندز.

بیشووک:

گوندیکه له سەر رۆباری رواندز له بناری جندپان له
کوردستانی ئیز دهسه لاتی ئیزاق.

بیشه:

میشه؛ ده حل؛ ده سنیز؛ لیزی؛ (بیشه چنار).

بینگونی:

گوندیکه له سەر سنووری دهسکردی ئیزاق و تورکیه له
ناوچهی سالاری.

پیتی (پ)

- پاپریک: جزرنک گیای خۆرسکه له کوردستان زۆره.
- پاراستان: گوندیکه له لای زمزیران له نارچدی سهردهشت.
- پاراو: تیرناو؛ شەق و تور و له گەشه.
- پارشان: کینونکه له نیوان چەمی قالوی و چۆمی تهتهزو له هەرنمی موکوریان.
- پاریا: نینوی ئەو گوندەیه که «کەریم خان» ی زەندی لی له دایک بووه.
- پاسار: گونسە بانە؛ کەلکە بان؛ کەلکە پاسار.
- پاسین: دەشتیکه له رۆژههلاتی نەرزەپۆم له کوردستانی بندهستی تورکیه.

پاموره:

پاوانه؛ خر خالی پی؛ لیزگه مووروی خشلی قوله پی؛ نه و
پاموره یه ی ژنان له کژندا له قوله پینیان ده به ست.
"پاموره" کانی زسری بینخه وشه
باری من بزخ خوشه، ههروه ک وه نه وشه «فزلكلوز»

پاوان:

نه و پارچه باخ یان مهزرایه ی که چوار ده وری به ته یمان
ده گرن بز نه وه ی مهرو مالآت نه چیتته تیوه ی؛ له وه پی
قه ده غه کراو؛ باخ یان زه وینی قورخ کراو.
له باخی ساوای پاوانسی سینه
په نجه م سرگرمی لیمز گوشینه «هه ژار»

پاواته:

پاوه نه؛ پاموره.
"پاواته" کانی ده زرینگیته وه
قافلله له عه جه م ده گینه رته وه «فزلكلوز»

پایزه:

وه رزی پایزه؛ هه وایه کی گوزانی کوردیبه له شینوه ی
حه یران.
ته ی وای وای وای وای وای .....
ته وه سه ودا یه کی ده پیره پایزه
له سه ر منی مالموزانی ده داوه
ده ک نه مینم چ پایزیکه
***
سه ر له زستانی
کیژ ده نی ده ترسینم په له بارانینکی به ره حه مت
له من بیاری

بدا له ئىسقان، له فەلاسقان
 ران و رکیفی دە عاره ب و عاره به سواران
 بدا له گۆبی دە که مبهری
 بشکینی جووت کاریتە ی دە ره شه ریحانی
 * * *

کور دە ئی قەولو قەراری خزم
 دە گەل گراویلکی دە بەست
 ئەوی محەلی بە هاری
 که مال پی دە چوونە کونستانی
 ئەلخانە کانه ئەو پیره پایزه
 خەزه لوه رینه، خیل بەره و ژیره
 لە من هاتۆتەو
 محەلی دە دەست لیک بەردانی
 دە وان شە دە شلاتم
 هە ی نە مینم لە بەر ئەوی پایزی!

«فۆلکلۆر»

پورلە که؛ بریقە؛ ئۆبیه؛ پەرەنگی گوارە؛ پەلپینه؛
 گیایەکی شینی زۆر ناسک و جوانە، لە باخ و بینستانان و
 کونستانان دە پوی و وه کوو چلی نۆک دە چن بەلام
 گەلانانی جیاوازه و بۆ زکیشه باشد.

پرپره:

بە هەشت؛ جەننەت.

پر دیس:

نینوی کچی (ناترۆپات) ی دە سەلاتداری ماد بوو له
 سالی ۳۲۴ ی بەر له زایین هاوکات له گەل هیرشی

پر دیکا:

نهسکه ندهری مهقدوونی بز سهر ئیران.

پرشنگ:

تیرنژ؛ تیشکی رۆژ؛ پریشکی ناگر.

چهن جوانی بهروو مهغریب نهچی زهرده نهدا لیت
پرشنگی خشل نهبلهق نهکا دهورو بهری ریت
رۆژی دهمی کهل، حازره بز پینشکهشی بهر پینت
ئیسوارهیه وا ههنگره سا گۆزه یسی تازه!
«گۆزان»

پرووشه:

دهنکه دهنکهی بهفر که دهباری؛ پرووشهی ئاوو باران؛
کهمکهم خواردن؛ پرووشهی بهفر؛ چرۆکردن.
ئهی بالدارای ناو هیلاتهی سهر پۆپی درهخت
دهنووکى گیان بکهروه بز دهنکی بهخت
رای وهشیننه سهری خهوی ژیر سینبهری خهست
به پرووشه ی ئاوی ناگا دهروون بکه مهست
«صالح دیلان»

پریشک:

فریشک؛ مهلاژگ؛ مهلاژوو.

پژاو:

دهشتی زقو بهراو؛ دهشتینکه له بهری زرنبار که
"ماش" یان لینهه لده بست بز ماسیگرتن. ماش؛ وهکوو
تهیمان و کۆلیت، له بهراو درووست دهکرا تا ماسی
تینکهوی و بیگرن.

پلپله:

ئاویزه ی گواره؛ جۆرنک خشله.
"پلپله" ی ئالتوون شۆپه بونه خواری

راگیر بوون له سەر جووته ههناری! «فۆلكلۆر»

پلووره: پلوور؛ پلوور؛ لولوه؛ جینگه ههنگی له دار ههنگۆدراو؛ گۆندینگه له دۆژ سووره بانو سینه پ له ناوچهی سنه، له کوردستانی ژێر دهسه لاتی نهران.

پلووک: پچووک؛ پلووکه بهرد؛ بهردی پچووک.

پووله که: جهسته یهکی خړو تهنکی ناوه راست کونی بریسکه داره، که ژنان بۆ جوانی، به جلو بهرگی وه کوو؛ کراس و که واو سوخمه دا ههلی ده دروون؛ ههروه سا جهسته یهکی تهنک و خړو ره قه به سەر پشتی ماسیبه وه.

پزیله: پزیلانه؛ مت و مووروی ههزراوه که ژنان به لاجانگه وه بهردی ده ده نه وه.

په پوو: په پووک؛ په پووسلیمانیه.
په پوو سوله یمانی، مالم رهانی
چاو نه پروو مشکی قه یرم نیه زانی
«فۆلكلۆری هه رنمی کرماشان»

په پووله: په روانه؛ نهنمۆک.
به بیانیت باش نهی نازدار
په پوولهی ناو گۆلۆ گۆلزار.

پهچه:

پینچه؛ پهچه: دهسمال یان تهنراونکی ره شه که ژنان له
کورده واریدا به تایبیت له لادی بز شهرمه یان
شهرمکردن، ده مو لووتی پی داده پوښن.
کولان به کولان جاده به جاده
نشمیله ی چاوجوان په چه که ت لاده «فولکلور»

پهچه:

هه ونیز؛ بیره؛ رانه بیره؛ بهو شوننه ده گوتری که په زو بز
(ورده مالأت) ی لی ده خه ونین بز دوشین و چان
ده رکردنی شوان له نیوه رزدا.
له ناو ران هاتو شیر به شانده
لچی ها به توز "پهچه" ی رانه وه «فولکلور»

پهخشان:

پدرشو بلاو، (زولفی پدخشو په خشانه)؛ نووسراوه ی
به رانیدر هونراو.

پهژین:

په رچ؛ په رچین؛ چیل؛ شووه ی به دروو؛ په رچی
دپرکاوایی؛ په ژینی باخ؛ په رچی بینستان.

په رشن:

گوندیکه له ناوچه ی رواندز.

په رگانه:

سهرچنکردنی کلش و گیوه. نیوی گوندیکه له
کوردستانی ژیر ده سلاتی نیراق.

په رماس:

زانباری؛ نیوی یه که مین مه دره سه ی کچانه بوو له
مه هاباد که سالی ۱۹۲۴ ی زاین کرایه وه.

پهروونی: کینونکه له سنووری دهستکردی ئیران و ئیراق، له نینوان ده‌ره‌تفی و چدمی شوشمی له هه‌وارمان، له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

په‌روی: گوندینکه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیراق.

په‌ره: نه‌و زه‌وینه‌یه که له کینلاند و به‌ر گاسن ناکه‌وی.

په‌ره‌نگ: له‌رزانه‌ی گواره: پزولوو؛ په‌نگر؛ سکل.

په‌ری: نازنیوی «په‌ری» یه.

په‌ریز: بۆسه‌ی راوچی؛ جینگه‌ی ده‌خلی دووراو؛ به‌دزه‌دزه‌بۆ نیچیر چون؛ نیشتنه‌پاریز.

په‌ریوار: په‌ری شینوه؛ وینه‌په‌ری.

په‌لکه: که‌زیه؛ قزی هونراو.

هاده‌نگ هاده‌نگ ده‌نگی پۆر دی
خرنگه‌ی خرخال په‌لکه‌شۆر دی! «فۆلکلۆر»

په‌له‌رین: جزرنک گیای په‌لو پۆداره که گولی سپی ورد ده‌کا.

په‌رۆزه: به‌ردینکی ره‌نگ شینی به‌نرخه؛ بالدارینکی چه‌رۆکی

«نه‌فسانه‌یی» یه.

خالینک هاوه بان گونای پیروژو

وه ک شه‌م نه‌سوتی به نه‌که‌روژو «فولکلور»

پیروژو نازنینوی پیروژه‌یه.

خالان ناخینز بوون پیروژه گوم بوو

که‌وه‌در له شاران قیমে‌تیان که‌م بووا «فولکلور»

پیتی (ت)

تابان: تابان وشهیدکی فارسییه واتا: برسکه‌دار: به ورشه؛
رؤشناییده‌ر: هدلانتووی مانگ؛ خهرمانهی مانگ: به
دره‌وشین: تا سه‌روو: تا سه‌ریان. ثم وشهید له نینو
شیعری شاعیره کورده کلاسیک‌کاره‌کاندا هه‌یه.

تاتان: کزی تات، به‌ردی لووس و پان ودریژ بژ نوژ، سهخت و
هدله‌مووت.

تاتریک: سوپ، تابه‌ره، به‌ردی تهنک و بچووک که منداڤ له
سه‌ر رژیار کایه‌ی پی‌ده‌کهن.

تارا: سه‌ریژی سوری بووک؛ نهو پارچه سووره‌ی به سه‌ر
بووکی داده‌ده‌ن.

بووکی ژیر «تارا» ی‌ره‌نگ نه‌رخه‌وانی
شوخ و شه‌نگ وینسه‌ی گولنی به‌یانی «وه‌لی دینوانه»

تاسه:

مدیه؛ نیشتیا؛ ناره زوو؛ بیری که سی کردن.
ناره زوو مدندیم چه حد وییبردهن
«مدولهوی» فراوان خدیلی تاسه سی تزم که ردهن
خودا بیبیری مهیل به قینهوه
«فولکلور» مردین به تاسه سی به کترینهوه

تافگه:

تاف؛ قه لوه ز؛ ناوه لدیر.
های چه شنوی وهش روجه فزای کاوان
«مدولهوی» نای چه شاخدی «تاف» ساف سهر اوان

تاقانه:

تاقانه؛ تنیا؛ تنیا مندالی دایک و باوک؛ تنیا کوپ
له نیو خوشکاندا.
نامینیم تاقانه سی دایه
چهند شینخ و مه لای دنیایه
همووم بوی ناره رجایه
«فولکلور» زالمباب له گه لم نایه

تاوس:

نیوی په له وه رنکی پدرو پو شیرینی خوشه و ته که له
لای کورده نیزی د بیه کان پیروزو به پرنزه.
چاوه که م چاوت هه لینه سورمه که سی چاوم نه توی
تاوسی باخی به هه شتی یا به عه مدهن وا ده رزی «؟»

تاویره:

تاویر؛ تاثیر به هموو مانایه ک؛ تمتمان؛ زهوی
ره قهن. گوندیکه له لای سهر که ن و دهره شیش له ناوچه سی

هه له بجه.

ترووسكه:

بريقه؛ پرووسكه.

تريفه:

تيشك و تريفه ي مانگ؛ گوندينكه له ناوچه ي شاره زوور.
ئەي «تريفه» ي مانگه شهوي زيورني ناسمان
بۇ بە تۆزقال، جار بە جاري خۆت ئە دەي نيشان
«صالح ديلان»

مانگ بە «تريفه» ي ناودي ئە كا كه ييل
هينشتا هەر گەرمە نا ئەي كنالە ييل «گوزان»

تووقى:

گوندينكه له دۆلى باليسان.

تۆشه:

تۆشه بەره؛ تۆنشە؛ تۆنشوو؛ زاد؛ زهواد؛ بۆيوى سەفەر؛
ئەو خوراک و پىنخورەي كه كاروان چى يان رىبوار له گەل
خۆي له سفرەدا، دەي بەستينته پشت و هەلئى دە گرى بۇ
ناو رىنگە.

تەرزە:

ژىلە؛ گلنرە؛ تەبىرۆك؛ تگر؛ گۆلۆك.

تەپلان:

جوزىنك بازي راو كەرە.
كەرويشكى گەرمە لانی
مامزى دەشتى بۆكانى
وینەي بازي تەپلانى
دەلئى مایینى كه حلاتى

له شه وړاوی ده زانسی
 هدنگوینی شانه و شانی
 برنجی ره شت و گیلانی
 کارخانه ی همه دانی
 سدرتزیی کوردستانی
 به ملوینی هه زانسی!!
 «فزلكلوزر»

ته قره: وه دواخستن و خه له تاندن؛ خاپاندن.

ته لار: بالاخانه؛ دپواخان؛ قصر.
 نیمشه و چهن شه وه ته لار بینازه
 نه دهنگی ده هزل نه چریکی سازه
 «فزلكلوزر»

ته لان: به ندهن؛ بهرزایی کینو؛ پله ی شاخ و کینو هه رد؛ نیوی
 گوندیکه له ناوچه ی سوورداش له کوردستانی ژنر
 ده سدلانی نیراق.

عاشقی چاری که ژالو گهردنی پرخال نیم
 عاشقی کینو ته لان و به ندهن و به ردن نه من «هینمن»

ته نکه: ته نک؛ ناسک.

ته نکه؛ نه ری ته نکه؛ کچی ته نکه مه رو له دواتم
 رووتم نه دیوه ته نکه گیان عاشقی بالاتم
 نه ری ته نکه گیان.
 «فولکلوزر»

ته نیا: تاک؛ به تهنی؛ تاکه کهس؛ تاقه شت.

مینچکە ی باز؛ بازی مینوینە؛ منالی خرو خۆلۆ هەراش؛
هەلۆی می.

تەوار:

ئامادە؛ وە خۆکە و توو.

تەیار:

باریکە نەوار؛ باریکە بەراوە یە ک لە پارچە و قوماش.

تیلە:

پیتی (ج)

جوان: شدنگ و شوخ؛ بدهو؛ لاو؛ تازه پینگه بیشتوو؛
پهسن؛ ده لال؛ سهرینه ندی گوزانییه کی کوردییه.

چوانه:

نیواره یه وا ده رکه وه سا «چوانه کچ» ی دی
ندی و نردی قسه و به سته یی گشت کورگه لی سدر ری
سووتاوی جوانیتن هه موو کینی کوپی کی
نیواره یه وا هه لگره سا گوزه یی تازه!
«گوزان»

هه لوزک؛ ده بیدیک؛ دینه کانی؛ دارده له کانی.

چولانه:

چه ژن؛ روشان؛ رژی شایی و خوشی.

چه ژنه:

نهم نیه له هه یرانیکی کوردیدا که مشکو گوتوو یه تی
هاتوو و نه زانرا یانی چی.

چه وی:

ناخ ناخ ناخ جەوی .....
بەژنی تو کارمامزی بئین،
ئاسکی پئشمەرەوی،
دار چنارە .....

«فۆلکلۆر»

بە زاراوی دیاریە کری واتە: جیران؛ هاوسی.
دیاریە کـر بەدەرگە یە
دیلاتە ک خوەش لینی هە یە
ئەزۆ نازی دل هە یە
خەلک و جینارا چ ژمە یە

جینار:

«فۆلکلۆر»

پیتی (چ)

چاچان: جۆزینک یاری مندالانه؛ هۆزینکی کوردن له کوردستان؛
سهره‌ندی گۆرانیه‌کی کوردیه به زاراوه‌ی کرمانجی.
ناخ لی یه‌مان چاچانی، داخ لی یه‌مان چاچانی.

چامه: سروود؛ سۆز؛ هه‌له‌ست.

چاوه‌رچین: گوندینکی ناوچه‌ی بزکانه نزیک ناخته‌در که له گه‌ل
شینخه‌ر، کینونکیان دۆژه.

چرپه: ده‌نگی هینواش؛ پچه‌یج؛ ورته؛ سرته.

چرکه: که‌مترین ده‌نگ؛ که‌مترین بزوتن؛ به‌شینک له شه‌ست
به‌شی ده‌قیقه؛ ثانیه‌ سه‌عاتینک.

چرۆ: لکی باریکی دار؛ خونچه‌ی تازه؛ گۆپکه؛ خواردن.

چلچرا:

چرای چند لق که له مزگهوت و گهوره مالاندا
هه لده کری؛ نیوی میدانیکه له شاری مه هاباد که
پیشه و قازی محهمه دیان لی له دار هه لواسی.

چلووره:

شووشه سه هزل؛ سه هزلی که به قعراخ بان و گونسوانه دا
شوپ ده بیته وه؛ شوپاو که ی قعراخ بان و که لکه پاسار یان
زه وه زو بهردان له چیا؛ قه ندیل؛ به سته نی؛ دژلدرمه.

چناو:

چندراو؛ تندر او؛ تومی وه شیاگ؛ له داره وه کراو؛
له سه ریه کنراو.

هز جووتیر، جووتیری چه وساو هی خه مان
خاله رنیواری خه یالت نیشته چی بوو، خه مان نه مان
به ئاره قسی ناو چاوانسی کریکاریت
"چناو" ی هیوا با شین بی، پر به هزی ده رده داریت
شیعری (۲) ی رنیه ندان «سواره»

چنوور:

گولنکی کونستانیی بونخزشه که له شویت ده چی.
ئه گریجدهت بالی مر او ی ئاوان
یا وه ک چنوورن له سه ر کلانان «وه لی دیناوه»

گیانه وه نه وشه و چنوور له گه ل گول
سه ودای دیتنی تزیان که وته دل
چنوور بوزولفت لول و په شینوه
وه نه وشه ملکه ج، خالی لای لینوه «پیره میرد»

هه‌لپه‌رکی؛ گزفه‌ند؛ ده‌سمالی ده‌ستی به‌کهم که‌سی
کۆزی هه‌لپه‌رکی.

چۆسی:

له‌ جه‌ژنی مه‌، سه‌لانی هه‌لپه‌رکی هه‌ر به‌رزه
ده‌سو و چۆسی کۆرو کیه‌ژان، هه‌زار ته‌رزه
به‌یه‌ک شادبووین، مورادمان هاته‌ به‌ر ده‌ستان،
به‌هیوای جه‌ژنی سه‌رکه‌وتن له‌ کۆردستان!
«بیه‌رووز کۆرد نه‌حه‌دی»

ده‌سته؛ چه‌پک؛ ده‌سته‌گول؛ چه‌پکه‌گول.

چه‌پکه:

چه‌پکی گول و چه‌پکی نیه‌رگز
مه‌رگتان نه‌وینم هه‌رگیزای هه‌رگیز «وته‌ی پینشینیان»

سه‌نگه‌ر؛ خه‌ل؛ ده‌رگا و دیواری له‌ شوول؛ ته‌یمان؛
ته‌ته‌ر؛ نارده‌؛ پۆسته‌به‌ر؛ نامه‌به‌ر؛ شاتر. شاتر؛ لیه‌ده‌دا
واتای نامه‌به‌ر ده‌دا نه‌ک نانه‌وا و نانکه‌ر.
شاتر؛ پاده‌و؛ نه‌وه‌ن؛ پیاده‌ی خه‌را و تیه‌رۆ.

چه‌په‌ر:

گوند و خانووی دوور له‌ رینه‌بازی گشتی؛ که‌وێل و هه‌واری
کل؛ جزگه‌ی پینچه‌لپه‌نج له‌ ته‌خته‌مه‌ره‌زه‌ی بلن‌دو نه‌ویدا.

چه‌په‌ک:

ره‌شتاله‌و نه‌سه‌مه‌ر.

چه‌رده‌:

شوخ و شه‌نگ؛ چوست و نازا؛ چلووکی دار.

چه‌له‌نگ:

چیانه:

گهوهی ساردو سږ؛ شوونی نسرمو فینک؛ نیوی گونده؛
چیانه له کوردستان زوره؛ له ناوچهی سنه، پیرانشار،
نغدده و ورمی هدیو هدر هدمووشی کورد نشینه.

چیرۆک:

داستان؛ راز؛ حیکایهت؛ دهنگ و باسی رابردوو؛
ئەفسانە.

چیلان:

ئەنگوچکە ی سوزانی یان لڤکە ی باریک؛ قفلۆ کلینل.

چیلەک:

چەپەر؛ تەیمان؛ شوورە؛ گوندیکە نزیک گوندی
چەخماخ دەرە لە بان لە یلاخ، لە ناوچهی سنه، له
کوردستانی ژێر دەسه لاتی ئێران.

چیلیان:

لەوانە یە لە وشە ی "چیل" وەرگیرایی که دەبیتە:
گاشە بەرد؛ تەلە سەنگ؛ تاوێزە بەرد؛ کەثری مەزن؛
پەرژینی لە دەرک و دال سازکراو؛ خالخال؛ جووچکی
بائندە؛ رۆلە؛ فەرژەن.

لە بەیتی «برایم و مەحمەل» دا، چیلیان نیوی شارنک
بوو لە مەلەندی شاروێزان.

شاروێزان: مەلەندیکی پان و بەرینە که لە دۆژ
ناوچه کانی شامات، چۆمی مەجید خان، ناختاچی، شاری
مەهاباد، ناوچهی سندووس و زەریای «ورمی» دا
هەلکەتوو.

چیمەن:

گیای سەوز؛ میزگ.

سدولی شوخی بگره لسه ریزی بهرزه
چنگی له نجه بنی به سدر « چیمه ن » ی خزا
شعری بز بالداران « صالح دیلان »

پراونک له میوهی بیستان؛ هه لگرتنی دان به ده ندووک؛
خز له خزلو خاک و هردانی مهلو بالنده.

چینه:

پیتی (خ)

خاتون:

وشه‌ی (رینزه) بز ژنان.

خانی:

خاته؛ نازنیوی خاتوونه.

خارا:

جوزنک پارچه‌ی به نرخه؛ بز کار تاماده بوو؛ خاراو؛
راهاتوو له کار؛ ئیریاری سووره‌وه کراو.

خازی:

سوور. (وه‌ک به‌رخ‌ی خازی)

خاسی:

خاس؛ چاک؛ باش.

خالخاس:

خالچاک؛ خال جوان و له‌بار.
ئدری هه‌خال خاس، خال درشت و وردی
به زوان هه‌ورامی، به شینوه کوردی «فولکلور»

خانزاد:

نه‌وهی خان؛ خان‌زا؛ به‌چکه خان.

خانزادی کچی میری سوزان، کچینکی بالابه‌زی گوشتن
بوو، قژنکی ره‌شی هه‌بوو که به‌سه‌ر شانانیدا ده‌رژانه
خواری و کچینکی جوان و داوینپاک بوو. له‌ دواي
له‌ناوچوونی سوله‌یمان به‌گی برای، بوو به‌ میری سوزان و
فرمانه‌وایی ناوچه‌ی سوزانی گرته‌ ده‌ست.

خاتوو خانزاد، میرینکی دادپه‌روه‌رو ولاتپارنژ بوو، بۆ
ناوه‌دانی ولات و بلاوکرده‌وه‌ی خوننده‌واری تینه‌کوشا.
له‌ ده‌وره‌ی نه‌ودا گه‌لینک فیزگه‌و مزگه‌وت و بینا،
خرایه‌وه‌و سازکران.

له‌ دواي مردنی خانزاد ولات تینکچووو نه‌ستیره‌ی میری
سوزان که‌وته نه‌دیویی و میره‌کانی سوزان له‌ ناو خزیاندا
که‌وته دووبه‌ره‌کایه‌تی و مملاتی.

حکومده‌تی عوسمانیش له‌م تینکه‌ه‌لچوونه‌ که‌لکی
وه‌رگرت و هه‌لی وه‌چنگ که‌وت که‌ ده‌ست به‌خاته ناو
کارو باری میری سوزانه‌وه. که‌ وابه‌وو، له‌شکری ناره‌ه
سه‌ر حه‌ریرو داگیری کردو ولاتی سوزانی به‌ست به
ره‌وره‌وه‌ شه‌که‌ی خۆبه‌وه‌و کوتایی به‌ میری سوزان هیناو
نه‌و ته‌خت و به‌خته‌ی لی هه‌لپینچان.

خاوین:

پاک؛ پاگز.

خایان:

کاتگرتن؛ کاتبردن.

خوتی:

خرتیله؛ خرو خربن.

خنجیله:

جوانکیله و خونشیرین.

گول و خونچدی به هارانیس له تو نه شمیله تر نابی
نه مامی عهده پری کز پهش له تو خنجیله تر نابی
«عدلی عارف ناغا»

خورپه:

راچله کانی دل.

مه رگی رۆژانه ت نه دیوه
من هه موو رۆژنکم مه رگه
عه شقی شیتانه ت نه دیوه
خورپه ی دل و کزه ی جهرگه
«حسین به فرین»

خۆزگه:

خوهزی؛ شه لای؛ کاشکای؛ بری؛ بریا؛ ناوات خواستن به
شتینک.

خۆزگه م به خۆتان جه له تان جه مه
بینه ختی وه ک من له ناواتان که مه «فۆلکلۆر»
شه لای من بوایام له جیای نه و تلفه
شهریهدت بنۆشام له سای نه و زلفه «فۆلکلۆر»

خولیا:

که لکه نه؛ خدیال و نار هه زوو؛ هه وه س.

خوتاو:

شه ونم؛ بریشکه بارانی زور وردو له سه ره خۆ؛ ناوی
شۆریا و قاورمه.

خونچه:

ول؛ پشکووژ؛ گولی هینشتا نه پشکووتوو.

خۆشه‌نگ:

خۆبه‌خۆ جوان؛ جوانی خۆپرسک.

خه‌رامان:

له‌نجده‌و لار.

خه‌زال:

که‌زال؛ ناسک؛ مامز؛ بزنی گوینخه‌نه‌یی و به‌ده‌ن ره‌شو
بۆر.

له‌ به‌یتی (لاس و خه‌زال) دا، "خه‌زال" کچی مه‌لا نه‌یی
نیونک ده‌بی که هه‌مه‌ کاره‌ی خینلی ماموودینان بووه.
لاس: دارنکی سه‌خت و چرو دهرکاوییه. دیاره‌ ئینسانی
کورده، پینش نه‌وه‌ی کۆخینکی بز خۆی دروست کردی،
هه‌ر له‌ وه‌خته‌وه‌ که له‌ نه‌شکه‌وت و زه‌ندۆلۆ لێه‌واردا
ژیاوه، نه‌و داره‌ی ناسیوه‌و نیوی لێناوه. چونکه
داره‌که‌ش سه‌خت و دهرکاوی بووه، دوايه‌ کورپان به
نیوه‌وه‌ کردوه. نه‌م نیوه‌ کۆنه، له‌ چیرۆکی لاس و
خه‌زالدا هه‌رماوه.

نه‌مه‌ش چهند شیعریک له‌و به‌یته:

خه‌زال ده‌لی:

چبکه‌م نه‌وه‌ش ده‌بیته‌ خه‌م، نه‌منی بابان ویزانی؟
پینان گوتم گۆلی شوپانی هه‌ن له‌ چلپله‌ی عومانی،
چراو لاله‌ت ناوی سه‌رده‌خۆ دایسی هه‌تا سه‌حه‌بنانی.
لاس ده‌لی:

یای خه‌زال بزانه‌ چون کارانت بۆ پینکدینم،
یان سه‌ری خۆم داده‌نیم یان گۆلی شوپانیت بۆ دینم.

لووته‌وانه؛ سه‌رده‌رانه‌ی زه‌ق.

خه‌زیم:

بهژن شوږو كهزى شوږو خهزىم شوږو
 سهره و شوږم ده كهن سهر شوږو بهره و گوږو
 هه ژارو خوارو له شېبمارو دلزار
 ده با وام لى بى.. مافى خومه.. هدى گوږا! «هه ژار»
 له بهيتى "خهزىم" دا كه نوسكارمان # كزىكر دزته وه،
 (رحمان بكر) ي بهيتيږ ده لى:

تازه رايييجان تا ولائى ئىنيران
 قافله ده بند چوون هه موو رى گيران
 له شارى سنه دى دووكان هه لگيران
 خهزىم بزر بوو دادىكى گران
 ئيران و تووران به غدا و ئيسپه هان
 ته وريزو تاران، جزيرى، بوزتان
 سهرده شتو سا بلاغ، تا ولائى سه قز
 عالم له تازى هى خهزىمى بوو كز

له مەڤ نوسكارمان، د. كمال فواد ده لى: (نوسكارمان، زانا و
 زوانه وانى ئالماني، دوو جار هاتوه بزره لائى ناوه راست و به
 كوردستاندا گهراوه. جارى يه كه م له سالانى (۱۹.۱) -
 ۱۹.۳ز) و جارى دووه م له سالانى (۱۹.۶ - ۱۹.۷) دا.
 هه موو كه لو قوڙى كوردستانى ژىر ده سالانى ئيران و عوسمانى
 گهراوه. له ههردوو گهراوه كه پيدا زور سوودى له كزمه لىك
 خوينده وارو شاهزاي كوردى نهو سهرده مه وه رگرتوه. له وانه
 كه به ريزه وه نيويان ده هينى (محمد جدوادى سا بلاغى، پاشان
 دوكتور محمد جدوادى قازى) و (ئهمين نه فهدى سليمانى) يه.
 به هزى ئه وانه وه توانبوته كزمه لىك ده ستنوسى كوردى پيدا
 بكات و بپهخته سهر رينوسى لاتينى و وه ريان بگيرى بزره
 زمانى ئالماني. زانياريه كى زورى لى وه رگرتون له باره ي

دانشتران و جزگرافیای ناوچه‌کوه. نیوی تیره و هززه کورده‌کانی
لی‌وه‌رگرتوون و یاداشتی کردوون.

لیزه‌دا ناپیت (ره‌حمان به‌کر)مان له بیر به‌چیت، که جوانترین
داستان و چیرزکی بۆ ئۆسکارمان وتووه. نه‌ویش به جوانی یاداشتی
کردوون و تا خزی له ژباندا بووه. له گه‌ل روونکردنه‌وی
پیسوستدا، به‌شینکی زۆری لی‌هلاو کردوونه‌وه.)

ئۆسکارمان له‌و گه‌شت و گه‌رانه‌دا، گه‌لیک به‌یتی کۆنی کوردی
به زاراوه‌ی موکوریانی کۆ کردۆته‌وه و نیوی ناوه «تخفه»
مظفریه. به‌ی‌هش نه‌و نیوه‌ی له‌سەر داناوه، چونکه له‌سەرده‌می
ده‌سه‌لانی مظفرالدین شای قاجار» دا هاتۆته کوردستان. نه‌و
به‌یتانه، به‌یتی کۆنی دل‌داری و میژویی و هی‌تری کوردین که
ئۆسکارمان به‌ خه‌تینکی تایبه‌تی لاتینی نووسیبونه‌وه و مامۆستا
هینن به‌ پیتی عه‌ره‌یی، هیناویه‌ته‌وه سه‌ر رینووسی کوردی و
ساغی کردۆته‌وه و پینشه‌کی بۆ نووسیوه.

خه‌پال:

فکر؛ بیر؛ هزر؛ شتی نه‌شیاو.
خه‌پال هدر نه‌کا ئاره‌زووی کۆنه
به‌لام نه‌م نانه ناگا به‌و رۆنه
«فۆلکلۆر»

خه‌مه‌رون:

خه‌مه‌درکه‌ر؛ ئاوده‌نگ؛ وه‌رونکه.

خه‌نده:

پینکه‌نین.

خه‌نده‌ران:

ده‌م به‌ پینکه‌نین و روو خوش.
گولخه‌نده‌ران گولیکه، له‌ لای خه‌لکی وای له‌ سه‌ر بلاو
بۆته‌وه که به‌ پینکه‌نین شه‌ق ده‌با.
له «شینیی شینخ مه‌حموودی نه‌مه‌» دا صالح دیلان ده‌لی:

تدلیسی تار خاوه، بئیسوزو سازه
شمشال له گه ل فوو، به شورو جهنگه
نه گهر پئیکه نین بپی به خه نجه
لای گول خه نده ران، شه قبردن نهنگه

خوشحال، له سه رکه یف.

خه نی:

پیتی (د)

دخواز: پنیوست؛ پینداویستی؛ خوازهر؛ خوازیار؛ داواکار.

دلآرام: تهسکینیده؛ نؤخؤنخه ره دل؛ له بهر دلان.

دلپه‌ند: گراوی؛ ماشقه.

دلپه‌ندی عه‌شقی‌ئو به‌ئه‌ک چاوه‌م.

دلپاک: بیغدل و غه‌ش؛ بینگز؛ بیغرو فیل.

دلغواز: دلدار؛ شتینک که دلت تاره‌زووی بکات.

دلسوز: به‌ره‌حم؛ مینهره‌بان؛ دلزفان.

دلگه‌ش: دلپه‌هومیند؛ دلخوش.

دلناز:

دلناسک! زوررهنج.

دلنیا:

ئدرخه یان؛ خاترجه م.

دلنسانین له زمانسی به درز

پنکه وه دینه زمان چاو و برز

خالیداغا حسامی «هیندی»

دلنزان:

مینهره بان؛ دلسوز.

دمدم:

نیوی قه لایه که که سالی «۱۰۱۸» ی کزچی «۱۵۹۸» ی

زایینی که ده بیته «۲۲۱» ی کوردی سازکراوه. نهو

قه لایه له سی فرسه قی شاری ورمی له ناوچه ی تهرگه وپ

له (گه ل) یان ده پره ی قاسملوو، له سهر دوندی کینونکی

یه کجار بهرز درووست کراوه که یه کپارچه بهردنکی

دریزووه که تهسکه و وه ک پشتی گا هه لکه وتووه. له

شنورا که ده پرزی که وتوته لای دهستی راست.

ماموستا هینمن له و پینشه کییه بدا که بز «تحفه»

مظفریه» ی نویسیوه، ده لی؛ (لای شیمال و جنوبی دزلی

زور قولن که له ژیرلا بز سهری، ده بی به په یزه ی

خه یال بز ی بچی. له بهر بهرزی پنیوستی به شووره

نییه و شووره یان بز نه کینشاوه. دوو لایه که ی دیکه یان

که پانایی قه لایه که یه، لای روزه لاتی پالی وه بهرزی

چیا داوه و شووره یه کی زور ته واری بز کینشراوه و بورچی

بلندی هه ن و ده رگایه کی هه یه.

لای رزژاوی که له گزپایی نزیکتره، شووره یه کی

یەكجاری قایمی هه‌یه‌و ده‌رگایه‌کی به‌ره‌و جنووب
ده‌کرێته‌وه. له‌ ده‌روازه‌پا بۆ عه‌رزێ رینگایه‌ک به‌ نینو
به‌ردیدا هه‌یه‌ که‌ ئه‌وه‌نده‌ ته‌نگه‌ به‌ زه‌حمه‌ت سوارنکی
تینوه‌ده‌چی. سه‌نگه‌ر به‌ردنه‌ پینش له‌ لای رۆژاواو
رۆژه‌لاته‌وه‌ نه‌بی ناکرێ. له‌ لای رۆژه‌لات
تیرهاوێژنکی بۆ ده‌رکی قه‌لا بێننی، یه‌کپارچه‌ به‌ردی
سه‌خته‌و ته‌خته‌وه‌قه‌.

قه‌لائی دمدم به‌ ده‌ستی شاعه‌ببایسی سه‌فه‌وی گه‌یار
داغان کراو پاشان قه‌یان خسته‌ نینو ئه‌و کوردانه‌ی که‌
له‌و قه‌لایه‌دا ده‌ژیان.

کاره‌ساتی دمدم بووه‌رینکی گه‌وره‌یه‌ له‌ میژووی
نه‌ته‌وه‌ی کورده‌دا. به‌یتیه‌ژه‌کان ئه‌م رووداوه‌یان هه‌م به‌
شینوه‌ی کرمانجی سه‌روو هه‌م به‌ شینوه‌ی موکری کردۆته
شیه‌ر.

به‌یتی دمدم له‌ لایه‌ن «ئۆسکارمان» زانای ئالمانی که‌
کاتی خۆی له‌ سه‌رده‌می قاجاره‌کاندا هاتۆته‌ کورده‌ستان،
به‌ خه‌تی لاتین و شینوه‌یه‌کی تایبه‌ت کۆکراوه‌ته‌وه‌و
نووسراوه‌و به‌ نینوی (تحفه‌ه‌ مظفریه‌)وه‌ دراوه‌ته‌ ده‌ری.
زۆریه‌ی ئه‌و به‌یتانه‌ی که‌ له‌و کتێبه‌دا هه‌ن، له‌ زاری
(ره‌حمان به‌کر) وه‌رگه‌یاروه‌و هه‌ر خۆدی ویش گوته‌وونی.

دمدم به‌ردی له‌ نه‌زاری
لیناندا ته‌پسی هه‌وشاری
حه‌وت شه‌وو رۆژان ئاور باری
خه‌به‌ر چوو له‌ بۆ هه‌وشاری
دمدم به‌ردی له‌ به‌ردی

لینسدهن به تژیسی نه بهردی
تا رژی مەردی و نامەردی

بهیتی دمدم «رهحمان بهکر»

هەر وهسا دمدم ناوی چیا به که که چند کینوی لووتکه
به رزنو له شاری ماگز هه لکه وتوووه و قه لای دمدم
کاتی خۆی، به سەر ئەم چیا به وه خراوه ته وه و لووتکه بیان
هاتۆته وه به سەر یه کداو له شینۆهی لووتن. له لای
موکوریانیش به لووت ده لاین: دم، بزیه ئەم چیا به به
دمدم نیو دیز کراوه.

له «بهیت» ی دمدمدا وا هاتوووه:

دمدم بهردینکی خه

چوار ته ره فی لینه به ره

به هه شتی به شیر به گره

خان به خه زایه مه ژووله #

مه ژوول، (مه ژوول) مه شوول: هەر (مشغول) ی
عه ره ببیه که کوردی زاراهه کرمانجی سه روو به کاری
ده بدن، واته: خه ریک، سه رگه رم.

دمدم بهردینکی شینه

چوار زستانه، پینج هاوینه

تینیدا خانی له پزیرینه

زه فه ریان پی نه بهردینه

خان به خه زایه # مه شووله

خه زایه، هەر «غزایه» ی عه ره ببیه. واته: شه، جهنگ.

دوردانه:	مووروی دوپ: ده نکه دوپی ناو سه ده ف: مرواری گه وره و به نرخ. (بزو هینده نوتان خوش ده وی مه گه ر عه یز دوپ دانه به).
ده رله:	ده رگای بچووک: گوندیکه نریک به گوندی بنیده ر: له نیوان سنه و مه ریوان.
ده ساتیر:	نیوی کتینه که ی (مه هابادی په یامبده که گوایه له ناوچه ی (موکوریان) ی نه ورزکه سدی هه لینه او!
ده لال:	نازدار: شوخ و شنگ. هر دوو لامه که ی (ده لال) به «ل» ی ساده ده بیژری نه ک «ل» ی قه له و.
ده پانا:	نیوی کچی ژووپیتر "خاژن" (رب النوع) ی رژیمه کان پوه. شارژکه به کی کوردنشینه له کوردستانی ژنر ده سه لاتی نیراق، که کوردی ناسووری و موسولمانی تیندا ده ژی.
ده پهر:	کینلگه: باخچه: بینستان.
ده رین:	له میژینه: که ون و قه دیسی: رابردوی زوردوور.
ده یلان:	هه لپه رکی: شایب و سه یران.

نهری به زمه گیان به زمه
شایه هزار نه زمه
یارم له هه یوانی زور جوانه ده پروانی
به چاوی بانگ دینلی نهری با بچینه دپلاتی «فزلکلور»
په یدابوون؛ ده رکه و تن؛ به که م ده رکه و تن؛ دیتن؛ «نظر».

دیخانه:

چاوه دیار؛ به رجه وهن.

دیچه ن:

تارا؛ سه ریوشی سووری سه ر بووک.

دیواخ:

پیتی (ر)

رادان:

نهسپاردن بڑ سازکردن؛ (کهوام به رادان داوه)؛
وه بهرخزدان و ماشتن؛ زنده بوونی ناری ده لیا له
مانگه شه ودا؛ داری که له باتی گۆله به ده رگایه وه
ده نین؛ داگیرساندنی سۆیه. گوندبکه له دهشتی
سندووسی لای نهغه ده.

رازان:

خهوتن؛ نووستن؛ وه کوو؛ نه که کوو؛ بائی ته رازایه.
واته: مه که رۆله باوکت خهوتووه.

رازان: ناماده بوون؛ وه کوو؛ نهری هدر نه رازان؟ نه جاری
هدرخه ریکن!

رازان: سدرگه رمی قسه و باس؛ وه کوو؛ دانیشتوننه پای
رازان، ئیتر نایبهنده.

رازان: چیرۆک و داستان و گیرانده:

وه ک نه یژنبه وه رازان به رازان

چینگهی شاوزان کۆرکۆره وازان «فۆلکلۆر»

<p>گیایه که بۇ دەرمان؛ له ناو کورداندا خەلکی ئاسایی دەئین: رازیانه بۇ دلئشه باشد. له کاتیکدا دلئشه مەبەست له نازاری ئاشک، گەدە «میعده» یە!</p> <p>رازیانه: سەریەندی گۆرانیه کی کوردیه.</p> <p>رازیانه رازیانه، وه گۆله به ریحانه</p> <p>یار بۇ دەنگی نایه لهو دەر وه هیوانه</p> <p>«فۆلکلۆری هەرمان»</p>	<p>رازیانه:</p>
<p>نینۆکی ئاسوورییه؛ سەریەندی گۆرانیه کی کوردیه که عارف جەزراوی گوتوویدی. "رازینەم هەمی رازینە".</p>	<p>رازینە:</p>
<p>شرح؛ رافه وشه یه کی کرمانجیه.</p>	<p>رافه:</p>
<p>نینۆی یه کینگ له یەزدانانی زەردەشتیه کان بووه.</p>	<p>رانا:</p>
<p>شارۆچکه یه که له لای قەلادزی و پشتەر له کوردستانی ژیر دەسلاتی ئیراق.</p>	<p>رائیه:</p>
<p>نینۆی ژنیک بووه له بنه ماله ی دەسلاتداری ماد.</p>	<p>راماتیا:</p>
<p>چۆمیکه له ویدی ئاراس له ئەرمانستانی ژیر دەسلاتی سۆقیەت لهو بەشە ی که کوردی لی ده ژی.</p>	<p>رایەن:</p>
<p>جۆرنیک نامیری موزیکایه له شیوه ی تار، که کاسه که ی</p>	<p>روباب:</p>

بچو وکتره، روياب له کوندا دوو تملی هه بووه که به
کهوانه یا نارشه ده هه قوتراو یه کی له کزنه سازه کانی
تیرانه.

تاوی نه گه را چهرخی موخالیف به حیسابم
بیناله نیسه سانیه ک تازی رويابم «گوران»

به نا پروو.

روویاک:

کزی رزژ؛ رزژگه ل؛ رزژانه؛ به ران بهری شهوان.

رزژان:

رزچنه؛ نه و کون و که له به رانه ی خانوو که روونکی
هه تاوی لیه دینه ژووری.

رزژنه:

وه کوو رزژ؛ وینه ی رزژ.

رزژین:

نیونکی کونی تیرانییه و له به رده نووسه که ی بیستووندا
هه ده؛ ههروه سا نیوی باژنپنک و یه کینک له کورده
ده سه لاتداره کانی هالیدییه بووه که له به رده نووسه که ی
زینپندا نیودیز کراوه؛ ههروه ها له به رده نووسه که ی
گوندی (به ستام) ی لای چاپاری به شی قه ره زیانه دینی
خزی نووسراوه که رزسا له دژ سالانی ۶۴۶ تا ۶۸۰ ی
به ر له زاین، فەرمانه وای هالیدیان بووه و له
به رده نووسه که ی چپای (زاخان) ی لای سه راو نه رده بیل و
به رده نووسی چپانشینه کانی لای سه هه ندیش نیودیز
کراوه.

رؤسا:

پوستی:	ئاوایی؛ دی؛ گوند؛ گوندیکه له لای رواندز.
رۆشان:	به زاراوهی زازایی واته: جهژن.
رووشه‌نگ:	دیمه‌نجوان.
رووگه‌ش:	رووخۆش، ده‌مه‌پینکه‌نین.
رووناک:	روون، رۆشن. ئازیز، گوی‌مه‌ده به قسه‌ی ئەم و ئەو رۆژی رووناکم لی مه‌که به شه‌وا
رۆندک:	فرمیسک؛ ئەسرین. (رۆندکا چاڤی ته = فرمیسکی چاوی تۆ)
رۆنیاس:	رووناس؛ رویناس؛ گینۆ؛ جۆزینک گیایه که بدن و خوری رینسراوی پی ره‌نگ ده‌که‌ن و ره‌نگی سووره.
روویان:	جوانچاک؛ شوخ و شه‌نگ.
ره‌خشان:	تیشکده‌ر؛ بریقده‌ر.
ره‌زان:	کۆزی ره‌ز؛ تری. گه‌ره‌کینکه له شاری سنه.

ره ژان: مووره ننگ کردن؛ چاورشتن.

ره زله: موزخه ی پشت.

ره مه ن: سل؛ ره فزک؛ ره وه ک.

ره ندول: ئاردپی هه راو؛ دزلچدی ئاوه دلکیشان؛ پیری له کار که وتوو؛ ره ندول له کزی وشه ی ره ندولان که هارینه هه واری هزی زه رزایه له شنویه وه رگیراه.

ره نگینه: ره نگاوره ننگ؛ خوشیک؛ جوانچاک. سه ره ندی گزانییه کی کوردییه به زاراه ی کرماشانی.
ئابی ره نگینه گیانم ره نگینه
دل ئه پای ته ماشات خه مگینه «فولکلور»

ره نین: جوان؛ سپیکه له.

ره وشى: جوان و په سن؛ گه شو سور.
باگییی هزی باگییی لزل لزه هزی باگییی
باگییی هزی باگییی ره وشى ره وه ندیسی
گزانییه کی فولکلوری کورده ئیزیدییه کانه.

ره وه: ره وه نه سپ؛ لیسینکی گه وره به گه زوی پی ده ته کینری.

ره وه ز: چینچینه به ردی ناوقه دو سه ری کینو؛ تاشه به ردی

چینچین له سهر به ک.

ره وه ک:

ره وک؛ سرک؛ تۆر.

کوانی ئه و شه و گاره بینه نگه ی له ژوانگه ی جینه و ار
کچ ره وه ک بو، من گوتم هندی به حه جمینم ده وی
«هینم»

رنحان:

رنحان؛ رنحانه؛ ریحان یا ریحانه، سه وزه به کی
بۆنخۆشه و ده خوری. نینوی رنحان له گزوانی کوردیدا
زۆره وه کوو:

مالینکی بۆ بکه م له بیوان پهر
داره پای بنم به رنحان تهر
په نجه ره ی له سیم کۆنه که ی له زهر
چل کیسه خه نه بۆ خا که بانسی
چل قالب ساون بۆ سواخدانی
موورگ و مرواری بۆ تاقه کانی
ته لای ده سه و شار بۆ لاشیپانی
چل گه ز نه تله سی بۆ په رده کانی
با تۆز نه نیشی له خاله کانی

«فۆلکلۆری ناوچه ی ئه رده لان»

ریزان:

به لده ی ری؛ شاره زای ری؛ وه رین و به ری و نه وه ی گه لا؛
گه لا ریزان.

ریژنه:

ریژان؛ تاوه بارانی توند.

بارانینکی به خـزفه
رینونه و ره هینله و تزفه
چاوه پرسی نه و لافاوه م
« ن ره زازی »

رئسمه : گریژهنه ی ده رکه و ده رگا .

رئواس : نیرکی باسکلآو؛ گیایه کی بالا بلندی ترشه .
رئواسی باسکه و باسکه
هه ناری ترشه و ناسکه
« فولکلور »

پیتی (ز)

زازی:

شدرمن.

زریزه:

زنجیر؛ زنجیرؤکه‌ی باریک.

زریوه:

بریقهدانه‌وه؛ زریوه‌ی نه‌ستیره؛ زریوه‌ی چوله‌که.

زمزیران:

کاتی کوتان و شینلاتی تری بؤ سرکه و شه‌راو؛ کدل
«گهرده‌نه» یه‌که تزیک شاری سهرده‌شت، که رنگای
مه‌هاباد بؤ سهرده‌شت به‌ویندا تی‌ده‌په‌ری.

به‌هاران خوشه زمزیران

له خری و دؤلی ده‌ست ده‌گیران

تینکه‌ل بوون دؤست و ده‌زگیران

ئهی یار ئهی یار رؤسی یارم

بی‌تسه و تاریکه رؤزگارم

«گؤرانیبه‌کی کوردیبه، حه‌سه‌نی ماملی چریوبه‌تی»

زهره‌شان؛ شو زهر و پول و پاره‌بدهی که به سر بوک و زاوادا رزی ده‌کن.	زهره‌شان:
زری، زه‌لیا، ده‌لیا، ده‌ریا.	زه‌ریا:
بالنده‌بده‌کی گچ‌کده‌ی ره‌نگ‌زه‌رده.	زه‌پله:
به زاروه‌ی زازایی واته: دل‌خوش.	زه‌پوش:
جوانی سپی‌پستی نامال زهره؛ سه‌وزه؛ سه‌وزه‌له. سه‌ریه‌ندی گوزانیه‌کی کوردیه به زاروه‌ی کرمانجی سه‌روو. هوی زهری و زهری و زهری، خاتین پهری	زه‌ری:
پارچه‌بده‌کی رایه‌ل‌زهری جوانی ژتانه‌یه.	زه‌پی:
کابان؛ که بیانوی مال.	زه‌بان:
زهرین؛ زهرینه؛ له زهر دروست‌کراو؛ له زهر ساز‌کراو؛ نیوی گوندیکه له نیوان دیوانده‌ره و شیرانشا له کوردستانی ژر ده‌سه‌لاتی شیران.	زه‌پینه:
مووروی‌بده‌کی وردی ره‌نگاو ره‌نگه.	زه‌نگیانه:
زه‌نوره؛ زه‌نیرا؛ نیونکی زازاییه واته بنه‌هینشوی	زه‌نورا:

زۇزان:

ھاوینە ھەوار؛ چیاو کورنستانی سازگار؛ ھەوارگە
کۆچەرەن؛ لە (تاریخ کردو کردستان)ی «شیخ محمد
مردوخ» دا ھاتووہ کہ زۇزان کەوتۆتە نیوان مووسلو
خیلات و سەلماس؟!

باران باری، ھوور ھوور لی کر
گولو سۆسن، رەنگی خۆ قە کر
چیا و زۇزان، تەف خەملین
کانی و رووبار، تەفدا دەر کر.
گۆرانیبە کی فۆلکلۆرە بە زاراوی کرمانجی سەروو.

زینتی:

گۆندیکە لە بن چیا ی گۆفەند لە سەر سنووری دەسکردی
تورکیە.

زینەن:

زینەن؛ وینە زینە؛ وە کوو زینە.

زیلان:

زیوان؛ نیوی ھۆزینکی مەزنە لە لای زەلیای وانو نیوی
دەشتیکە لە باکووری ناوچە ی ئەر جیش لە کوردستانی
ژیر دەسەلاتی تورکیە. پروانە زیوان.

زینوی:

زینوو؛ زیندوو؛ ملە ی کینو؛ بستوو؛ گۆندیکە لە نیوان
سنووری دەسکردی ئیران و ئیراق کہ سەر بە ناوچە ی
«خانی» یە.

زینتە: زیندی؛ زیندوو؛ زی؛ دەرکەزی؛ ژن.

زەوا: گولینکی سپی و جوان و بۆنخۆشه؛ زەنبەق.

زەنۆه: چاک و پیر؛ گۆزی پیاوچاکان؛ زیارەتگە؛ نینۆ
نۆردووگا بەکی زۆرەملییە لە کوردستانی ژێر دەسەلاتی
ئێراق.

زەنۆی: گوندیکە لە بناری چیاى پیرەمەگروون لە ناوچەى
سلیمانی. پروانە زەنۆه.

پیتی ژ

ژاژکه؛ جاچکه؛ وێهه؛ بنیشت.

ژاژاک:

ژاژه‌لان؛ ژاژوک؛ چیه‌لان؛ قامیشه‌لان؛ نیوی گوندیکه له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیراق، نزیک به سنووری ده‌ستکردی کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیران به‌رانبه‌ر به چیا‌ی ئالان، که سەر به شاری «ماوه‌ت» و رۆباری چۆمان به‌ نێوان ئەم گونده‌و چیا‌ی «ئالان» دا تی‌ده‌په‌ری‌و به‌ به‌ر چیا‌ی «ئاسۆس» دا ده‌پوا‌و ده‌رژێته له‌م‌په‌ر «سه‌د» ی دوو‌کان له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیراق.

ژاژه:

کزی "ژال"ه که ده‌بێته: کون؛ جینگه؛ وه‌کوو (هه‌نگه‌ژال؛ واتا: جینگه‌ی می‌شه‌نگون). رۆباریکه له گوندی جیگه‌ران له هه‌رنمی کرماشان.

ژالان:

ژالانی:

کهژنکی بهرز له داوین چپای "تهته" له هه ورامان.

ژاله:

لوورک؛ روول؛ روولک؛ دارنکی هه میسه سهوزی تاله،
گهلانی وه ک گهلانی بیی وایه بهلام توزی پانتره و گولگی
سوورو سپی ده گری.

ههله بجه دارژالهی هه بوو. ههروه ها ژاله نیوی دوو
گوندن له ناوچهی سهنگاوو تانجه پو.
ئهی گولگی ژاله له گولگی چه م پاییزان
رهنگت سورمه رنژه بو دیده کزان
تو به پاییز رهنگی سوورت سورمه یه
بویه شینوهت بو خوماران هه مه یه
من له پاییزدا به هارم دیتسه بهر
بویه نرخسی تو نه نیسه تهوقی سهر «صالح دیلان»

ژوان:

چاوپنکه وتنی دلداران؛ به کتر بینینی گراو بیان.

ژه ره ژ:

به زاراوهی هه ورامی واته: کهو. به زازاییش واته:
زه ره نهج.

رهنگله رنژیله با کهروش کهوه
ژه ره ژ بانز جه هانه نهوه
با ژه ره ژ وانز بهرزو دهر به نی
غازا کهرمی سهیرو وه ته نی
له گوزانییه کی «حه مه سه بن کینه بیی و نه وزاد»

ژه ره ژان:

نیوی کینونکه له لای زهنگان (زه نهجان) که کهوی زوره و

لادینکانیشی کوردن. ژهره ژانیش کزی ژهره ژه، واته
پۆله ژهره ژ؛ که وگه ل.

گوندیکه له داوینسی چیبای کۆسالان له هه ورامان، له
کوردستانی ژێر ده سه لاتی ئێزان.

جزۆنیک کۆتره کینۆبله به که له هه رنمی لورستان زۆره.

ژیانی شارستانیانه.

ژیبرکه له؛ خنچیلاته؛ خونشیرین.

بزووتن و جمین؛ کزی ژیله؛ به روانه ژیله.

ژیله مۆ؛ سووتکه ی داره مینو؛ ته رزه ی ورد؛ گۆلۆک؛
گلنیره؛ تگر.

سه رزینو؛ به جموجوول؛ گوندیکه له گه لی لیتان سه ر به
ناوچه ی رواندز.

گوندیکه له به شی پایگه لان سه ر به هه رنمی سته.

ژهره ژه:

ژه نگال:

ژیبار:

ژیبرکه له:

ژیلان:

ژیله:

ژیلها:

ژنین:

پیتی (س)

سهات: که پری گوره؛ نهو خانووهی که له کونستان له شوولو
چرۆ درووستی ده کهن.

ساتهار: سادیار؛ تیره یه کن له کورد که له ده ورو بهری
ره وانسه رو جوانه زو چه می سیروان ده ژین.

ساران: جار؛ شون؛ جینگه؛ گوندیکه له نیوان ساوانو
سه رمیزگان له ناوچهی سه رده شت له کوردستانی ژیر
ده سه لاتی ئیران.

سارات: سارا؛ چۆل؛ بیابان؛ تیره یه کن له کورد له ده ورو بهری
نازه ربایه جان ده ژین.

سارال: وشه یه کی تورکییه، واته: زهرد؛ ناوچه یه کی پر له وه رو
بژوینه له رۆژاوی هه رنمی سنه. ناوچه ی سارال بۆ

ناژه‌لداری یه‌کجار گرینگه و مه‌رو مالاتی زوری لی
به‌خینو ده‌کری. نیویه‌شی شه‌گه‌لو مینگه‌لی گونده‌کانی
ده‌ورو به‌ری سنه، بۇ په‌روار، له‌وی به‌خینو ده‌کری و
ده‌نیزدرینته شاره‌کانی دیکه‌ی ئیران بۇ فروش.

سارمه:

نه‌خشی ته‌قه‌لدرووی زین؛ ساله؛ به‌ری گیایه‌که بۇ
ده‌رمان به‌کاردی و زور به‌نرخه هه‌روه‌ها بنه‌که‌ی بۇ ده‌قی
چیت به‌ کار دی؛ گولینگه‌ی له‌ ئاوریشمو تاله‌ زنو؛
قوزاخه‌ی په‌موو؛ دۆلمه‌ی گه‌لا؛ جزوی هه‌رمی.

ساریسا:

مینزرسکی له‌ زمانی «تورودانگین» ی رژه‌لانتناسه‌وه
ده‌لی: له‌ ولاتی «کوردۆئین» دا سی شار به‌ سهر رۆباری
دجله‌وه هه‌بوونه که نیویان ساریز یان ساریساو ستالکار
پنیاکا بووه، که کاردۆخییبه‌کانی لی ژیاوه. «ستراپوو» ی
رژه‌لانتناسیش ده‌لی کوردۆئین به‌ ناوچه شاخاوییه‌کانی
نیوان مووش و دیاره‌کر گوتراوه.

سازان:

ساجان؛ ساجیان؛ چارین؛ سازش؛ گوندینکی خوش و پر
باخ و باخاته له‌ باشووری خۆره‌لانی هه‌له‌بجه.
واچه به‌ سازان، سازان بسازان
من چه‌نی سازان، سازانم سازان ؟!

ساکار:

ساده؛ بینه‌خش و خه‌ت؛ بینخالو میل.

سه‌پیتدا:

جزرینک گیایه‌ که له‌ له‌ج رۆباران ده‌پوی و گولی به‌چوک و

زەرد دەکاتووه. چیاپدکه له ناوچهی برادۆست له کوردستانی ژێر دەسهلاتی ئێران. لهوانه شه.

سپیندار:

سپیندار: داری تهوڕیزی.
سی دارکینت ناڤ ههوشا مالا باقی ته ده رکه تینه
ئینگ داره: ئینگ سپینداره
یادی هه راما نه ئان بێمژکا
ناخ لی هه ی ده لال
ته ز پیر بووم ته پیر نا بی!

«فزلکلۆر»

سرێشمه:

سرێشمه جار: نیوی گوندیکه له کوردستان.

له دوا ی وشه ی چه قه دینت؛ واتا: بیژ، وه کوو: (کابرا زۆر چه قه سرۆیه).

سرۆ:

وت و وێژی خوشه و یستانه؛ رازو نیاز؛ شنه؛ نه سیم؛ ده نگه ی بای سووک؛ سووسه کردنی ده نگه و با سینیکی تازه.

سرۆه:

هه وری بۆری سه ری گۆلی ورمی
به کزه ی سرۆه، قۆی خۆی ده پنی
«شیننی هینمن جعفر شیخ الاسلامی»

وت و وێژی خوشه و یستانه، راز و نیاز، هه لپه شتنی داخو خه فته تی دل، گله، لومه، شکایه ت، بیری چاره دیتنه وه.

سکالا:

سلین: سلین گوندیکه له کن گوندی بلیهر له هه ورامان تهخت له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیران.

سلیوان: نیوی تیره به کی کورده: مهردوخ له (تاریخ کردو کردستان) دا ده لی: له وهی ده چی که لکینک بن له هوزی زازا له ده ورو بهری مووش و سهرا و ماردین، له کوردستانی ژیر دهسه لاتی تورکیه.

سمل: بهری دارنکه وه کوو مینخهک بۆنخوش.
مه رز هه والو تاسه و سوزی دل
له گه ل وه نه وشه و مینخهک و سمل
ده یکم به دیاری من به کامی دل
جوانتر له زهرو مرواری و خشل
« ؟ »

سمیران: گوندیکه نریک له «حه سه ناوا» ی کولیایی له ناوچهی سنه له کوردستانی ئیران.

سندووس: دهشتیکه له لای نه غه ده.
توفیق وه هبی به گ زانای کوردناس ده لی: سندووس،
نیونکی مه غولیه و له بنه ره تدا سلدووزه که کورده کان
پینی ده لین سندووس.

سنوور: که وشه ن: هینلی ناوه راستی دوو ملک: مرز.
تهی تهو که سهی ده تپه رستم و لیم ونی
تو خودا نی تو خوشه ویستی منی

له ئاسمان نی تا ویت رانه گا ده ستم
له قاف نی کاله ی ئاسنت بۆ هه لبه ستم
تۆزی له من ون کردوو و منی له تۆ دوور
ئه و بستۆکه ی دوژمن ناوی نا سنوور «هینن»

سند و پەر:

چۆرینکه له دارکاج که هه می شه سه و زو به رزو جوانه.

ستین:

گوندینکه له ناوچه ی سیده کان له کوردستانی بندهستی
ئیراق.

سوورالک:

سوورال! سوورنال! دارینکه گه لانی وه کوو ده رزیبه و
به ریشی له بیچمی دلی مرۆبه.

سوورالان:

سوور ئالان! سوورو ئال پینکه وه! پینداگرتن و سوو په وون.

سوورانه:

میوانداری به هۆی خه رمانه د لگرتنه وه! دیاری ره عیبه ت
بۆ ئاغا به هۆی ژنه ی نانه وه! کینه یه ک له هه ر به نه تۆیه ک
له خه رمان بۆ ئاغادی.

سۆرگ:

چیا به که به رانه به به چیا ی سه فین له لای شه قلاوه.

سوومه:

کل! کله ی چاو! تۆزی به ی زینو له ره نگی ره شی
ئامال سوور بۆ چاو یا موو ره شکردن! په راوینزی به زینو
چندرایی عابا.
سوومی دانیشته هیدی هیدی

له ئەشكەفتى سىپانى
 پشتى خوهى دا چيا
 بەرى خوهى دا ناو بنى گەريا
 فرمىسكا دابارىنى بە سەر مەمكزكى فەرىكزكه
 ل باغەرى چ شىر تى نەگەپاي
 بەيتى سورمەو خورشىد بە دەنگى «حسن حەيران»

سوورى: گىايەكە گەلانى وەكوو گەلانى گەزنە (گەسگەسك)
 پەرە پەرە يەو شىنى مەيلەو سوورە، لە ئاودا
 دەيكولینن و بەنى قالى پى سوور دەكەن.

سوورن: ئاماژە يە بە سوور؛ جىنگاي سوورمايى؛ شونى كە
 خۆلە سوورەى هەبى؛ گوندىكە لە نىوان كۆنرە گۆنرۆ بۆيىن
 لە ناوچەى بانە، كىونىكە لە لای مەريوان.

سۆزان: سووتان؛ نىوى «كەل» يكە لە ناوچەى سنە لە
 كوردستانى ژىر دەسەلاتى نىران.

سۆزگە: جىنگەى پەيمانەستىن؛ گوندىكە لە لای رەواندوز.

سۆزە: سۆز؛ گۆزانى بە دەنگى نزم؛ تەزووى سەرما.
 هەى بى، پى بلین بى، يارم بەرى بەيىانى
 كچى دەركەم لى بكەو وە كوشتى سۆزەى زىيانى
 «سەرىندى گۆزانىبەكى فۆلكلۆرە»

سۆشین:

له شین و کهوه؛ سیاوه شوون؛ سه و شوون؛ گیایه کی قهف
نه ستوری به رزه، بنی وه ک چه و ندهر واید، وشکی
ده کهن و ده یکو تن، ئارده پهلوی پی ده لین، له گزگم
به رزتره؛ سهره ندی گوزانییه کی کوردییه به زاروهی
کرمانجی سه روو که حه سه ن جه زراوی چهرییه تی؛ له
ئوستوری بانی ئیراندا هاتوو:

پاش نه وهی که باوه ژنی سیاوه ش بوختانی بۆ کرد، که
گویه حه زی لی کردوو و چۆته سه ری، باوکی
سیاوه شیش ده لی بۆ روو سووری سیاوه ش، ده بی
سیاوه ش له ئار ناگر نیکی زۆر گه و ره وه به پهرینه وه، نه گه ر
سووتا گونا به کۆله و تاوانباره و ده مرئ، نه گه ریش بیتاوان
بی در یاز ده بی. سیاوه ش له ئاگر ده داو به ساقی
ده پهرینه وه و در یاز ده بی، پاشان له جینی ئاگره که دا
گولینک شین ده بی که نه م سۆشینیه نیستا هه یه !!

سۆکار:

شاخینکه له لای تهر گه و ره رو مهر گه و ره پ له کوردستانی
بنده سستی ئیران.

سۆلاف:

ئاوه دلزیر؛ تا فگه؛ پلوسک؛ ناوچه یه که له کوردستانی
ژیر ده سلاتی ئیراق.

سۆلان:

ره سه ن؛ ره گه ز؛ ره ته وه.

سۆما:

ئاسۆ؛ تین و هانای چاو؛ ترووسکه ی رووناکی له دور؛
رووناکی دیتن.

هیزو سۆمای نییه بالۆ چاوم

ماومهوه گرده نشین بئسراوم

شیعری (هه‌لۆ هه‌ر به‌رزه) وه‌رگینپانی «هه‌ژار»

سۆما: ناوچه‌یه‌که که وتۆته لای خوزاواى ورمى و

باکووری برادۆست. هه‌رنه‌می سۆما داگری ۱۹۹ گونده و

شونینکی کونستانیی و سارده.

وه‌رده‌ک: چه‌شنینک هراوییه، به‌ نیره‌که‌ی ده‌گوتری

سۆنه:

سه‌سه‌وزو به‌ مینچه‌که‌ی بۆرچین یا بۆرچیل.

هه‌واى بانه و بان داگیه له‌ که‌له‌م

وه‌ک سۆنه‌ی سه‌رئاو ئاشق به‌مه‌له‌م «فۆلکلۆر»

* * *

هه‌تا کوو لۆ بووم فره‌ پیر نه‌بووم

ده‌مه‌کرد راوی باز سۆنه‌گیر نه‌بووم

ئینستا که‌ پیرم رازیم به‌ سۆنه

سۆنه سل ده‌کا له‌ داوه‌کۆنه

ئه‌م شیعهره‌م له‌ چه‌سه‌ن زیره‌ک بیستوه و نازانم شیعهری

کینه‌؟

چیا یه‌که‌ ده‌که‌ وینته‌ نیوان شۆشمی و ته‌وینلی و نه‌وسوو.

سۆنی:

ره‌شۆله؛ ریشۆله؛ گاوانی؛ گوندیکه له‌ ناوچه‌ی بانه له

سۆروو:

کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیران.

سۆسکه؛ سووسک؛ بالدارنکی گۆشتخۆشه؛ مه‌لنکه له

سۆنسکه:

شینوهی کوپکوپ.

قاسپه قاسپی کهو سوسکهی بان بهرد
خووم نهچیرهوان سهیری تزم نهکهرده. «فولکلور»

سونسن:

سونسنه! سوسن! سوسهن! گیایه که دوو، سی گهلانی به
قهد قامکینک هدیو گولینکی وه ک قووچه کهی
زهنگوله ویندی به سهره وه دینته دهر، به هاران له بن نواله
بهفران شینده بی و دینته دهر، تهمدنی کورته.

سهرتوپ:

به کدم و بینهارتا له نازایدتی یان جوانیدا! سهرپاک!
هموو! تینکرا.

هه وه لیسن دین و نیمان
دوامین ژنیککی زور جوان
وه تاغینکی پر فهرش
چراتورنک و دوو به غدان
زینکی ئینگلیزی
له گهل مایینکی که حلان
تفه نگیکی سهرتوپت بی
له گهل سی ریز فیشه کدان
سی مسقالت چا هه بی
له گهل دوو دره مه قهندان
ده با لیمان میوان بن
سه د ره ئیس و سهرگوربان
به خه یالمدانایه
گهر تو هه بی به قوربان

پیلت ده گرم و ده رزم
 بز یه کاوی عاره بان
 نه گهر له وینش رامنه گرن
 یه کسه ر بز نینو جووله کان
 چه هندهم کافر ده بم
 منیش ده چمه سر دینی وان
 شه قله و بد قلهت بز ده لیم
 به زمانی جووله که کان!

«فزلکلوری کوردی له گزرائیبه کی ره سووی نادری»

سهرچل: قهله پزیه؛ چله پزیه؛ نووک و سهری گول و گیای تازه
 ده رها توو.

سهرسوق: گوندیکه سهر به «چه مشار» ی سنه.

سهرتاز: به سهر دادهر؛ به خز دادهر؛ سهرپوش؛ پارچه ی سهر
 خوانچه و شتی تر.

سهرگول: گولی سهر ووی گولان؛ گولی سهر بهر؛ گولی سهر کرده.
 پینش ره وی پزلی ناسکی سهر شاخان
 گولی سهر کرده ی گولی ناو باخان «وهلی دینوانه»

سهر وین: سهر وین؛ سهر و لا؛ سهر و پینچ.
 سهر وین و سهر وین گشتی شینویاگه
 گهر درز نه که م ماچت کرباگه

«فۆلكلورى ناوچەدى سنە»

تایسە نەوہ سیای سەروین وەى خاسی
ترسم شوو بەکەى، دى من نەشناسی

«فۆلكلورى ناوچەدى کرماشان»

ناوچەدە کە لە لای پارە کە ئیستا کردوویانەتە ئوردووگا
بۇ کوردە ئاوارەکانی کوردستانی ژیر دەسەلاتی ئیراق.

سەریاس:

ژنی سەرە: سالارژنو بەرێز.

سەلار:

هەلپەرکی: دیلان؛ گۆفەند.

سەما:

باژێرو ناوچەدەکی کۆنە لە کوردستانی ژیر دەسەلاتی
تورکیە کە چپای نەروودی لە باوەش گرتوووەو
نەرمەنیشی لی دەژی. تورکەکان نینوہ کەیان گۆرپووەو
کردوویانە بە ئادیامان.

سەمسور:

روومەت: سەمەنگول، گولی یاسەمەن؛ زەردی کال؛
رەنگی کەو؛ گولە زێرینە.

سەمەن:

سەمەن، گولە کەى دەم نوقلو نەبات

بەمەری ماچسی با نەپۆم لە لات «فۆلكلور»

هەلۆای لە شیرەى گەفی چە کەرە کردوو؛ بەو گەمە
سەوزەى دەلین کە لە (دەفرو دەوری) دا بەر لە هاتنی
نەروۆز دەبرویننو بە بۆنەى دەسپینکی بەهارو بۆ

سەمەنی:

جوانی، له مائهوه دایده نین.

سه یران:

گهشت و گوزار؛ پیاسه و گه یران.
با بچینه سه یران بز گهشتی نه و ناوه
جوانیی «جیهان» ی، خودا بهم شوینته داوه « ؟ »

سیره مه:

سیرم؛ چه رمی باریک.

سهریا:

گه وره گوندیکه له ناوچه ی «سوما برادوست».

سهرین:

گوندیکه له بهری ماوه ت؛ ههروه ها گوندیکه به ران بهر به
چیای ریزانوک له بناری بهر سیرین.

سپلوانا:

گوندیکه له نیوان شاری خانی و جه لدیان.

سینلوی:

سینلوه؛ گوندیکه له لاجان له هه رنمی موکوریان.

له کهنده کووری سینلوی

تا ده گاته خانداری

سونسن و هه لآئه و به نیبون

ده گه نه رکیفی سواری!

نازداری شوخ و شه نگم

دینسته خواری پینش باری

« فزولکلوزر »

سوما:

دیمه ن؛ روومه ت؛ دیدار؛ بیچم.

سپهان:

نیوی تیره‌یه‌کی کورده که لکینکن له هۆزی زازاو له
رژژاوی خه‌ربووت، له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی
تورکیه ده‌ژین؛ نیوی گوندیکه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی نیراق.

سپه‌م:

سیمه‌ن؛ وینه‌زێو؛ چه‌رمه‌له‌ی زێواسا؛ شتیک که له زێو
درووست کرابی.

سپه‌م کۆچی خوه بری خست

جا بخوه مابوو لشوون واران

سهرکی خوه گری دا بسکی خوه به‌ردا

به‌ردا ریشکی گوه‌اران «فۆلکلۆر»

سپه‌ج:

گوندیکه له نیوان نه‌مه‌شپرو بانه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی نیران.

سپه‌ی:

سای؛ وینه‌ سپه‌ی؛ ناماژه به سپه‌ی؛ گوندیکه له پشتی
گوندی بینخه که له هۆزی زێبارن؛ نیوی گراوییه‌که‌ی
محممه‌ده له به‌یتی «محممه‌دو سپه‌ی» دا. سهره‌ندی
گورانیه‌کی فۆلکلۆری کوردیه.

سپه‌ی گیان مالم سپه‌ی

بای دی بسکان ده‌بزنوی

ناویرم کولمی ماچ که‌م

له‌به‌ر قه‌تاره‌ی زسوی «فۆلکلۆر»

پیتی (ش)

شاتان:

سپینداری بهرزو راستا.

شارا:

مه‌لژکردن و له‌سهریه‌ک‌ه‌لچنینی گهنم و جز؛
ماسوولکه‌ی گهنم له‌سهر خدرمان؛ لاسک و ساقه‌تی
خه‌له؛ گیشه‌ی ده‌خلی دووراو؛ که‌می له‌کوله‌ش یان
خویان که به‌دریژه‌وه‌یه؛ کای نیوان دیواره‌ی چالو
ده‌خل.

شایان:

شیار؛ هیژا؛ سزاوار.

شکاک:

نیوی هوزینکی کورده که له‌دوو هدریمی سزماو
برادزست ده‌ژین له‌نیوان سنووری ده‌ستکردی
کوردستانی ئیران و تورکیه، که‌که‌وتۆته باکووری
رؤژاوی شاری ورمی. پروانه سه‌کر له‌به‌شی کوپان.

شکوفه:

شکوفه: پشکزژ؛ گولوک؛ گولی تازه پشکووتووی دار
که پاشان ده بیته میوه.

وادهی سفیدی شکوفه‌ی پیرین
شکوفه‌ی باخچه‌ی پیری دلگیرین
نه باخچه‌ی سونبول تار مووی تاردا
سپی شکوفه‌ی پی‌ریم دیار دا «مه‌وله‌وی»

شلیره:

گیایه‌که زیاتر له کورستانان شین ده‌بی، وا هه‌یه
میتزینک به‌رز ده‌بی و دوو جارو سنی جار به به‌ژنو
ته‌پلی سهریدا هه‌ل‌ده‌چی و گوله‌که‌ی سووری نالیان
زه‌ردی پیاله‌ناسای سهره‌ونخونه که وه‌کوو زه‌نگوله
پیدا شۆر ده‌بیته‌وه. هه‌م ده‌شته هه‌م ناوچه‌یه‌که له
کوردستانی ژنر ده‌سه‌لاتی تیراق، له سهر سنووری
ده‌ستکرده‌و به بانه‌وه نزیکه.

شلیره:

گولی شلیره. سهره‌ندی گۆرانیه‌کی فۆلکلۆری کوردیه.
شلیره گیان شلیره
بۆنخۆشه وه‌ک که‌نیره
شلیره‌م چه‌نده جوانه
له کچه کوردی هه‌ولیره
گۆرانی شلیره، له پینشدا جه‌لال به‌گ له دیاره‌کر به
تورکی گوتوویه‌تی به‌لام پاشان مامۆستا تاهیر توفیق به
کوردی تۆماری کرده‌وه.

شناوه:

پارچه زه‌ویه‌کی پچووکی کینلراوی کینلگه بۆ چاندن.

ششروی:

چپایه کی بهرزه که وتوتته لای خورهدلانی هدهدهجه، له
سهر ترژیکی نم چپایه دوو کانی و ناوی خوش هدهده که
نیویان «قهمان و وه زگینل» ه.

ششروی سهوزه بچین بوسه یران

له گهل کزهدلی دوزستان و یران «فولکلور»

ششه:

بای فینک! شنه ی با.

«ششه» ی بای شه مال پروا یالده و یال

بیدا له زولفسی یاری کسرچ و کال «فولکلور»

شوخان:

کزی شوخ و شهنگ: جوانی رینکو پینک: جوان و
چهلهنگ. سپیندار: شاخ تینهلدان.

شوره:

دیوار: حهسار.

من نهو دیله م له پشت شوره ی پزلاوه

ناسوی هیوای گهشم هدرگیز ون ناکه م

له رووی ناسمان به گری سوور نووسراوه

بهنده بهندی ناییننامه ی بهرواکه م «گوزان»

شورپی:

بالابهرز، بهژن شورپ! سهرهندی گوزانییه کی کوردیه.

شورپی گیان مال م شورپی

دهردوده رمان م شورپی

هر چهند دینیت و رادهبری

خوین له برینم ده چورپی! «فولکلور»

گوندیکه سەر بە کافار (قضاء)ی زرکان لە ناوچەی
شێروان لە کوردستانی بندهستی ئێراق.

شووشان:

تافگه؛ ئاوه‌لدیز؛ گوندیکه له نزیک شارزۆچکە
نەوسوو، لە هەرمانی کوردستانی ژێر دەسلاتی
ئێران.

شۆشمی:

گوندیکه کهوتزته ئه‌و دیوی چبای ئاریز، له سەر رینگای
سنه بۆ مەریوان.

شونشه:

تیشکدانه‌وه‌ی ره‌نگه‌کانی خۆر.

شه‌به‌نگ:

ئەو جزگه‌ئاوه‌ی که به‌هاران ده‌کونستانان له‌ نەرۆزه‌وه
تا ده‌ستپینکی هاوین، به‌فراوی پیندا دیته‌خوار.

شه‌تاو:

وه‌هاره‌ن، سه‌یره‌ن، سه‌وزه‌ی دیاران
نم‌که‌وت نه‌دیده‌ش چوون شه‌وبینداران
چوون دیناوه‌ی شۆر ئازیز نه‌سه‌ردا

شه‌تاو سه‌ره‌زرگرت وه‌ده‌شت و ده‌ردا «مه‌وله‌وی»

سینه‌ت به‌لیمزی گولبه‌ده‌م ئاوان

بۆنخۆشن وه‌بۆی شه‌ویزی شه‌تاوان «وه‌لی دیناوه»

سه‌هزل؛ رچه؛ به‌یسه.

شه‌خته:

فاتمۆکی چەند بە‌چۆماندا هاتم
کیلگه‌ردن «شه‌خته»ی پاییزی ئه‌نگاوتم

فاتمژکی به فدای بالاکت هاتم
 بۆت نه ژیم دایکت تزی کرد به خه لاتم!
 «گزرانی فۆلکلۆر» هه سه نی ماملی چه بویه تی.

شه ده ده: ره شتی، ته نراوینکه له ناو ریشم که زۆر گرانه.

«شه ده ده» ی به ستۆ بیریانی

ده سه رۆکه ی تۆز نیک تیله

به رۆکی بۆ ده رزیله

قامکی بۆ نه نگوستیله

له سه ر چیم لی تۆراوه

زی سۆونی بی ده لیله «فۆلکلۆر»

شه رانش: چه یایه که له نینوان خامتیر و کپه له ناو چه ی زاخۆ.

شه رمین: شه رمن، به شه رم، به چه یا.

شه روین: نینوی چه یایه که له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیراق.

شه گراو: ناوی شه کر؛ شیرین وه کوو شه کر؛ گفت و لفت شیرین.

شه کره: شه کرۆک؛ جور نیک گیایه له کونستانان ده روی.

شه لال: خویناوی؛ خونین؛ خویناوال.

شه مامه: میوه به کی بۆنخۆشه له شکلی کاله ک به لام به چوک و

خه تخدت و خالخال.

کيژ ده لی: هه تیمه لاوه

دهم له سهر ناسکی روومه تم هه لبره،

به سم شه مامه و شه مامه به ندی با خدان بدوینه!

تاهیر توفیق به ههستانی حیجاز گوتوویدی، به لام

نازانم شیعری کینیه.

گه رده گیانم گه رده

شه مامه کانی زه رده

کچی حهزم لی ناکه ی

ده بهر ده سم لی به رده

«گوزانییه کی ناوچه ی جافه تیبیه»

شه مزین: شه مزان! ژاکان! ره نگه پین! په شوکان. تینکچوونی

چهرم به هزی زور و نکه وتنی هه تاو.

شه مزله: گیایه کی ده سچنه وه کوو پۆلکه و گه نه مه، ده یدهن به

مهرو مالآت چوونکه پینی قه له و ده بی.

شه نده: وشه به کی هه ورامیبیه، واته: وه شینراو به واتای لیدراو.

نیوی نادپار.

هه نی نه واچان وه فهدهاد ره ندهن

نه خش شیرینش، نه رووی سهنگ که ندهن

ده ک ریزاندهس بز، وه ره جه گیان سه ندهن

کی نه لماس نه رووی، دیده ی ویش شه ندهن

«مه وه لوی»

شهنگار:

شهنگال؛ ژهنگار؛ ناچهو شارنکه له کوردستانی ژیر
دهسه لاتی ئیزاق که کورده ئیزیدییه کانی تیندا ده ژین.

شهنگه:

شوخو شهنگ؛ جوانو له بار؛ بههیزو بهپرست.
شهنگه بیزی سالانی سالان له کونستانی له ناو مه پری
بزو مه پدوشین هه لته کرد نهو باسکی سپی مه پر مه پری
«هینمن»

شندی نه سیمه سه دای ناوی سافی قه لبهز
به ورشه ورشی گیا، شهنگه بیی، بووه شهیدا
«حاجی قادر کزیی»

شهویژ:

گیایه که سه ره تای به هار شین ده بی و گولی سپی ده کاو
بونی خوشه، به رۆژدا بونی نییه و لای ئینواره به
ئاو ابوونی هه تاو، بون بهرده داو هه تا لای به یانی، نهو
بۆندی هه ده مینی.

شهویژی سه ری سونبولی زولفت له سه ری دام
ئینسته ش سه ره که م مه سته له بهر نه شته بی شهویژ
«نالی»

شهویهن:

شهویهن؛ داری ده رگا بۆ له ژووره وه داخستن؛ کۆسه کی
خنجر.

شه و دیر:

ئاو دیری شهو.

شهو سوو:

به یان؛ رژژبوونه وه پاش ره وینه وهی شهو.

شه ونم:

شه ئنم؛ نمی هه وای شهو له سهر گیاو گول و گه لا؛
ناونگ؛ له به هاراندا به بزندی تینی هه تاره وه، گیا هه لم
ده کا و شهو که هه وای فینک ده بی، له شینوهی ورده
دلژپ ده نیشینه سهر گیا و گول.

شه وین:

شه ونم؛ کاتی پاش باران له شهوی به هاردا؛ ئه و کاته یه
له شهوی مانگه شهو که شو انان مینگه له یه کتر گیا
ده که نه وه. جینگه ی پشو ودانی ناژهل له شه ودا؛
له وه راندنی مهرو مالآت له شه ودا.

شه وین:

شه و گرتوو؛ شه واژو؛ شهوی خزش و سامالی پاش باران.

شه هینه:

شه هین؛ شاهین؛ جزینک داره؛ مه لینکی راو کهری
چار جوانه.

شه یدا:

شینت و شینوای ئه فین؛ دینوانه ی عه شق؛ ئالوزو په شو کاو
له ئه ئیندا.

شیمان:

توانین؛ له ده سته اتن؛ گونجان؛ رنکاتن؛ رژیشتن؛ چون؛
لینوه شانوه؛ پیره و ابوون؛ گوندیکه له نیوان ته ور یوه رو
ته نگیسهر له ناوچدی هه ورامان، له هه رنمی سنه، له
کورده ستانی ژیر ده سه لاتی ئیران.

شیمپا:	سووکه‌بای شه‌وانه؛ رووناکمی و بریقه.
شیرین:	شیرین؛ نیوی گراویبه‌کدی فدرهادی کزکنن بووه. هدر شتینک تامی شه‌کرو قهند بدات؛ پینچه‌واندی تال. شیرینسی ویندی نه‌باتی هدر ده‌لینی ناوی حدیاتی «فولکلور» شیرین شیرینه شیرین گشکه‌سم عیشق تو داسه تیشه وه‌ده‌سم «فولکلور»
شیلاز:	نیوی گوندینکه له ناوچدی ده‌وک.
شیلان:	دلیق؛ جلیق؛ به‌ری دارنکی سووری پته‌وی درکاویبه، که شه‌ش گه‌ز هد‌لده‌چی و گولی زه‌ردی تۆپ و پر ده‌کاو به‌ری سووری وردو خرت و شیرین و به‌چینژ ده‌گری، له شینوی سرینچک «سنجوو»، که ده‌خوری و بز ده‌رمانیش به‌کار دی.
شیله:	هدنگووزه؛ شیرهی تراو «مایع» ی گژو گیاو گولنو دارو ده‌ون؛ شیلهی هدنگون؛ نیوی گوندینکی کاولکراوی کوردستانی ژنر ده‌سه‌لانی نیراقه.
شینا:	به‌هیزو تاقت؛ به‌واز.
شینه:	هینمایه به‌رنگی شین؛ لکه‌داری بلندو له گه‌شه؛ گوندینکه له لای له‌نجارا له ناوچدی سنه.

شینئ:

شینئ: شە تلجار! گوندیکی سەرسنوری دەستکردی
کوردستانی ژێر دەسەلاتی ئیراقە، کەوتۆتە بناری کینوی
ناوژەنگ لە بن دەست چیاى مامەندە.

شینۆ:

وینا! چەشن! روالەت.

پیتی (ف)

فرمینسک:	نه سرین؛ رژندک.
فرؤ:	خواردنیکى تورتہ له شینوی پهنیر له ژه کی مہرو مالأت درووست ده کری.
فرمانہ:	جزرنکہ له پینچ جزره ناگره کھی زہ رده شت که ده بیتہ ناگری گیانی خه لک و زینده وەر.
فریزه:	پدریز؛ جینگه ی کشتو کالی که درونہ کرابی.
فریسک:	گولینکی ده شتیبه له بهاردا ده پوی.
فریش:	نه سرین؛ رژندک.
فریشته:	پدری؛ بهخت. وه کوو: (فریشته ی یاره.

فرشک:

فرشک! ژهک! هدوینی په نیر! شیلارک.

قلوون:

گوندیکه له لای نامزکان له دهشتی هدریر له ناوچهی
شه قلاوه.

فدرا:

ده فیری بهردهستان بز ده کار هینان.

فدیرهنتی:

بدر دیکي بدنرخ و گرانه وه ک پیروزه و یاقوت. ئیستاش
له کوردستان نه و نیوه له کچ ده نین. پروانه نیوی چیری
له بهشی کوران.

فدیرهنگ:

وشه دان! کتیبی که پدیونی زمانیکی تیدا کزکرا بیته وه.

فینک:

پینچه واندهی گهرم! بای فینک.

پیتی (ف)

زه وینی له بهر سه رماو سزله هه لته کاو.

قیار:

خوشه ویستی؛ خوش ویستن و دلداری. نیوی کچی ناو
رۆمانی (شه هیدانی قه لانی دمدم)ه.

قیان:

ئهمه؛ داخوازی.

قینا:

ژیانه وه؛ زیندوو بوونه وه.

قه ژین:

قه وری؛ وه رو؛ به زاراوه ی زازایی ده بیته به فر.

قه ورک:

به زاراوه ی زازایی واته؛ هه رهس.

قه وریس:

ئافرژدیت. قینۆس: بوتی نه قین و جوانیی وینان بیه کانه؛
رۆمبیه کان به ئافرژدیت ده پانگوت « قینۆس» و

قینۆس:

فینوسیش به که مین پدیکه رنکه که بهرووتی نوئراوه.
هزبوود شاعیری وینانی به «فینوس» دا ههلی داوه و
شاعیری بؤ گوتووه.

ئافرزدیت نەک ئەوهی له جوانیدا تاک و بینهاوتا بووه،
به لکوو دهسه لاتی ئەوهشی هه بووه که ئەو که سانهی
سەرئنجیان به ره و لای راده کیشرا، ده داو خاو مهیلیان
داتی، هەر ئەویشه که مهیلی به «پاریس» کورپی
«په ریام»، پاشای (تدروا)، دا.

به نرخترین پدیکه ری ئافرزدیت «فینوس» ده سکردی
«پراکسیتیل Praxiteles» ه که ئیستا له (واتیکان) ه
و پدیکه رنکی دیکهش که به نینویانگه و مینلوس Melos
لینی داتاشیوه، له پاریسه و دوو پدیکه ری دیکه ی
فینوس، له «رزم و فلزوانس» ه.

زور کهس بهروایان وایه، وشه ی «ئافرهت» که ریشه ی له
کورد ه واریدا ده مینکه دا کوتاوه و هه ندی نووسه ری کورد،
به تایبهت کوردی کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق، له
نووسیندا به کاری ده به نو، به سه ر ژنی کورد داپراوه،
هه ر وشه ی «ئافرزدیت» ه که گزراوه و بۆته ئافرهت.

فینوسسی یان شیرینی

یا فریشته ی زه مینی

شوخ و شهنگ و دلگیرو

نازدارو نازه نینی

«شاعیری گزرانی بیکه فوناد احمد چریویدی؟»

پیتی (ق)

قاسپه:

قەب قەب؛ چریکەیی کەو؛ دەنگی کەو.
نایەلن ئاسوودە دانیشم لە داوئنی پیام
قاسپەیی کەو بیتە گونم، کوا گرمەیی مینم دەوی
«هینم»

قاسپە قاسپی کەو سۆسکەیی بان بەرد
خوێم نەچیرەوان سەیری تۆم ئەکەرد «فۆلکلۆر»

قورینگ:

بائندە بەکە لە شینووی شینەشاهۆ، ھاوینان لە کوردستان
زۆرن و زستانان دەپۆن.

کاغەز دەنووسم بە لە یلام
بە دلنکی پر لە خوێنەو
دەنگی قورینگان دین لە ھەوای
دەلین کونستانچین دینەو
شەو داوێیان تینکرا دەگرت
لالە بە دەستان

چهند جوان و شوخ و شیرین
کیژۆلهدی کوردستان!
شیعری گۆرانی "لاله به دهستان" «هاشم نانه و ازاده گان»
دایناوه و ماملی گوتوویده تی.

قورینگ چله دی زستان ده بهرن
چاویان له کوردستان ده بهرن
له شیعری بیره وه ری «۲» ی ری بهندان
«سواره ی ئیلخانی زاده»

بالنده یه کی کینویه له تیره ی کۆتره باریکه، تۆزیک له
کۆتر بچوو کتره، رهنگی له خاک و خۆله میش ده چی و راو
ده کری، گۆشتی ده خوری و سه ربالی شینه و نیوه
بازنده کی ره ش که وتۆته پشت ملی.
له فۆلکلۆری کوردیدا وا هاتووه:
وه ک قومری سه ربالم شینه
ده چریکینم بهم هاوینه
ئه سه ره ان خوننیان شیرینه
«حه سه ن زیره ک چریویده تی».

قومری:

ریز: زه مبه رنکی سه ری ژنانه؛ قه تاره و گینگینه؛
قه تاره ی فیشه ک؛ قه تاره ی سواران؛ شتی که به تنۆکه
ئاو ده تکینتی.

قه تاره:

وهن؛ وه نه ته ق؛ به ری داره وهن؛ ئه و داره ی که بنیشتی

قه زوان:

لی ده گرن، قه زوان له ماستو دژ ده کری و بزنی خوشه.

بالدارنکه له دم تاوان ده ژی؛ گوندینکه له کوردستانی
ژیر ده سلاتی ئی راق.

قه شان:

وشکبوونی داری تدر؛ کانیاوینکه له سهر ترزپکی چپای
شروی له ناوچهی هه له بجه.

قه مان:

ئاوباره؛ قه متهر یان قه متهره، جهسته یه که له کژندا، له
دار یان بهرد درووستیان ده کردو چهند که لین یا کونیان
تی ده کردو له بهر کونی هه سینل «تهستیر» دا،
دایان ده نا. به هزی ئه و که لینانده و ئاوه که به چهند
شوندا و یه کمیزان دابهش ده بوو. به و جهسته یه ده گوتری
قه متهره؛ بزیهش به کاریان ده هیناو له بهر کونی
هه سینلدا دایان ده نا، بز ئه وهی هه رمالینک به
قه ده ریه ک، ئاویان بهر که وی و وه کوو یه ک له ئاوی
هه سینله که که لک وه رگرن.

قه متهره:

قه متهره: گوندینکه له ناوچهی پیرانشار، ههروه ها
گوندینکه له دژژ رنگای کونی مه هاباد - بوکان. پینش
ئه وهی جادهی بزکان بز مه هاباد، که به میان دو وئاودا
تینه پهری بکینشری، جادهی بزکان بز مه هاباد، به وندا
تینه پهر ده بوو. ده سال زیاتره که رنگایه کیان له سهروی
بزکانه وه بز مه هاباد، به وندا لینداوه.

له گزوانی فولکلوردا نیوی «قه متهری» هاتوه که
له گه ل «قه متهره» هه ر یه که و له بهر وه زنی گه وه هری

بووه به قه متهری.

له گزرائیه کهدا، قه متهری نیوی کانیاونکه.
دهی وهره وهره گه وههری سینگت جهوزی که وسهری
سازیه سووره گولان بچنین له سدر ناوی قه متهری
خوشره له ناوی زه مزهم جه جاجی ده چنه سهری
فولکلور «ماملی» چریوتهی

گه وههری مالم گه وههری سیندت جهوزی که وسهری
خوشره له ناوی زه مزهم جه جاجی ده چنه سهری
له گدل یار قه ولمان یه که بچینه کاتیبه قه متهری
فولکلور «حده سن زیره ک» چریوتهی

«قه متهره» له گدل «قه متهر» جیاوازه!

قه متهر واته: ده مبینی حیوان؛ خه زمی بیثقل یان
لووتی ورچو وشر که بهنی تینه خری؛ مرؤفی رز دو
ره زیل.

گیایه که ده زمانه بز گورچیلو گه روو.

قه پتهران:

پیتی (ک)

کاہان: ژنی ناگاداری مال؛ کدیوانوو؛ کدیوانوو.
خه زالی گیان خه زالی
« کاہان » ی گه وره مالی
« فۆلکلۆر »

کارہان: مہلبہ ندینکہ له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیران.

کارستان: پلووره مینش؛ نه تباری ده خل و دان.

کارنژ: رنگه ناوی به ژیر زه ویندا کینشراو؛ چاوکه ی ناو که به
ده ست کنراہی.

کارس: کاروش؛ جوزینک گیایه.

کارزوه: به ره به بیان.
له گهل کارزوه بۆی نه فرم چلاو چل

نه‌بینم گول، چلون نارام ده‌بی دل «هینم»

کاژه: بنه‌ی کاروان له ده‌شت؛ ره‌به‌ت؛ بوسه‌ی راوچی؛
ئیسکه‌سه‌ر؛ کاژ؛ تونکل؛ په‌ترۆ؛ نینوی گوندینکه له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

کالان: جینگه‌ی گلینه‌ی چاو؛ کافلان؛ کیلان؛ جینگه‌ی خنجره؛
کانزای برنج؛ گیای هه‌رزه؛ نینوی هوزنکی کورده له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی تورکیه.

کالی: کالو کرچ. له کوردستان نهم نینه‌ی بۆ کچ و بۆ کوپیش،
به‌کار براره. له بنه‌په‌تدا به‌و که‌سه‌ی ده‌گوتری کالی، که
ره‌نگی قژو سه‌رو چاوی کالو کرچ به‌ی.

کانی: چاوکه، سه‌رچاوه‌ی ناو.
تاقه‌دارینک بووم کانی له پام بوو
گه‌لگه‌ل نازاران دایمه له لام بوو
ئیسه‌پیر بووگم گه‌لام رزیاگه
«فۆلکلۆر» گه‌لگه‌ل نازاران له لام تۆریاگه

کانیا‌تا: نینوی گوندینکه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیراق.

کانیاو: کانی؛ سه‌رچاوه؛ ناوی که له کانی دیته‌ده‌ر؛ زه‌وینی که
به‌ ناوی کانی ناو ده‌دری؛ گیایه‌ک که به‌ ناوی کانی
ناو به‌خواته‌وه. (لۆکه‌ی کانیاو)

کانیژه:

گونه گهنم.

کانهلان:

دزلی پر له کانی.

کروسک:

خنجهری کزنی ژه نگاوی؛ هدرمی کینوله.

کریس:

وشدی بانگلینکردنی کارژوله؛ پزیسکی ناگر.

کریسکان:

کزی پزیسکی ناگر؛ کانه ناگر؛ گرکان.

کلاته:

مووروویه کی شینی جوانه، له گهل کوژه که، که ئه ویش
مووروویه کی سپی ناودره، له سدر پارچه به شینوهی
قزپچه، دایان ده دروون و بز چاوه زار له سدر شان یان به
پشتی مندالوه هه لیده واسن.

وشدی کلاتهی کهوه، ژنان بز توانج گرته به کتر، زوری
به کار ده بن و ئیستاش هدر هه یه.

ئه گهر دوو کهس به کترین زور خوش بوی و عهیره تی و
زوو زوو، بیی به ناخوشیان، پنیان ده ئین: کلاتهی
کهوگ. یانی هیچ نییه و هدر ده بنهوه به یه ک.

له کوردستان کلاتهی وردو موورووی تراش و عهشرفی،
به مزمه وه ده هژننه وه و به بهر سدری مندالوه به
قژیوه، بز چاوه زار شوپی ده که نه وه. ههروه سا بز
گیانله بهری لینی و دهسته موش، به تایبیت ئه وانهی
بهروایان به خورافات و قهزاو قهدهره، کلاته به کار ده بن و

کناچی:

کناچه؛ کچی؛ که نیشکه؛ دهنگی پۆر؛ کناچی هه ورامیه
واته؛ کچی؛ نهو کیژهی که هینشتا میندی نه کردبی؛ کنا
وشه ی رووتینکردنه بز بانگکردنی کچا
روژ ناوا نه بی چهم تاریکدایه
دهنگی (کناله هیل) هدر دوایی نایه
مانگ به تریفه ی ناو دی نه کا که یل
هینشتا هدر گهرمه ناله ی کناله هیل «گوزان»

گوردنیا:

یه کهم ده وله تی کورد بووه له ۱۷۱۴ ی بهر له زاین. ۱۱۴
کاسای، کزسی، یان کوشو، یه کینک بوونه له تیره کانی
دانیشتووی زاگروز که ههر له بنه په تمه دانیشتووی
نهوی بوونه. له سهره تادا له ناوچه ی "کرماشان"
نیشته جی بوونه به لأم میژووی هاتنیان نازاری.
"ناکادیدکان" نه مانه یان به «کاشو» نیو بر دووه. نه م
«کاشو» گه له ههر نه وانن که کتینی پیروز به
«گزشی» یان نیو ده بات. نه م کاسییانه له ناوه پاستی
سده ی هه زده یه می بهر له زاین ولاتی بابلیان گرت و له
ولاتی سۆمدر و ناکاددا حکومه تیکیان به نیوی
گوردنیا نان گاردنیا دامه زراند.

گوزا:

به زاروه ی زازیی واته: کوژه که.

کوژه که:

مووروویه کی سپی ناودره که له کۆندا به سه ر پارچه ی

خه‌په‌وه، له‌گه‌ل کلاڼه له شینوه‌ی قزپچه به ده‌وره
هه‌لیان‌ده‌دووران‌دو بۆ چاوه‌زار به پشتی منداله‌وه
هه‌لیان‌ده‌واسی و نیستاش هه‌ر ماوه.

له کووژه‌که و کلاڼه، پامووره و پاوه‌نه‌شیان درووست
ده‌کرد. دیسان له کووژه‌که و کلاڼه شتینکیان بۆ ده‌ستی
مندال درووست ده‌کرد که پینی ده‌گوترا «چه‌چه‌وانه» و
نیستاش له زۆر شوننی کوردستان هه‌ر هه‌یه؛ بۆیه‌ش
ده‌گوترا چه‌چه‌وانه چونکه به په‌نجه‌ی مندال ده‌لین:
چه‌چوله.

کونستان:

کینو؛ کینفسان؛ کۆسار؛ زۆزان.

هه‌ر بۆرای کاروانچی کاروانت رووی له کونیه
له‌گه‌ل خۆت هه‌لمانگره بۆ ته‌و دینه که‌سمان له‌وینیه
کاروانم ده‌پوا ده‌پوا، به‌ره‌و کونستانه رنگم
هه‌رچی بی، وه‌بانی چاو، من له‌گه‌ل خۆم ده‌بیه‌م
«؟»

که‌پران:

وه‌رزی هاتنه ده‌ره‌وه له لادی؛ کاتی کۆتایی به‌هار؛
کاتی چوونه هه‌وارو زۆزان؛ کاتی که‌پر هه‌ل‌دان.

که‌تانه:

که‌تان؛ گیایه‌که زۆر به‌رز ده‌بینه‌وه‌و پرزه‌ی وه‌ک
ده‌زوی ده‌بی؛ پارچه‌یه‌کی سپی ناسک و ته‌نکه، که ژنان
ده‌یکه‌ن به سه‌رپۆش. گۆرانیه‌کی فۆلکلۆره به زاراوه‌ی
فدیلی.

که‌تان که‌تانه، عومرم که‌تانه

بینیه ماچت کم دهم بیچکه لانه

شهریه ی سوالدت؛ پرداخی سوالدت.

که دینه:

نازین؛ خدملاندن؛ رازاندنه وه.

که زین:

که ژئی؛ بدلهک؛ بهرخی بدلهک؛ گونچکه ی سپی و
رهش؛ ناسک؛ بزنه کینوی؛ چاوکال.

که ژال:

بهردی وریشه دار؛ کزی که ژ؛ که ژ هورامی به واته؛
چیا؛ کینو.

که ژان:

که فتگسه به ینمان حهفت که ژو حهفت کز
مه گهر بای شه مال بگه ینسی به تز «فولکلور»

دوو سندوقی دارینه ی سهرتاکی سه یوانداره که له کوندا
له سدر پشتی هینسترو حوشتریان داده به ستو سواری
ده بوون، زورتر گه وره کانو خانو خانان به کاریان ده برد؛
داری که له بن دیواره وه وه بهر کاریته ده دری.

که ژاوه:

نازانم راسه یا خه و نه وینم
که ژاوه ی له یلی هاتگه سهرینم «فولکلور»

چیا به که له ناوچدی بیتوین.

که ژوس:

مووی زهره؛ که ژال؛ بدلهک.
نامان که ژئی دیده م که ژئی، که ژو که ژالی

که ژئی:

زولف شزرو گهر دن به خالی
خوشم دهوی ناسکو مندالی «فولکلور»

تدراو له ناوریسم.

که ژین:

ماسی خالدار؛ جزینک ماسیبه که له ناوی شیریندا
دهژی.

که شینه:

جزینک درهخته.

که ژوت:

که فووک؛ کافوک؛ که فوک، کابوک؛ کوتر؛ به زاراهوی

که فوک:

زازایی ده بینه بزبان.

کافووکم لی لی....

تدز کافووکا ره شم

ل سهر باناو بن بانا

تدز دمه شم

تدز عاشقیت لی لی

چاقیت ره شم!

«گوزانبیه کی فولکلوره به زاراهوی کرمانجی سدروو،

که هدم حه سن جه زراوی گوتوویدی، هدم عارف

جه زراوی».

گیابه که وه ک مینکووک و هوپه، به لام گهلانی له گهلانی

که گره:

مینکووک باریکتره و زور تاله، ناوه کی ده گرنو ددانی

کرمول نه گهر بینه نیش، توزنکی له سهر روده کهن،

کنا؛ کچ؛ ژنان کاتنيک پينکوهه قسه ده کهن، نه گهر
 يه کيان قسه کهي نه وي تری پي سدير بي، ده لي: دا
 به سيه تي کهي يان به سيه تي کنا، واته به سيه تي کچي.
 کناو کهي، هورامين.

هورموزگان رمان ناته ران کوژان #
 ونشان شاره وه گزره گاوران
 زورکري نهره ب، کردنا خاپوور
 گوناني پالوه به شي شاره زوور
 ژنو گه تيکا وه دييل بشينا
 ميرنازا تدي وه روي هويئا
 رهوش زه رډوشتهر مانه نه وه بينده س

به زيکا نيکا هورموز وه هيچکس «پير شاليار»
 واتا: پدرسگه يان جينگاکاني نه هوره مه زدا رووخان،
 ناگري زه رده شت يه کان يان ناته شگاکان کوژانده وه
 گه وره گا وره کان خويان شارده وه
 عه ره بي زالم شارو گوته کاني به شي شاره زووري
 خاپوور کرد

ژنو کچ به دييل گيران
 پياو نازاکان له خوندا تلان
 ناييني زه رده شت بينيز ماوه ته وه
 نه هوره مه زدا به زي بي به هيچکس دا نايه ته وه

تم شيعره گوايه له ناوچهي سليماني له سهر پسته ناسکنيک

دۆزراوه تەوە ۱۱۱ دوکتۆر (سەید کوردستانی) داوێتی بە
(ملک الشعراء بهار) ۱۱، رشید یاسەمبش لە کتێبی (کردو
پیوستگی نژادی و تاریخی او) واتە: «کردو پەبۆه‌نده ره‌گه‌زی و
دیریکیه‌کانی» دا، بە نموونه هیناویه‌تەو.

پینشینیان دەلێن: بە هزی گوڵه گه‌نمیکه‌وه سه‌د گوڵه گه‌نمی‌تر
ئاو ده‌خواته‌وه یان ئاوی به‌ر ده‌که‌وی! بە هزی وشه‌ی
«گه‌تی» به‌وه، من ئەم شیعری پیر شالیارم لیژەدا بە نموونه
هیناوه‌تەو، یه‌که‌م:

له‌به‌ر ئەم وشه‌یه.

دووه‌م:

له راستیدا ئەم شیعره له به‌ی کتێب و سه‌رچاوه‌دا به هه‌له
نووسراوه‌تەو له‌سه‌ر رینووسی کوردی چاپ نه‌کراوه.

کاک «علی حه‌سه‌نیانی» ش هه‌ورا مییه‌که‌ی هیناوه‌ته سه‌ر
سۆزانی یان کرمانجی ناوه‌راست که له‌وشدا یه‌ک دوو هه‌له‌ی
تیندایه، چونکه نیوی کتێبه‌که‌ی «پیر شالیار» ی به (ماریفه‌تا پیر
شالیاری) ناساندوه که وا نییه‌و «ماریفه‌تو پیر شالیاری» یان
(ماریفه‌تو پیر شالیار) دروسته‌که‌یه‌تی. منیش به بیانوی
وشه‌ی که‌نی و له‌به‌ر ئەو هزیانه، به یارمه‌تی چه‌ند که‌سی
هه‌ورا میزان، دروسته‌که‌یم له‌سه‌ر راو له سه‌ره‌وه نووسیه‌وه.

سێهه‌م:

ئەم شیعره له‌سه‌ر پینسته‌ناسک نه‌نووسراوه‌تەو نه‌شدۆزراوه‌تەو.
ئەم شیعره هه‌رچه‌ند شیعره‌و به زاراوه‌ی گۆزانی گوتراوه به‌لام له
به‌هه‌رتدا ده‌ستکرده‌و ئەمه‌ش یه‌کی له دیارییه‌کانی حکومه‌تی
ره‌زاخانیه‌یه که ده‌به‌وست کورد به‌هشیک له فارس له قه‌لم
به‌دا. «ره‌شیدی یاسه‌می» یش هه‌رچه‌ند خزی کورد به‌وه
ئینسانیکه‌ی پایه‌به‌رزیش به‌وه، به‌لام له‌و کوردانه به‌وه که وێنه‌یان
له ده‌رباری تورکیه‌و ئیراق و ئێراندا زۆرن. له راستیشدا ئەو
کتێبه‌ی ره‌شیدی یاسه‌می له سه‌ر کورد، وه‌لام یان ره‌دی ئەو
کتێبی «کردو کوردستان» ی زانای پایه‌به‌رزی کورد «محمد
امین زکی به‌گ» هه‌، ته‌ک دلسۆزی به‌ کورد!

که نمان:

سهره نندی گوزان بیه کی فولکلوزه:
 نای که نمان و گه نمان،
 وهی وهی که نمان های بهش که بن
 گیان له دوی بالاکت،
 وه خودای دل وه کی خواهش که بن
 «فولکلوزی ناوچدی جافه تیبه»

که نهیره:

که نهیره؛ که نهیره؛ نیوی دوو جزر داره، به کی بیدرک:
 به کیکی به درک؛ گیایه که گه لانی وه ک وینجه ده چی،
 لاسکی نهستوورتره و کلوزه و گولی زهردی به چووک
 ده کا، به تهری مالآت که متری ده خون به لام بز تفاق
 زستان ده بی.

کیژان ده چنه میزگولان
 تیکر ده چنن که نیسری
 نارقه سینگ و مه مکان
 تهرده کا خالی بنری «گوزانی به کی فولکلوز»

که نیله:

کچ؛ چکوله کچ.
 سهره نندی گوزان بیه کی ناوچدی جافه تیبه.
 نای که نیله که نیله سهرقوله که و مه نیله
 دایکزه به قوریانت بی کوپ بز له نجه و زه لیله
 «فولکلوز»

گوندنیکه له بن چبای زوزک له ناوچه‌ی رواندز.	که ورین:
ناره زوو؛ ناوات.	که وژ:
ره‌نگی که وه؛ وه کوو که و؛ وینه که و؛ که و ا.	که وی:
تیره‌یه‌کی کوردن که له ده‌ورو به‌ری شه‌رناخ ده‌ژین له کوردستانی بنده‌ستی تورکیه!	که بیان:
قه‌فیز؛ ده‌فری شتپینوان. چ که ویژی چ مه‌ویژی «گوته‌ی پنشینیان»	که وژ:
شیک؛ ته‌رلان؛ له‌ش ریک و پینک؛ غوونه. (کچی چی، که‌یلان جوانی!)	که یلان:
کابان؛ بنه‌وانی مال؛ نه‌ستیره‌یه‌کی گه‌رژکه.	که یوان:
کچی بچ‌کوله؛ گوندنیکه له ناوچه‌ی گه‌رمیان له لای که‌لار له کوردستانی بنده‌ستی نیراق.	که یوزک:

پیتی (گ)

گرژال:

گرژژال؛ رهنگی جزینک مدهز «بوزوو» که پینی
دهگوتری سووری نامالپهش؛ گوندیکه له لای
سهردهشت.

گرشه:

کلوش؛ قرشه؛ کومایهک له باقهی لهسهریهک دانراو؛
تایه؛ ورشه؛ درهوشان؛ بریقه.

گروف:

گروف؛ کزمه له بهنی که له نینوان قامکی گه وره و توتهدا
هه لده کری.

گزنک:

سهره تای تاوی بهیانی؛ تیشکی رۆژ که بهیانیان ده دا له
شونینیکی بهرز.

گلارا:

سومای چاو؛ بینایی.

گلپزه:

تدرزه؛ گزلوک؛ تگر؛ جزرنک دانه و نله.

گلپزه:

شوپراوکه ی رچیوی گونسه بانان له زستاندا؛ چلووره.

گلپنه:

گلپنه ی چاو.

گلپنه ی چاوم هیزی هه ناوم
دنیا ده زانی به تزوه ماوم

گواره:

گزشواره؛ گواره ی گوی.

گزشینه:

چیایه که له ناوچه ی رواندز.

گولاله:

گولنکی سووری لاسک درنژی به هارییه که خالخالی
ره شی تیندایه.

کووره ی عشق دل هه ر یه ند جوش وهرده ن
«گولاله» م چوون ونم، فه رامزش که رده ن

«مهولهوی»

گولان:

دووهم مانگی به هار؛ کزی گول، ناوچه و چیایه کی
کوردنشینه له نیسراییل که به (به رزییه کانی گولان به
نیویانگه)؛ چه م و باخنکی خزشه له لای هه له به چه؛
گوندینکه که رتوته دژنیک له نژیک رانیه، که هه ر نه و
دژله به دژلی گولان نینودیر کراوه و داگری چه ند گونده
به م «نیو» انه ی خواره وه؛ داره به ن، به ردانگا، ناوه زینان.

بدرانبهر گولان دوو گوندى شه که لهو مينده ربه که
 که وتوونده بهرى هه تار. نهو بهر زايبيهي که شه که لهو
 مينده ربه له سهره، گوندى بۆتى که تۆته نهو ديوه وه.
 چوار گوند بهم ناوه له کوردستاني ژير ده سه لاتی ئيزاق
 هه بون که حکومته تي «بعث» ويزانی کردن.

ياخوا گولانه ورۆز وه شار نه خينزۆ
 ماباقسي گولان بي واده روزۆ
 گولان بهر تارۆ ئينسال کۆسالان
 تيب نه بۆ سپاي خه نيمه ي گورالان
 بهر نه يۆ جه خاک نه سوور و نه زهره
 هه ر يۆ نه جاي ويش، بان وه تۆز و گهره
 يا خوا هيچ گولنی بهر نه يۆ جه خاک
 چوونکه دلەي من نيشتەن وه خه مناک!

«شينخ عوسمانی بياره»

گولاو: ئاوی گول؛ گولگولاو.

گولبه ن: به گول هه لبه سراو.

گولبه هار: گولنکی سه وزی پهر پهلکه؛ چيچه کی ده شت.

گولچن: هه لبه ژارده؛ ته لچن.

گولشه ن: گولزار؛ گولجاپ؛ گولۆ گولسان؛ باخی گول.
 چاره کهم نه مرۆ له گولشه ن گول به عيشوه خۆی نواند

نهک نمه کگیر بم، به چاوی تز قه سه م هیچ نه مدواند
«م. د. نه دهب»

گژنا:

کولم؛ کولمه.
خودا بیبیری ماچ له دووره وه
دهم نه نینی وه بان «گژنا» ی سووره وه،
چ فایده له دوور هینماو چاویرکی
کوانی به و چه شنه دل داده مرکی! «فزککلز»

گهردانه:

ملوانکه ی زهرینی پلپله دار.

گه زو:

ناونگی شیرینی دار؛ شیله ی دار گه زو.

گه زیزه:

بلازیز؛ گولینکی جهوت ره نگه له ویندی گوله نه ورزوه.

گه شه:

هه لچوون و بالاگردن؛ پینشکه وتن؛ ته رزی تازه ی میو؛
خوشی و شادی؛ تیزاوی و تورتی و شقی؛ بزه؛
زهرده خنده؛ لقی تازه ی رهز؛ بالابلندبوون و به خوزدا
هاتن.

گه شین:

سوورو به دهق؛ نازاوی دارو درهخت و سهوزایی؛
کرانه وه ی گول.

گه لای:

به لگ؛ پهلک؛ گه لای دار.

نهستيزه‌ی گه‌شو و پرشنگذار که له مانگی هاویندا له
که‌لوی خزی بترازی؛ نه‌ستيزه‌ی گه‌لاويزو؛ مانگی
ناگوست.

گه‌لاويزو:

به‌ردیکی جوانی به‌نرخه؛ ده‌شتی پانو به‌رین.
خالان ناخینز بوون، پیروزه ون بوو
گه‌وه‌در له شاران، قیسه‌تبان که‌م بوو «فولکلور»

گه‌وه‌در:

گینلاس؛ به‌رنکه وه‌ک به‌لالووک به‌لام شیرین.
شیرنی ده‌لینی گینلاسی
ناسکی وینه‌ی رنواسی! «فولکلور»

گینلاس:

پیتی (ل)

لاچین:

مەلینکی راوکردە لە باز بچووکتەرە؛ کالە ی چەرمین؛
گوندىنکە لە لای مەهاپاد نزیک لە شیلتاوی؛ ناوچە یە کە
لە نازەربايبيجانى شوورەوی و ئەو کوردانە ی لی دەژین کە
بە دەستی ستالین لە نیشتمانی خزیان هەلکەندراون و
هەلداژراوندە تە ئەوی.

لاڤە:

لاڤە وشە یە کە بە زاراوی کرمانجی ژووروو، واتە: لاڤە؛
تکا؛ پارانەو؛ وە کوو: لاڤە دکەم = تکا دەکەم.
هەر وە سا نینوی ئەشکەوتینکە لە ناوچە ی هەکاری لە
کوردستانی ژێر دەسەلاتی تورکیە.

لانکی:

لانک: لاندک؛ بێشکە؛ دەرگوش؛ دە ی دیک.
لانکدارە مەزەدارە گوێبەگوارە شە دە ی لارە
وەرە وەرە لانکی
رایدە ژینسی بوو کە زارا

لاولاو:

لافلاک؛ گیایه‌که لاسکی باریکه، چوار تا پینج گهز
 هه‌لده‌چی، گولینکی وه‌کوو گولنی نه‌تله‌سی دده‌دا که
 سوورو شین و که‌سک و هه‌مه‌ره‌نگه، ته‌نیا له‌فینکایی
 به‌یاناندا گولنی ده‌پشکوی، هه‌ر که‌هه‌تاو هه‌له‌هات،
 گوله‌که‌ی سیس ده‌بی.

بالا وه‌ک لاولاو، هه‌له‌چوو به‌بیه‌ر

خزم مارانگه‌سته‌ه‌اشق به‌سینه‌ر «فزولکلور»

لاون:

نیوی چۆمینکه که له‌قه‌ندیلوه‌سه‌رچاو ده‌گری و تینکه‌ل
 به‌زی ده‌بی؛ گوندینکه له‌ناوچه‌ی لاجان لای پیرانشار
 «خانی»؛ تیره‌به‌کن جاران له‌شاره‌زور ده‌ژبان، به‌لام
 «پن‌خلدون» له‌«تاریخ بربر» دا ده‌نووسی؛ له‌«جزائر»
 ده‌ژبن، مه‌ردوخیش ده‌لی؛ له‌وانه‌به‌له‌کاتی زالیوونی
 مه‌غۆله‌کان به‌سه‌ر شاره‌زوردا نه‌م تیره‌به‌کۆچ درابیتن.

لاون:

چله‌به‌ی ناسک به‌ریشه‌وه؛ نه‌مامی بی؛ سووره‌بی؛ کۆریه؛
 دلداریده‌ر؛ جۆرنک شووله، له‌قه‌راخ چه‌م ده‌روی و پنی
 ده‌لین؛ سووره‌بی. سه‌وه‌ته‌و ته‌فت و سۆقاتی لی دروست
 ده‌کری، نه‌گه‌ر بیچه‌مینیتته‌وه‌ناشکی. له‌نه‌ده‌بیاتدا
 لاون، به‌ره‌مزی نه‌رمی و ناسکی و جوانی و به‌رگه‌گری
 نیو ده‌بری.

ده‌سه‌نه‌رمه‌لاوینه‌که‌ا

گەردنی شووشت شۆرکەووە و بېروانە ئاویندی چەم
 ویندی چوار کەلەپچەت دەخاتە بەردەم.
 نامە بەک بز مەلە کە «صلاح الدین مەتدی»

لە گوندێک هەلکەوت رێم کەوتە مایێک
 چ مایێک هەرۆه کسوو خەون و خەیاڵێک
 گەلێک مایێکی گەرم و پاک و خاوین
 (کۆر و کێژێک لەوی، وەک تووئی لاوین)
 خالید ناغای حیسامی «هیدی»

لۆرک، لۆرکە؛ خواردنیکە لە چەشنی فرۆ، لە ئاوی
 پەنیر ساز دەکری، لە ناوچەی موکوریان و سەرەووی
 کوردستان زۆرە. ئەسڕین؛ لایلایە؛ سەرەندی
 گۆرانییەکی کوردییە.

لۆرکی و لۆرکی و لۆرکی و لۆرکی،
 خاتوونیم — لۆرکی
 من دەم دینم تۆ رووت بینە
 هەناری دانکی
 خۆ ئاویرم کولمت ماچ کەم
 خوینسی لی دەتکی!
 «فۆلکلۆر»

تخیلبوون؛ راژان؛ راکشان بە سەر زەویندا.

گوندێکە لە ناوچەی سێدەکان لە کوردستانی بندهستی
 نیراق؛ نیوی هۆزێکی کوردە لە کوردستانی ژێر

لۆرکی:

لۆژان:

لۆلان:

دهسه لاتی تورکیده. (م. حدسره تیان)، له «راپه پرنی
کوردان» دا که جدلال ده باغ وهری گنپراوه ته سهر کوردی،
ده لئی: له کورده کان، خینلی لؤلان و .... پشتگیریان له
شورشی شیخ سعید نه کرد.

له زئی: بهلز؛ به پهل؛ له زئی هینمایه به گورج و گؤل؛ به ده ست و
برد.

له نجه: به ناز رنوه چوون. له نجه و لار.
له نجه گیان به له نجه نۆخدی به لار و له نجه
باره سینو باری کردوو له شاره که ی هه له بجه یان
باریه سی و باری کردوو له شاره که ی هه له بجه!
«فولکلوری ناوچه ی هه ورامان»

له نگیزه: ره هینله؛ لاسامه.

له وله ب: کانیاونکه له ناوچه ی نامیدی.

له هی: لاپاو؛ لافاو؛ سیناؤ.

له پرو: به زاروه ی زازایی واته: رۆله؛ فه رزن.
سهر به ندی گۆرانیه که کوردیه به زازایی.
له پرو له پرو زرائی
دای ده لیلی بیباخی

لینزگه:

مله موورگ؛ متو مووروی به «داو» وه کراو.

لینزمه:

رینژنه؛ ره هینله؛ شهس؛ لاسامه؛ لینزمدی باران.

لینشا:

به رخی تازه زاو.

لیمز:

میوه به کی پینستزه ردی مزرو ترشه له تیره ی نارنج و
پرتقال، دوو جزری گوره و بچووکی هدیه که
بچووک که یان وشک ده کری و ده نینو چینشت و
خوارده مهنی ده کری.

له فزلیکلوری کوردیدا، لیمز هینمایه به مەمک.

سیندت به لیمزی، گول به دهم، تاوان

بۆنخوشن وه بزی، شه و بزی شه تاوان «وه لی دینوانه»

پیتی (م)

مارال:

وشه یه کی تورکییه واته: ناسک؛ باش؛ جوان و دلرفین.
گوندینکی کورد نشینه له خوراسان، نیوی نهو کچه
کوردیه که "محمود دولت آبادی" له رزمانی
«که لیده»، له بدرگی (۱ و ۲) دا باسی ده کا.

ماریا:

به پالنه وان و شه پرکه ره کانی هوزی (میتان) که کورد بوون
ده یانگوت ماریا.

مازنی:

گوندینکه له نیوان میزگه سوزو باله کیان.

مازوو:

مازی؛ مازگ؛ برهه ی پشت؛ بهری دار مازوو که سفتو
تفت و قزقزاوییه و له گزگل بچوو کتره؛ دار مازوو چه ندین
بهری جوز به جوزی هه به وه کوو؛ سیچک؛ گزگل و هی تر

ماکزگه:

چبایه که له ناوچه ی بیتونن.

ناسک، که ژال، مامبز، ناهوو؛ ماسیبهک که گهرا
داده نی؛ مامزه.

ئه سمەر به پنه للاً جوانی
سه رتزیی کوردستانی
مامزی ده شتی بزکانی
له شه وراوی ده زانی
ئاورت له من بهرداوه
به ملسوئنی هه رزانی

«فۆلکلۆر»

مامزه:

گوندیکه له کوردستانی بندهستی ئیراق.

نیوی جزرنک گیایه.

ههوارگه به که له هه ورامان.

گوندیکه له ناوچهی بارزان له کوردستانی بندهستی
ئیراق.

نیوی کچی ناستیاگی پاشای ماد بووه.

شه که تبهون؛ تیره به ک بوونه له کورد که ئیستا هیچ
شوننه واریکیان لی به چی نه ماوه، مه گهر ئه وهی له
دۆزراوهکانی ولاتی «ماد» دا، چۆنیه تی ژانیان بینه
دهست.

مامیسا:

مامیلان:

مانای:

ماندان:

ماندانا:

مانیان:

ماوه ت: شارزچکه یه کی کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیراق بوو که به دهستی حکومتی بعث به بزمی شیمیایی بزمباران کراو ویرانیان کرد.

ماوه ران: گوندیکه له پشت شه قلاوه.

ماوه رد: گولی گولاو.

ماویلایا: گوندیکه له ناوچهی بارزان له په نای گوندی به ورکه.

مرواری: لولو! گه وهدرنکی ده ریایی ناو سه ده فه! به ردنکی

جوانی سپیبه که زور به نرخه.

نه نتیکه وه مه زه داری

هه رده لینی ده نکی هه ناری

ده مت خونچه ی خه ندانه

تینیدا دووریز مرواری

کیژه کورده ی موکوریان

چه ندانه ناسک و نازداری

«فولکلور»

مزگینن: مزگانی! مزگانی! مزده.

مزگین مزگین بی کراس هاته وه

پی بلین به یاری بی بیبته وه

«فولکلور»

موزول: برژول! برژانگ.

چاوت وه کوو چاوی بازن
مژولت تیری سدریازن
به کوشتم ناواتخوازن

«فولکلور»

مه تین: راه ستاو؛ سه قامگرتوو؛ نه بزئو؛ چیاپه که له
لای بامه پنی له ناوچهی بادینان.

مه تینا:

بند یاسه مدن که مژندهی لی دروست ده کهن. گوندینکه
له بن چیاپ کژدژ له کوردستانی بندهستی ئیراق.

مه ران:

جۆری موورووی سووره بز خشل.

مه رجان:

گیایه کی گه لاوردی تیژی بونخوشه؛ جۆرنکی دیکه شی
هده که له کونستانان شین ده بی و پنی ده گوتری مه رزه
کیویله. هه ر دوو جۆره که ی ده خوری.

مه رزه:

نینوی هۆزینکی کورده له کوردستان.

مه رزینگ:

هه مرز؛ هه رمی؛ گوندینکی کوردستانی ژیر ده سه لاتی
ئیراقه.

مه روی:

گیایه که له شینوهی هه لژ که مه رو مالآت ده یخوا.
سه ربه نندی گۆرانیه کی فولکلوری کوردیه.
مه ندانه و مه ندانی لی له ندی

مه ندی:

مهنگوله:

مهندوله: گزی زهري وهك گولينگه؛ زهنگوله؛
بچووك؛ له كوردستان كلانه و كووزه كه پينكه وه
دههزننه وه وه مهنگوله ي پينه شوپ ده كه نه وه وه به پشتي
متدالنه وه هه ليدنه واسن.

مههاپاد:

قازي تهحمده له زماني توفيق وههبي كوردناسي زاناوه
دهگزينته وه، دهلي: (ماده كان بهر بهر له گهل
كورده كان خزمه ته يان كردو تينكه له بوون، جا
كورده كاني نيمرژ، بهرهمي نهم په يوه ندهن.) دوايه
دهلي: [نيو ي ماد به شينه ي (ماس) يا (ماسي) يا
(ماه) له ميژوودا نيوديز بووه و تا ده وري هه وه لي
نيسلام، ماه ئاباد (مههاپاد) له نووسراوه و سه نه وه
به لنگه ميژووييه كاندا هه روا ما بووه وه.]

قازي تهحمده دهلي: وهختيك من چيرزكي دلداري و
ميژويي (وهيس و رامين) م ده خوئنده وه كه بهر بهر
سالي «٤٤٦» ي كزچي فه خره دين نه سه ده ي گورگاني له
زماني په هله وييه وه به شينعر كردو ويه ته فارسي له چند
جينگا نيو ي «ولائي ماه» يا «ماه ئاباد» م وه بهر چاو
هات كه بز وه راستگه راني قسه ي توفيق وههبي ده كرى
وهك به لنگه بهكي پته و نامازه ي پي بكري.

«ولائي ماه» له چيرزكي «وهيس و رامين» دا به
ناوچه ي رۇژاوار و شيمالي رۇژاواي نيزان و ئازان و
ئهرمه نستان ده گوترا كه پينته خته كدى هه مه دان بووه
نهم هه رنمه له ميژوودا هه ر نه و مه ليه ندى ماده.
مههاپاد: نيو ي پينغه مبه رنك بووه كه بهر له زه رده شت

هاتووه له خواره وهی گزلی ورمی له دایک بووه.

مه پره: مه پرز؛ مه بيله،؛ په نپرو لوزکی تینکه لاو.

مه پره می: مه پرهم له وانده له «میرهم» که ناوینکی
کونی نارامیبه وه رگیرایی.

لی مه پره می مه پره می، نه ز قوربانا پر چه می
چا قینم حدیرانا چا قنی، لی چا قره شی مه پره می
سهر بندی گزرائینیکه به زاروهی «کرمانجی سه روو»

مه پره گ: له ناوچه کانی رواندزو هه ولپرو ده ورو به ریان به مینخه ک
ده لئین: قه نه فل یا قه نه فر؛ گولی دره ختینکی
گه رمیانیه، بونی زور خوشبو وشک ده کری و ژنان له
به رزک و سینگی خزانی ده ده ن.

مینخه ک به وشکی تا چند سال بونی هه ده مینتی و
هه جارینک که له ناوی هه لکینشی یان بز چند
کاژمیرینک له نیو ناودا بیهیلویه، پاش نه وهی له
ناوه کت ده رهینا، بونی هه وه کوو نهو به کهم جار به
که له داره کت کرد بینه وه.

نهو مینخه کبه ندهی وا له ملی تودا

په خشیه کهی وه بان زه ردهی لیمزدا «فولکوزر»

دهم قه ن دیان قه ن گزیانت قه نه

ویندهی دار مینخه ک گولت پنیو به نه «فولکوزر»

میرگ: گیاجار؛ چیمه ن و سه وزایی؛ میرگ و سه وزه گیا.

له گه لڼه وهی دل په روشی روی ناله
 ده روون سه ودای لووتکه ی به رزو خال خاله ..!
 خه یال وړی بینینکی چیا یه
 له بهر دووری له «میرگ» و سهوزه گیایه
 «صالح دیلان»

میرز:

میرز: راوه که و له کاتی کورکبوونی ماکه ودا؛ گوندیکه
 له لای نهرگوش له سهر سنووری ده سکردي تورکيه له
 بادینان که هوزی مزووری تیدا ده ژی.

مینا:

شیشه؛ بلور؛ (وازی لی بینه مینای خزت مه شکنه)؛
 پینستی بریقه داری سهر ددان؛ نیوی گولیکه
 (گوله مینا). گوله مینا گوزانیبه که به زاراوه ی هورامی.
 له زاراوه ی کرمانجیدا، مینا واته: وه ک؛ وه کوو. (مینا
 چاخی ته.)

له م شیعره دا که به زاراوه ی نهرده لانی گوتراوه، گهردن
 به مینای ته پ نوینراوه.

هر له سهر سهرین تا پاژنه ی عهین
 عه ییو تینیا نیبه به گهرده نم دهین
 یاران بینه دیار نهم تهخت و "تویل" ه
 نه یژی نشینگای شای نهرده بینله
 له "تویل" ه و خوارتر برزی په یوه سه
 له بروه و خوارتر دوو دیده ی مه سه
 له دیده و خوارتر لووتی قه له مه
 له لووته و خوارتر نه واته ده مه

له دهمه و خوارتر شمشیر چندهی زه
له چهنه و خوارتر گهردهن مینای تهر
له گهردهن خوارتر سینهی سولتانی
لینیه و بدن بروگه بهی نه سفه هانی
له سینه و خوارتر نافه به وینه
له نافه و خوارتر گهنجه و خه زینه
جفته رانه کهی وه ک لژکه نهرمه
ساتی بز یه کی مه جازی گهرمه.

«فولکلوری ناوچهی ندرده لان»

ترینی له بهر هه تاو وشکه وه کراو.

مینوژه:

تومداچنین دوا یه که م بارانی پاییز.

مینوهره:

پیتی (ن)

نارست:

نارستی؛ گوندیکه له خوار مله‌ی زمزیران له ناوچه‌ی
سدرده‌شت.

نارنج:

میوه‌یه‌که له تیره‌ی پرتقال...
«سهره‌ندی چهند گۆرانیه‌کی فۆلکلۆری کوردیه به
کرمانجی خواروو هه‌ورامی»
هه‌م نارنجه و هه‌م بینه
یاری نازیز له کونیه
بۆم بانگ کهنه به‌ر ده‌رکی،
کاری تاییه‌تیم پینه!
***

نارنجه و نارنجه، شووشه‌که‌ی عه‌نبره‌ی
ئه‌ری له‌سه‌ر بالاکه‌ت، با ئه‌م شه‌ره‌ نه‌بۆ!

ناره‌وه‌ن:

ناره‌وه‌ن: ناره‌وه‌ن دارنیکه له ره‌ته‌وه‌ی گه‌زنه

(گهسگهسک) که زور پتهوه و گه لاکانیشی دگانه دارو
 پرن. پینش نهوهی گه لاکانی بپشکوی، گول ده کا.
 له فهرهنگی خالدا نووسراوه نارهوهن: دارهوهن! بهلام
 ههلهیه و نارهوهن، دارهوهن نییه.

نارین:

ناسک! تهنک! ژنی شهرمن! گزرائی خه مبارانه.
 سهرهندی گزرائییهکی کوردییه به زاراوهی کرمانجی
 سهروو.

نارینی هدی نارین، هدی نارین، هدی نارین،
 دهلالی هدی نارین، دهلالی. «فولکلور»
 دهلالی: دهلال! بهناز! خوشهویست. دهلال وشهیهکی
 کرمانجی سهرووه ههر دوو لامهکی به لامی ساده
 دهخوینرتهوه نهک (ل)ی قهلهو.

نازدار:

نازدارو نازدار، سهرهندی گزرائییهکی فولکلوره.
 نازدارو نازدار، نازداره ی بابی
 کۆتره باریکه ی بال به شوپره بی
 من خۆم زوو زانیم، تو بز من تابی
 بهد ناوت کردم، یا خودا رسوا بی

نازه نین:

نازدار! بهناز! نیوی گوندیکه له کوردستانی ژیر
 دهسهلاتی نیراق.

نازی:

بهناز! کورت کراوهی نیوی نازداره.
 سهرهندی گزرائییهکی کوردییه به زاراوهی کرمانجی

سەروو لە ناوچەى میزدین یا ماردین.
 نازی نازی، لى نازی نازی،
 لى نازی مەكە قى نازی،
 ئەسمەرى گەورا من نازی
 كا وەرە مالا مەرازی، لى مەرازی.

ناسكو و بچكوئه؛ سووكه له نیوی ناسك یان ناسكه یه.

ناسكۆل:

تەنك؛ ناسك و زراف.

ناسكه:

بۆت مردم ناسكه جوانی
 مەیلی جارانت كوانى؟ «فۆلكلۆر»
 بریا دەرزى بام، ناسكو و تەنك بام
 دەروازه بانى سینگ و مەمك بام «فۆلكلۆر»

گیایه كه گولى له ئەستیره ده كا؛ ئەستیره ی به یان.

ناهی:

كووژه؛ گەرووله ی ناسیاو؛ جۆرنك بلویره.

ناپژه:

نەخشی به دارچین لەسەر قەرنی؛ زەپووشان؛
 پوولەهەلاویشتن به سەر بووكا؛ گوندیکه له نیوان سنەو
 دیواندەرە.

نساڕه:

بەخت؛ نەقیم؛ نەقیم؛ قاشی سەر ئەنگوستیلە.

نگین:

نۆبەر؛ یەكەم مندال؛ نخری؛ میوه یەك كه تازه پی بگاو

نۆبەرە:

یەكەم جار بخوری. (بە لائووك هاتۆتە بازارو ئیئمه هیشتا نۆبەرە یمان نەكردوو).
هیشتا نۆبەرە یمان نەكردوو.

نووخشه: نووخشانه؛ پینشبینی چاكه و خراپه بۆ كه سینك؛ فلانه كچ میزدی كرد یان فلانه كوڤ ژنی هینا نووخشه بی له توش؛ له موکوربان له شایی و داوه تاندا، هەر كچینك میزدی نەكردبی یان هەر كوڤینك ژنی نەهینابی، پینان دەلین؛ نووخشه بی له توش، واته بۆ توش، بۆ توش بی.

نووخشه: نۆبەرە ی دەخل؛ دەغلۆ دانی فەریك؛ دانە ونڵە ی نەگه بیشتوو.

نەخشین: نەخشایی؛ جوان و رەنگین؛ بە نەخش و نیگار؛ رازاوه. سووره گولی نیو پەرژینه نەشمیلە و خالنه خشینە دەوای جەرگی بە برینه «ن. رەزازی»

نەرمین: نەرم و نۆل؛ نەرم و جوان.

نەسرین: گولینکی پەرە وردی بو تخوشی سببیه كه له نیرگز دەكا. وتم بە بەختی خەوالوو، وەرە تۆ بی و خوا له خەو هەستە زەمانی، با بچینهوه ئەولا گۆرە ی بە هارنیه ئیستینكه، شاخ و داخی ولات پەرە له لاله و نەسرین و نیرگزی شههلا «حاجی قادری كۆبی»

نه شمیل:

جوانی خنچیلاتهی دلڤین. سدرهندی گوزانییه کی
کوردییه

نه شمیل نه شمیل نه شمیلانی

سدر شینهی بابان و نرانی

سدرت شین کدن له خومخانی «فولکلور»

نه مام:

چله ریشهی یه کساله ی دار؛ دره ختی تازه نیا.

«نه مام» یکم نا نه مام بدر بیری

نه مزانی نه مام، ریشم دهر تیری

«نه مام» یکم نا به لیرو چه مده

نه مام هاته بدر لیمیان سه نه وه

نهم دوو بدهنده شینره فولکلورنو زیاتر له پرسه و

سدره خوشیدا له ده می ژانم بیستووه به تایبته له

پرسه ی کچ یان کوپی جوانه مەرگدا.

نه پیری:

گزه پانینکی پانو بهرینه له لای سهرووی گوندی

سه بانه وه له ناوچهی هه له بجه؛ سدرهندی گوزانییه کی

فولکلوری ناوچهی شاره زووره؛ روانی؛ نواری؛ ته ماشای

کرد.

مهگری مهگری مال له ره قسه ی نه پیری

ناردگمه سهو بۆت بی ههم کیش و ههم هه وری.

نه پیری یا نه پیری ناوچه یه که له ولاتی شه مدینان؛

تیره یه که بوونه که له کژندا دوو ره ته وه ی سوزارو

گۆتۆیان لی که وتۆته وه؛ مینۆرسکی و توردانگین ده لێن:
 ناوچهی نهیری یان هۆشکا به شیوو دۆله کانی «بۆتان»
 گوتراوه که له کاتی خۆیدا دهوله تینکی سدریه خۆیان
 هه بووه.

مه ديجهرسون ده لی: نه گهرته ماشایه کی سهرده می
 گۆتیبه کان بکهین که له دۆژ سه ده کانی (۱۵ و ۱۲) ی
 بهر له زاین ژیاون، ده بینین ئهم نهیریانه که پینش
 میدیبه کان که وتبوون، له کوردستانی ناوه راستدا
 ژیا تینکی باشیان هه بووه و ده سه لاتیکی وایان هه بووه که
 ترسو له رزیان خستبووه دلی هارو سیکانیانه وه. هه ر ئهم
 نه ته وه یه بوو که له پاشان نیوی گۆر دراو بوو به
 «کورد». ولاتی نهیریبه کان له و سهرده مه دا له حه وزی
 ناوه راست له رژیاری گه و ره وه دهستی پینده کرد هه تا
 سهرچاوه ی رژیاره که. میدیبه کان که حکوومه ته که بیان
 تیندا چوو، به ره به ره روویان کرده ئهم شوینه و ناوه دانیان
 کرده وه.

تیره به که له هۆزی گۆران.

نهیریژ:

شانزگهر؛ گه مه که ری سهر شانز؛ سه کۆی یاریکه ران.

نیار:

دانان؛ نیانه بان؛ داشتن؛ روانین؛ ساف و نهرم؛ چه قاندن؛
 ناشتن؛ کوتان؛ هیدی؛ نه هوهن؛ هینور؛ نهرم و نیان.

نیان:

نیرگس؛ نهرگز؛ گولینکی به هاری لاسک به رزی کولنور

نیرگز:

که گولی سپی و زهردی بزنخوش ده گری؛ له کوردستان
له کزندا، ئه و کاتهی که ته له فزیون و رادوی و شتی له م
باهه تانه نه بوو، ژنان که داستان و چیرۆک و رازانیان
ده گنپاوه، پاش ئه وهی که لینی ده بوونه وه، له کۆتاییدا
ده یانگوت:

چه پکی گول و چه پکی نیرگز
مه رگتان نه بینم مه رگیزای مه رگیز

نوی داها توو؛ باری ده م و زه مان.

ئه مانه؛ ئه وانه؛ ئه یانه؛ یانه.

روانین؛ ته ماشا.

جاده چۆل و سینبه ر بوو کاتی به یانی
ئه رۆبیشتم خه یالای ئه مه روانی
ئه رۆبیشتم و دزه ی نیگام جار جار
له ژنر عابای ره شا ئه یادی نازداری
به ره وتی که و، له نه جده ی تاوس و قومری
گورج گورج جوان جوان ئه هات و جاده ی ئه به ری
ما بوو بگاته عاستم چه ن ههنگاوی
درزی که و ته په چه و دیم نیگای چاری

«گۆزان»

نیقاره:

نینا:

نیگا:

پیتی (و)

واردہ: وشدیہ کی ہدورامیبہ واتا: خوزاک: خوارده مہنی:
خوراو: خوریاگ.

وارگہ: ہدوارگہ: بارگہ: جینگہی ژبانی ہاوین: بارگہی سفہر.

واژہ: وشہ: پدیث: گوته: کوتہ: قسہ: ہدروہ سا گوندیکہ لہ
ناوچدی شاربازنر.

واژین: ناودانی شہتلی تووتن دوو سی رۄژ لہ سہر یہک ہو
گوروان. شہتلی تووتن کاتینک لہ دیزاو
دادہ چہ قیندری و پاش چہند رۄژ شین دہ بی و خوی
دہ گری، دہ لین: گورواوہ.

والا: ناوہ لا: ناوالہ: کراوہ: تاک: بدتالو خالی: ہدرز: ہلند:
جلہ ہووکی کچولان: کہتان: پارچدی ناسک.

باش: باف؛ باب؛ باوک. بانگکردنی زارۆک لە باوک بە زاراوهی کرمانجی. (باشزوه ره).

باشی: ئەشکەوتینکە لە سەر سنووری کوردستانی ژێر دەسهلاتی تورکیە، لە بەشی هەکاری. برابم عەزۆ هاورپێکانی، لەو ئەشکەوتەدا شەهید کران.

باگرا: باگا؛ رۆچنە ی با؛ بە شونینک دەگوتری کە با بیگرێتەوه، یان با بگرێتە خۆی.

باگردان: بانگلیر؛ بانگردین؛ نیوی گوندیکە لە ناوچەی مەنگورپان لە نیوان مەهاباد و سەردهشت.

باگرۆ: بای توند؛ بای زەمەن. لەبەر باگرۆ راومان پی ناکری.

بالانپۆ: زنجیرە شاخینکە لە باشووری خۆرهلانی شاری هەلەبجە.

بالەک: نیوی دوو گوندن کە کەوتونەتە لای سەرۆی چەمی رواندز لە کوردستانی ئێراق. بەو گوندانە و شوینەکانیان دەلین بالەکایەتی؛ بالەک نیوی تیرەبەکە کە پاژی هۆزی «زەرزا» ن. لاس قارەمانی چیرۆکی «لاس و خەزال»، خەلکی ئەم ناوچەیە بووه.

له كوردستاني ئىراق، بهو بهرده ده ئىن: (بهرده قاره مان) و
له بهرئوهش بازيان بهو گونده وه نزيكه، ئهو دهره نده
به دهره ندى بازيان نيودير كراوه.

گوندنيكه له بنارى چيى كاژاو، له لاي بهرزنجه له
ناوچهى سلیمانی.

باساک:

گوندنيكه له سنورى نيوان بانده و پىنجوين، له لاي
ره شه دى.

باشنى:

ئەشكەوتىكى بچووكه له ناوچهى مەريوان له چيى
ئاسانه.

باسز:

ده ربردن؛ خۇراگرتن؛ بهرانبه رى؛ پىنوهستان. (ئوه نده
به هيزه، ده كهس باشارى ناكا؛ ئوه نده بخوزه كه
هيچى باشارى ناكا!)

باشار:

نيوچاك؛ هوزنيكه له كورد، كه له ناوچهى نيوان
مووسل و خيلاوت و سەلماس دەژين.

باشناو:

واشه؛ باشه؛ باشوك؛ مەلنىكى راوكه ره، به فارسى
پنى ده گوترى «به حرى» و ۳۸ تا ۴۸ سانتيمىتره و
زستانان له كوردستان زوره.

باشوو:

كولوانه؛ چارۆكه؛ شان و قول؛ شان و باشيل؛ ناواره و

باشمیل:

بارهان:

نیوی هوزینکی کورده له لای دیاربه کر.

بازان:

کینونکه له لای باکووری گونده کانی خانقاوا له ناوچهی سنه له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیران.

بازگر:

کینونکه له لای سدردهشت؛ هینمایه به چپای سهختو ههله موت که مهلگه لیککی وه کوو هه لئوو بازو هی تر هینلانهای لی ده که ن.

باژو:

گه می یان پاپزینک که باده وهی هه بی؛ وشه ی فرمانه، له «ناژوتن» وه هاتوه؛ باژو یان باژوی درهنگه با بهژین؛ واته لی خوڤه با بهژین. ناژوتن؛ لی خوڤین. داژوینهر؛ راننده.

بازبان:

نیوی گوندینکی سهر به هدرنمی (سلیمانی) یه، که چند کیلومتر بهم شاره وه دووره له سهر رنگای سلیمانی بهره وه چه مچه مال، به دهستی راستدا بزی لاده دری. له دژو ئهم رنگایه دا ده ریه ندینک هه یه که یه کن له شه ره کانی شیخ مه محمودی مه لیک، له گه ل به ریتانیای داگیر کر، له وی هه لگیر ساوه. له شه ره دا که له وه ده ریه نده روهی داوه، شیخ مه محمود بریندار بووه وه دیلی که وتوته دهستی ئینگلیزه کان.

له دلێ ئه وه ده ریه نده دا گاشه به ردینکی گه وه هه یه که له کاتی ئه وه شه ره دا، شیخ مه محمود سهنگه ری لی گرتوه وه له گه ل له شکری ئینگلیز به شه ره هاتوه. له بهر ئه وه هه یه

چپایه که له ناوچه‌ی دیانا.

بادلیان:

به‌شی باکووری کوردستانی ئی‌زاقه، که داگری شاره‌کانی ده‌زک و زاخزو نامیدی و چه‌ندین گوندو شاروچکه‌ی دیکه‌یه.

بادینان:

ده‌خلی که ده‌برنته ناش بز هاپین.

باراش:

ناوی که به دلزیه له هه‌ورانوه داده‌پژی: واران؛ بارشت؛ وه‌شت.

باران:

کۆلکه زینینه‌ی پاش «باران» ی زور چه‌ماوه‌ته‌وه به‌رانبه‌ر به‌خۆر. «گۆزان»

گوندیکه له داوینی چپای کاژاو، له نیوان پینجۆین و سلیمانی.

باراو:

به‌رزان؛ شوینانی بلنډ؛ ناوچه‌یه‌که چرو شاخاوی، که کهوتۆته باکووری زنی گه‌وره‌وه له کوردستانی ژنر ده‌سه‌لاتی ئی‌زاق و شوینه‌مینگه‌ی هوژی بارزانه.

بارزان:

دۆلینکه له ناوچه‌ی برادۆست له پشت زینونی خه‌لان له کوردستانی ژنر ده‌سه‌لاتی ئی‌زاق که له‌ونوه کوردستانی سه‌رده‌سیر دیاره.

بارۆین:

پیتی (ب)

باتاس:

گوندیکه له لای حدریر له ناوچهی شه قلاوه له
کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق.

باتمان:

گوندیکه له نینوان چینوتاشان و عه لیاوا له ناوچهی
کامیاران له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیران؛
شاروچکه بده که له نینوان سینرت و میردین له کوردستانی
ژیر دهسه لاتی تورکیه؛ کیشانه بدهک هه مبهری شازده
کیلزو نیو؛ پینوانه.

هاجده لان:

نینوی هوزینکی کورده له لای کرماشان، که ده بته دوو
تیره، جهمه و هرو قازانلوو، نه مانه له تیره ی «لهک» و
ده بته پاژی هوزی لور؛ نه م هوزه له ده ورو بهری
قوره توو و هه ورین و شینخان و قه سری شیرین و قازانیه ی
مهنده لی و ناوچه ی ده رگه زین ده ژین و له لای رژیاری
قه زو نیش هه ن.

«صفت»، و شه‌یه‌کی کۆنی مادیه‌و له فارسیدا به «افگار» ده‌خوێنرێته‌وه‌و شاعیره کلاسیک‌کاره‌کانیش له شیعردا به «فیگار» نووسیان.

ئه‌یناخ:

نیوی تیره‌یه‌که له هۆزی جاف، له ناوچه‌ی جوانه‌ز، که له کۆندا کۆنستان و گه‌رمیانیان کردووه، هاوینان چوونه‌ته‌ چپای شاهۆ زستانان دا‌به‌زیونه‌ته‌وه‌ خواری.

ئه‌یوان:

شارنکی کوردنشینه له هه‌رنمی ئیلام.

ئه‌رازتۆ:

پاته‌ختی کورده مانیا‌نییه‌کان بووه که ده‌بینه‌ که‌لاوه‌کانی زنیویه‌ی ئینستا له ۵ کیلۆمتری شاری سه‌قز.

ئه‌یره‌وان:

ئه‌یره‌وان: ئیره‌وان پاته‌ختی ولاتی ئه‌رمه‌نستانه له سۆقیه‌ت (شووره‌وی) و خاکی ئه‌رمه‌نستانه، به‌لام کوردی زۆری لی‌ده‌ژی. له‌لای کوردی زاراوه‌کرمانج (کرمانجی سه‌روو) له ئه‌رمه‌نستان، ئیره‌وان، به‌ په‌ڕی‌شان یان ئه‌یره‌شان نیو‌دێر کراوه. ئه‌م نینه له ناو کوردی زاراوه‌کرمانجی سه‌روودا زۆره‌و گه‌بیه‌شتۆته‌ نینو کوردی زاراوه‌ سۆزان «کرمانجی خواروو» ش؛ زۆر که‌س مندالی خۆی به‌م نینه نیو‌دێر ده‌کا.

ئیلام:

هه‌رنمیکه له خاکی کوردستانی ژێرده‌ستی ئی‌ران.

توبالی منت وه ته سعوبی
سه به بکارت ره نجسه رز بی
تاکهی دل به ته مای تز بی
«فولکلور»

ته شکان: نیوی گوندیکه له داوینی چپای تالان که کومتزته پشت
سهردهشت؛ له چیزکی "وہیسو رامین" دا نیوی
سینهمین ره ته وهی پاکزیبه کانه؛ نیوی بنه مالمی گه وهی
پاشایدتی نیرانی بهر له ساسانیبه کانه.

ته شکول: داری پشت ده رگا بز داخستن.

ته نیندار: ته ویندار؛ ناشق؛ دلدار؛ گراوی.

ته کراش: نیوی یدکی له ده سه لانداری کورد بووه له سهردهمی
ته لچاتیزی مه غولدا.

ته لوه ند: چالاک؛ به ده ست و برد؛ هم نیوی کینیکه هم نیوی
روباریکه له کوردستانی ژیر ده سه لانی نیران.

ته ورام: چاکه؛ به خشش؛ ره وا؛ سازگار؛ دروست؛ باش؛ صلاح.
(به صلاحی نازانم = به نه ورامی نازانم.)

ته وژهن: شکینهر و به زینهر؛ هاوینهر.

ته وگار: ماندوو؛ پینکراو؛ پهریشان؛ بریندار. نم وشه یه ناوه لئاو

(ئەژدە ھاك)، بەكئى لە پاشاكانى ماد بوو و ۳۳ سال
پاشایدتى کردوو.

بە «شاوان بېنمۇخ» بېروانە نەورۇز لە بەشى كۆپان.

ئەژدە ھاك لە لای كورد ئەوەندە نینوخراپ و تېز بوو
كە گۆزان شاعیری پایەبەرزى كورد رووی تیندەكاو
دەلى:

ئەژدە ھاك زیندانت قەلاقە لایە
دیواری كۆنكرنت دەرگای پۆلایە
ئەژدە ھاك! كۆنپەرە، سەختە زیندانت،
ناپووشى بە بېرەن بەندى گرانانت!
ئەژدە ھاك! ئەى دىوى لە (بیر) زراو چوو،
ئەى ناشتای مارانت بە مینشك كوردوو! «گۆزان»
لە راستیدا مەسەلەى ماری سەر شانى ئەژدە ھاك و دانە
دەرخواردى مینشكى لاوان بەو مارانە درۆیەو ئەمەش
ئەفسانەپەكە وەكۆو ئەفسانە كەونەكانى یۆنانى
كەونارا. بېروانە نەورۇز.

ئەژى: نامرى: دەهینى: هەلڤه گرى: ئەوەندە پاره
هەلڤه گرى: بەو نرخه گران نییه ئەژى.

ئەستۆ: گەردن: مل: ستۆ: بەرزایی نیوان شان و سەر.
ساقى ئۆبالی منت وە ئەستۆ
هەركاتى مردم، هەر بەمەى بېشۆ « ؟ »

سنووری تورکیه له بن چپای گزښند که ۳۶۶ کانی
تیندایه.

رؤشنبیر! شان و شکو؟

نه روه ند:

کینونکه که وتوته روزه لانی شاری سلیمانی، که رنگای
سووره قلات و قه لآچولان و ماوت و کارینه، به ویندا
تی ده پده پی.

نه زهر:

نینوی میری جزیرو بزتان و باوکی «خاتو زین» ی
دلداری «کاکه مدم» بووه.

نه زین:

زوحاک «نازیده هاک» ه که کورد پنی ده لی:
نه زده هاک. نه زده ها! حد زیا! زه ها! هه زده یا! ماری
گه وری چیروکان! حه فی.

نه زده هاک:

به پینچه وانده ی نه و ده نگزیده ی که له ناو کوردا ده مینکه
بلاوه ده لنین نه زده هاک حاکمینکی زالم و خوننریژ بووه و
چی و چی..... "احمد شاملو" شاعیری پایه بدرزی فارس
ده لی: نه زده هاک "ضحاک" پاشایدکی عادل و خیرانکار
بووه که زه وینه داگیرکراوه کانی به سهر خه لکی هه ژار
دابه شیوه و زور کاری دیکه ی له م باهه تانه به لام به
دهستی «شاوان پینموش» نک# به نینوی کاوه له ده سه لانت
که وتوووه فدره بدوون له جینگه ی رونیشتوووه و پاشایه تی
هاتوته وه گزری!

هیرودوت ده لی: "ناستیاز" یان "نازیده هاک" که هه ر

سدرده مینک بز خزیان سدرده خزو سدرده مینکیش سدر به
دهوله تی عوسمانی بوون و پاشان ورده ورده، لهو
دهسه لاتو تهختو بهخته کهوتن و دهستی زولم و زوریان
له سدر خه لک برا.

لازمه شهرح و بهیانی کز مه لی عالیجه ناب
خانهدانی "نارده لانی" ی خاوه نی تیغ و ته ناب
ئینقرازی نارده لانی هیج نه بوو ئیللا غرور
قههری هیج و پووچی زورو کبری بینه در حساب!
«قانع»

دوو گوندن له نینوان ئینشک و بامه پنی که گوندی
سدررویان کوردی موسولمانن و گوندی خوارووشیان
کوردی «قهله» نه.

نهرده نا:

شارنکی کوردنشینه له کوردستانی ژیر دهسه لانی
تورکیه؟

نهرده هان:

دارنکه له دارنه رخواه و ده چی.

نهرژنگ:

رهخت و نه سپایی شهر.

نهرکان:

گوندنیکه به سدر چومی «خزین» وه له ناوچه ی
گه پروس له کوردستانی ژیر دهسه لانی ئیران.

نهرکه وین:

گوندنیکه له لای سدرروی گوندی «میرزس» وه له سدر

نهرگوش:

نۆرمان:

گوندىنكىكە لە نارگەي «بەروار»ى سەرۋو.

نۆگر:

خووبىنگرتوو؛ مانوس.

ئەترووش:

نىۋى ھۇزى ئەترووشىيەكانە لە كوردستانى ژىر دەسلەلتى ئىزاق.

ئەترەش:

زراو؛ زالە؛ (كە چاوم پىكەوت، لە ترسانا ئەترەشم پەرى، يان ھىندەي نەمابوو زراوم بتۇقى).

ئەراسن:

نىۋى مامى زەردەشت پەيامبەرى كوردە كە وىدەچى لە گوندى خوڭخوپەي لاي مەھاباد نىشتەجى بوۋى!

ئەردەلان:

ئاردهلان؛ ئاسياوان؛ ئاشەوان؛ ئەردەلان كۆزى ئەردەل «ئاردهل». ئاردهل نىۋىيانگى خوسرەۋى ئاشەۋانە كە يەزگىدى شاربارى (ئىزان)ى كوشت. كۆنە ھۇزىنكى گەورەن، كە بەشىنكىيان شىعەنە لە سەنە لادىنكىانى دەۋرۋو بەرۋو بىرنكىشىيان لە تاران و شۋىننانى دىكە دەژىن. دەسلەلتدارەكانى كۆزى سەنە، لە قەلەمەزى قەرمانەۋايبى ئەم شارەدا، لەم ھۇزە بوون، كە لە پىشدا حكومەتى شارەزورىيان بە دەستەۋە بوو، پاشان «سەنە» شىيان گرت و لىنى مانەۋە.

ئەردەلانئىبەكان كە لە سەنە بە خان و ئەعبان نىۋىيان دەركىبوو ھەرۋاش بوون، خاۋەن زەۋى و زارو ھەموو شتى خۇيان بوون؛ سەردەمىنك سەر بە دەۋلەتى ئىزان و

ئاوۋال:

لف؛ ئاوال؛ ھەقال؛ ياۋەرە؛ ھاۋېرى.

ئاوۋەلان:

شۈننى ئاۋەزا؛ شاخىنكە بەرانيەر ئاۋوان.

ئاۋىر:

ئاۋدېر؛ ئاۋيار؛ كەسىنك كە ئاۋ دەدېرى.

ئاۋىستا:

بەنماۋ بەنپەت؛ پەناۋ دالە؛ نىۋى كىتېبەكەى
زەرەدەشتە.

ئاۋىسەر:

كەژىنكى بەئاۋو بژۈننە لە ھەورامان، لە لای باكۋورى
شارۋچكەى تەۋىلى.

ئاھىر:

ئاپەر؛ ئاتر؛ ئار؛ ئاور؛ ئىنگر؛ ئاگر.
ئازىزم ئاھىر — دوورى بالانى تۈ
جەستەم كەرد ۋە بولۇ شەمال بەرد پەى كۈ
«مەۋلەۋى»

ئاپرۇ:

ھۆزىنكى كۈچەرىن كە شۈننەمىنگەيان باكۋورى ناۋچەى
«باليان» ۋە، لە ھەرىمى مووسل لە كوردستانى ژىر
دەسەلانى ئىزاق.

ئۆچكەن:

شۈننى پەر زەلو قامىش؛ مەلپەندىنكە لە ھەرىمى مووش،
لە كوردستانى ژىر دەسەلانى توركەى.

دۆز؛ (دۆزی کورد رزگاری کوردستانه.)

ئاوقه د؛ چنگاول. (ئامياز بوون: ئاوقه د بوون.)

هينلانه؛ هينلانه ي مه لگه ليني كي وه كوو؛ باز، شه هينه، شاپوو، هه لئز.

هه وال؛ هاوکار؛ ياريده ده ر.

پاشايه كي كورد ي گزتي بووه له سه ده ي ۱۴ ه . ك.

گوندينكه له نينوان مه هابادو سه رده شت، نينوي گزني شاري دياريه كره.

هه لوه دا؛ دوور له ژينگه ي خۆ؛ په پيوه؛ ته ره.

پۆپي نيز؛ مه لينكه له كه و به چوو كتر؛ راو ده كړي و گزشتي ده خوري.

ئاوه زي؛#؛ شويني زقو و زنه؛ گوندينكه نزيك گوندي «مه رگه»، له كوردستاني ژير ده سه لاتي ئيراق.

ئه و لادينيانه ي كوردستاني بنده ستي ئيراق، كه له م كتبه ده ا نينويان ها تووه، هينچيان نه ماون و هه موويان سووتينراو و ويران كراون.

ئامياز:

ئاموود:

ئاميار:

ئامينخ:

ئامينه:

ئاوارة:

ئاوده ل:

ئاوه ژي:

پاکووری، هر وهسا زور موزیکارو سازونه وکورو ولیم
پوحدنا، جانا تumas، پاکووری، فدره نسیس داوود، نهلیرتو
فدرید عیساو جهنان و موته بیه دو زوری تر.

له کوردستانی ژیر دهسلانی نیرانیش هر وهسا لهم په شده له
سهرده می دانانی رادیوی سنه که چل سال زیاتره دامه زراوه،
کورده موسولسانه کان له بهر وشکه پژی نابینی و دو اکه وتوی
کژمه لگای کورده واری، که متر ویراویانه یان پینان شورده می پوه
له کارو باری موزیکای کوردیدا به شداری بهکن، زورتر
جوله که کان پونه که تهو ئه که یان گرتزه ئه ستزو موزیکای
کوردییان پلاو کردزته وهو ناساندویانه!!

پینچینگه نیبه لیره دا پاسنکتان بز بگنهمه وه:

کاک رزگار خوشناو گوتی: له زانکوی موزیکی قبیبه که
دهرسی موزیکم ده خونند، ماموستا که مان بزی گنهمه وه که:
هوا نهم یان ریتنیک له موزیکای کوردیدا هه به که پنی
ده گوتری جزر جیناو به هه وای «سینجار» وه نزیکه. نهم ریتمه
ریتمی جوله که کانو له کورده واریدا به تاییهت له پاکووری
کوردستان زوره وه وای نهم مینک هه لپه رکبیه که له شینوهی
«رؤینه» یه. عه ره به کان نهم نهمه یان به هی خزیان له قه لهم
داوه له بهر نه وهش به سهر جوله که کاننا زال پونه، به
ریتنیک عه ره بییان ناساندوهه.*

نالانا:

دۆلی پینچه لپینچ؛ دۆلنیکه له نیوان خه لیفان و راتیه.

تامانج:

تاماز؛ مهران و مهبهست له ژباندا؛ نیشانه یان هه ده ف
بز پینکان و نهنگاوتن؛ کیلک Kêlik، نهو شته می بز
تیرهاو ریشتن له پینشچاو ده گیری؛ خزم و که سو کار؛

گه‌یشتوته کوردستان و خزى به سەر ئه و چیا به دا‌ه‌په‌وه؟
هیچ شک و گومانى تیندا نیبه که دوو هه‌زار سال زياتره
ئاسورى و نهرمەنى و جووله‌که‌و هی‌تریش له کوردستان له گه‌ل
کورد پینکه‌وه ده‌ژین و نیستاش هه‌ر هه‌ن. چ له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لانی تورکیه، چ له کوردستانی به‌رده‌سه‌تى ئی‌راق، چ له
کوردستانی بنده‌ستی ئی‌ران، چ له کوردستانی ژێرده‌ستی
سووریه، چ له نهرمەنستان.

زمان و نهدهب و کولتورى هه‌ر یه‌که له‌م نه‌ته‌وه‌گه‌له‌ش به‌ به‌شى
خزىان، له سەر زمان و نهدهب و کولتورى کوردی شونى دانا‌وه
هی کوردیش هه‌روه‌سا. جا له‌به‌ر نه‌مه‌ به‌رى نیو له زمانى کوردیدا
هه‌په‌و له‌م کتیبه‌دا چاپ کراوه که کوردی نیو و ئاسورى و
نهرمەنى و هی‌ترن.

ئهو جووله‌که‌گه‌له‌ی که له کوردستان ده‌ژيان و گه‌پانه‌وه به‌ز
ئیسراییل، نیستاش زمانى کوردیيان له‌ به‌ر نه‌کردوه‌و هه‌ر چه‌ند
به‌ ئایین جووله‌که‌ن به‌لام به‌ سۆلان خزىان به‌ کورد ده‌زانن.

له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی تورکیه زۆریه‌ی ئاسووریه‌کان
نه‌وانه‌ی که له کوردستان له گه‌ل کورد ده‌ژین، کوردی ده‌زانن و له
گه‌ل کورد تینکه‌لن و سه‌ره‌رای نه‌وه‌ش له لایه‌ن کورده‌وه به‌ هزی
وشکه‌پۆی ئیسلامه‌تیه‌وه سته‌میان لی کراوه، دیسان کوردیان
هه‌ر خۆش ده‌وی و گۆرانیبی‌ژیان هه‌په‌ که گۆرانى کوردی
ده‌زانن و له ناهه‌نگ و شایى و زه‌ماوه‌ندا ده‌پلینه‌وه.

له کوردستان له سه‌رده‌مینکدا که ئیسلام مووزیک و نامیزی
مووزیکای به‌ حه‌رام راگه‌باندو پاوانى کرد، جووله‌که‌کان و
مه‌سیحیه‌کان بوون که به‌رویان پى داوه‌ و هینایانه‌وه به‌ر کارو
نه‌وان پینشه‌زی زیندووکرده‌وه‌و په‌ره‌پێدانی مووزیکای کوردی
بوون.

له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی ئی‌راق، مه‌سیحیه‌کان له
زیندووکرده‌وه‌ی گۆرانى و مووزیکای کوردیدا، ده‌وری هه‌ره
گرینگیان گێراوه‌ و باشترین گۆرانیبی‌ژیان لی هه‌لکه‌وتوه‌ که به
کوردی گۆرانیبیان چه‌په‌وه. وه‌ک: مه‌رین، قه‌شه‌ شاپیل، سینه‌،

ناگری:

چپای سدریه ناگر؛ گرگان؛ ناگرپژن؛ چپای ناگری نهو
چپایه یه که شورش شینخ سه عیدی پیرانی تینداشکا.
هروانه نارارات.

نهی دایکی شهیدی کوردی
تزو ه کوو چپای ناگری،
له بهر ته وژم و باو تزفان
سهخت و ره قو پینداگری
له ناست نه م داخ و دهردانه
به هیمهت و خوراگری
سدرت سپی و به فراوییه
دهروونت کللی ناگری
کی ده کا مدعی گریانت
بز رنوی ناگری ناگری؟!

«هینمن»

قامک؛ خه لووز.

نالاز:

نالان:

ناوچه یه که # داگری نزیک به «۴» گوند، که وتوته
رؤژاوا ی شاری سدره شت له دژژ سنووری ده ستکردی
نیران و نیراق؛ نیوی چپایه که هه ر له و ناوچه یه.
نه م نیوه له ولاتانی سکاندیناوی، نوروپا، نه مریکاو
شونناتی دیشدا هه یه و نیونکی کونه که له نیو گه لانی
ناسووری و نه رهنی و مه سیحی و زور نه ته وه ی دیکه شدا
هه یه و مه یه و به (نه لهن) یش ده و نژرنه وه.

رهنگه به لای زور که سه وه سه یه بی که نیونکی نه وتو کونرا

تۆله كوردنوه؛ له حدقهاتن.	ئاقدين:
ئاوزنم؛ كانياوى كه به هاران ده ژييتته وه و هاوينا ن وشك ده كا؛ كويزه كانى.	ئاقزىم:
بىلندايبى و گىزى نىزىنه ي ئاو.	ئاقزىن:
خوو؛ رهوش؛ كرده وه؛ ئه خلاق.	ئاكار:
دوايى؛ پاشينه؛ كاتى مەرگ؛ هه نجل؛ نه لجام.	ئاكام:
نىوى گوندينكى كوردن شينه له ناوچه ي قارس له كوردستانى ژىر ده سه لانى توركيه.	ئاكران:
شارىكه له باكوورى كوردستانى ئىراق نزيك له شارى رواندز.	ئاگرى:
لووتكه ي كىنو؛ ئايه تۆللا مەردوخ له «تارىخ كردو كردستان» دا، ده لى؛ هوزىكن له باكوورى شارى رانيه ده ژىن. «ئاكزيان» يش گوندينكه له ناوچه ي باليسان.	ئاكو:
خه بهر (ئاگام لى نيبه)؛ هوشيار؛ وشيار؛ زاناو ژىر؛ بىنار؛ نه خه وتوو (نه خه وتوو به ئاگايه)؛ قه يران و تىژبوونى نه خووشى.	ئاگا:

نازاسەر:

نیوی ئەر پیاوه کورده په که چیرۆکی کوژرانی رۆسهه بۆ
فردۆسی ده گێڕێتهوه.

نازاد:

سه ریهست! رزگار! به ره لای.

نازۆ:

نیوی کۆنی چبای «ساسۆن» له کوردستانی بندهستی
تورکیه.

ناژۆ:

لینخوڤ! داژوینهر یان «راننده»! لکلینیوونهوهی ریشه! له
زاراوهی زازاییدا واته شوین پینه لکردن! وشه ی پاشگره،
وه کوو: گه رماژۆ: گه رما بردوو. ده ستاژۆ: ده سته مۆ،
فیره ده ست. مه یاژۆ: که سینک که خواردنه وه
«مشروب»، لینی دابی.

ناژوان:

گوندیکه که وتۆته ناوچهی چل چه مه، له هه رنمی سنه.

ناژین:

ئاو به ردا نه سه ر شیف بۆ نه رم بوونه وه! ئاوه نیا کردن.

ناسو:

که مه ن: که نه ره ی ئاسمان! جینگای ئاوا هوون یان هه لاتنی
مانگ و رۆژ: مه و دای نیوان ئاسمان و لووتکه ی کینوان!
تارمایی: ره شایی له دوور.

ناشر:

وچان: پشوودان! تۆزیک وه ستان بۆ ئیسراحه تکردن!
په شینوی و ناژاوه! کیم و زووخ ی برین.

تاریخ:

له بنه پته دا ئاوپنژ بووه و زارواه گۆپویه تی؛ کینونکی
به رزه که وتوته باکووری شاری سنه و رنگای مهربان
به ویندا تی ده پیری. (گویه نیوی یه کی له
سدراره کانی سهرده می ماد بووه ۱۴)
له سدر تاریزه به با پروانم
بونه که ی خوشه ده گاته گیانم
قیبله که م شاری "سنه" ی سدر به رزم
خاوه نی شوره جوانی * ته رزم
قیبله که م شاری کزی ملبه کونین
گۆپی پیرۆزی شه هیدان له کونین؟ «رینوار»

* له سنه به کچ یان کوپی شینگ و لاوو بالابه رز
ده نین: جوان: شۆپه جوان: جوان خاس. به لأم له موکوریان
به جوان ده نین: جهوان.

سدرگری نیوی تاریخ به رزینه؛ یه کی له سدراره
نازا کانی کوود بوو که له به رانبهر هینشی نه سکهنده ردا
سدرده مینک خۆپاگرانه به ربه ره کانی کردو شه پی کرد.

نازاد: (گه ردم نازا که، گه ردمت نازایی) به کاکل
(وه ک گونز نازا وایه): نه ندایمی لهش (هموو نازای
لهشم ژان ده کا): رزگار: زیره ک: فرز: گورج و گۆل:
به کار: نه ترس.

تاریخ:

نازا:

نیوی تیره‌ی‌که له هۆزی داکشوری له کوردستانی ژیر
دهسه‌لاتی تورکیه.

ئارناس:

ئەزموون؛ تاقی کردنەوه.؟!

ئاروین:

ئەم نیوهم بیستووە و لینی دلتیا نیم کوردی بی بەلام له
پاشکزی فەرهنگی خال بەرگی سینه‌مدا نووسراوه:
وشەیه‌کی کۆنی مادییە و اتای تاقی کردنەوه و بەراورد
دەدا.

له فەرهنگی فارسی «برهان قاطع» بەرگی یەکه‌مدا
نووسراوه، ئاروین: تجربه، امتحان، آزمایش.

ژان و ئیشی ئەندامی سووتار.

ئارهان:

نیستەجی؛ بەرانبەر بە کۆچەر؛ کۆمەک؛ یاریده؛
تیره‌ی‌که له مرۆف، که ئیرانیەکان خزیان بە پاشماوی
ئەو تیره‌ی‌که ده‌زانن، یان خزیان له‌و ره‌گه‌زه ده‌زانن.

ئاری:

کۆی "ئاری"یە، دلتینکچوون و دلەه‌لشینان له
خواردنەوه‌دا، کوان و زیبکه له لەش‌هاتن؛ گوندینکه له
نیوان ژنین و فه‌قینکانی بەشی پایگه‌لان له کوردستانی
ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

ئاریان:

نیوی یه‌کی له سەردارانی ماد بووه.

ئاریتما:

نیوی یه‌کی له گه‌وره‌کانی ماد بووه.

ئارشام:

تارتین:

تاگرتین: تاگری پرتینو و به بلینسه؛ تار واته: تاگرو «تین» یش واته گه رما، هینز، برست. پیرنیا له «تاریخ ایران زمین» دا ده لئی نینوی حه و ته مین پاشای ماده کان بووه. نهو نینوگه له ی که له دوو وشه پینک هاتوون و لیکدراون و وشدی یه که میان «تار» ه، به زوری له ناو نهمه نییه کانداهه یه و کوردین.

تارخه مان:

دنیا؛ خاتر جه م؛ بینخه م؛ بئترسو و دوودلی.

تارده:

تازه داهاتوو؛ تازه بابته؛ نزهاتی.

تارزه ن:

گوندینکه له نینوان تاسیا و جزو ناسراوا، له ناوچه ی دینگولان له کوردستانی بندهستی ئیران.

تارسان:

نینوی هوزنکی کورده له لای خوهره م تاوا «خرم آباد».

تارکاس:

نینوی گوندینکی کوردنشینه له ناوچه ی مووش له کوردستانی ژیر ده سه لاتی تورکیه.

تارکی:

تارکی «هه رکی» نینوی تیره یه که له هوزی زینار له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیراق.

تارمانکۆ:

نینوی قه لایه ک بوو له کوردستانی بندهستی تورکیه که تاشووریه کان سالی ۲۵۴ ه. ز درووستیان کرد.

ئىزانو توركىدو يەكىتى سۇقىيە تدا تى دەپەرى و دەپۇنتە
زەرباى قەزونىن. درىژاىى ناراز دەگاتە ۹۲. كىلۇ مېتر.

لە گەورەكانى مادو بېنەوانى پەرسگەى پانتەئا بووہ.

ئاراسپاس:

نىوى چىبايدەكە لە لای رانىيە لە كوردستانى بندەستى
ئىراق.

ئاراسن:

بىنكەى ژيانى زستانەى كۇچەران؛ (ھەموو چوونە
ھەواران ئىنمە ماوين لە ئاران)؛ گەرمىيان؛ زەوينى
تەختو راسا؛ دەشتى بە پىتو نەرمان.؛ عەزبەتو
نازار.

ئاران:

نىوى شارى كەكووك بووہ لە سالى ۵۷۲ زابىنى دا؟

ئارانچا:

لەسەرخۇ؛ بىنجوولە؛ ھىدى؛ مەند؛ ھىمن.

ئارام:

يەكى لە سەردارانى ماد بووہ.

ئارباكۇ:

ئاگرى پاكو پېرۇز؛ نىوى يەكى لە پاشاكانى ماد بووہ؛
ئاگر لە لای كورد، پاكو پېرۇزو جىنگاى رىز بووہ،
چوونكە كورد پىنش ئەوہى بە زۇر بىكرى بە ئىسلامو ئەو
ئايىنەى بە سەرا داسەپىنرى، رەدووى ئايىنى زەپدەشت
بووہو ئاگرپەرس بووہ.

ئارپاكۇ:

کوردەکانی سووریه و لویناندا واقره.

له کۆندا بهو ناوچهیدی گوتراوه که باژیره کانی «زاخزو دهۆک و ئاکری»ی گرتۆته بهر؟

ئادایهن:

گوندیکه له نینوان کاکهسیاو ناسراوا، له ناوچهی سه قز له کوردستانی بندهستی ئیران.

ئادینان:

دۆستی و نینوانخۆشبوون؛ جینگهی ژینی ههمیشهیی؛ بوون و ههبوون. (باسی تۆ ده ئارادا نییه)

ئارا:

زنجیرهیهک چیا به له کوردستانی تورکیه که بهشینکی کهوتۆته نینوان سنوره ده سکرده کانی ئیران و تورکیه و قه ققازی رووسییه و بهرزترین لووتکهی ۵۱۶۵ مېتره. ئارارات یا کینی نۆح که تورکهکان پینی ده لنین ئاغریداغ و ئهرمه نییهکان پینی ده لنین «هازیگ»، ههر ههمان چیا «ئاگری» به که نینوکی کوردییه. ئاغری «ئاگر» که کراوه به ئاغرو (داغ)یش وشهیهکی تورکییه واته چیا و حکومتهی تورک ئهو کلکه یان پینی زیاد کردوه. چیا ئاگری له بهر ئه وهی گهرکانه و سهر به ئاگره، بوومه له رزه ی زه مه مندو خه تهر ناکی لی راده بی.

ئارارات:

ئاراس؛ چۆمی ئاراز یان ئاراس له ناوچهی بینگۆل له کوردستانی ژیر ده سه لاتی تورکیه وه سه رچاوه ده گری، ۴۳۵ کیلومېتر به کوردستاندا ده روا، به سنووری ناوه ند

ئاراز:

پیتی (ن)

نیوی هوزنکی کورده له ناوچهی قامیشلی.

ئاباسا:

له وشدی ناترۇپاتین یا نازەریایجانى کۆن وه رگىراوه. له دهورهی ماده کاندا به خاکى موکوریانیا گوتوه مادی بچووک و له پاشان ناترۇپاتین یا ناترۇپاتهگان یا نازەریایجان که نه ورؤکه ده لنین موکوریان.

ناترۇ:

نیوه ههستان؛ نیوه رابوون.

ئاخیز:

(کاتی چوینه ژووری، نه وهنده تووپه بوو که ئاخیزنکیشی نه کردا)

پاشنیوی «نور ئاداد» ی سه رؤکی هؤزی ناسیکۆ بووه له سالی ۸۸۱ ه . ز دا.

ئاداد:

له کزندا نیوی خودای با بووه. ئەم نینوه له ناو

ئادۆ:

نیوی کورپان

یاوا:

یاوا هدرامیبه واته: گه‌یشت؛ هات.

په‌سته:

په‌زنه؛ جه‌ژن؛ به‌شینکه له به‌شه گه‌وره‌کدی ناو‌نستا،
کتیبه‌کدی زه‌رده‌شتی په‌پام‌به‌ر، که بریتیه له سروودی
نایینی.

به‌شی کچان‌ته‌واو

پیتی (ی)

پارا: برستو توانا. (یارای شتی وام ندهماوه)

پاری: یار؛ بانگ کردنی یار به گوزانی.

پارسا: نیوی نایینزای «نههلی حدق» ، بیرو باوه پی
کاکه بیبه کان .

پاسه: جینگای سدخت و رژدی چیا .

پاسه مهن: دره ختنیکی گه لآوردی بچکوله یه گونی سپی و
بؤنخوش ده گری؛ له داری پاسه مهن دارجگه ره دروست
ده کری.

پانه: مال؛ خانوو؛ جینگهی حدسانه وه؛ نان نا؛ ده نا؛ نه گینا؛
نامرازنکه له عه رابه دا؛ ناوه راستی ناپوره .

هینما تہجرہ ہدی دنیا و نہ کہردہ «فزلکلور»

داوینپاک: سہرہندی گزرائیہ کی کرمانجیہ بہ دہنگی
عارف جدزراوی.

ہیمز:

به کار دی.

هیری: زه وینی زورکانی به که ندو لند! زه وینی ناهه موار.

هیشوو: هیشووی تری: هوشه ی ههنگور! گولی ده خل.

هیلین: هیلان! جینهشتن! ونکردن! شهرمی ژن! به زاراهوی
کرمانجی سدرو واته: هیلانه.

ههوری ره شو تاری

لسهر که لا زنارا میردینی

قهب قهبا که وی کووزی

لشیقارا دخوتیتن لسهر هیلین

یا هاتیبه سهری من و که لهش گه وری

نه هاتیبه سهری مدم و زینی

حه سدن جه زراوی له پینش سترانا کافووکی به ههستان
چریو به تی.

هینما: هینما دوو واتای جیاوازی هه یه: یه که میان واته: ناماژه:
درکه: تیشارهت.

خودا بیهری ماچ له دووره وه

دهم نه نینی وه بان گونای سووره وه

چ فایده له دوور هینماو چا وهرکی

کوانی به و چه شنه دل داده مرکی «فولکلور»

دووه میان: واته: هینشتا.

ئه ی به ناز به ناز به ناز په روره

هات له ره و زو زهردان
 قاسپه‌ی که‌وی سه‌ره‌ردان
 ورته‌ورتی سه‌ونردان
 دی له‌ناو شیناره‌ردان

«هینمن»

هه‌وین: نامیان! نامیژهن! مایه.

هه‌پاسه:

که‌مه‌ره‌ی زه‌رو زینو.
 زه‌رد و سوور تینکه‌ل‌اون ژنو پیاو هه‌رایه
 له‌و ناوه هه‌ر هه‌پاسه‌ی تۆ‌نایه «گۆزان»

هه‌په‌ره:

دۆزو مه‌به‌ستینکی شی‌اوی نووسین! سووژه.

هه‌پتک:

مانگیله! مانگی به‌کشه‌وه.

هه‌پتین:

نازیز! خوشه‌ویست.

هه‌پوی:

بسکی سه‌ر لاجانگ.

هه‌پوژ:

هه‌پوژ: هه‌رمه‌له! گی‌ایه‌کی به‌رزی گه‌ل‌پانه، لاسکی
 نه‌ستووره‌و گول‌ی ناسکی گه‌وره‌و هه‌مه‌ره‌نگ ده‌کاو بز
 ده‌رمان به‌کار دی! گوندینکه له‌ کوردستانی ژنر
 ده‌سه‌لاتی نیراق.

هه‌پووه:

هه‌لووژه: هه‌لووژه پاییزه‌ی سوور. له‌ ناوچه‌ی مه‌ریوان

هه وری لاره که می

تد شریفت بی بز بنه هه رمی

هه وری لاره که می «فولکلوری ناوچه‌ی هه ورامان»

هه ورن: ناوچه‌ی که له لای شینخان نزیک قوره توو له لای کرماشان.

هه وشین: ده‌ردی شیروشکر کردن؛ گیاهه که له تیره‌ی پنگ؛ شاخیکه له زنجیره کینوی نارارات، که له گهل چیاکانی هه لگوردو کینله شین و گه لآزو له ندو دالانپه‌ر، قه‌ندیلیان ده‌وره داوه.

ناسکۆله و نازه نینه

سینگی به‌فری هه وشینه. «فولکلور»

هه ولهر: یه‌کجار باش؛ له باشیش باشته؛ شارنکی کۆنی کوردنشینه له کوردستان.

هه ونا: دووباره؛ دیسان؛ بینه‌نگیوون؛ خه‌وتن.

هه وهر: هاویر؛ جیاکردنه‌وه‌ی ماک‌وزا له به‌کتر؛ هه‌لاواردنی کارژه‌له و به‌رخ له به‌کتر.

هه وهرده: مه‌لنکی ده‌نگ خوشی قه‌له‌وی کونجی کونجیبه که له ریشۆله زلتره و عاشقی هه‌رزنه و له‌ناو ده‌غلو دانی مه‌زرایه زۆرتر ده‌گه‌ری.

بۇ دەردمان بە كاردى. ھەنارى ھەورامان بە نىنويانگە:

ھەنار ھەورامان سىف تووسركانى

بە دىنى بە دىنە لئال لايەق بە خانى «فۇلكلۇر»

ھەنار ھەنار ھەتارە

ھەنارى دەنك و دانە

سەرە رىبە كەت لىدە گرم

و ەك «حەمە تال» ى بانە «فۇلكلۇر»

ھەنات: دەرۋون: نارسك: ھوندر.

ھەنار:

كولى گريان: نىزگەرە ى بە گریانەو: (لە گريان ناپىتەو
ھەر ھەنسك دە دا.)

ھەنسك:

مەلىنكە ھەنگخۇر: ھەنگەخۇرە.

ھەنگر:

جەوى: شىرە ى گىيا و دار: شىرە ى گىيا ى ھەلز.

ھەنگوژە:

وار: زۇزان: زىستانەوار.

ھەوار:

ھەوارە و ھەوار چۇلە جىنۇوانگە ى ياران

ھاوار بە مالم، كوانى ئەو خۇشە ى جارانا

«ن رەزازى»

پارچە بەكى ئاورىشى ناسكى سىپىبە بۇ سەرىنچى
ژان و رووبەند بەكار دى.

ھەورى:

بالا و بەرزو مەمەكت نەرمى

هه ئهيان: ئۆقره گرتن؛ هه دادان؛ داسه كنين؛ هينور بوننه وه؛ هه وين؛
ناميان.

هه لار: تينى ئاگر؛ هالاوى ئاگر؛ هه لا هه لا؛ هه لار هه لار؛
له به ريه كچوو؛ وردو خاش.

هه لاله: گولنيكى زهردى بونخوشى كوستانىيه؛ شتيكه ههنگ
له گولنى ده گرى و شانى پى هه لده به ستى؛ بانگه واز؛
ده رمانى پينسته خوش كردن؛ ماكى مزم كه ميشه نگوين له
گولانى ده گرى؛ مينلاقه؛ ره به نوك.

هه له زه: هه لزه؛ گيايدكى گه لا وردى ده رزيوندى بونخوشه،
گولنيكى وردى زهرد ده كا، زياتر له كوستانان شين
ده بى.

له هه وشين و گه ده و له ند
له كوستانى ده سامره ند
هه لزو بيزاو گيا به ند
تينكچه رزا بۆته زه مه ند
«هينمن»

هه له يان: تيره به كى كوردن له تيره كانى پشتكۆ.

هه له ين: حه لين؛ توانه وه؛ بلنكه؛ بيه؛ لابه.

هه نه ار: نار؛ نارۆك؛ نه رۆى؛ ميوه يه كه بۆ پالاوتنى خونين باشه و
له كوردستان له ناوچه سارده سينره كان زۆره و ريشه كه شى

بلاوه‌یان کردووو له ناو تیره‌گه‌لی دیکه‌ی کورددا
تواونه‌تووو.

سپیدار! سپیندار.

هه‌فران:

هه‌فرس:

هورس! وه‌رس! هه‌فریست! هه‌فریسک! عه‌رعه‌ر.
دارنکه وه‌ک سنه‌ویه‌ر، چه‌ند جوژه‌و له خاکی شینداردا
ده‌پوئیت، که له گله‌و لم پینک هاتبیت. هه‌روه‌ها له
خاکی وشکی به‌رده‌لان و چه‌وریشدا که به‌رده‌وام هه‌تاو
لینی بدات، ده‌پوئیت. هه‌فرس به‌تزو به‌قه‌له‌م ده‌پوئیت و
پاش سالینک ریشه‌ داده‌کوئتی. له ناوچه‌ سارده‌کانی
ناسیاو ئوروپا و ئه‌مریکا و ئه‌مریکای باکووری زوزه‌و له
کوردستانیش له ناوچه‌ شاخاوییه‌کان زوزه‌و. جوژه‌کانی
ئهم داره‌، هه‌میشه‌ سه‌رسه‌وزو بۆن‌خۆش و ستوونی و
قیتن، گه‌لانگانی له‌ شینوه‌ی ده‌رزین، به‌ره‌که‌ی له‌ پینشدا
سه‌وزه‌، به‌لام که‌ پینده‌گات له‌ تری ده‌چینت. له‌ دۆژ
مانگی ره‌شه‌مه‌و خاکه‌لینوه‌دا گول ده‌کات، به‌ری هه‌فرس
بۆ گرتنه‌وه‌ی ده‌رمان به‌کار ده‌بری! هه‌فرس له
درووستکردنی ته‌خته‌ی شووره‌و په‌رژین و هیللی قه‌تاری
ریناسندا که‌لکی لی‌وه‌رده‌گیردریت. هه‌فرسی وا هه‌یه
که‌ ۷ تا ۱۰ پی هه‌له‌ده‌چی، هه‌فرسی واش هه‌یه که
۶ پی زیاتر هه‌له‌ناچی.

شینلانه! قه‌یسی! بزنی ره‌ش و سپی! به‌له‌ک! بازگ.

هه‌قه‌ره:

گوندیکه سەر بە ناوچەى نامىندى.	هەدين:
گوندیکه له لای زۆه له ناوچەى باليسان.	هەرتەل:
گوندیکه له ناوچەى باليسان.	هەرشەم:
مىوهى هەرمى؛ هەرمۆ؛ هەرمۆ. هەرمى وهى وهى هەرمى، سىنگۆلەت باخى ورمى جووتە شەمامەى سەر سىنەت، ناويزم دەستيان بەرمى دايک و بابت لىم ديارن، بۆسە لىست دەگەم شەرمى «گۆزانىبەه کى فۆلکلۆره»	هەرمى:
حەرىر؛ ناوچەو دەشتىکە له کوردستانى ژىر دەسەلاتى ئىراق له لای باتاس له ناوچەى شەقلاوه. هەرىرو باتاس بە نىو بانگە.	هەرىر:
کەشکەک؛ چىشتى گەغە کوتا و بە گۆشتهوه.	هەرىسە:
ئەستىزە؛ هەسارە.	هەرىن:
هەزۆه؛ گىايەکى بۆنخۆشى کىوبىه که بۆ ناو چىشت و خواردن بەکار دەبرى و له بنەمالەى مەرزە کىوبىلەيه.	هەزۆى:
کۆى هەسىل و گۆل؛ کۆى حەوش و حەسار؛ کۆى هەسارە و ئەستىزە؛ تىرەيدەکى گەورە بوونە له کورد که	هەساران:

ئەو تە: ھانە ھانەى مەدە.

ھانەسە:

كانى نىسار: گوندىنكە لە ھەورامان؛ نىوى ھەوارگەپەكى
دلىگىرى سەر بە گوندى ئارەنانە كە كەوتۆتە دۆژ كەلى
ئارىزو دىنى نەو پە لە نىزىك شارى سنە؛ ھانە خۆى بە
تەنى واتاى كانى دەداو لە كوردستان ئەم نىو بە
پاشگىرى «نىو» يان «رانە»ى لە دوو دى، زۆرە وە كوو:
ھانە سەردە، ھانە گەرمەلە، ھانە شىخان، ھانە بەردان،
ھانە گلان، ھانە سوورە؛ ھانە ژال؛ ھانە نەو.

ھانىس:

كانى سىبەر: گوندىنكە لە ناوچەى سنە، لە بنپال گوندى
«خەيارە» وە. ھانىس و خەيارە، دوو گوندى نىزىك بە
پەكن.

ھاوسەر:

ھاومال؛ ھاوتەمەن؛ ھاوژىن؛ ژنو مېرد؛ ھاوسەرى
ژيان.

ھاودەم:

ھاوپى؛ ھاوپاز.

ھايا:

ھايد؛ ئاگادار؛ وشيار؛ زىنگ؛ ھەر ئەو نەو نەو بەس.

ھۆرا:

ئەساسەن؛ زاتەن؛ لە خۆيدا. (ھۆرا ھەر واپە)

ھەتاو:

خۆر؛ خۆرە تاو؛ تاو؛ رۆژ؛ رۆژيار.

پیتی (ه)

دهنگی گه لآو دهنگی باو دار؛ (هاژهی با؛ هاژهی دار.) هاژه:

هاوارو هاژهی که فچه رنسی چه م
بۆ ته نیایی شه و لایه لایه ی خه م
تووله رنی باریک، توونا و توون پشکن
رنبوار ده خاته نه ندیشه ی بینن «گوزان»

هدنا؛ هه تهر؛ بر؛ تین و سۆمای چاو؛ بینایی؛ برستی ها نا:
دیتن؛ گه یشتن؛ سره وت؛ فریا.

په نا؛ هیوا و هومیند. شفاو لاله؛ پارانه وه؛ تکا. هانا ها نا:
برده بهر.

نه و جزره؛ ناوه ها. بۆ شتیکی هانا پیوا نایی تووره بی. ها نا:

هانکه؛ کانی؛ سه رچاوه؛ دنه؛ هان؛ هه ناسه؛ نه وه تان؛ ها نه:

ئەتۇ خۇش خۇننى حالت بسۇپە وايە
ئەگەر ئەتبا ورنىگە و دەنگى وا خۇش
بەردە لا بووى وەكوو ئەو رووپەشە تۇش «ھىمن»

تيرۇكى ئەستوورى ئەنگوتك پانكردەو.

وەر دەك! سۇنە.

وشەپەكى زازايپە، ناماژەپە بە وەرف يا بەفر.

تنۇكلېندە ئىن: بەر بوونە وەى دلۇپى ئاۋ.

گوندىكە نرىك چىاي مەتىنا لە ناۋچەى بادىنان.

گولنىكە لە باخان دەروى.

گول وە ئەوشەى باخانم، گول

شە وچراى دىباخانم، گول

سەرىندى گۇرانىپپەكى فۇلكلورى ناۋچەى ئەردە لاندە.

وەر دانە:

وەردى:

وەرقى:

وەر ئىن:

وەر مىل:

وە ئەوشە:

خالان ناخیز بوون هدر له دووره وه

به نالو والای زهردو سووره وه «فولکلور»

واوان:

گوندینکه له سدر رنگای سدردهشت بۆ خانێ له
کوردستانی ژیر دهسهلاتی ئیزان. مزگهوتی واوان به
نیویانگه.

دهلنسی سویندیکت بۆ بهخوم

سویند به مزگهوتی واوان

وه گهر بیمه زه لیلینک

کونیریم له هدر دوو چاوان

شدرت بی دهستبهردارت نیم

شهرته به شهرتی پساوان

«فولکلور»

وردا:

له چاوگی وردان وه رگیراوه به واتای دامهزرانو هینوردان.

ورشه:

گرشه؛ بریقه.

نینوان مانگی به هاران

وه ختی خینبهره وژووران

له هاره ی ناوه لیدیری

کونستانی سدرسنووران

ورشه ی بازنه و پاوانه

خرمهی گواره و بهرمووران

«فولکلور»

ورینگه:

دهنگی خوشرو به سۆز؛ ناره نار.

ورینگه خۆشه کهت بۆ ته به لایه

هالیان: نینوی هۆزینکی کورده له لای شاری خزی؛ ههروهها ناوچهیهکی سەر به «مووسل»ه، له کوردستانی ژێر دهسهلاتی ئیراق.

هالیستان: چووکه گوندینکی ناوچهی سهردهشته له داوینی چپای ئالان نزیک به موزلیتان.

هالیسان: گهوره گوندینکه له نزیک شاری ههولیر.

هالهپنی: نینوی هۆزینکی کورده و گهوره گوندینکه بهرانبهر چپای سواره تووکه له کوردستانی ژێر دهسهلاتی ئیراق.

هالوان: ماله بابی ژنو بووک؛ له لای ئەوان؛ له کن ئەوان.

هالووی: گوندینکه بهرانبهر به چپای ئاسۆس له ناوچهی دووکان له ههرنمی سلیمانی.

هالوپ: هروا؛ هالوپ؛ سنووری ناوهند دوو زهوی؛ کهوشهنی نینوان دوو کیلگه.

هالوره: بهینه؛ وهزینه؛ جزگهی ناو ده خله جار. ندیچی درهنگه ن سا مه کهر درهنگ فیدای پهنجهدت بام ندی هالوره وه دهنگ «مهولهوی»

باوه‌ند:

ره‌سدن؛ نه‌جیب؛ باوه‌ندیبه‌کان به ره‌گه‌ز کورد بوونه‌و له
سه‌ده‌ی ئی کۆچیدا، ماوه‌یه‌ک بوون به ده‌سه‌لانیاری
باکووری ئی‌ران و دوایی خاره‌زمیه‌یه‌کان کوتایانه‌ سه‌ریان و
له ده‌سه‌لات که‌وتن.

باهوو:

هاولفی وشه‌ی شان و باهوو؛ قول؛ کوور؛ وه‌ره‌قه‌کردنی
دیوار یان خه‌نده‌کی ده‌وری باخچه؛ لاشیپانه‌ی ده‌رگا؛
نالووداری داره‌پا؛ شاهینی ته‌رازوو؛ ئاسوگ؛ که‌ناری
ئاسمان؛ دارنکی شووشه‌یه‌یه‌ ده‌کری به چوارچینه‌ی
ده‌رگا و په‌نجه‌ره‌ و شتی‌تر.

باهۆز:

بای به‌هیز؛ گه‌رده‌لوول؛ گیزه‌لووکه.

باهیز:

زه‌وینی نه‌کی‌ل‌دراو؛ سه‌رگه‌ردان و سه‌رلینشیناو.

بهنوورد:

که‌وتوته‌ ره‌ژاوای شیروان، که سه‌ر به «خوراسان» و
ئه‌و کورده‌ جه‌لالیه‌یه‌ی لی‌ده‌ژی که له ده‌ورانی شا
عه‌باسی سه‌فه‌ویدا کۆچ دران بۆ خوراسان.

برادۆست:

دۆستی وه‌ک برا؛ دۆستی گیانی گیانی؛ هه‌رنه‌میکێ
کوردنشینێ کوردستانی و ساردی سه‌ر به شاری
«خۆی» یه له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی ئی‌ران، که له
ره‌ژاووه به هیلێ سنووره‌ده‌ست‌کرده‌کانی هه‌ر دوو
کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی ئی‌ران و تورکیه‌وه به‌نده.

زۆریه‌ی دانیش‌توانی شاری خزی نازه‌ری زمان‌و
کوردیشی لینی به‌لام گونده‌کانی ده‌ورو به‌ری ئەم شاره،
هه‌مووی کورد نشینه. هه‌روه‌ها له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی ئیزاقیش له لای روان‌دز، هۆزی برادۆست
هه‌نه.

بالا‌به‌رز؛ نیوی کوپی زۆراو کوپی رۆسه‌م بووه؛ ئەم نیوه
له فارسیشدا هه‌یه‌و نیوی خه‌بات‌گینه‌کی خه‌لکی تووران
بووه که له ناو له‌شکره‌که‌ی ئەفراسیادا بووه.

"تصمیم"؛ پدیمان؛ قه‌رار.

زامدار؛ که‌سی یا شتی که له‌ش یان جه‌سته‌ی زامار
کرا‌بی.

هۆزنیکی کوردن که له سه‌رده‌می شاعه‌باسی سه‌فه‌ویدا
هه‌لدازانه خوراسان.

به‌زۆ؛ سه‌رزینده؛ زیت و وریا؛ پاشگری بزۆننه‌ر.
کوردی که سه‌ر هه‌لینی
ده‌لین به‌زۆ سه‌ره‌زۆ «سه‌یفی قازی»

به‌نۆقره؛ که‌سینک که هه‌ر له گه‌راندا بی.

گیای که‌له؛ گیای هه‌رزه؛ «دان»ی بینگانه له ناو

به‌زۆ:

به‌پار:

به‌پندار:

به‌یوان:

به‌زۆ:

به‌زۆ:

به‌زار:

دانه و نله دا؛ گیای خراب.

پژوئن: شوننی تهر و سازگار که له وه پری زوری هه بی؛ شوننی پرگزو گیا،؛ زه مهند؛ زه وی پر گیا و له وه پ.

بلیاس: به هزه کانی پشده رو مهرگو و مهنگوپ ده لنین بلیاس و تیره یه کی گهوره ن له کورد که له ناوچه ی موکوریان، له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیران ده ژین.

بلیوسک: بز تیره ودان و خوشکردنی ناوری تهن دور به کاری ده بدن؛ بستی ناش؛ بستی ئاسیاو؛ پارچه ئاسنیکه له هر دوو سه ری بهرداش هه لده کیشری و سه ری ژووروی ده کری بونو جهسته یه کدا که «ته وه» ی پی ده لنین، بونه وه ی بهرداشی سه ره وه بسوورنیتته وه؛ سه ره که ی دیکه شی ده کری به جهسته یه کی دیکه دا که نیوی «توپ» ه، بز نه وه ی تویه که نهم بسوورنیتته وه. جا له بهر نه وه ی ئاسنه که و بهرداشه که له سووراندا گریان تی بهرنه بی و نه سووتین، ژیره کلاشی لی توند ده کن.

بلیزه: وه رزشکار؛ کایه که ر؛ (لیزتن به زاراوه ی کرمانجی سه روو، واته: یاری کردن. وه کوو نه زی دلیم، نکارم هه پم = من کایه ده که م، ناتوانم به پم).

بلیسه: بلیزه؛ بلیسه ی ناگر؛ زووانه ی ناگر.

بلیصهت:

هه لکه و ته؛ کهم وینه.

بنار:

داوینی کینو بهره و دهشت؛ گه و ره ی مال؛ سه روکی
خیزان؛ ده مه قالد. (ئه و ده مه قالدیه چی بوو؟ هیچ
نه بوو، ورده بناری بوو!)

بنژیل:

پاژینه، خش و خال و ده خل و دانی بن بیژنگ.

بنه وان:

بنه و؛ ئه و که سه ی کاری ناو مال به پنه ده با؛ قاعده.

هوار:

ته نکایی ناو که رنی هات و چز بدا، هه ل، فرجه.
هواری وه م ناده ن له بن مینرگزه یه ک هه لئو و ته کینم
چوونکه پرسه ی دایکی ملبه کونین و سه رشینم ده وی!

«هینم»

هوه بان:

گوندینکه له په نا شاری پینجوزین، له کوردستانی
بندهستی ئیراق.

هوتان:

هوتان ره یارو ناوچه یه کی به رینه له کوردستانی ژیر
ده سه لاتی تورکیه.

ناشقان به مقصود گه بین

ته دی یاری من کوانی؟

هه لوه دای چاری ره شم

له جزیره هوتان

خه می دایکو با بم ن

لینم به جینماوه جوانی! «هاشم نانه‌وازاده گان»

- هژتی: گوندینکه له بناری چپای کاروخ نزیك شاری رانیه.
- هژان: دابارینی به‌فرو هه‌لکردنی با پینکه‌وه؛ تۆف؛ کپنوه
باده‌وه؛ بارانی به‌خور؛ تۆفان.
- هژان: به زاراوه‌ی زازایی واته؛ کهو؛ که‌شووک.
- هژسکان: گوندینکه له بناری چپای سیوه‌یل له ناوچه‌ی شارباژێر له
کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی ئیراق.
- هژسکین: گوندینکه له لای رانیه.
- هژشناخ: بالابه‌رزو چوارشانه؛ به‌شان و باهوو؛ که‌ته و تینسین‌دراو؛
که‌له‌گه‌ت.
- به‌تین: گه‌رم و گوپ؛ توندو تیژ؛ (ئه‌مرز هه‌تاو به‌ تینه)؛ تین:
گه‌رما.
ئه‌مسال و ه‌رزی هاوینه
خۆزه‌تاو زۆر «به‌تین»ه
«قانع»
- به‌ختیار: که‌سی که‌ به‌ختی یاری.
- به‌خته‌وه‌ر: خاوه‌ن‌به‌خت.

به‌ران:

په‌زی نیر؛ نیره‌مه‌ر؛ قزج؛ نام‌رازنکه له هه‌وجا‌ردا به‌کار ده‌بری؛ به‌رخ‌نیر پاشی شه‌ش‌مانگ، پینی ده‌گوت‌ری کاو‌ره نیرو پاشی یه‌ک‌سال شه‌که‌نیر «شه‌ک‌به‌ران» و که چوو‌ه نینو دوو سال، به‌ران.

به‌ران: گوندیکه له ناوه‌ند گونده‌کانی ره‌شه‌ه‌رمی و نه‌ونه‌مام له ناوچه‌ی سه‌رده‌شت له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی نیران.

به‌رانا‌ن:

نینوی شاخیکه که‌وت‌وته به‌شی «قه‌راخ» له ناوچه‌ی سلیمان‌ی. یه‌کی له شه‌ره‌کانی شیخ مه‌حموودی نه‌مر له گه‌ل به‌ریتانیای داگیر‌کەر له‌وی رووی داوه.

سیا که‌ژ سیا، سیا کین‌وانه

سیا به‌رگ دیاره هه‌ر هه‌ورا‌مانه

له کی به‌رسین سوزاخی راستی

دیاره نزیک تر هه‌ر «به‌رانا‌ن» ه

به‌رانا‌ن ده‌خیل دراوسینی دل‌سوز

نیسته نه‌ویدرت کینی لامی‌وانه؟

هه‌والی پرسه له داری که‌لی

شیخ له‌وی ماوه یا له سه‌یوانه...؟؟

شینیی شیخ مه‌حموود «صالح دیلان»

به‌رداش:

به‌ری نیش و کار؛ به‌رده‌ناش؛ کوچکی ناسیاو.

به‌رده‌شان:

مه‌لی به‌رد؛ که‌لی به‌رد؛ نینوی گوندیکه له ناوچه‌ی

مەرگه که عدلی به‌رده‌شانی به‌یت بیژی به‌نیوانگ،
له‌وی ژیاوه.

دوو عدلسی شاعیرن وه‌کوو حد‌سان
به‌رده‌شان و حد‌رسره مه‌سکه‌نیان «ح. ق. کزیی»

حاجی قادر له‌م شیعره‌دا مه‌به‌ستی له‌ دوو عدلی
به‌کینکیان "عدلی به‌رده‌شانی" و نه‌وی دیشیان "عدلی
حد‌ریی" یه. حد‌سانیش شاعیرنکی به‌ نیو بانگی
عده‌ب بووه که به‌ پیغه‌مه‌بردا هه‌لیداوه و له
زمانه‌وانی و خوش‌بیژیدا که‌م وینه‌و له‌ نیو موسولماناندا
به‌ نیو بانگ بووه. حاجی قادری کزییش هه‌ر دوو‌کیانی
له‌ باری زمانه‌وانی و به‌ستی شیعریه‌وه به‌ حد‌سان
وینواندووه.

عدلی به‌رده‌شانی به‌یت‌بیژی به‌نیوانگ له‌ سه‌رده‌می
ره‌حمان‌پاشای باباندا ژیاوه و شاعیری باره‌گای وان بووه،
یه‌کی له‌ به‌یت‌ه‌کانیشی به‌یتی ره‌حمان پاشایه. عدلی
حد‌رییش شاعیرنکی کورده که‌ به‌ر له‌ نه‌حمه‌دی خانی
ژیاوه و به‌ زاراوه‌ی کرمانجی سه‌روو شیعری داناره.

کوچکین؛ له‌به‌رد سازکراو؛ له‌به‌رد داتاشراو.

به‌ردین:

به‌روار؛ داوینی کینو؛ بناری چیا.

به‌رزاخ:

سه‌کۆ؛ بلندایی ناودلی ته‌ختایی؛ ئەم وشه‌یه عده‌ب
کردوو به‌ به‌رزه‌خ!

به‌رزه‌ک:

به زین:

به جوانووی نه سږ ده لښن که کاتی زینکردنی هاتی؛
نیوی کینونکه له نیوان سابلأغ و سهردهشت که چه می
لاوینی به بهردا دهروا؛ نیوی ناگرکان (ناتدهسکه) یدکه
له لای خوراسان.

به زیلان:

باری شیرو خدت؛ جزینک کایه ید که به پولو پارهی
شیرو خدتدار ده کری.

به رکوز:

قه پووسی زین؛ به رکوتی ده غل.

به رگین:

پنشیننه؛ له میژ.

به روار:

گهوه؛ نارقه دی کینو؛ بناری چیا؛ ناوچه ید که له نامیدی.
جینگای خزیه تی باسی نم «به روار» هتان، که ده مینکه
به هده به جینگهی تاریخ واته «رؤژنوس» ی نامه و
نوسراوه به کار ده بری، له زمانی ماموستا زه بیحی یدوه
بز بگینمه ده!

ماموستا زه بیحی، له پنشه کی «قامووسی زهانی
گور» دا ده گینته وه؛ سالی ۱۹۴۳ بو، له شاری
تهوریز، خدریکی چاپکردنی گزفاری «نیشتمان» بووم.
له سووریاپا رؤژنامه ی «رؤژا نووم» م بز هاتبوو که له
دواییبه که یدا نوسرابوو: «به روار» - ر - ر ۱۹۴۳ و
پاشانیش نیوی (نوسه ری وتاره که)؛ له و سهرده مه دا
ره سم و ابوو نوسه رانی ئیران یا شاعیره کان له دوایی

نووسینه کانیاندا وشه‌ی (بتاریخ) و پاش نه‌ویش رۆژو مانگ و سالی نووسینی وتارو شیعره‌کانی خزیان داده‌نا. کاتی ئەم دوانه‌م پینکه‌وه به‌راورد کردن، وشه‌ی (به‌رواری) ده‌گه‌ل «تاریخ» به‌رانبه‌ر ده‌وه‌ستان، من بینخه‌به‌ر له‌وه‌ی (به‌روار نیوی مه‌له‌ندیکه)، «که‌و» م لی‌بوو به «زپه‌که‌و» و (به‌روار) به (تاریخ)، ئیتر له‌و سعاعاته‌وه هه‌روه‌ک دوو «رنوی» م ده‌کونیکدا دۆزبینه‌وه، وابوو. هه‌رچی به‌ده‌ستی من چاپ ده‌کرا، پنیوست با یان نه‌با، وام رنک ده‌خست ئەم وشه‌ نایابه‌ی خۆم دۆزبوومه‌وه له‌ جینگایه‌کی خزی تی‌په‌ستیونیت.

وه‌کوو ده‌بین ئەم وشه‌ بیدا‌یک و باهه، دایکی (جده‌لو ن‌زانین) و بارکی (تعصیبی کویرانه) یه‌و خۆم له‌و رۆژه‌وه که هه‌ستم پی‌کردوو، وازم له‌ به‌کاره‌ینانی هیناوه‌ و ئەم چیرۆکه‌شم بز گه‌لی که‌س گنپاوه‌ته‌وه، به‌لام به‌داخه‌وه هینشتا خه‌لک هه‌ن ده‌ستبه‌رداری نه‌بوون.

به‌رون: گوندیکه له باشووری هه‌له‌بجه، له به‌ری شه‌میزان.

به‌ره‌ه‌لست: له‌مپه‌ر؛ کۆست؛ دۆژمن؛ ناحه‌ز؛ "مانع".

به‌ره‌م: به‌هه‌؛ داها‌ت؛ به‌ش؛ به‌رو بوو؛ "اثر"؛ "تولید".

به‌ره‌مۆ: به‌رخ یان کارژه‌له‌یه‌ک که ده‌م له‌ گوانی دایکی به‌ر ناداو به‌ زۆر دووری ده‌خه‌نه‌وه.

ده گزراچوو؛ نامباز؛ ثاوقه ده؛ گلاويز.

به دره نگار:

به گو پ؛ به تاو.

به پرژه:

به ريلو؛ هه راو.

به رين:

سامدار؛ ترسيندر؛ به هديه ت.

به سام:

شيركوت؛ شهريكه؛ بازرگاني هاوبه شي.

به شكوت:

ده ليل؛ بورهان.

به لسا:

هه ژار؛ ده ستكورت.

به له نگاز:

كيني كه له ناوهند قه سري شيرين و ده ربه ندي خان و
خانه قين.

به مز:

به هيو؛ به تهما. به بنده واري تهمه: به هيو اي توم.

به بنده وار:

نيوي كو پي وه زيري برايم پاشاي «به مهن» له به يتي

به ننگين:

"مهم و زين" دا. به ننگين له گدل كاكه مهم پينكه وه گه و ره
ده بن و دوايي به ننگين ده بي به نوكه ري به وه فاو هه تا
سه ري كاكه مهم له و چيرؤكه دا.

به ننگينه به ننگينه ري ره ننگينه

نۆكەرە كەي گۆچان زىنوينە
 ئاقتاۋە و لدگەنان بۇ ئاغايە خۇت بېينە
 دەمى ئاغايە خۇت،
 پەر بۇتەۋە لە گۆمىلكە گۆمىلكەي بەخوينە
 بەيتى «كاكە مەم و خاتوو زىن»

باھىر: بوورە: زەۋىنى نەكىلراۋ: زەۋىنى دىم.
 رابە جووتيار دى ھلسو رابە
 بېچىنە غەردى چۆلو بەيار
 بەردەستى ھەۋە جووتيار
 خەلكى ھەميا، ناننى خو خار
 «گۆرانىيەكى تەھسىن تەھا»

بەيار:

گۆندىكە لە «۵» كىلومىترى شارى مەھاباد كە رىنگاي
 مەھاباد بۇ سەردەشت بە بەر ئەم گۆندەدا تى دەپەرى.
 بەت لە زمانى مادىدا، واتە: گەۋرە و مەزىن كە ھەمان
 وشەي بەدى پاشگىرى وشەي موۋبەدە، كە لە موو پان
 موغ و بەد پىنك ھاتوۋە. موغ واتە: زەردەشتى و بەدو
 بەت و پەت و بادو پات، واتە: گەۋرە و مەزىن كە بە سەر
 يەكەۋە، دەبىتە گەۋرەي زەردەشتى.

بەيتاس:

ئاس لە زمانى مادىدا، بە ماناي مەلۇبەندە، كە ستىن و
 ستان و ئوستان و ئاستان، ھەر لەو رىشەيدەن. لە زمانى
 پەھلەۋىدا، ئەو وشەيدە بۇتە وستان. لە كارنامەي
 ئەردشىرى بابەكاندا، شارسىن: شتەروستان نووسراۋە.
 بەيتاس كە لە بىنچىنەدا بەتئاس بوۋە، واتە: مەلۇبەندى

گهوران.

له كوردستان ئاوايي ديكه شمان ههيه كه پاشينه كه ي
ئاسه وه كوو: سوئناس له مه ليه ندي گه وركي مه هاباد كه
سوئناس بووه، به ماناي مه ليه ندي نوور؛ ههروه ها
نه لاس له لاي سه رده شت كه وي ده چي نيلئاس بووي.

لوس؛ لوسه؛ باريه؛ نوئل؛ نه هرزم.

به ئيره م:

به يسه به زاراهي هه ورامي واته: سه هوئل؛ شهخته؛ رچه.

به يسه:

نه ترس؛ نازاو به كار.

به يپاك:

به نوهر؛ محروم.

به يبه ش:

به نتواته؛ ناوچه يه كه له دوژ رانيه و دوئي باليسان.

به يتوات:

گونديكه له ناوچه ي باديئان.

به يتخه:

خوشحال؛ سه ره حال.

به يتخه م:

به يئاد؛ فره و فراوان؛ زورو زه به ن (پاره و پولينكي به يئاي
ههيه). له دواي داد ديت واته هاوار. (داو به يئاد)

به يئاد:

خاوه ن به ير؛ خاوه ن فيكرو به زه ين؛ به يرا.

به يره وه ر:

بیرگۆت:

گوندینکی پچووکە لە پەنا هەولینر، کە "عەبدوللأ پەشینو"
شاعیری بە ناویانگی کوردی لێ لەدایک بوو.

بیزار:

وەرس؛ جاپز؛ هەراس؛ لە ناوچەدی هەلەبجە دەلین بۆزۆ؛
لە ناوچەدی ئەردەلانیش "بۆزۆ" بەو گیاو نالیکەدی
دەلین کە مەرۆ مالأت ناڤخوات و وەبەر لەپ و پۆزەدی
دەداو پیسی دەکا.

بێستوون:

بێستوون: هینمایە بە ئاسمان.
بێستوون: بێکۆلەکە. نینوی چپایەکی سەخت و بەرزە کە
لە دۆژ شارەکانی کامیاران و هەمەدان و کرماشان
هەلکەوتوو و نزیکی بە چپای "پەراو"ە. شاری
بێستوونیش لە بناری ئەم چپایە هەلکەوتوو.

هەناسەدی ساردم دەر مەینۆ دەم دەم
پەراو مەسووتنی، بێستوون کەم کەم «فۆلکلۆر»
کووەکەدی بێستوون ئەرام چوون خاکە
لە کووەکەدی خەمت جەرگم پەر چاکە «فۆلکلۆر»

بێشامپ:

گوندینکە لە مەلەبەندی گەورکایەتی لە ناوچەدی
سەردەشت.

بێشۆ:

زیاد لە ئەندازە؛ لە رادەبەدەر.

بێکەس:

تەنیاو رەبەن، تەنیاو کۆکم.

بینگزه:

گوندینکه له ناوچهی بادینان سر به کانیماسی.

بینلهوار:

گوندینکی سر به ههزیمی «سنه» یه له بهشی باشوور.

بینلۆ:

بینلۆو؛ بینلۆو؛ سهچاوهیهک که بههار دهژێتهوه. ئافزیم.

بینگۆل:

ناوچهیهکه له کوردستانی ژێر دهسهلاتی تورکیه.

بینوار:

نهزۆک؛ نهزا.

بینواس:

چیایهکه له ناوچهی سیدهکان له کوردستانی ژێر
دهسهلاتی ئیراق.

بینوهی:

بینقیسپ و قۆرت؛ بینبلا.

پیتی (پ)

پاچیک: نیوی لکنیکه له تیره‌ی عه‌بدوسی له هژی شکاک له
سوماو برادوست.

پاراو: تهر و تیرناو.

پاریز: نیشتنه پاریز؛ دووری‌گرتن؛ خۇپاراستن؛ به‌دزه‌وه بز
نه‌چیر چون.

پازوک: له و کوردانه بوون که پینستر سهر به نایینی تیزیدیه‌کان
بوون و له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی تورکیه ده‌ژبان
به‌لام دوایی به ناو تیراندا بلاوه‌یان کردو بوون به
تورک و فارس و نایینی شیعه‌یان قبول کرد!

پاشکز: کیسه یان نه و «خورجین» هی که سوار له پاشی خزی له
ولأخی ده‌به‌ستی؛ "ضمیمه".

پارنزان: گوندنکی ناوچه‌ی شارباژنره له کوردستانی ژێرده سه‌لاتی
ئیراق.

پاکژ: خاوین: پاکژ: پاڤژ. (با خه‌رمانه که پاکژ کهین، نه‌وسا
بار ده کهین.)؛ باوه شه‌گیای نه‌به‌سراو؛ ده‌سکه‌نه‌ی گیای؛
هینده‌ی له بن کهوش بنری؛ گیای دوراوی
به‌سه‌ریه‌کداکراوی نه‌به‌سراو.

پالانیا: گوندنکه له دۆژ گونده‌کانی هاوارو سۆسه‌کان له سه‌ر
سنووری ده‌ستکردی نیوان هه‌له‌هجه‌ بۆ پاوه.

پالکان: یه‌کی لهو هۆزه کوردانه‌ن که له سه‌رده‌می شا عه‌باسی
سه‌قه‌ویدا هه‌له‌داژرانه خوراسان.

پاله‌وان: مرۆفی زۆردارو به‌هینز؛ داری که ده‌خرننه‌ بن کارینه‌وه.

پسپۆر: لیزان؛ "متخصص".

پشتیوان: پالپشت؛ هاریکار؛ یاریده‌ر؛ داری ده‌رگا داخستن؛
قایمکه‌ری دیواری شکست.

پشکژ: سکل؛ پۆلوو؛ په‌ره‌نگ؛ په‌نگر.

پلنگ: گیانله‌به‌رینکی درنده‌یه؛ تینکه‌لپینکه‌لو ئالۆز.

پۆلأ:

بەرۆج: ئاسنیک که تەفەنگی پی دروست دەکەن:
جۆرێک ئەر دەزین «فلز» ی لە ئاسن پتەوترە.
پاشنێوی هەزری جانپۆلایە لە لوینان که چەندین سال لە
حەلەب دەسەڵتدارو دام و دەزگای سەر بەخۆیان هەبوو.
حکومەتی رەگەزپەرستی سووریە بە جۆنەلانی نیودیر
کردوون و کەمال جۆنەلانی لەم گەرە هۆزە بەو ئیستا لە
چیاکانی لوینان دەژین و بە دەرووزی بە نیویانگن.

پەترو:

قەتماغە: توی! تویژی تەنکی سەر برین! برینیک تازه
تویژی بەستی! برینی پەترو بەستە.
دەست مەدە لە زام پەترو بەستە کەم
بە نە کۆلیتەو هە مارانگەستە کەم «فۆلکلۆر»

پەرچوو:

پەرچو: مۇجزات! معجزه.

پەردوو:

زەلو هەلأشی سەر دارەرا! ژووری بووک و زاوا لە
شەوی بووکگۆزانهو: پەردە ی بووک و زاوا.

پەروش:

خەم! داخی دل.

پەشینو

خەمداگرتوو! پەرنشان! بیریلاو.

پەژوان:

پەژان! پەرزین! چیل! پەرچ.

په پار:

قایم: راوه ستاو.

په پام:

راسپیزی: وه لام.

په بجزر:

پا پدی:؛ کزله ره وه،؛ توزه ره وه،؛ شونگر.

په پکار:

شهر: جهنگ: بدره ره کانی.

پیاوین:

نیوی گوندیکه له ناوچهی بانه له کوردستانی ژنر دهسه لاتی نیران .

پیتزل:

فیلسوف.

پیران:

پیران: پیاوچاکان. وشهی پیر له کورده واریدا واتای پیاوی چاک و دیندارو خواپه رست ددها که که «شخس» و «چاک» یشی پی ده لنین. نهو (Pier) هس که نیوه و من بز خزم له هنده ران به تایبیت له ئوروپا بیستوومه و هه پیه، هدر نهو پیره پیه که نیمه به چاک و شه خسی نیو ده بهین و له لای وانیش هدر هه مان واتای هه پیه:

پیران: گوندیکه له نیوان مه ربوان و هه ورامان: تیره پیه کن که بهشینکیان له باکووری رانیهن و بهشینکیشیان له لای مه هابان که سهر به هوزی بلناسن:

پیران: بوورانه وه: له سهر خز چوون: له هوش خو چوون: کاتی گریان که هه ناسه بهری و نه گهرن ته وه، وه کوو: نهو

منداله نه و نه گریا، پیرانی کرد.

چپایه بده که له لای بیزات و که پرووک له ناوچهی زنبار.

پیرس:

نه ستیره ی کز؛ گیانه وه رنکه چاوی ناژهل کونر ده کا؛
مندالی پاگرتوی فیره رزبیشن.

پیروو:

نه پیسروی نه گسه لاوژ،

بی تیغ و چهک خونتریز!

تاهیر توفیق چربویدی و ونده چی شیعری "عهونی" بی.

نهم نینوه له ناوچهی مدنگوران و سونسنایه تی و گهورکان
مشه مه ره و نازانری یانی چی؟ ا به لام شارنکه له
یوگوسلاوی. هدره ها هدرکه سینک نه گهر، نه و زمانه ی
که له بنه مادا بده و نیوی (ناناتول فرانس نووسیویه تی) و
کاک موحه محمدی قازی وه ریگنراوه ته سهر فارسی
خونند بیته وه، ده زانی چهند جار نیوی پیروژ له و
رژمانه دا هاتووه و بزی دهرده که وی که نیوی پیروژ
ته نیا له نینو کورددا باو نییه به لکوو له نینو گهلانی
دیکه شدا هدی. دیاره نه ته نیا نهم نینوه، بگره زور نیوی
دیکه هدی که به ناو گهلانی دنیا دا بلاو بۆته وه و هدر
نه ته وه یه کیش به شینوازی گوئتی خزی ده کاریان ده کا و
ده یان بیژنت.

پیروژ:

چپایه که له نیوان که سنه زان و شاوه یس له ناوچهی
هدولیز. له وانه یه پیر رهش بی بوو بیته پیره ش.

پیره ش:

پیزان:	شاره‌زا؛ به ندمگ؛ چاکه له بهرچاو؛ به‌وه‌فا.
پیشرو:	سدرجه‌له؛ سدرگه‌له؛ ره‌مکیش؛ نه‌و کده‌سی که له پیشه‌وه ده‌روا؛ پیشه‌نگار؛ نه‌و کده‌سی بز کارنگ پیش‌ده‌که‌وی؛ پیش‌ه‌ز.
پیشک‌وت:	پیش‌چوو؛ پیش‌که‌وتوو.
پیشه‌نگ:	سدرجه‌له‌ی کاروان؛ به‌رکاروانی؛ پیش‌رو.
پیشه‌وا:	گه‌وره‌ی گشت؛ رنبه‌ر؛ رابه‌ر؛ نازنینوی کؤچکردوو قازی محه‌مه‌دی نهمره.
پیناس:	هزی ناسین؛ پیناسه؛ ناسنامه؛ شناسنامه.
پیناو:	هز؛ خاتر؛ فیدا. (له پیناوت ده‌نیم مال‌و سه‌رو گیان)
پینوار:	نادیار؛ نه‌دیوار؛ نه‌له به‌رچاو؛ غه‌یب.
پینلوی:	په‌لکی‌چاو؛ پینلوی‌چاو.

پیتی (ت)

تاژان:

لکی باریکی دار؛ لقی زراو؛ تازیانه؛ ویران؛ خاپوور؛
ده گهل تالان دیت. (گوند تالان و تاژان کرا.) گوندیکه
له دژ (نه تابهک) و (میریوسف) ای لای بله کی له
ناوچه ی بانه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیران.

تاژدین:

تاژدین ده وله مندیکه نه فسانه ییبه که له زوریه ی
چیرۆکه کوردیبه کانداهه یه و مرۆفیکه باش و خیرانکار
بووه. له به پیتی «مهم و زین» دا تاژدین کوپی وه زیری
برایم پاشای یه مهنه و میزدی خاتوو «نهستی» یه ی
خوشکی خاتوو «زین» ه و له و به یته دا به قهره تاژدین
نینودیره. مهم ده لی:

قهره تاژدین لیم مده به شیران

مه مکوژه به توانجیان

مرد نه و مرده نیبه به چینه رنی کچی ده کرمانجیان

مرد نه و مرده یه له کیژی ده میران

وه گیزی بازنو باجان.

بهیتی مه‌مو زین «رحمان بکر»

تافرا:

چیایه که له ناوچه‌ی ده‌رسیم.

تانوک:

ته‌یمان! په‌رژین.

تاویر:

تافیز: تمتمان! به‌ردی گه‌وره! زه‌وی ره‌قهن! تهرم:
که‌له‌ش! جه‌نده‌ک! داره‌تهرم! به‌ردی پانی نان به‌رژاندن
له‌باتی ساج! قوولکه: به‌ردی که‌ناوی باران راده‌گری.

توژوو:

په‌ترژو! پینستی ناسک! توژگ! سهرتوژ! سهرتوی.

توژور:

لینکوله‌روه، که‌سینک که‌به‌بنج و بناوانی باسی بان
کارینکدا ده‌روا.

تووژه‌له:

گوندینکه له‌داوینی چیای مامه‌نده له‌لای ناوزه‌نگو
نوکان له‌سهر سنووری ده‌ستکردی ئیران و ئیراق.

توشمال:

سهرگه‌وره‌ی بنه‌ماله‌و هوز.

توکمه:

به‌هیز. له‌وانه‌یه له‌تونکمه‌ی تورکی وه‌رگیرایی!

توله:

هه‌ق سه‌ندنه‌وه: "انتقام".

تۆسن:	سەرکیش! نارام.
تەرخان:	ئازاد لە باج و بەهرە؛ (معاف)؛ نینوی بەشینک لە تیرە ی جاف مورادیبە.
تەزوو:	مچۆرک؛ مووچرک؛ تەز بە لەشدا هاتن.
تەشکۆ:	تەواو کەمال؛ گرکۆ؛ "تکمیل".
تەشگەر:	تەشگەر؛ وشەبەکی کرمانجی بە واتە: هەدانەدەر؛ هەمیشە لە جوولەو بزووتندا؛ دانەسەکنار.
تەکش:	تەکۆ؛ ناوکە تری؛ تۆوی تری.
تەلان:	پلە ی شاخ و کینو هەرد؛ نینوی گوندینکە لە ناوچە ی سوورداش لە کوردستانی ژێر دەسەلاتی ئێراق.
تەمۆ:	نینوی سازژەن و دەنگبێژنکی کوردە کە کورتکراوە ی نینوی تەیموورە و کوردی نیبە!
تەپتاخ:	نینوی گوندینکە لە کوردستانی ژێر دەسەلاتی ئێران.
تەپنال:	گوندینکە لە نینوان میندۆل و دەرەوہەزان لە ناوچە ی مەریوان لە کوردستانی ژێر دەسەلاتی ئێران.

تیمان: ته تیمان؛ چه پەر؛ دهرک و دیواری له شوول چنراو؛ خه لفه داری باریکی دریزه که ناوه ندی قیسپی پی ده تهنری؛ چه پهرنگه که به تهنمان و قیسپ چنرابی.	
تیرگان: هوزنکی کوردن له کوردستانی ژیر دهسه لاتی تورکیه؟! گوندیکه له باکووری شاری سنه.	
تیرگه ران: تیره نان؛ تیریز؛ تیشکی خوز؛ نه و گزنگه ی له روچنه وه ده داته ژووری.	
تیروک: داروچکه به کی خه پراتیکراوه بؤ «گونک» پان کردنه وه.	
تیروان: تیره وان؛ به که سینک ده گوتری که له تیر هاویشتندا شاره زا بی.	
تیریز: تیریز؛ رووناکایی هه تاو که له روچنه وه ده داته ژووری. بریقه دار؛ ورشه دار.	
تیشکز: دپک؛ چقل؛ دپکی دار.	
تیکان: کارامه و خه باتکار.	
تینکوشه ر:	

پیتی (ج)

جاف:

نیوی هوزنکی گه وره ی کورده که له دوو بهشی
کوردستانی بندهستی ئیران و ئیراق ده ژین.
ئهی عهنبهری خاس سۆسه نی کلاف
ئهی روونا کایسی ره شمالانی جاف « وهلی دیوانه »

جانۆ:

خۆشه ویست: کوردی زارواه کرمانج به گشتی، به گیان
ده لئین: جان، « جانۆ » ش بچوو ککراوه ی « جان »ه:
سهر بهندی گۆران بییه کی کورد بییه که کراوه ته تورکی.
جانۆ جانۆ، جانۆ جانۆ ههیران.

له کوردستانی ژێر ده سه لاتی تورکیه، له بهر ئه وه ی
کورد له مافی نه ته وایه تی بینه وه و زمانی کوردی بیان لی
پاوانه، گۆران بییه کورده کان به تورکی گۆرانی ده لئین و
زۆریه ی گۆران بییه کورد بییه فۆلکلۆره کان بیان به وشه ی
تورکی چرپوه! له م سۆنگه به را، تینکست یان شیعره ی ئه و
گۆران بییه کوردیانه نه ماون و زۆریه یان له بیر چوونه ته وه و

له سنووری نه مان و له ناوچووندان. ئەم کاره ناره وایه
 ئیستاش هەر بەرده وامه و له لایه ن حکومه تی فاشیستی
 تورکیه وه دارو دهسته و پاره ی زۆرو زه به ن تهرخان کراوه
 بز کۆکردنه وه ی گزرا نی فۆلکلۆری کوردی و
 تو مارکردنه وه یان له سه ره وه به تورکی. ئەو
 گزرا نی بیژانه ش که ئەم رینگه پیسه یان گرتوه و گزرا نی
 کوردی ده که نه تورکی، بریتین له: برام تاتلی سه س،
 عینزه ت ئالتمش، بورهان چاچان، مه حمود تو نچه ر،
 سه لاهه دین ئالپای، کوچوک نه مره و زۆری تر.

جگه ر خونین:

هینما یه به مرۆفی ژنده سه و سه ته مه دیو. نیوی شاعیری
 کوردی خه لکی کوردستانی ژیر ده سه لاتی سووریه «یه
 که له ولاتی سویند کۆچی دوا یی کرد.

جوامیر:

جامیر؛ جوامیر؛ میرخاس؛ نازاو به جه رگ.

جووله میرگ:

ناوه ندی «هه کاری» یه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی
 تورکیه.

جهدنگ:

شه ری بچووک.

جوانه ر:

شارنکه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیران، نزیک
 شاری ره وانسه ر، له ئیوان سنه و کرماشان.

جووتکار:

جووتکار؛ جوتکار؛ چانده کار؛ کینلکار؛ زه وی کینل؛

کەسی کە خەریکی کینلانی زەوین و کشت و کالە.

جوودی:

زنجیره‌یه‌ک چیا به که له پشت شاری سلوپی له
کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی تورکیه‌وه به‌ره‌و خوار
داکشاره‌و هه‌تا له باکووره‌وه به‌رانبه‌ری شاری زاخو
ده‌به‌یته‌وه له کوردستانی بنده‌ستی ئیراق. جوودی له
بنده‌مادا گوندی بووه‌و هه‌ر نه‌و کینه‌یه‌که پا پۆزه‌که‌ی
« نوح » به‌سه‌ریه‌وه هه‌ندری گرت.

پیتی (چ)

چاپان:

چەند شەقل پینکەو. دوو گوندن لە دۆژ گوندەکانی
پارسانیان و ئینچک و سونەتە لە ناوچەی بانە، لە
کوردستانی بندهستی ئیزان. چوار رینی چاپان
بەنیوانگە.

چازان:

حەکیم! پزیشک! زانا! چاکزان! نازارناس! ئەو کەسە
کە سەری لە نەخۆشی و ئیش و نازار دەرچی.
دەری بابانی مەن شینوی،
خۆ ئیمە لە ماله بابان نین،
حەکیم و چازانانت بینمە ژوور سەرینی.
«بەیتی خەج و سیامەند»

چاکز:

گوندینکە لە سەر رنگای خانێ بۆ سەردەشت نزیک
بیبیلینگ لە کوردستانی ژیر دەسلاتی ئیزان.

چالاک:

به کار! له شسوک! نازاو به ده ست و برد.

چاودیر:

چاو له شتی کردن بۇ ناگا لیبیون.

چاوه:

دهسته چپله ی ناگر؛ ژوورینگ له خانوو؛ کانیاو؛ کونی
پلوره ههنگ؛ رووبینی؛ ربا؛ ناماژیه به چاو بۇ
مندالی نازدارو خۆشه ویست.
چاوه هه لچۆره به ناههنگ بگری
دلّه سه رچۆپی به دل بۇ بگری
«جعفر شیخ الاسلامی»

چهرنۆ:

گوندینکه نزیك له شاری سنه.

چۆمان:

کۆی چهم و چۆم؛ چهمی «چۆمان» ه که به بهر گوندی
"واوان" و "نه لاس" دا تی ده پهری، پینی ده گوتری
"که لوی"، به لأم له لای ئالان و ئاسۆس، له سه ر
سنووری ده ستکردی ئیزان و ئیزاق، پینی ده گوتری
چۆمان و هه ر ئه و چۆمه یه که له جوغرافیای کوردستانی
ژیر ده سه لاتی ئیزاندا پینی ده گوتری «رۆخانه ی
سه رده شت»؛ هه روه سا چۆمان گه وره گوندینکه له لای
شارۆچکه ی گه لآله، له کوردستانی ژیر ده سه لاتی
ئیزاق، که به دهستی حکومه تی ئیزاق هه ر دووکیان
چۆل کران و سووتینران.

چه تان:

دارو چه سیر له ده ره وه ی بان ی عه ره بانه بۇ کاکینشان!

سەرپۆشی له قوماش بز عاره‌بانه و کالیسکه؛ نیوی
گوندینکه له هدرنمی سنه.

چه تۆ: مەبەست له ئینسانی نازاو زیره‌که.

چه توون: سهخت و دژوار؛ ناراست و تووش.

چه رکۆ: نیوی تیره‌یه‌که له هۆزی "شکاک"ی بهشی سۆماو
برادۆست له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزان، که له
چه‌ریق و ده‌ورو به‌ری شاری سه‌لماس ده‌ژین.

چه کۆ: نیوی به‌کۆ له قاره‌مانانی به‌یتی «مەم و زین» که
یه‌که‌م ده‌زگی‌رانی خاتوو زین بووه.

چه کوان: که‌سینگ که سه‌رو کاری له گه‌ل چەک و ته‌قه‌مەنی بی.

چه مچه‌مال: شارۆچکه‌یه‌که له نیوان سلیمانی و که‌رکووک له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزاق، هه‌روه‌ها ناوچه‌یه‌که له
هه‌رنمی کرماشان.

چیا: که‌ژ؛ کۆ؛ کونستان؛ شاخ؛ کینوی به‌رز؛ چیاگ؛ سارد؛
فینک.

چیاکۆ: نیوی گوندینکه له ناوچه‌ی سنجا‌بی له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی ئیزان.

له‌وه‌رگه: نیوی به‌یتینکی کزنی کوردیبه: به‌یتی چیزی، یه‌کینگ له‌وه‌به‌یتانه‌یه، که تینکه‌لاونکه له‌ناوه‌رژکی نه‌ویندارانه‌و میژوویی. له‌وه‌به‌یتهدا، کوپه‌پاشایه‌ک به‌نیوی چیزی، ناشقی کچه‌مامینکی خزی به‌نیوی فه‌ره‌نتی ده‌بی. چیزی بۆ نه‌وه‌ی که گراویه‌که‌ی واته‌فه‌ره‌نتی، به‌خوژی بژی و رابویری، له‌مدله‌بندی شارویران شارنکی تازه‌ی بۆ ساز ده‌کا. ونده‌چی که چیزی، هه‌ر (# نارتساری) یان (نارچاری) بی، که دیزیک «تاریخ»، باسی ده‌کاو یه‌کینگ له‌چوکه‌شایانی ماد بووه له‌سالی ۸۲۹ی به‌ر له‌زایین، که له‌گه‌ل «ئۆفالکی» سهرداری ئاشوور شه‌ری کردووه. وه‌کوو نه‌م به‌یتسه باسی ده‌کاو هیندیک ناسه‌واری میژوویییش نیشانی ده‌دا، شاری چیزی، ده‌بی له‌ ۵ تا ۲ کیلۆمتری شاری مه‌هابادی نیستادا هه‌لکه‌وتبی که کینی فه‌قره‌قاو گونده‌کانی (# # تیندرقاش) و قوونقه‌لاو فه‌ره‌خان تا نزیک گوندی دریا، تا ده‌گاته به‌رده‌کووتی، ده‌گرته‌به‌ر.

له‌وه‌سهرده‌مه‌دا پینسه‌ندی "نار" به‌واتای «ناگرو پاک» بۆ ریزدانان به‌وه‌گه‌ورانه‌ی که حالته‌ی "تقدس" یان هه‌بووه به‌کار هاتووه، وه‌ک: ناریاکیس، ناریانس و نارچاری. له‌راستیدا نیوی نارچاری، چاری بووه.

وشه‌ی "تیندرقاش" که به‌هه‌له "ناگریقاش" ده‌نووسری، له‌دوو وشه‌ی (تیندر) یا (نه‌ندر) (قاش) پینکه‌هاتووه. "تیندر" به‌ر

له هانتی زه‌رده‌شت و ناسینی ته‌هۆره‌مه‌زدا خودای ئاریایه‌کان
بووه.

وشه‌ی "کاش" یا "کاس" یا "کاسی" هه‌مان "کوتی" یه‌ که
ریشه‌ی وشه‌ی "کورده" و دوا‌ی ئالو گۆزپنک بۆته‌ کورده. و
بینه‌چی که ئیندرکاش یا ئیندرکاش به‌ مانای خودای کورده یان
جینگای خودای کورده‌ی.

له‌ زه‌مانی ماددا شارنکی دیکه‌شمان هه‌بووه‌ به‌ نیوی "کارکاش"
یان "کارکاشی". (کار) یان (کارا) و اتا گه‌لو سپا. که له‌ سه‌ر
یه‌ک مانای ده‌بیشه‌ شاری گه‌لی کورده یان شاری سپای کورده. *

له‌ لای رۆژه‌لاتی شارو‌یزانی چینی، کینونکی لیبه‌ به‌
نیوی فه‌قره‌قا که هه‌رۆدۆت میژوونوسی به‌نیویانگ
ده‌لی: گۆکۆزی «فه‌ره‌وه‌رتیش» دووه‌مین شای ماده‌کان،
له‌به‌ر قه‌دی کینونکی به‌ردین، له‌ به‌شی باشووری
زه‌ریای ورمی، له‌ نیو هۆده‌یه‌کی هه‌لکه‌ندراودا
هه‌لکه‌تووه. به‌ له‌به‌رچاو گرتنی ته‌مه‌ که له‌ سه‌رانسه‌ری
مه‌ل‌به‌ندی باشووری ده‌ریای ورمی جگه‌ له‌ فه‌قره‌قا
جینگه‌یه‌کی دی به‌و نیو نیشانه‌ی که هه‌رۆدۆت ده‌لی
نبیه، ده‌بی گۆکۆزی فه‌ره‌وه‌رتیش هه‌ر له‌ فه‌قره‌قادا‌ی.
له‌ به‌رزایی به‌رقه‌دی باشووری فه‌قره‌قادا، هۆده‌یه‌کی
به‌ردینه‌ی گه‌وره‌ی لی هه‌لکه‌ندراوه‌ که ده‌بی به‌ نیردیوان
بۆی بچی. له‌ نیو ته‌و دیوه‌دا شوینه‌واری گۆکۆز هه‌یه.
چینی شاری سه‌رده‌می ماده‌کان بووه‌ و له‌و مه‌ل‌به‌نده‌دا،
کۆنینه‌و شتی ته‌نتیکه‌ی وه‌کوو: مت و مووروو بازن و
خرخالو خه‌نجه‌رو شتی‌وا، زۆر دیتراوه‌ته‌وه.

چیکان:

هاوینه ههوارنکه له نیوان چیبای گرده مه‌ندیل و کۆدۆ.

چیکالان:

نیوی هۆزینکه له ناوچهی مه‌راش یان مه‌رعه‌ش له
کوردستانی ژێرده سه‌لاتی تورکیه.

پیتی (خ)

خانی:

مال؛ خانوو؛ کانی؛ سەرچاو؛ نازننوی شاعیری
به‌نیویانگی کورد، «أحمد خانی» یه که له هۆزی
خانیانی جزیرو بۆتانه و له سالی « ۱۶۵۰ » ی زابینا له
دایک بووه و له سالی « ۱۷۰۷ » ی زابینیدا کۆچی
دوایی کردوو. بڕوانه خانیا.

خانی:

نیوی کۆنی شاری «پیرانشار» له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لاتی ئێران.

خانیا:

هۆزنی کورده له جزیر و بۆتان، که نایه‌تۆللاً مه‌ردوخ
له (تاریخ کرد و کردستان) دا ده‌لی: له بایه‌زیدو ده‌ورو
به‌ر ده‌ژین. نازننوی خانی شاعیری کورد له وشه‌ی
خانیا گیراوه‌ته‌وه.

خدی:

خدی کورتکراوه‌ی «خدر» و نیوی سهردارنکی کوردی

زه‌غفهرانلووییه که راپه‌رینینکی چه‌کدارانه‌ی
هد‌لگیرساندو له‌سهدیدا بوو که کوماری سووسپالیستی
کوردستان له‌خوراسان دایمه‌زرنی!!

«کیرد یان کارد» ی دریزی ده‌سکه‌دار که له‌کژندا له
به‌ر پشتینیان راده‌کردو بۆ نامباز بوونو شه‌ری
به‌رانبه‌رکی، به‌کار ده‌بیرا.
ئده‌ر خنجهر، به‌خنجه‌ر پاره‌پاره‌ت که‌ن له‌سه‌ر
ده‌عوات
نه‌ئینی ئۆف هه‌ر بلی ئۆخه‌ی که‌ وا ئاواته‌که‌م
پینکه‌ات وه‌سپه‌ت بۆ خه‌نخه‌ر «قانع»
خنجه‌ر کورپی قانع بووه‌و قانع ئه‌م شیعهره‌ی بۆ ئه‌و
گوتوه‌.

خنجه‌ر:

خۆزا! دروستنه‌کراو! به‌خۆخولقاو.

خۆرپسک:

خۆرپسک، ئه‌و شته‌ی که‌ خۆ به‌خۆ هاتبینه‌ بوون.

خۆزا:

شاره‌زا له‌خۆ! به‌له‌د له‌جینگه‌و شوینی خۆ.
(خۆزان نه‌بی، نای‌بینینه‌وه‌.)

خۆزان:

سه‌ره‌خه‌ر! سه‌ره‌پۆ! به‌که‌سی ده‌گوتری که‌ به‌ بی
بیرکردنه‌وه‌ کار ئه‌لجیام ده‌دا.

خۆسه‌ر:

نیو به‌چاکه‌ره‌چوو! جوژی ترنی ره‌شه! هۆزینکی کورده‌ له

خۆشتاو:

لای هدولیر. بدو ناوچدهی که نهم هوزهی تیندا دهژی
دهلین خوشناوه تی.

خزکاره: نامرازی که سدرهخز کار ده کاو کاری دهست ندهلجام
دهدا.

خزناس: خزناس! خزمانه! ناسیاو! ناشنا.

خه بات: کارو تینکوشان.

خه بات با بکهین بز یه کیه تی کار
له کینلگای لادیو کارگاکانی شار « ؟ »

خه زان: خه زام! بهرؤش! مدنجهل! تیانه! زهره بونی گهلانی دار
له کاتی پاییزدا، گهلآخه زان! گهلآپیزان! خه زه لوره.
که تز رؤشتی به هارم بوو به پاییزا
خه زان نالایه باخی ژینم نازیزا
هدتا ده منینه ژیر گل دهردی کؤچت،
له دل دهرناچی ناخ، هدرگیز، هدرگیزا « ن. ره زازی »

خه لات: پینشکشی! دیاری! هدیه. له زور شوننی کورده واریدا
به « کفن » ی مردوو، دهلین: خه لات. هدره ها بدو کهلو
پدلی که ره گهل بووک دهنیزدری بز مالی زاوا
ده گوتری: ته یاره ک یان خه لاتی.

خه لان: سدنگردان! کؤپی ناژه لان له دهشت! نیوی دوو گوندن

له باله کایه تی له کوردستانی ژێر دهسه لاتی ئیراق.

به که سینک ده گوتری که به خه م بی بز هه موو که س!
خه مه دنگر! خه م له کۆل!

خه مۆ:

پیتی (۵)

دایان: نیوی گهردنه «کهل» یکه له پشت شاخی
پیره مه گروونه وه له لای سلیمانی.

دایین: فراهدم؛ بچه مینه وه؛ نۆقره گرتوو؛ داسه کنان؛ هیدی؛
کاربینکها توو؛ دلنیا؛ نارام؛ بی کیشه؛
(دایین کردن؛ پینکهینان، فراهدم کردن.)

دارا: دهوله مدن؛ لوزت؛ بووده؛ زه نگین؛ جزرنک ده رمانی
چاوئیشه؛ جزرنک کووتال؛ شارنکی کورد نشینه له
نیوان ماردین و نوسه بیین؛ نیوی کوری بارام پاشای
«ماد»؛ نیوی ههشته مین پاشای گرنواره ی
که یانیه کانه.

دارتاکز: نیوی سهر دارنکی کوردی سهرده می «کورش» ی
هه خامه نشی بووه.

دارو: وشه په کی هه ورامیبه و اتای "هده" ده دا. وه کوو:
 هه که سی که سی دارو
 یار نه و په سی دارو
 سه ربه ندی گورانیبه کی کونی ناوچه ی نه رده لانه.
 په دل که ی منه چوون کزته ی قه ساو
 نه ونه زامیا تینیا نه دارو جه ساو «فولکلور»
 دارو: هه به تی. نه دارو: نیبه تی.

داره وان: که سینکه بتوانی به داردا سه رکه وی: له داره وه
 سه رکه وتن: دارناسو له دار شاره زا.

داریان: گوندینکه له نیوان وه راو گیلنه وان له ناوچه ی هه وارمان
 له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیران.

داسن: خوازینن: نیوی هوزنکی کوردی سه ربه نایینی
 «نیزیدی» ه له کوردستانی داگیرکراو که زوره یان له
 کوردستانی بندهستی تورکیه و نهره نستانی ژیر دهستی
 شووره وی ده ژین: داسن نایینزایه که وه کوو نایینزاکانی
 یارسانو کاکه بی و هی تر. «داسنی» ش گوندینکه له
 ناوچه ی سیده کان.

داسیگان: نیوی گوندینکه له کوردستان؟

داکوک: ته قه لاده ر: لایه نگر.

دالتهه:

نیوی چیاپه که له کوردستان که سالی ۱۹۴۳ له سردده می کزملهی «ژی . کاف» له کوردستانی نیران و حیزی هیوا له کوردستانی نیراق، له چیاپ نیویراو، له لایهن نوینهرانی سی پارچهی کوردستانهوه، پهیمانی سی سنووریان مزر کردو نهخشهی جوغرافیای کوردستانیشیان دهس نیشانکردو له سهر مهسهلهی کوردستانی گهوره، رینک کهوتن. ئالاشیان دیاری کردووه و ئهو ئالایهه که له کزماره کوردستاندا له مدهاباد دهرهات، هی ئهو سردده مهیه.

دالهه:

دالهه: نیوی کینونکه له ناوچهی ریزاو له کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیران، نزیک چیاپ بهمز له دژژ کړندو قهسری شیرین که گلکزی «باوه یادگار» که وتوته بناری ئهه کینوه.

داله:

داوه! داهول! دالهه! دالهه! پهینکه ری له پووشو پهلش درووست کراوی نار باخو باخچه بز ترساندنی مهل: نیوی گوندیکه له کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیران.

ئهو منالهی ئینواره دیم
له سینه ری مزگه وتینکا
برسیتی له خزی لوول دابوو
داوه لی خوی خزی ده پینکا

«عبدالله په شو»

دالوت:

چهفته؛ چنوبهس.

دانه:

بناغه داپژو دروست کمر؛ نووسه ری کتیب و شيعر.

دانير:

حاکم؛ نهو کهسهی که حوکم ده کا.

دانيار:

بهخشنده.

داهينه:

نونساز؛ تازه داهين؛ تازه هينه.

درياز:

دوای له ناوچوون یان ویزانبوونی شاری چیری، له لای
باشووری رۇژاواي نهو شاره، شارنک سازکراوه به نیوی
نادریاس، که ئیستاش پاشماوهی نهو شاره، گوندیکه
به نیوی دریاز.

له گوندی دریاز شتی کزن و نهنتیکه زور دیتراوه تهوه.
گوندی دریاز نریک گوندی بایینده رنیه که به هده به
فارسی پایین ده پره ده نووسری و له راستیدا،
(بات ئینده رایه، واتا: ئینده ری مهزن).

ئیندر، بهر له هاتنی زه رده شت و ناسینی نه هوره مه زدا،
خودای ناربابیه کان بووه و وشه ی کاش هه مان وشه ی
«کوتی» وشه ی ریشه ی کورده که دوای ئالو گۆر
بووه ته کورد.

واوینده چی ئیندر قاش، یان ئیندر کاش، به مانای
خودای کورد یان جینگای خودای کورد بی.
چاوت نه ستیره ی دریازی

هه‌لیاندینی چهند به نازی

به کوشتم تا واتخوازی «فۆلکلۆر»

دلآوره:

خاوه‌ن دل؛ گورد؛ پاله‌وان. ئەم نینۆه فارسییه و له هه‌ولێرو ره‌واندۆزو کۆیه، له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیتراق، زۆره.

دلپیرین:

دل‌به‌زام؛ هینمایه به مرۆفی دل‌گه‌وره‌و نازا و نه‌ترس؛ که‌سی که سارد و گه‌رمی رۆژگاری چینیستی.

دلزار:

دل‌به‌ئینش؛ دل‌به‌سو. نازنینوی شاعیری کورد أحمد مصطفی «حه‌وێزی» به که ئینستا له سوید ده‌ژی.

دلدار:

به چه‌رگ؛ نازا.

دلشاد:

به که‌یف؛ دل‌خوش؛ خه‌نی.

ده‌بار:

هاوهێز؛ هاوشان.

ده‌ران:

کۆی ده‌ره؛ به هه‌ورامی واته ده‌رپه؛ دۆل.

ده‌رباز:

رزگار؛ نه‌جات؛ قوتار.

ده‌رسم:

ده‌رسم؛ دیرسیم؛ ناوچه‌یه‌کی گه‌وره‌یه له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی تورکیه، که داگری چهند باژێرو چهندین

گونه: زۆریه‌ی دانیشتوانی کوردی زاراوه زازان و سه‌ر
به ئایینزای عه‌له‌وین؛ شوپشی ده‌رسیم، که به
سه‌رۆکایه‌تی شیخ ره‌زای ده‌رسیم هه‌لگیرسا، له‌م
ناوچه‌یه‌وه ده‌ستی پی‌کرد.

گوندینکی کوردنشینی سه‌ر به ناوچه‌ی «هه‌مه‌دان».

ده‌رگه‌زین:

نینوی گوندینکه له کوردستانی بنده‌ستی ئیزان.

ده‌ره‌ش:

ده‌سیم یه‌کی له سه‌رده‌ره کورده‌کانی دیاله‌یه، کوپی
«إبراهیم»ی ده‌سه‌لانداری هۆزی هه‌زبان بووه که سالی
۳۲۶ ده‌سه‌لانداری ته‌وریزو گه‌وره‌ی عینلی هه‌زبان بووه.

ده‌سیم:

هه‌لکه‌وت؛ گیرنه‌که‌وتن.

ده‌گه‌ن:

تا دی شیعرم خۆشتر ده‌وی
چونکه شیعر وه‌ک شوخینکی دوودل وایه
هه‌موو رۆژی

جی و کاتی ژوان نیشان ده‌که‌ین

به ده‌گه‌ن دی .. یا هه‌ر نایه! «عبدالله په‌شینو»

گوندینکه نزیک عوسماناوا له ناوچه‌ی بانه له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزان.

ده‌مامه:

گوندینکه نزیک ئاوابی "ده‌ره‌کی" له هه‌ورامان.

ده‌مه‌پۆ:

ده نگار:

کانیاونکه له بن چپای هه ندرنن.

ده وار:

کونین؛ پارچه‌ی ره شمال؛ په لاسینکی پانی درژی تهخته
تخته‌ی لینگدراوه که له موو ده چنری، کونچه ریان هه لئی
ده‌دهن و له باتی خانوو، ده چنه تینه‌ی.

کاری که خه می ده‌ردو فیراقت به منی کرد
سه‌رما به هه‌تیبو با به ده‌واری شه‌ی ناکا

«نالی»

ده وهن:

تاوداشته؛ دیردراو؛ ده‌قی؛ ده‌ون؛ «بن»‌ی دار به‌رو
یان مازوو که به‌یبتیان و هه‌لیدا بینه‌وه.

ده یلمه:

ده یلمه به کوردی واته باری؛ لوزه؛ مه‌له‌غه؛ هه‌روه‌سا
نینوی هوزنکی کورده له خوراسان که به ده‌ستی شا
عه‌باسی گۆز به‌گۆز هه‌لداژراوند ته‌ئوی.

ده‌ابیلان:

هوزنکی کوردن له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی سووریه.
نینوی دیابیلان «دایابیلان» له (تاریخ کردو کردستان)‌ی
نایه‌تۆللاً مه‌ردۆخ و (مروج‌الذهب)‌ی «مسعودی»‌دا
هه‌یه.

ده‌یار:

له به‌رچاو؛ ناشکرا؛ لا؛ ته‌نیشته؛ سه‌رو سیما؛ که‌سو
کار. دیار؛ نیشتمان (دوورم له یارو دیار).

دیاوہشت:

ناید تزللاً مردوخ له «تاریخ کردو کردستان و توابع» دا نووسیویه: نینوی کونی کینوکه له «جبال الاکراد». سالی ۱۹۶۳ که «بعث» بیهکان له سوورریه هاتنه سهر دهور، نهم نینوهیان گۆری.

وشه ی «الاکراد» وشه بیه که له لایهن ناسینو نالیست و شوئینیزی می عه ره به وه که وتۆته سهر زاران و حاله تی ناویتی که ی هه بیه. وه کوو چۆن فارسه کان ده لنین: أعراب و عه ره به کان پینان ناخۆشه و عه ره به کانیش ده لنین: فۆرسی مه جو سو و عه جه م... فارسه کانیش پینان ناخۆشه.

دینۆ:

وه کوو گولی مۆسک وایه و گوله که شی زه رده.

دیلمان:

گوندینک و ناوچه بیه کی چهری سهر به هدرنمی هه ولیره له لای حاجی نۆمه ران له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراق که کاتی خۆی مه لا مسته فای بارزان کۆشکینکی لی ساز کردبوو له وی ده مایه وه. دیلمان نابی له گه ل ده یله مان به هه له بخوئیرته وه، چونکه دیله مان له فارسیدا جگه له وه ی شاره، نینوی هه وایه کی گۆرانیشه. «ده یلم» یش به کوردی واته باری؛ لۆسه؛ مه له غه؛ ههروه سا نینوی هۆزینکی کورده له خوراسان که به دهستی شا عه باسی گۆر به گۆر هه لدا ژراونه ته نه وی.

دینه وه ر:

دیندار؛ ناوچه بیه که له لای باکووری رۆژاوی کرماشان.

دیوالان:

نینوی گوندیکه له کوردستانی ژیر دهسهلاتی نیران

دییون:

قه‌لایه‌کی کزنه له کن داره‌بزماران له لای سه‌پرانگای
سه‌لاحه‌دین.

پیتی (ر)

راہوون: راہین؛ ھستان؛ راسان؛ راہرین.

راہر: پیشهوا؛ ربهر.

راژان: ھژان؛ لدرینهوہ؛ جوولانہوہ؛ گوندیکی کورد نشینہ
نزیک ھندی ورمی له سہر رنی گہلی قاسملوو له
کوردستانی ژیر دەسەلاتی ئیران.

راژد: کاریتە و دیرەگی بچووک؛ گوندیکە له کوردستان؟

راسپۆر: سفارشدهر؛ سەختیکەر. (سەختیم کردووہ بۆم بینن.)

راسن: سونسنەکیوبلە؛ نیوی ھوزنکی کوردە، کہ له شاری
"ناکری"ی کوردستانی ژیر دەسەلاتی ئیراق دەژین؛
سەرۆک ھۆزی ئەم ھۆزە (میرعلالدین)ی گەورکی بوو.

گاشه‌بردی ژنیه‌تال.	راگان:
سوز یان هه‌وای مووزیک؛ نیوی سروودی سدرده‌می زه‌رده‌شتیبه‌کان بووه.	راگا:
به‌ربینگر؛ پینشپینگر؛ گیرده‌ر؛ ناگاداریکه‌ر.	راگر:
راسته‌و راست به‌رخزدان و ماشتن؛ راوه‌دوو؛ نانه‌سەر؛ رامالدان = راوانان.	رامال:
ده‌بیره‌وه‌چوون؛ ماتبوون و بیرکردنه‌وه؛ سدرسوورمان.	رامان:
رامان، داگری پینچ باژنه له ئوستانی فارس که ناوه‌نده‌که‌ی شاری «شیراز»ه. هه‌روه‌ها رامانییه‌کان تیره‌یه‌کن له کورد که هه‌ر له ئوستانی فارس ده‌ژین. ره‌نگه له کاتی ئیستادا ئه‌م ناوچه‌یه ناوه‌ها نه‌مابی و ئه‌م دابه‌شینیه له‌سه‌ر هه‌لگیرایی!	رامان:
شوانی په‌ز؛ ره‌وکه‌وان؛ ناگاداری ره‌وه ئه‌سپ؛ سیاسه‌تران.	رامیار:
پیشاندراو؛ پیتی که هینمایه بۆ نیونک؛ ضمیر ده‌ستووری.	راناو:

راویار:

رائیيار؛ رنبوار؛ راوکه‌ر.

راهین:

فیرکار؛ په‌روه‌رینه‌ر.

رزگار:

ده‌ریازبوو؛ سه‌ریه‌ست؛ نازاد.

رسکان:

درووستبوونی سروشتی؛ جزشخواردنی په‌یوه‌ندی دار؛
روان و هه‌لچوون. (دارنک له و ناوه رسکاره)

رووار:

گوندینکه نزیک گوندی هه‌جیج له هه‌ورامان.

رواندز:

رواندز؛ رواندز له دوو وشه‌ی لیکدراو پینکها‌تووه، روان؛
واته چزمان؛ چند چهم؛ شینبوون؛ ماکی وشه به واتا؛
«دز یا دژ» یش واته؛ قه‌لا؛ که‌له؛ ده‌رگای له‌سه‌ر
پشت؛ رواندزیش واته قه‌لایه‌ک که له نیوان چند چومدا
بی‌و له راستیشدا هه‌ر وایه.

دل برینداره هز ز....

کوپینه به‌ری خز به‌نی بزق‌رینا

ده‌وری به‌ری حوکوم‌رانیا

پاشایی گه‌وره له شاری رواندزی

به‌لی تاکوو چاک بزائن

له هه‌موو زه‌مانان له هه‌موو جینیان

هه‌رچی داره‌کی کرمی له خز نه‌بی

قه‌ت و قه‌ت ناپزی!!

ناخ ده وهرن خه‌ل‌کینه

به‌ری خۆ به‌نی مرۆفی دلپاک
له کرداری ناپاکان
له شه‌رمی تاریخی دا‌پزی!!
به‌یتی «محمد مه‌دو سینی»

رۆبار: رۆبار! رۆخانه! چه‌م! چه‌م.

رۆبین: رۆبین، داها تووین، دا به‌زین، خۆشارینه‌وه.

رۆکان: نیوی هۆزنیکی کورده له کوردستان.

رۆه‌ف: ئەم وشه‌یه ده‌ستکردی براده‌رانی کرمانجه له سویندو به
سویدی واته: Dagordning

رۆژن: رۆژن! رۆچن! رۆچنه.

رۆجیار: رۆجیار! هه‌تاو! خۆره‌تاو.

رۆسه‌م: قاره‌مانی چه‌رۆکه ئێرانیه‌کانه و به‌ پینی شانامدی
فرده‌وسی و به‌ر هه‌مه‌کانی سه‌عدی رۆسه‌م کورده‌و
زانایانی کورد له‌م مه‌سه‌له‌یه کۆلیونه‌ته‌وه و ئەم
بانگاشه‌یه به‌ راست ده‌زانن.

رۆشه: که‌نوه و با‌ده‌وه! با‌س‌ریشک.

دانه‌ر.	رۆتەر:
بەرە و بوو. (کینه‌که وه ره‌قه‌ی کردو به سه‌رماندا رۆهات)	رۆهات:
قازاخ؛ سه‌لت؛ تاک و ته‌نیا؛ هه‌له‌وه‌دا؛ مال له‌ کۆل. «ره‌به‌نۆک» یش چیا به‌که له‌ نینوان سه‌ری به‌ردی و حه‌سه‌ن به‌گ له‌ ناوچه‌ی دیانا.	ره‌به‌ن:
ره‌پۆشه؛ پۆشایی؛ جه‌و.	ره‌پۆش:
مانگی ره‌زه‌ر؛ کاتی گه‌بیه‌شتنی تری.	ره‌زه‌ر:
به‌نچه؛ نه‌جیب؛ اصیل.	ره‌سه‌ن:
ره‌شۆ؛ سووکه‌له‌ نینوی ره‌شید.	ره‌شکۆ:
به‌روانه‌ ره‌شکۆ.	ره‌شۆ:
تیره‌به‌کی کۆچه‌رن زۆرتر له‌ ده‌ورو به‌ری نه‌زه‌رۆم و مه‌لانییه له‌ کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی تورکیه‌و له‌ ده‌ورو به‌ری هه‌ولیز له‌ کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزاق ده‌ژین. أحمد ره‌شوانی شاعیری شه‌هیدو به‌نینیوانگی کورد له‌م هۆزه‌یه.	ره‌شوان:
ئاری تری؛ گونډیکه له‌ نینوان سه‌نه‌و مه‌ریوان که سه‌ر به	ره‌زاو:

هه‌ورامانه.	ره‌هوان:
کۆمه‌لی گیانله‌به‌رو ئاژه‌ل.	ره‌شکۆت:
نیوی هۆزینکه له کوردستانی بنده‌ستی تورکیه.	ره‌هه‌به‌ر:
که‌سینک که ره‌نج ده‌باو زه‌حمه‌ت ده‌کینشی.	ره‌وه‌ز:
چین‌چینه به‌ردی ناوقه‌دو سه‌ری کینو.	ره‌وه‌گه‌وان:
له‌وه‌رینه‌ری ئه‌سپ؛ نیوی یه‌کی له قاره‌مانانی به‌یتی «سه‌یده‌وان».	ره‌وه‌تد:
خینه‌کی؛ کۆچه‌ر؛ چادرنشین؛ نه‌وانی گه‌رمینو کونستان ده‌که‌ن.	ره‌هوان:
نهرم رۆشتنی ئه‌سپ.	ره‌هینل:
ره‌هینله؛ ره‌گبار؛ ره‌هینله‌ی باران.	ره‌هیناز:
ره‌نگه‌ی هات و چووی زۆر.	ره‌هوار:
ره‌هینگار، راگۆزه‌ر.	ره‌هه‌ر:
راه‌ه‌ر.	

رنبین:

رنگه دزیره وه.

رئوان:

رئونه ی باران؛ دابارینی به تاو؛ که باران ده باری،
خه لکی عامی ده لاین؛ یا نه للاً رئوانی به خیر.

رئواو:

گوندیکه له نیوان شاری جوانه ژوو کرماشان.

رئشکاو:

وه هم و خه یال.

رئکان:

گوندو هوزنکن له نیوان تامیندی و میرگه سزور.

رئکهوت:

پنکهات؛ به رنکهوت.

پیتی (ز)

زاخز:

شارنکه له باکووری کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق
نزیک به دهوک، له ناوچهی بادینان.

زاره:

کوپی «لوراسپ» ی پالهوانی ماد بووه.

زاریک:

ناوچهیه که نزیک شاری بتلیس.

زازا:

نهوه و نهبیره؛ نهوه و نهتهوه؛ مهلبه ندیکی پان و بهرینه
له کوردستان؛ «تیره» یان بهشینکه له کورد، له
کوردستانی ژیر دهسه لاتی تورکیه.

زاراوهی زازا، زاراوهی نهدهبی فۆلکلورییه و نزیک به
زاراوهی پالهوییه و له کوردستان، دوو ملوین کورد زیاتر
به و زاراوهیه ده دویین و له دهرسیم و دیاره کرو بینگۆلو
سویره ک و چهند ناوچهی دیکه ده ژین.

زاگروس:

زاگرتی؛ راکروس؛ داگری زنجیرهیه ک چیاپه که له

«نهرمه‌نستان» و «نازه‌ربایبجان» وه ده‌ست پی‌ده‌کاو به ناو دلی کوردستاندا دینه خواری‌و له پارنژگاگانی لورستان و شیراز ته‌واو ده‌بی. درنژایی ۱۰۰۰ کیلومتره و به‌رزایشی له وشرانکی‌ودا ده‌بیته ۴۷۰۰ میتر. له «فهره‌نگی له‌کی» ی نووسینی "حمید نیه‌ده‌پناه" دا نووسراوه:

له واژه‌نامه‌یه‌کی یونانی ئالمانیدا، که سالی ۱۸۸۶ ی زایینی له لیبزیک چاپ کراوه، له په‌راویندا نووسراوه: Zagrs یا Zagrion، نیوی کینونکه له ولاتی مادو له نووسراوه‌کانی نیسترابون و پولی بی‌ووسیشدا هاتوه. له فهره‌نگی جوغرافیای فهرانسه‌شدا بز واژه‌ی زاگرس یا زاگرس نووسراوه: کینونکه له ئاسیا که له باکووری رزواووه به‌ره و باکووری رزوله‌لات داکشاره و ماد له ئاشور داده‌بری.

نیوی دیکه‌ی زاگرس «زکرتو Zikirtu» یه. بز نمونه له کتیبه‌که‌ی "گیرشمن" (ئیران له ده‌سپینک تا ئیسلام) دا، که دوکتور «معین» وه‌ریگنراوه‌ته سهر فارسی، نیوی زاگرس وه‌کوو نه‌ته‌وه هینراوه و ده‌لی: جمینی پینکرای هوزه ئیرانییه‌کان هینشتا ته‌واو نه‌بیوو، هوزی سینه‌م، به‌کینکی تر له هوزه ئیرانییه‌کان به نیوی زکرتو یا به وتدی یونانییه‌کان ساگارتی به‌ره و ناوچه‌کانی رزوله‌لات دابه‌زین و مانه‌وه.

سوار؛ سهربه‌ران.

زال:

زانا:	شتزان.
زانپار:	عالم.
زرگان:	ده قهر (ناحیه) یه که له ناوچه‌ی شیروان له کوردستانی بندهستی ئیراق.
زهباب:	ئاوی بینگهره؛ موزیکاژهنیکی کورد بووه له شاری نه‌ینه‌وای کۆن و مووسلی ئینستا ژباوه.
زریان:	بای باشوور؛ به‌فرو بای زه‌مهن له کاتی زستاندا. پاییز خه‌رمان له‌به‌ر بایه شه‌مال که‌وتۆ، زریان نایه هه‌لیانبهریم له له‌یلایه. «فۆلکلۆر»
زرنپار:	زرنپار؛ زه‌ریا؛ ده‌ریا. سالی به‌و عه‌یام زرنپار شار بوو سینسه ده‌روازه‌و چوارسه‌مه‌نار بوو زرنپار چهری له کانیسانان کوا خانه‌حمه‌و خان سه‌رباشقه‌ی خانان «فۆلکلۆر» ئهم دوو به‌نده شیعره پاشماوه‌ی به‌یتیکی دوورو درێژه که به زرنپار و رووداوی بوونبه‌ژیره‌وه‌ی شاری "قه‌یله‌قووس" دا گوتراوه به‌لام به داخه‌وه هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی له‌سینگ و زاراندنا ماوه‌ته‌وه. زرنپار، زه‌ریا یه‌کی به‌چوکه له لای باکووری رۆژاوی

شاری مهربان، درژیوی ۴/۵ کیلومیترو پانایی نزدیک
به ۲ کیلومیتره، رادهی تینکرای قوولیشی ۱۵ میتره.
دهگیزنده گوایه: «له کزندا زرنبار شار بووه و
حاکمیکسی سته مکاری لی رزنیشتووه که نیوی
فدیله قووس بووه.»

لهم شاره دا ژنو پیاونک ژباون که پیاووه که ده رویش و
توبه کار بووه. ژنی ده رویشی ناوبرا و دووگیان ده بی و
له مالی دنیا ش تنیا که رنکیان ده بی که که رکه شیان
ناوس ده بی. نه و ژنو پیاووه به که ره که یانه وه له لایهن
حاکمی شاره وه ده کیشرنه ژنر بینگارو ماوه یه کی زور
کاریان پی ده کهن. له بهر قورسایی و زه حمه تی کاره که،
ژنی ده رویش منداله که ی زیان ده کاو ده مری، پاش
ماوه یه کیش که ره که به رده خاو ده توپی. ده رویشیش
مرؤقیکی دیندار ده بی و له بهر نم کاره ساتانه بهر مال
راده خاو ده ست ده کا به نوژکردن و له ده رگای خودی
ده پارتته وه که نه و شاره له ناودا نوقم بکات. ده رویش
نه ونده له خودی ده پارتته وه و له سدر بهر مال
هه لناسستی تا شار له ناودا نوقم ده بی. هه روه ها ده لین:
تا ماوه یه کی زور ده رویش هه ر له و ناوچه یه ژباوه تا له
دنیا ده رچووه.»

نیستا له لای زرنبار گزرنک هه یه که له لای
مهربان بیه کان، به گزری ده رویش نیوی ده ر کردووه و
ده لین نه و گزره، گزری نه و ده رویشه یه و به ر دینکی
ندپلیان و قزقزیش له وی هه یه که ده لین: نه وه ش
کورتانی که ره که یه تی. له بنه رده تدا نم رووداوه، به م

شینوه که باوه و ده یگینه وه، راست نه بووه و راست نیه و
له گهل راستیدا ناسمان و رنسمانه و وه کوو ئه فسانه
کزنه کانی یونانی که ونارایه و خورافاته و درزی ته ووه.
گولی زربار چند کانیه، له ناو خزیدا هه لده قولی و له
کوندا ناوه که ی له ئینستا زوتر بووه و سهره و خوار
هاتوو و ده شته کانی لای خواروی پی پارا و کراوه،
به لام ئینستا وه کوو جاران نه ماوه و ناوه که ی که می
کردوو.

له پشت شاری مه ربوانه وه کینونک به نینوی فه یله قووس
هه یه.

بز واتای زربار «زرنوار» له فه رهنگی مه ردوخدا
نوسراوه، زرنوار: زه وینیک که که ویتینه ژیر نار.
له فه رهنگی خالی شدا نوسراوه، زرنوار: ته پۆلکه.
ماموستا هه ژاریش له ئه نبانه بزرینه دا نوسیویه: ره خی
ده لیا؛ وه ک ده لیا؛ ده ریاچه؛ گۆل.

گوندیکه له ناوچه ی هه کاری له کوردستانی بندهستی
تورکیه.

ژینگ:

کینونکه له لای خزه لاتی "ده رهن" ی خان.

ژمناکو:

به ردی زورگه وه: شاخ؛ "صخره عظیم".

ژنار:

هه وارگی به چووک؛ کونستانوکه؛ چیا به که له ناوچه ی
ره واندوز.

ژۆک:

زه‌ه‌ن:

زه‌ه‌ن؛ چوغر؛ فره؛ بزش؛ زور؛ شوننی چری پر له زه‌لو
قامیش؛ شوننی پرو بزون.

زه‌ده‌شت:

زه‌دوشت، نیوی په‌یامبه‌ری خاوه‌نی کتیبی ناو‌نستا‌یه.
کزچ‌کردوو مامزستا «ذبیحی» له پ‌نشه‌کی (قاموسی
زبانی کورد) دا نووسیویه:

(زوری نه‌و زاناو رزّه‌لانتاسانه‌ی خه‌ریکی
ساغ‌کردنه‌وی (ناو‌نستا) بوون، رایان وایه‌ زمانی
ناو‌نستا‌یی په‌کینکه‌ له‌ زمانه‌کانی باکووری رزّه‌لانی
خیزانه‌ زمانی ئیرانیه‌و زه‌دوشت کتیبه‌که‌ی خزی له
ده‌ورو به‌ری چه‌رخ‌ی چه‌وته‌می پ‌نیش عیسا له‌ باکت‌ریا
(باخته‌ر = بدلخ) نووسیویه‌ته‌وه. به‌لام پ‌ر‌ف‌س‌ور
(پ‌ور‌داوود) مامزستای دانیش‌گای تاران و ناو‌نستا‌زانی
به‌نیویانگی ئیرانی له‌ سه‌ره‌تایه‌کدا که‌ بز «په‌سنه‌» ی
-به‌شینک له‌ ناو‌نستا- نووسیویه‌ ده‌لی:

«له‌ ناو ده‌نگ‌و باسی میژوونوسانی یونان‌و
روما خه‌به‌ری (خسانتوس) ده‌ریاره‌ی زه‌مانی
زه‌دوشت جینگای باوه‌په‌و ده‌توانین ده‌رکه‌وتنی
پ‌نغه‌مبه‌ری ئیران له‌ ده‌ور و به‌ری سالی ۱۰۸ ی
پ‌نیش عیسا بزانی». هه‌روه‌ها که‌م زاناو میژووزان‌و
کۆنینه‌ناس هه‌ن که‌ باوه‌پیان وانه‌بی (زه‌دوشت)
خه‌لکی رزواوی (ماد) نه‌بی، به‌ جۆرنکی‌تر، گه‌لینکیان
رایان وایه‌ که‌ (زه‌دوشت) له‌ ده‌وری ده‌ریاچه‌ی ورمی

(چه ئىنچەستە) لە كوردستانى ئىنستاي ژىر دەسلاتى
ئىزان لە داىك بووه، بەلام كاتى باس هاته سەر ئەو
زمانەى ئاوينستاي پى نووسراوه، كه ميان بۇ ئەوه دەچن
كه (زەردوشت) ئاوينستاي بە زمانى مەوتەنى ئەسلى
خزى يانى زمانى [مادى] نووسىبى و ئەوه
«مەوزووعىكه زورى گەفت و گۆ لەسەر كراوه، زۆرتر
رى تى دەچى كه زمانى ئاوينستاي لە هەجەينكى
(مادى) بى تا خوراسانى يا (باكتىريايى، ر. ز. ا)».

مەسلەى مادى بوون و نەبوونى ئەو زمانەى كه ئىستا
پى دەلین (ئاوينستاي) شتىكه هەروا دەمىنیتەوه تا
ئەو رۆژەى دەربارەى زمانى (مادى) زانبارىهكى
ئەوه نەدە زۆر دەكهوئتە بەر دەستى زانايان كه بتوانن
دەگەل زمانى (ئاوينستاي) بەراوردى بكەن و
هەلى سەنگىن و راي خزانى لەسەر دەربەن.»

سالى ۱۹۷۵ لە (هەنگمەنا) پايتەختى (ماد) هەكان
كۆشكىكى گەوره لە ژىر خاك دەركەوتووه،
رۆژنامەكانى ئىزان نووسىبوويان: تەختى جەمشىد
(پىرس پۇلىس) يكى تازە لە هەمەدان دۆزرايووه.
بىنگومان دەبى ئەوه كۆشك و تەلارى پاتشاكانى
(ماد) بى و هيوامان ئەوه بە ئاسارى نووسراوى مادى لى
دەركەوى و تيشكىكى تازە بەخاتە سەر زمانى (مادى) و
تا رادەيهك لە دەست كوتان لە تارىكايى مێژوو
رزگارمان كات.)

كىژى تۆم ديت، وه مزانى
تۆ كچى كوردستانى

به یهزدانو به زه پرده شت
بدو فریشتانه‌ی به هه شت
ته گدر "نهو" ی به راستی
رزگار ده بم له پهستی

نازداره‌ی ماهی روخسار
ته مده‌ی بیست هاته گوفتار
له سه ره تا، تا ته نجام
وه‌های پی گوتم وه رام؛
من گوزان و تز کرمانج
ههردوو بز شونین یهک نامانج!

تهم شیعه تاهر توفیق به (ههستان) ی سه‌با، (به‌یات) ی
عه‌ره‌بی چه‌بویه‌تی و ونده‌چی شیعی عه‌ونی بی؟

شاخه‌وان: کوستانگه‌پر.

زه‌رده‌وان:

زه‌رده‌وان کینونکه له لای گوندی کینلته له ناوچه‌ی سنه.
زه‌رده‌وان به که‌سینک ده‌گوتری که به هاسانی به چیاو
کوستاناندا هه‌لگه‌ری و داگه‌ری.

ئاوی توئو له‌سه‌ر؛ گه‌وره‌کانیبه‌کی پرنای چه‌ناشگه‌رینه
له سه‌رووی گوندی ته‌حمه‌داواوه له پشت شاری خورمال.

زه‌لم:

زه‌مدن؛ گیشه‌لووکه؛ گه‌رده‌لوول؛ ده‌شت و زه‌وینی پر له
گیاو له‌وه‌پر.

زه‌مه‌ند:

گوندینکه له ناوچه‌ی ده‌رسیم.

زه‌نگه‌لان:

جینگه‌ی بلندو هه‌واسازگاری چیا. وه‌ره شوانه هه‌موو شه‌وی نیوه‌شه‌وی کاتی خه‌وی له‌و کینوو نواله زه‌توئره تیتوو‌رینه له‌و بلوئیره	زه‌توئر:
«هینمن» شوننی ئاوه‌زی؛ شارو‌چکه‌به‌که له لای کرماشان.	زه‌هاو:
گوندینکه له به‌ری ماوه‌ت له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیراق.	زه‌پشه‌ل:
نیوی هوزنکی کورده له نینوان ئاکری و زنی گه‌وره ده‌ژین له کوردستانی ئیراق.	زه‌پهار:
به زه‌پ درووست کراو؛ ده‌سکه خنجه‌ری به زه‌پ دا‌کو‌تراو.	زه‌پ‌کۆ:
زه‌پ‌نگ؛ وریاو زیت؛ به‌ده‌ست و به‌رد؛ سه‌رنیوی کۆچ‌کردوو هه‌سه‌ن زه‌پ‌ه‌ک گۆران‌بیژی لینه‌اتوی کورده.	زه‌پ‌ه‌ک:
دۆلینکه له ناوچه‌ی سلیمانی.	زه‌پ‌مکان:
زه‌پ‌نه؛ زه‌پ‌نوی؛ مه‌له؛ به‌ستوو؛ ته‌ختایی شاخ؛ باسکی چیا.	زه‌پ‌نۆ:
زه‌پ‌شان؛ به‌زاو؛ له جی ته‌کان خواردن.	زه‌پ‌وان:

ژنوهه:

جوانی؛ رازاندنهوه؛ خاوهن پله و پایه؛ نیوی شاعیرینکی
کورد بووه له کوردستانی ژێر دهسه لاتی ئیتراق.

پیتی (ژ)

ژاوه‌رؤ:

چۆمی هه‌میشه روون؛ مه‌لبه‌ندیکه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی ئیران، که کهوتۆته دۆژ شاری سنه و
هه‌ورامان، داگری چه‌ند گونده و به چه‌می ژاوه‌رؤ ناودیر
کراوه. گوندی بینساران و نه‌وینه‌نگ و هوویه و سه‌ره‌ویه
سه‌ر به‌ته‌م مه‌لبه‌نده‌ن.

ژهان:

ژی؛ گوزه‌ران؛ زینگی؛ زینده‌گی.
ژهان به‌لاتی و بینده‌سه‌لاتی
هیچ درۆی نه‌بی سه‌د مه‌رگه ساتی
مرۆف به‌دیلسی بژی خوشه یان
بمیری بۆ به‌رزی خۆی و ولاتی؟! «برایم نه‌حمده»

ژیر:

به‌ئاوه‌ز؛ ناقل.

ژیلوان:

شاخیکه به‌سه‌ر گوندی مالوومه‌دا ده‌روانی و به‌رانبه‌ر به

چيای ناسنگه رانده و سدره ناوچهی سلیمانیه له
کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق. شاخی ناسنگه رانیش
به سهر گوندی مالوومه دا دهروانی و پشتی له چيای
پیره مه گروونه.

ژيله مۆ:

ژيله مۆ: سکلێ داره مینو؛ ورده ناگری ناو خۆله مینش؛ نه و
سکلهی که سووتکهی ناگری له سهره و هینشتا
نەکوژاوه تهوه و ههر به گره و دووکه ل ناکا.

ژيله مۆی بی گره پر سه و دایه
ناگری سووری له بن سهردایه
له بن نه و ناگره سکلێ سوورن
مه شخه لی نووری به ره و رینی دوورن «رینوار».

ژوار:

رابواردنی ته مهن؛ باری ژیان؛ چۆنیه تی ژین؛ گوندیکه له
داوینی چيای کۆسالان له قهراخ چۆمی سیروان که
به رانبه ری گونده کانی سلین و بلبه ره.

ژوان:

سازلیندهر؛ نه وازه نده.

ژنهات:

ژنهاتی؛ هه لکه وتوو؛ بلیمه ت؛ شیاوی کار؛ لایه ق.
ژنهاتی؛ لی هاتوو.

پیتی (س)

سازو: نازنیوی چهند به‌یتبیژی کورد بوون له شووره‌وی که
یه‌کینکیان له تفلیس ده‌ژیار نیوی سمایل سازو بوو.

سارم: نیوی قه‌لایه‌کی کزنه له لای مه‌هاباد که به‌ردی وای
لینیه به پهنجا که‌س ناهزوی؛ نیوی دوو سهرداری کورد
سارم به‌گی داسنی و سارم به‌گی موکرین.

سارو: نیوی سهردارنکی کورده که به قاره‌مانی شه‌په‌کانی
چال‌دیزان نیو ده‌بری.

سارنو: په‌پورنه‌وی برین و چابورنه‌وی؛ برینیک که گوشته‌و
زوونی هینابینه‌وه و چا بووبینه‌وه.
راسته من رینسوارم، سهرپینی ته‌پوانم،
به‌لام وای جوانی تو، کاری کرد له گیانم،
ته‌لینی نه‌ک هدر نیستا، عومرینکی درنزه،

بهو ده‌ستو پهنجانەت، برینم سارپنژە! «گوزان»

نیوی هوزنکی به نیویانگ و چیاپه که له کوردستانی ژیر ده‌سلاتی تورکیه که شۆرشێ شیخ سه‌عیدی پیران سالی ۱۹۲۵ له ونوه راسا.

ساسۆن:

چپای رووتەن؛ کینوی بی‌گۆو گیا؛ زیاره‌تگه.

ساگز:

سەردار؛ سەرزک و گەورە ی هوز.

سالار:

ساو؛ ساهی؛ سایه‌قه.

سامال:

سەروەت؛ پوولۆ و مال.

سامان:

کینۆکه له کوردستانی ژیر ده‌سلاتی ئیزان نزیک قەندیل.

سامه‌تد:

له هەوشین و گەدەو لەند

له کونستانی ده سامه‌تد

هەلزو بیزاو گیا به‌ند

تینکچرژا بزۆته زه‌مه‌ند «هینم»

نازنیوی «سولتان»؛ سانان؛ سولتانان؛ سان؛ رنۆه؛
نمایش؛ پیشاندان؛ پاشگری به‌واتا جینگه؛
(عه‌جه‌مسان)؛ نارزاله.

سان:

هەژاری پیشه‌مه تا ماوه ژینم

له دهستی جهرده کانی کانيسانان#
نهوانه بهچکه گورگ و دلبيه قينن
نهکدی سدر دانه ویننی بۇ قسهی خان «قانع»

(کانيسانان) گوندينکه، له قهراخ گۆلی زرنيار لای
مهريوان، که له کۇندا بهگ و خانانی کوردی لی ژباوه.

نیوی ساده.

ساناو:

تازه زی؛ تازه پی گه بیشتوو؛ سه وزایی تازه ده رهاتوو.
سه رزه وی به شوق رووناکیت تاوان
بالآت نه مامی نه وتوولی «ساوا» ن «وهلی دیناوه»

سارا:

چه پهر؛ خه؛ سه نگره؛ قه لغان؛ سپهر؛ مه تال؛
مه تال؛ نامرازی شه پرکه که بۇ خۇپاراستن له برینی
شمشیر به کاریان ده برد؛ نامرازی زنده بۇ کار؛ یه ده کی.

سپیر:

به چه پهر گیراو؛ گوندينکه له نینوان خوه شاوو که لاتی له
ناوچهی سنه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیران.

سپیران:

داپوشین؛ نارامی؛ تۇقره. (له هیچ شوینی ستار ناگری)

ستار:

سمکۆ، کورتکراوهی نیوی سمایل (اسماعیل) ه که له
زاراوهی کرمانجیدا، وشه ی " ز " پاشگری نیوی

سمکۆ:

نیرینه‌یو نامرازی بچووک کردنه‌وه‌یه به واتای
 خوشه‌ویستی. وه‌کوو: سمکۆ، دیمۆ، جه‌مۆ، خه‌مۆ.
 سمکۆ نازنینوی «سمایل ناغای شکاک»، سه‌رۆک
 هۆزی شکاک بووه له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئێران،
 که دژ به حکوومه‌تی ره‌زا شا، به هیوای رزگارکردنی
 کوردستان راه‌په‌ری و له گه‌ل نه‌رته‌شی شه‌په‌نوی نه‌و
 کاته‌ی ئێران به شه‌ر هات، به‌لام ئینواره‌ی رۆژی ۳۰
 جۆزه‌ردانی سالی ۱۳۰۹ «۱۹۳۱» ی زایینی که ده‌کاته
 ۲۵۴۳ ی کوردی وه‌په‌ر گولله‌ی چه‌ته‌کانی ره‌زاخان
 کهوت و بوو به سه‌ر له پیناوی رزگاری کوردستان.
 سمایلی شه‌ریف‌زاده‌ش که به ده‌ستی چه‌ته‌کانی ره‌زاخان
 له دارنه‌ی لای شاری «بانه» به هوی «مه‌لاشه‌ریف» ی
 جاشه‌ کورده‌وه کهوته داو، به سمکۆ نینو‌دیزکرا‌بوو.

چبایه‌که له بن گوندی رۆستی له ناوچه‌ی رواندز.

سمیلان:

هۆزینکی کورده له مووسل.

سندی:

سوار: زال؛ سه‌ره‌ران؛ سواری ته‌سپ؛ ده‌سته‌ی سواران.

سواره:

راو‌چیان راوه‌ ئایی... چ راوه!

راو له ده‌شتی لاجانی

نه‌سپان زین که‌نو له‌غاوه

تاژیان به‌رنه‌ سه‌ر لانی

سه‌فی سواران چه‌ند جوان

له به‌ر مانی ماشکانی! «سلیمان شاه‌له»

پارچە بەک لە چوار پاڤی زاراوەکانی زمانی کوردییە؛ بەشێکن لە کورد که دانیشتووی نینوان زنی گەورە و زنی بچووکن لە کوردستان واتە رەواندووزو دەورو بەر که بە زاراوە کەیان، دەگوتری زاراوەی سۆران یان کرمانجی ناوەراست؛ ناوچە بەکی پان و بەرینە لە کوردستان.

پاش تینکچوونی میرنشینی بابان، میری سۆران بە سەرۆکایەتی "میر محمد" که بە پاشاکۆرە رەواندووز نیوی دەرچوو بوو، دەسەڵاتداری ناوچەیی سۆرانی گرتە دەست و سالی ۱۸۳۳ی زایینی لە گەل دەولەتی عوسمانی بەشەر هات و بەشی هەرە زۆری کوردستان واتە ناوچەکانی «سۆران و بادپەنان و مووسل و تەنانەت بۆتان» یشی هینا بە ژێر سەربەرانێ دەسەڵاتداری خۆی. پاش شەپنکی قورس و گران، بۆ ئازادکردنی کوردستان ژێر دەسەڵاتی تیرانیش، هیرشی برده سەر ئەوی و تا نزیک مەراغەو تەورزیش رۆشت و ئەویشی ئازاد کرد. بەلام حکومەتی تورک، کاتینک زانی بە شەر ناتوانی کورد ببەزینی، کەوتە فیل و تەلە کە نانەو و هەلخەندانێ وشکە پۆیی خەلکی کورد و دیفاع لە «ئایینی ئیسلام»! بۆ ئەم کارە پەنای برده بەر مەلا ئایینییهکانی کوردستان! تاوە کوو سالی ۱۸۳۶ بە هۆی خەیانەتی «مەلای خەتی» رە کە فتوای دا: شەر لە گەل دەولەتی عوسمانی خەیانەتە بە ئیسلام، هیرشی هینا سەر کوردستان. میری سۆرانیش ناچار بوو کوردستانی تیران بە جی ببلی و زۆر بەی هیزەکانی بێنیتەو دەورو

به‌ری ره‌واندوز، هه‌رچه‌ندیش میری سوزان خزی
 مرؤفینکی دیندار بوو، سه‌ره‌رای فتوای مه‌لای خه‌تی که
 ئینستاش له‌ نیو کورددا به‌ سه‌رتۆپی خه‌یانه‌ت و جاشه‌تی
 به‌ نیویانگه، ئه‌م کلۆه‌ی ده‌وله‌تی عوسمانی نه‌چوو
 سه‌رو شه‌ری له‌ گه‌لدا ده‌ست پینکرده‌وه، به‌لام به‌ هزی
 وشکه‌رۆی ئایینی خه‌لک و ترس له‌ غه‌زه‌بی ئیسلام،
 کار گه‌یشته‌ جینگایه‌ک که ده‌ست و پینوه‌نده‌کانی
 ده‌ستیان لی به‌رداو له‌شکری ده‌سه‌لاتداره‌تی سوزان
 له‌به‌ر یه‌ک ره‌وی و هه‌له‌وشا و میری سوزانیش له‌ به‌روه‌ی
 به‌ته‌نی مایه‌وه ناچار خزی به‌ده‌سته‌وه دا. سپای
 عوسمانیش به‌ خاو خیزه‌وه ناردنی بۆ ستانبوول. له‌وئش
 سولتان "محمد ثانی" تا شه‌ش مانگ به‌ ده‌سته‌سه‌ری
 هینشتیه‌وه!

سالی ۱۸۳۷ی زایینی له‌ لایه‌ن ده‌وله‌تی عوسمانیه‌وه
 رینگه به‌ میری سوزان درا به‌گه‌رینته‌وه بۆ کوردستان به‌لام
 له‌ کاتی گه‌رانه‌وه‌دا له‌ "ترازوون" له‌ سه‌ر رنی که‌مینیان
 بۆ دانا و کوشتیان و ئه‌وئش بوو به‌ سه‌ر له‌ پیناوی
 رزگاری کوردستان!

میری سوزان له‌ ره‌واندوز کارگایه‌کی چه‌کسازی
 دامه‌زراند که چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نیان تیندا دروست ده‌کرد.
 ئینستاش به‌ری له‌و چه‌کگه‌له‌ له‌ ره‌وانوزو موزه‌ی
 به‌غداددا هه‌لگیراوه.

گوندیکه له‌ نیوان شارۆچکه‌ی ته‌وئله‌و گوندی پالانیا.

سۆسه‌کان:

دهشتینکی پر پیت و بهره کته له شاره زووری بهری
هدله بجه. **سه بان:**

ره نخبه‌ری ده‌سته‌بهر «متعهد»، که له پینج بهش،
به‌شینک به‌هره‌ی پی‌ده‌گا، به‌زور تووش کردن. **سه بان:**

سه‌ختان؛ شوینی سه‌خلت؛ چپایه‌کی به‌رزه له ناوچه‌ی
سنه، گوندی بایینچو که‌وتوته بناری نهم چپایه. **سه‌ختاخ:**

سدریلند؛ سدر فدراز. **سهره‌رز:**

چهند وشه‌یه‌ک له سهره‌تای گزانی؛ به‌سته‌ی دوای
مه‌قام و لاوک؛ گوتنیک له گزانی‌دا که پاش چهند
شیرینک ده‌گه‌رینته‌وه سهری؛ سهرده‌سته؛ سهرپوشی
ده‌فری به‌چووک؛ قه‌پاخ. **سهره‌تد:**

بی‌ئاغه‌بال‌اسهر؛ «مستقل». **سهره‌خو:**

سهره‌س؛ تهرخان؛ نازاد.
چ خوشه عیق و سهرمه‌ستی چ خوشه
چ خوشه زین به‌سه‌یه‌ستی چ خوشه «هینمن» **سهره‌ست:**

نه‌وپه‌ری شت؛ سه‌رووگر؛ سه‌رتوپ؛ یه‌که‌م لاپه‌ره‌ی
کتینب، شکلی سهر تویی پارچه.
ساقیا وا وه‌رگه‌ری وا وه‌رگه‌ری **سهره‌پ:**

لەنگەری بگرە مەچۆبۆ "سەرپەڕی" «هینن»

سەرۆکی خێل.

سەرخیل:

سەرۆک و گەورەیی خێل یان هۆز، فەرماندەری سپا و لەشکر؛ سەرداری تەون.

سەردار:

شارێکە لە لای سنووری رۆژاوی کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران هەلکەوتوووە کە دەورو بەری چیاو لێرەواری.

سەردەشت:

سەیزانگایەکی خۆشە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێراق.

سەرسنگ:

کێونکە لە لای مەهاباد.

سەرسەنگ:

سەرکۆنە؛ لۆمەو سەرزەنش؛ گەنمی سەرەوێ خەرمان.

سەرکۆ:

پاخی و نافەرمان؛ زۆردارو بەکار؛ ملنەدەر و گۆننەدەر.

سەرکەش:

کانی و ئاوی خۆشە لە دۆژ گۆنەکانی دەرەشیش و تاوێرە.

سەرکەن:

سەرکەوتوو؛ بە کامگەبشتوو.

سەرکەوت:

سهرمه د:	همیشه؛ په پیتا پیتا؛ زیندوو.
سهرمه زد:	سهرده سته ی یاریکه ران.
سهرنج:	ورد بوونه وه به وردی؛ "دقت".
سهرؤ:	بیرنک که له نادپاره وه به دل ده گا؛ "إلهام".
سه رؤک:	سهر پهرشت؛ "رئیس".
سهروره:	سهرگه وړه؛ سهردار؛ سالار.
سهرهات:	به سهرهات؛ رووداو؛ بوویدر.
سهرین:	گونډیکه له لای شه قلاوه.
سه گر:	داخستن؛ پینوه دانی ده رگاو په نچره؛ (ده رگا که سهر که)؛ پاشماوه ی سهرکایان و سهرکا په کینک له تایفه گه وړه کانی ره گه زی ناریان که له ریزی مادو پارس و پارتدا نیو ده برین. سهرکاکان له سیستان، ئه فغانستان، مازنده ران و چند شوننی دیکه و هدر وه ما دستاندا بلاو بوونه ته وه. له دواى نه وه ی که تیره ی "ماننایی" زیاتر له چوار سالان حوکومه تیان کرد، له سهرکایان شکست ده خزون ماوه یک حکومه مت ده که وخته ده ست سهرکاکان. سهرکاکان له بهرانبدر شاری زونه (زنوبه) دا

که یکدینک له گهوره‌شاره‌کانی مانناییه‌کان بووه، شاری سه‌قز ساز ده‌کهن. وشه‌ی سه‌قز یان سه‌کز له وشه‌ی سه‌کا وه‌رگیراوه. له درنژایی میژوودا سه‌کاکان بوونه کوردو نیویان بۆته "سه‌کر". هه‌ندی که‌س پینیان وایه که "شکاکان" پاشماوه‌ی سه‌کاکانن.

وشه‌یده‌کی تورکییه؛ نیوی کۆنی شاری «شاپوور» له نازه‌ریاییجان. به‌شی زۆری دانیشتوانی ئەم‌شاره نازه‌رین و کوردیشی تیندا ده‌ژی، به‌لام سی‌به‌شی زیاتری گونده‌کانی ده‌ورو به‌ری کوردن.

هه‌م گونده هه‌م ده‌قەر (ناحیه) یه‌ک له ناوچه‌ی سلیمانی که هۆزی سه‌نگاوی تیندا ده‌ژی.

چه‌په‌ر؛ مه‌کز؛ سپهر.

سابات؛ چه‌تر؛ خه‌رمانه‌ی مانگ.

پاشایه‌کی ماد بووه که سالی ۶۲۴ ی زایینی قه‌رمانه‌ه‌وایی کردووه.

نیوی دلداره‌که‌ی خه‌جه که له به‌یتی "خه‌ج و سیامه‌ند" دا هاتووه. میژووی ژبانی خه‌ج و سیامه‌ند روون نییه به‌لام، به‌یتی خه‌ج و سیامه‌ند وینایه‌کی راسته‌قینه‌یه له به‌سه‌ره‌اتی دلته‌زینی ئەو دوو گراوییه. خه‌ج و سیامه‌ند

سه‌لماس:

سه‌نگاو:

سه‌نگه‌ر:

سه‌هوان:

سیاکزار:

سیامه‌ند:

خەلکی "کینلەسیپان"ی ناوچەیی مەهابادن کە ئیستاش
گلکزی هەر دووکیان هەر لەونیه.

سیاناو:

نیوی دوو گونده کە یەکیکیان کەوتۆتە لای مەرویان لە
سەر سنووری دەستکردی ئیزان و ئیزاق و ئەوی دیشیان
کەوتۆتە نیوان سنەو کامیاران.

سیپان:

رنی کلنلە؛ شاپە؛ بەرزایی باگنپەو؛ بلندایبیەک کە
باگر بی؛ کینوی پرلە بەفر لە هەموو دەماندا؛ نیوی دوو
چیاپە لە کوردستانی داگیرکراو کە یەکیکی لە کن
پیرانشارەو ئەوی دیشی لە دەف زەریای «وان»ەو
لەوانەشە لە شوینی دیکە ی کوردستان چیا بەم نیو
هەبی، چونکە لە بەیت و چیرۆکە کوردییەکاندا نیوی
سیپان زۆرە.

سیتگان:

چیاپە کە لە ناوچەیی رواندز.

سیروو:

گوندیکە سەریە هەرنمی سۆما؛ سیروو؛ ریشۆلە؛
گوانی.

سیروان:

نیوی چۆمیکە لە کوردستانی ئیزان، کە لە سی شوینەو
سەرچاو دەگری و دەرژنتە لەمپەری دەریەندی خان لە
کوردستانی ژێر دەسلاتی ئیزاق.

سیره کۆ:

مانە قوپی لە بەرد درووسترکراو؛ کوچکی هینلەساو.

سهخت و گهر دنكەش؛ گوندیکه له کوردستانی ژیر
دهسلاتی ئیزاق؛ چیا به که له هه رنمی سزما.

سینا:

ئیری چیا به که له کوردستان؟

سینۆ:

Sino

پیتی (ش)

شاهاز: بازی سپی و گوره؛ بازنیکی راوکه ره که دندووک و چنگوکی بهرو به کارن.

شاهال: شاهپر؛ گوره ترین پهره کانی بالی مهل؛ گوره ترین پهری بال، نه اندازهی له سهر پهنجهوه هه تا نه ستو.

شاهپر: به کم پهری سهر بالی باننده، شاهالی مهل.

شاقمان: گوندیکه له کوردستان؛ جزونیک چه که که کاری وه ستای گوندی شاقمانه.

شاتزن: داری پهلک.

شاخز: شاخی بهچووک؟

شاخه وان:

زه رده وان؛ کونستانگه پ.

شادان:

خز ش حالو به که یف.

شیرین به هاره، به هاری شادان

بی به هره م له ژین گدل نامورادان «برایم احمد»

شارو:

پاشه رزک؛ گیشه گنم؛ چیننه وهی دانده ونله ی پاش دره و؛

کوزکردنه وهی گه نم ی دوراو له سهر جینه خرمان؛

چیننه وهی دواپین بهری تری پاش ته و او بوونی تری له

باخ؛ سه وه چن؛ سه وه ته چن.

sharo

شاره بان:

شوننی دهشتو بهرز؛ شاری تهخت و راسا؛ له نریک

شاری «خانده قین» وه یه.

هه ناری شاره بان ی

هه نگرینی شانده وشانی

که رویشکی گهرمه لانی

سه رتزی کوردستانی

«فولکلور»

شاره زا:

له شار له دایکبوو؛ به لهد؛ به رینگه زان؛ زانا له کارو بار.

گوندینکه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراق.

شارها:

گه وره سوار؛ سواری به کارو چالاک؛ سواری بیوننه.

شاسوار:

که لی به رزو بلند؛ هه م گونده هه م ناوچه، که له دوز

شاکه ل:

که لارو کفری له کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیراق
هه لکه وتوووه.

sharaw

حاشاول؛ هیرش؛ په لامار.

شالو:

گاوانی؛ ریشو له ی رهش.

شالوو:

پاشای شارنک؛ ناوالو دۆستی شا؛ نیوی شاعیری
گه وری کوردی زه رده شتی، «پیرشالیار» له هه ورامان
ژیاوه.

شالیار:

به روانه کهنی له بهشی کچان.

زه ها؛ نه ژدیها؛ چه زیا.

شامار:

ده شتی شوره کات؛ نیوی ده شتیکه له ناوچه ی پیرانشارو
ناوچه یه ک له کوردستانی بندهستی سووریه.

شامات:

دوو گوندی کۆن بوون له شارووز که به هزی
درووستکردنی سه ده که ی (ده ربه ن) ی خان چۆل کراو
که وتنه ژیر ناو. سه رنیوی شاعیری پایه به رزی فارس
«أحمد شاملو»؛ وشه ی "شام" وشه یه کی هاویه شه له
فارسی و کوردیدا، واته: نانی شینوان؛ تهنگی نوژی
شینوان؛ پاته ختی سووریه؛ من شام. وشه ی "لووش"
پاشگروه واته: سه ریه؛ له مه پ؛ وه کوو؛ هزی
حه یده رانلوو؛ سه ر به حه یده ران. هه ووه سا گری و خرابی

شاملوو:

سەخت لە بن پێست! لک.

پیاوی بەواتا پیاو! بەلەرزو کە ئەگەت! مرۆچەدی درشت.

زەوینی بەردەلان.

گوندێکە بەرانبەر پیرزین لە بن هەولیز.

شاو: شاف! دەنگی کەروێشک! مەلینکی لنگدرێژی بەل
شینه کە هەر لە دەم ناو دەژی. چیا بە کە لە بەشی
زنجیرە چیا «زاگۆس» کە کەوتۆتە نینوان پاوەو
هەورامان و رۆژەلاتی خوارووی شاری هەلەبجەو.

شاهۆ مەگرەو و ئاتەشگاماتەن

ویمیر بە تەمای شنای بالاتەن

ئەم شیعەرە لەوانە بە چەند بەندی تری هەبێ چونکە لە
باری واتاو ناتهواوە و ئەم دوو بەرگە بە روو لە کەسینکی
بەرانبەر خەریکە دەدوێت واتا:

شاهۆ دەگری و ئاتەشگاماتە

ویمیر بە تەمای دەرکەوتنی بالاتە.

"ئەم شیعەرە لەوانە بە روو لە زەردەشت بی؟"

بەکی لە هۆزە شەپاشۆکانی کورد بوون کە لە ناوچە
تیکاپ دادەنیشن و سالی «٩٤» ی زاین دەوڵەتی
ئێران بە تۆبزی لەشکرینکی گەورە و گرانی لەم هۆزە
هۆزەکانی دیکە هەرمی موکوریانی دا بەر بۆ شەر لە

شامیر:

شاوان:

شاوین:

شاهۆ:

شاهین:

گه‌ل عه‌ره‌ب. ئوستاد نه‌وبه‌خت له شانامه‌كه‌يدا تيزو
ته‌سه‌ل باسي ئهم هه‌زه‌و هه‌زي شوول و ره‌وه‌ند ده‌كا.

چهند شا؛ شايا؛ هيژا؛ سزاوار؛ "لايق".

شاپان:

گوندينكي كوردن‌شینه له لای چه‌ریق و نه‌زه‌ل، سه‌ریه
شاری "سه‌لماس" ه له كوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

شپهران:

ده‌نگی زور توندو له‌پر؛ وه‌كوو شریخه‌ی قامچی؛
شریخه‌ی ده‌ستمال؛ شریخه‌ی قه‌لماسک؛ شریخه‌ی
چه‌ك؛ شریخه‌ی هه‌ور.

شریخه:

بۆزان؛ دوودانگ؛ دابارینی به‌فرو باران پینکه‌وه.

شلنوه:

شوو؛ شیر؛ تیخی درنژی تیژ بۆ شه‌ر؛ گوندينکه له
نزیك شاری پاوه.

شمشیر:

شیتال شیتال؛ بزگور و تیتال؛ کینونکه له لای
سه‌رده‌شت.

شندره:

شقان؛ شوان؛ له‌وه‌پننه‌رو پارنزه‌ری مه‌رو مالأت له
ده‌شت و چیا.

شوانه:

هه‌زار خه‌زگه‌م به‌ خه‌ت شوانه
که به‌و مانگه‌شه‌وه جوانه
دانیشه‌تووی له‌سه‌ر ناوه‌له‌دیز

شورپش:

راسانو راپه پینی به کز مه ل؛ بۇ نازادی و مافی ژیان.
چاوه پروانی "شورپش" نیکم عالمی رزگار بکا
میله تم بۇ نه و مه به سته کرده و هی شیرانه یه «قانع»

شه به ک:

هوزنکی کوردن له ناوچه ی مووسل که به هه ورامی قسه
ده که ن.

شه پؤل:

پنیل؛ مونیج.
ره نگه به و هی «شه پؤل» ه کانت
به گرمه و لرفه و هاوارو هه په شه ن
بایی بووی و رفاند بیتت،
نه و هاو پینی هاوسه نگر
نه و رؤل هی شیرین! گز مه شین «نه حمه د بازگر»

شه ختان:

کزی سه هؤل؛ شوننی ساردو کونستان؛ نیوی گوندیکه
له ناوچه ی "مدنگوران" ی لای پیرانشار. شه ختان
شونته مینگهی "مامنده گؤل هی شه ختان" قسه خوشی به
نیو بانگ بووه.

شه پناخ:

هوزنیک و شارزچکه یه که له کوردستانی ژیر ده سه لاتی
تورکیه له نیوان جزیرو ماردین.

شه پروان:

له شه پ شاره زا؛ شه په خنوکهر.

چیمهن و گیاجار؛ میرگو و سهوزه گیا.	شه کار:
له رین له بهر با؛ کایه ی گزینن.	شه کان:
داری درینو بز ناواژنکردن یان گونز ته کاندن.	شه کز:
بای شه مال، نهو بای که ناخرو نوزخی زستان هه لده کا و به فر ده تونینته وه.	شه مال:
شه مال هات به گانه گال	
هه ور بوون گه وال گه وال	
پشکووت گولی گه شو نال	
بولبول که وته ناله نال	
«هینن» شه مال به خیر بینی به فرت برده وه	
«فولکلوز» رینی نازدارانت ره شه وه کرده وه	
جوانچاک.	شه نگز:
شه ودیر؛ ناودیری شهو.	شه ویر:
شه وه گرتوو؛ پده شو کاو.	شه ویش:
وشیار؛ هوشیار.	شیار:
نینوی خودای چپای «کاسی» یدکان بووه.	شیمبارو: *

شینخال:

باریکه به فری سه هزلبه ستوی پدنا ره شانگ که دره ننگ
ده توینته وه.

شیردل:

نازاو به جدرگ؛ وه ک شیر نه ترس.

شیرکوز:

بینچووه شیر؛ شیری چیا؛ شیری کینو.

شیرکوژ:

له ناویه ری شیر؛ نیوی گردیکی گه وریه له رزواوی
دهسته چه پی سلیمانی؛ گوندیکه له لای سنه.

شیرۆ:

ناماژه به مرۆفی نیرینه ی زیره ک و بزئوه.

شیروان:

ناوچه یه که سهر به هه ریمی بارزان؛ له باکووری
کوردستان هوزنک هه بووه که راوی شیریان کردووه و
شیریان به خینو کردووه به هوزی شیروان نیویان
دهر کردووه.

شیره زا:

شیرزا؛ نازاو نه ترس؛ ناماژه یه به رۆله ی هه لکه وتوو.

شیره رد:

زه وینی کینراوی دانه چینراو؛ زه وینیک که کینراوی به لام
هیشتا تومی تیدا نه وه شرابی؛ زه وینی شینفیراوی ناماده
بز تۆو داچنین.

ده ستوو ئه ژنۆی داناوم به ده م داخو ده رده وه

لاجانی به قوربان بی به تووتن و شینوه رده وه «فۆلکلۆر»

پیتی (ف)

فرازی:

گهشه؛ هه‌لدان.

فریا:

هاوارو داد؛ کز مه‌ک و یارمه‌تی؛ فریا که وتن؛ به هاواری
که سینکه وه چوون؛ هانا؛ گه‌یشتن له کاتی خزیدا.

فهرات:

فهرات؛ فورات؛ چۆمی فورات دوو که‌رتته، که‌رتینکیان
چۆمی قه‌ره‌سوه، که له «دوملوته‌په» ی باکووری
نه‌رزه‌پۆم له کوردستانی تورکیه سه‌رچاوه ده‌گری و
۶۴ کیلومیتتر درنژایه‌تی و سه‌رچاوه‌ی که‌رتته‌که‌ی تری
که پینی ده‌لین چۆمی مراد، درنژایه‌که‌ی ۶۱۵
کیلومیتتره، له چپای ئالاداخ که که‌وتۆته نینوان گۆلی
وان و ناگری، هه‌لده‌قولی. چۆمی مراد و قه‌ره‌سوه، له
باکووری رۆژاوی شاری نه‌لازیگ، وینک‌ده‌که‌ونه‌وه و
چۆمی فزرات پینک‌دینن که ۶۴۷ کیلومیتتری دیکه‌ش به
کوردستاندا ده‌پوا. فزرات و دیجله، له نزیک شاری
«بصره» وه تینکه‌ل ده‌بنه‌وه و ده‌بن به یه‌کاوی عاره‌بان

«شط العرب» که ده رژینه که نداو «خلیج فارس» وه.

نهی قدرات قدرات

وه ک داخوایی من پر درنژ کوورهای

توژی وه ک من گهر بیونا کورد

نهف خورتیا ته، دبوون کولو دورد

لی دزانم توج دخوایی

توژی وه کی من دخوایی نازادی «جگهر خونین»

امر: ده ستور.

فهرمان:

هوارگی زستانانی کزچهران.

فهروار:

نیوی دلداره کدی شیرینه، قاره مانی چیرزکی شیرین و

فهرهاد:

فهرهاد.

چمه کرماشان بیستوون رامه

قه تلگای فهرهاد شهو مدنزلگامه «فولکلور»

فهرهنگ: فهرهنگ نابینته کولتور یان که لچهر،

فهرهنگ:

فهرهنگ بهرانبهری وشه نامه و قاموسه.

کال: نه گه بیشتوو؛ هه لته هاتوو؛ فه تیر.

فهریک:

مدمکی نهو بابانویزانهی له بز من بمین

ده لینی سینوی لاسوره

که وه تانی له باخچدی هیران و نازه نین،

« ۲ »

تازه فهریکه!

پیتی (ق)

قارنا:

گوندیکه نزیک به گوندی قهلاتان له لای مه‌هاباد.

قاره‌مان:

پاله‌وان.

قاوریر:

ده‌ورو به‌ری بینستان.

قایه:

به‌ردی زل؛ تاویر.

قه‌توور:

نیوی قه‌لاو ناوچه‌و گوندیکی کوردنشینه له لای شاری
خزی له هدریمی شکاکان که رابردوی له باری
کۆنبوونه‌وه ده‌گه‌پنٚته‌وه بز ۷۱۶ ی زایینو لهو ساله‌دا
سارگۆزی دووه‌م پاشای ناشوور به‌ویندا تینپه‌ریوه‌و چۆته
نیو خاکی نۆرار تۆوه.

قه‌رسیل:

لاسکه‌ده‌خلی سه‌وز؛ سه‌وه‌ل؛ به‌رماوی له‌وه‌ر.

نه گهر نه مجاره بینه وه

به یانیاں

وه ک به رخزله یه کی ساوا

له ناو "قه رسیل" ی پاراوا

تل ده خوم و گیایینکی تفت تیرتیر ده جووم

تا کفت ده بم

پی و به له کم له شوه می سارد هه لده سووم.

«عبدالله پدشینو»

نشینگه می میرو مه زنان؛ خانووی سهر کینو؛ نیوی

گوندینکه له ناوچه می شارویران له هدرمی موکوربان که

سهر به شاری مه هاباده.

به هاری کورده واری سوورو شینه

له ده وره می تهرمی خونین کوری شینه

ده تهوی گهر به هاری کورد بیینی

وره گوندی قه لاتانم بیینه «هینم»

قه لاتان:

قه لیه ز؛ تافگه.

قه لوه ز:

قه لغان؛ سپهر؛ سپیر.

قه لغان:

شوشه سه هزل؛ چلووره به فر؛ چیا می قه ندیل له به شی

زنجیره چیا می ناگری «نارارات» و هه همیشه سهر به

به فره و به فری بری شوننی هیچکات ناچیته وه و سهر به

سه هزه و له زور شوننیدا چلووره به قه راخ ره وه زاندا بهر

قه ندیل:

به ریخته‌وه و له‌واندیه بدم بۆنه‌وه ئهم نیه‌وی به‌سه‌ر
دابهرایی. ده‌نا قه‌ندیل به‌ واتایه‌کی دیکه‌ش ده‌بیته:

چرادان؛ چراناوینز؛ چرای به‌ سرمیچه‌وه دالۆسکه‌کراو.

له‌ چله‌ی هاوینا نه‌وبه‌هار بیه‌نه

قه‌ندیل مه‌ندیلی هه‌ر فری نه‌داوه! «؟»

واته: وه‌ره له‌ چله‌ی هاویندا به‌هاری قه‌ندیل بیه‌نه که

هینشتا به‌فری پینوه‌ ماوه. شاعیر له‌م شیعه‌ره‌دا، چپای

سه‌ر به‌ به‌فری "قه‌ندیل"ی به‌ مه‌ندیل یان میزه‌ری

سپیره‌نگی مه‌لایان ویتواندوه.

قه‌ندیل و قه‌ندیل و قه‌ندیل، قه‌ندیل و قه‌ندیلی من

قه‌ندیل و قه‌ندیل و قه‌ندیل، گۆفارکا مه‌ندیلی من

سه‌ریه‌ندی گۆزانییه‌کی فۆلکلۆری کوردییه‌ به‌ زاراوه‌ی

کرمانجی ژووووو.

بنجی گیاو گۆلو ده‌غلۆ دان.

قه‌یار:

نیوی که‌لینکه له‌ رۆژه‌لاتی سلیمانی و دوو گوند بوون

له‌ کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی نیراق.

قه‌هوان:

پیتی (ک)

کارخل:

نینوی شاره زورر بووه له « ۵۷۲ » ی زایینیدا.

کاردا:

ئو کاره ی که کراوه؛ بههره ی کار؛ کاردوخ؛ بهوانه گۆتۆ له بهشی کوپان.

کارداکا:

مینۆرسکی له زمانی "توردانگین" وه دهلی: به پنی دوو پارچه بهرده نووسی وه دیتراو، که وینهیان له سهر بووه و میژوویمان ده گهرننه وه بۆ دوو ههزار سال بهر له زایین، کارداکا ولاتینک بووه له ناو ولاتی ئاشووردا که کورد به پنهوه ی بردووه؟! *کار دوو*

کاردوخ:

کاردۆک: ئو تیره یهن له کورد که گزنفۆن له کتیبه که پدا نینوی هیناون؛ وشه ی "کورد" ریشه ی میژووپی و کۆنی هه یه وه ده گهرننه وه بۆ چوار ههزار سالی له مه و بهر. بۆ په که مجار وشه ی "کارداپاک" له سهر

بدرده نووسه کانی ئاسووری خونندراوه تهوه. پاشان وشه ی
 کاردۆک، کردۆک، کاردۆخ هاتۆته ناو نینوگه ل و
 سه ره نجام وشه ی کوردو کوردستان، له زه مانه ی پاشاکانی
 «سلجوقی» دا به شینوه یه کی ره سمی بلاو کراوه تهوه.
 به روانه گۆتۆ.

کاردۆژه: کاردوه وه ژه؛ هه لکۆلین به کاردو چه قۆ؛ به و کاکله گۆزهی
 ده لێن که به کارد یان چه قۆ هه لێ ده کۆلن و ده ری دینن.

کاردۆش: به و کوردانه ده گوترا که له گیلان ده ژبان؛ کاردۆشیه کان
 دوای نه وه ی که حکوومه تی ماد له ده سه لآت که وت و
 کۆرشه هه خامه نشی هاته سه ر ده ور، ملیان به و
 ده سه لآته نه داو له گه ل حکوومه تی هه خامه نشی به شه ر
 هاتن.

کارزان: له کاردا زاناو شاره زا؛ له کار تینگه یشتوو.

کارساز: کارچینکه ر؛ کارسازینه ر؛ که سه ی کار به کسه ی پینک
 دینن؛ کردگار؛ یه زدان.

کارتاس: له کار شاره زا؛ له کار سه رده ره چوو؛ زانا له کار.

کاروان: کارشان؛ کاروۆ؛ قافلّه؛ سه فەر به ولاخ و باره وه.
 خۆم کوره کاروانی شه و به باره وه
 سه ر خه و ده شکینتم به لای یاره وه «فۆلکلۆر»

Karos

کاروس:

گیا کاروس رووه کینکی بونخوشه.

کاروخ:

شاخینکی سهخته له وینهی دیوارنکی گهوره که کهوتوته پشت گوندی بۆتی له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق و له وانهیه نهو نیوه هه رکاردوخ بی.

کاری:

به کار؛ نازا له کار؛ خهتر؛ کاردوو؛ دووکه؛ جزره گیایه کی ئاوییه.

تیره کهی نهو رۆژه مه حیووبم که لوتفسی کرد به من گهر نه به خشی مه ره می وه سلئی برینم « کاری » به « نالی »

کاریان:

ناوچه یه که له ئوستانی « کرمان »، که کوردی لی ده زی.

کازیوه:

شهوه ق؛ بوولینله ی به یان.

کاژاو:

جزره تریبه کی ره شی بزمار کوتی مزه؛ هم گونده هم چیا به که له نیوان پینج وین و سلیمانی.

Karos

کاسو:

داری سه رخواری توپانقار یان گوبازی؛ هه ژار.

کاشمه:

گیایه کی گه لا پانه وه ک باسکلانو ده یکه نه دۆمه.

کاشیارا:

نیوی کۆنی چیا ی (طور عابیه یین - قه ره جداخ) ه.

کاکز:

که کز؛ وشه‌ی دواندنی براگه‌وره؛ کاکه؛ وشه‌ی ریز بز
پیاوان؛ برای دایک؛ خالز؛ تیره‌یه‌کی کوردن که له
نیوان سنه‌و کولیا پیدا ده‌ژین؛ وا وینا ده‌کری که نه‌م
تیره‌یه پاشماوه‌ی «کاسز» بییه‌کان بن، واتا کاسزی
ثاکاد؛ نیوی پالنه‌وانیکی دزستی کاوه‌ی ئاسنگه‌ر بووه.

کامه‌ران:

به‌ئاوات گه‌بیشتوو؛ کامه‌وا.

کامیار:

وشه‌یه‌کی فارسییه‌واته؛ پیروز؛ سهرکه‌وتوو؛ که‌سی که
به‌مرادو مه‌به‌ستی خزی گه‌بیشتی.

کاوان:

که‌ل؛ مله؛ یال؛ گه‌رده‌نه؛ گوندیکه له‌ناوچه‌ی شه‌قلاوه.
زؤسانه‌ن وه‌ی ره‌نگ وه‌گه‌ردوون یاوان
گنجیای لول‌گنج کلینه‌ی کاوان «مه‌وله‌وی»

کاواژان:

گوندیکه له‌خوار گوندی «بیژوی» وه له‌داوینی چپای
نالان له‌پشت شاری سهرده‌شت.

کاوه:

ئیشو نازارنکه به‌هزی کارکردنی زؤره‌وه له‌له‌شدا
په‌یداده‌بی. نیوی نه‌و کوپه‌ کورده‌یه که‌زوحاک
"نه‌ژده‌هاکی" کوشت.

کاویان:

کاوانه‌وه؛ کاویانه‌وه؛ تووزانه‌وه؛ گریان به‌ده‌نگی نزم؛
نازنیوی ئالانی کاوه‌یه.

پەرچەم و فینسی کەچی تۆ ئەی جوان
تاجی کە بیان و عدەمە می گاویمان «حاجی قادر»

کرۆه: مرۆفی نازاو چالاک؛ نیوی گوندیکە لە کوردستانی ژێر
دەسلاتی ئیزاق.

کرمانج: کرماج؛ کورمانج؛ کوردمانج؛ نیوی کۆنی کورد؛
بەشینکی ھەرە زۆر لە کورد؛ لە ھەرنسی موکوریان بە
لادیبی یان گوندیی دەئین: کرمانج.

کرێف: خزم؛ دۆست؛ کەسینک کە منداڵ لە باوہ شیا خەتەنە
کراوہ؛ کرێفۆ لاوکینکی کۆنی کوردییە.

کەپنۆه: ھەڵکردنی باو بۆزان پینکەوہ لە زستاندا؛ بای ساردی
زەمدن کە بەفریش لە گەڵ خۆی ھەڵگری.
دەباری ھەمی دەباری
دەباری "کەپنۆه" ی دەکا
لە سەر سینگی کەژانی
خالەو بانگی خال دەکا.

«سەربەندی گۆرانییەکی فۆلکلۆر»

کەپە: دەنگی شەمالەمی بە زەبری ناگر؛ لەپەر تەقینەوہی ناگر.

کوئەک: داردەستی سەرخر؛ مینکوت؛ لیدان؛ نیوی کۆپی
شاعیری شوێرشیگێری کورد، مامۆستا قانع بووہ.

کۆتەل:

خەركە ئەو جوانكیله؛ كۆترە باریكه؛ پەیکەر؛ گەورە بوو؛
لە خەم رەسیو؛ سەرکۆزەرە ی دانەوێله؛ ئەسپێ که لە
نازیدە تیدا دە یگیزن؛ دۆلأشی لە بەرد؛ دۆلأش بە گشتی؛
دارستانی چو غور؛ کۆمەلێک دارو درەختی چرو پر؛
کومەله داری بە پروو مازوو؛ نای ناش؛ گەنمێک که
دوای کوتان و شەن کردن لە نینو قاپوورە که پەدا مابیتەو؛
سەیزانگە یەکی خۆشو دڵگیرە لە نزیك سوورداش لە
لای سلیمانی.

کۆچەر:

رەوێند؛ خینلأت؛ نەنیشته جی؛ کونستانگەر؛ ئەو
خینلأته ی که گەرمیان و کونستان دە کەن.

کوردە:

کەو رە کینویله؛ گیایە که لە کونستانان شین دە بیو
هەر وەک پیوازی تەر و سیری کینوی دە چی و دە شخوری.

کوردان:

کۆی وشە ی کوردە؛ کورد گەل.

کوردۆ:

گۆزدرای وشە ی کاردۆیه؛ جۆرە مەقامینکی کوردییه.

کۆسەرەت:

نینوی چیا یە و گوندیکە لە کوردستانی ژێر دە سەلأتی
ئێراق لە ناوچە ی کۆزیه.

کۆشیار:

تینکۆشەر؛ خەباتکار.

کۆکه ن: سه رننوی فه رهادی لوړ پان فه رهادی کۆکه ن ئه وینداری به نیویانگ؛ چیاکه ن؛ ئالفبرین؛ کاتی درونی ئالیک بز مهرو مالأت بز زستان.

کۆمارا: گوندیکه له ناوچه ی پاوه.

کۆماس: نیوی هوزیکه کورده له کوردستانی ژیر ده سه لاتنی ئیران که پنیان ده لنین هوزی کۆماسی و له ناوچه ی کۆماسی ده ژین.

که ژوان: که ژه وان؛ زه رده وان؛ کونستانپینو.

که شکۆل: فینجاننی فه خفوری؛ ده فری ئاوی ده روینش. که شکۆل له داری گوژو له هیندوستان دروست ده کری؛ ههروه سا ملوانکه یه کی زه پان زیونه که ده کرته ئه ستوی مندال؛ به رمووری زارۆکان؛ ده فته ری بیره وه ری و شیعران؛ نه خشینکه له جاجم و به رمالدا.

شدرت بی له داخت ته رکی دنیا که م
که شکۆل هه لبرگم عاسا په یدا که م
وه ک دیوانه کان روو له سه حرا که م « فۆلکلۆر»

که لار: خاپوور؛ له سه ریه کدانراوی به رزه وه بوو؛ شارۆچکه یه که له کوردستانی ژیر ده سه لاتنی ئیراق.

که لۆس: کۆلۆس؛ کلاۆبۆره؛ که سی که ددانی پینشووی

کهوتبی.

گوندیکه له ناوچهی سلیمانی.

که لوش:

که ویج؛ قه فیز؛ ده فریکه شتی پی ده پینوری.
چ که ویژی چ مه ویژی. وتی پینشینان!

که ویژ:

کایه؛ ژه ندنی ترا؛ وه کوو (مهشکته که یاندووه)؛
نازنیوی پیاری به ده سلات؛ کونخا.

که یا:

مه زنان؛ سهروه ران؛ پاشایانی گه وره و زوردار؛ جزینک
چادری خری گومبه زوینده که به کزله که یه ک
هه لده دریو له نیو عه چه ماندا به خیه تى کوردی یان
خیه تى کوردان به نیوبانگه.

که یان:

بپتی (گ)

نیوی چه مینکه له کوردستانی ژێر ده سەلاتی ئیزان.

گاده:

ئەری پەری پەری پەری

قورینگی چۆمی گاده ری

ئییجازه م له دایکی سەند

«فۆلکلۆر»

بۆ خۆم دەبەمە مشتەری

سینەمەین کۆری کاوی ناسنگەر.

گام:

گارگارۆ؛ هینلانی مدل له کونی داردا.

گارۆ:

گەبری؛ چیا؛ شاخ؛ کینۆ؛ کەژ؛ کۆ. چیا بە کە له ناوچە

گاره:

بادینان بەرانبەر بە شاری نامیدی کە سەدام بە سەر یەو

قەلایەکی خستۆتەو و چوار دەورە ی شوورە چن کردوو.

گازه:

دهنگهاتنی گزرائی؛ شفه‌ی چه‌رمبه‌ر؛ پرت‌ه و بۆله.

گاشه:

به‌ردی زل؛ که‌ثری مه‌زن؛ نا‌زاوه و بشینوه.

گاواره:

تیره‌یه‌کن له هۆزی گزرائ له ناوچه‌ی کرماشان.

گاوه‌رۆ:

چه‌مینکه له نیوان شاری سنه و کامیاران.

گریشان:

ژنکراسی؛ گوندنکه له ناوچه‌ی دهۆک.

گۆتۆ:

گۆتۆ "گۆتی"، نینوی کۆنی تیره‌یه‌کی کورده، که سالی (۲۶۴۹) ی پینش زایین ولاتی سۆمه‌رو نه‌که‌دیشیان داگیر کرد، ئەم ده‌سه‌لانه‌یان (۱۲۵ سال و ۴ رۆژ) درێژه‌ی کینشا. دوا‌یه وشه‌ی گۆتی به‌ تینه‌په‌بوونی ده‌وران بووه به‌ کۆتی و کورتی و کارده‌خی و کورده‌خی؛ ئەم تیره‌یه له‌ کینه‌کانی زا‌کرۆسدا ژیاون؛ "نیسترا‌بوون" ی وینانی له‌ باسی ناترۆپات "ماد" ه‌کاندا به‌ کورته‌کان ناوی بر‌دوون. گه‌زه‌نفۆن له‌ گه‌رانه‌وه‌ی (۱. / . . .) که‌سه‌که‌یدا له (۴. ۱) ی به‌ر له‌ زایین، له‌ چیاکانی زا‌کرۆس تووشیان بووه و به‌ ده‌ستی ه‌ه‌ر نه‌و کارده‌خییانه‌ زه‌بری کاری به‌ له‌شکره‌که‌ی که‌وتوووه.

Goto

گۆزرائ:

نینوی تیره‌یه‌که له‌ کورد که له‌ ناوچه‌ی دالاهۆ ده‌ژین؛ له‌ کۆندا گۆزرائه‌کانیان به‌ چه‌ته‌و رنگر نینو بر‌دوووه.

گه‌واله؛ گه‌واره؛ په‌له‌ه‌دور.

گ‌زومین:

شاخیکی سه‌خت و دلگیره له بارزان.

گ‌زفن:

له زاراوه‌ی کرمانجیدا واتا: شایه و هه‌له‌په‌رکی؛ به‌زم و دیلان؛ داوه‌ت.

گ‌زئه‌ند:

گ‌زیژ؛ بلج؛ گ‌شیشک؛ کینونکه له پشت‌سه‌ر شاری سلیمانیه‌وه هه‌روه‌سا گه‌ره‌کینکه له شاری سلیمانی له سه‌رووی گه‌ره‌کی تووی مه‌لیکه‌وه. ئه‌و گه‌ره‌که‌ش بۆیه نیوی «گ‌زیژ»‌ه‌ی به‌سه‌ر دا‌ه‌راوه، چونکه کاتی خۆی داری گ‌زیژی لی‌ه‌وه.

گ‌زیژه:

له‌وه‌مه‌یدا رۆژ ده‌گاته ئیواره
روویکه‌ره شاخی گ‌زیژه بنواره
عه‌رشه‌ی په‌روه‌ردگاری لی‌دیاره
دامه‌نی وه‌ک به‌هه‌شتی نابداره «پیره‌میرد»

گه‌پناس؛ شاره‌زا له گه‌شت و گه‌پان.

گه‌پوان:

گوندیکه نزیک به‌گوندی «بایینچۆ» له ناوچه‌ی سنه.

گه‌زان:

تۆ بیژی، نایا؛ ئه‌ی ئه‌وانه‌ی قسه‌یان له گه‌ل ده‌که‌م؛
(گه‌لۆ ده‌بی رۆژی کورد به‌ناواتی خۆی بگا)؛ گه‌لۆ
هه‌واپه‌کی گ‌زانی کوردیه‌ه.

گه‌لۆ:

گه لیار:

هؤزکن له تیره ی لوپ.

گه مؤ:

چیایه که له ناوچه ی قه سری شبرین.

گه ورک:

جوریک پیزی دووگقووله؛ نیوی مدلبندیکی پان و
به رینه که له دژژ شاره کانی مه هاباد، سدرده شت و
سده قزدا هدلکه وتوو و به هزی پان و به رینی مدلبنده که وه
به سن به شی گه ورکی مه هاباد، گه ورکی سدرده شت و
گه ورکی سده قز، نیو ده برین. هزی گه ورکیش له و
مدلبنده دا نیشته چین. وشه ی گه ورک له دوو به شی
گه ور + ک ساز بووه. گه ور یان گاور و اتا ناو په رست
یان زه رده شتی. "ک" پاشگری جینگایه وه ک ده رک،
لووساوک. گه ورکیش واته: جینگای زه رده شتی بیان.

گه ژوه ن:

گه ژوه ن؛ گه چنه لنانه وه؛ ناژاوه و ناخوشی.

پیتی (ل)

لاز؛ لاج؛ لای جوانچاک؛ لاخته؛ گیای دوراوی
تهبه سراوی کزمنه کراو؛ دهنگی گزله سهگ له کاتی
تاوکردنی دینله به بادا؛ دارنکه له دار سنجوو ده کاو
درکی نییه؛ کزمای گزره؛ ژهنینی گزله سهگ له دینله
به با؛ فریو؛ ریخ؛ شیاکه؛ نینوی قاره مانی چیرزکی لاسو
خه زاله که لاس خه لکی باله ک و له هوزی باله کیانه.

گویننه بیس و سه ره زو؛ سه ره سهخت.

لازو؛ کوپو؛ لاوز؛ نهی جوان.

باراناوی زور؛ سیلاو.

لاس:

لاس

لاسا:

لاسی:

لافاو:

لافاو

lano

لاو:

هیلای گیانله بهری وه کوو شیر و پلنگ و هی تر.

لاوان:

کزی گنج و لاو؛ کزی خورت؛ خورت وشه به کی
کرمانجی سهرووه. خورتین مه = لاوه کانی ئینمه. له
موکوریان به لاو ده ئین: جهوان. لاوان: جهوانان.

لاوک:

گۆزانی درێژو کهون؛ ههواى مهقامینکی کزنی کوردییه.
لاوک به ناوه پوک، شینوه و جۆری جیا له یهکی ههیه که
باسی رووداوی ههماسی و راسته قینهی تیندایه. کاوس
ناغا، مریم خان، عارف جهزراوی، ههسهن جهزراوی،
عیسا بهرواری، ئەم گۆزانیهیان چهپوه. بیته کۆنهکان
بهرنکیان به ههواى لاوک گوتراون.

lawek

لاوکز:

کوپی لاو؛ کزی لاو؛ کوپی جوان؛ لاوی تازه
پینگه بیشتوو. ناماژه به به لاوی تازاو به جههرگ.

lawko

لاون:

لاوینهر؛ نهو کهسهی که ده لاوینیته وه.

lawin

لاوژ:

رۆله؛ وشه ی دهنگدان و دهستوره، بز "رو" له کوپی
لاوو گهنج به کار دی. وه کوو: نه که کوپو، نه که لاوژ.

لاوه:

نینوی گوندیکه له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق.

lawar

لاوهران:

نینوی گوندیکه له کوردستان؟

lawaran

داری گهوره که لافاو ده بهینتی.	لاوینز:
دوند؛ ترژپک؛ کهپک؛ قهله پزیه ی چیاو کینو.	لووتکه:
تیره یه کن له کورد.	لوزگارد:
رووخوش؛ چالاک و به کار.	له زگین:
وهستان؛ مهنر؛ ناسنی سهر به قولایی به زنجیره وه بو وهستانی گهمی ده خرینته ده ریاوه؛ خوراگرتن و راوهستان له سهر شونینی باریک و بدرز؛ له کار کهوته؛ له فرین راوهستانی بالنده له ههوا.	له نگر:
ههم ناوچه ههم تیره یه که له هه ورامان.	له زن:
ناوچه یه که له بادینان؛ کارزان و له شتزان.	له زان:
ناوی زورو خوب؛ شتی زور؛ به هور و ژم.	له نشاو:
لینو؛ لینواره؛ قهراخ؛ لهج؛ که نار.	له نوار:

پیتی (م)

ماد:

نینوی که ونارای کوردو کوردستان؛ له تهورات و قاموس دا له سەر مادو دهسه لاتداره کانی تیرو تهسه ل باس کراوه و سنووری ولاته که شیان دهستنیشان کراوه. ههتاوه کورو سالی ۷۱۳ی زایین ۲۴ کهس له سەرژکانی ماد حکومه تیان کردوو.

مارتیا:

به پینی بهرده نووسه که ی کینوی بینستوون نینوی ئه و سەرداره کورده ئیلامیبیه که دژی داریوش راپه رپوه.

مارد:

تیره یه کی گه وده ی کزنی کوردن که پشتی لوپه کانن و باژیری ئیستای ماردین له کوردستانی بندهستی تورکیه دوور نییه وه بیرخه ره وه ی ئهم تیره یه بی.

ماردین:

میردین؛ نینوی شارنکی کوردنشینه له کوردستانی ژنر دهسه لاتی تورکیه نزیک له سنووری سووریه.

مارژ: بەش؛ قەشان؛ تەونلەسپى؛ تەختى ناوچاوانسپى. ئەسپى
كە خالى چەرمگ لە پايدايە؛ بە گيانلە بەرى رەشى ناو
چاوانسپى دەلین: مارژ. لە نيو خەلك دا باوە، دەلین:
فلانە كەس، وەك گای مارژ وايد. واتە ناسراوە و لە ناو
خەلكدا ديارە.

مازن: سەرزكەهز؛ مەزن؛ گەورە؛ گەپ؛ زل.

مازين: گوندیکە لە کوردستانی ژنر دەسەلاتی تورکیە؟

ماژن: دژنیکە لە ناوچەى خوڤە ماوا لە هەرنەمی لوڤستان.

ماکۆ: پاکۆ؛ بەسەریدە کادراوی گیای دووراو؛ شارنیکە لە سەر
سنووری نازەریباجان و کوردستان لە ژنر دەسەلاتی
ئێران کە کوردو نازەری لی دەژی.

ماکوان: شاخینکی بەرزە لە کوردستانی ژنر دەسەلاتی ئێران.

مالمیسان: نینوی چیايدە کە لە نزیک پیران لە کوردستانی ژنر
دەسەلاتی تورکیە؛ نازنینوی نووسەرنکی کوردە.

مامەش: نینوی هۆزنکی کوردە لە دۆژ مەهابادو پیرانشار لە
کوردستانی ژنر دەسەلاتی ئێران.

نیوی چیا به کی بلنده له پشت کینوی ناوزه ننگ له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق که که وتوته دژ سنووری دهستکردی ئیران و ئیراق؛ نیوی قسه خۆشی به نیویانگی کورد «مامه نده گۆله ی شهختان» ه.

نیوی هۆزنگی زازابه که له دیریکی کوردا بۆ شهر له گه له دهوله تی تورک به نیویانگن.

موکور: نه ترس ئازا؛ موگری: نه ترسی؛ ویزی؛ نیوی هۆزی «موگری» به له موکوریان.

دوای چوک بوونه وهی ئادریاس، له نزیک شاری مه هابادی ئیستی، له سهر ته پکی مه محمودخان، شارۆچکه یه ک ساز بووه به نیوی مه کران، که وشه ی موکوریان له وه ره گیراوه. شارۆچکه ی مه کران، به گه وه یی و گرنگی دوو شاری چیری و ئادریاس نه بووه. ئاسه واری نهو شارۆچکه یه ته نیا هیندینگ شتی نه نتیکه یه که وه ده ست که وتوه. نزیکه ی چوار سه د سالی پینش له زه مانی سه فه و بیه کان، شاری سا بلاغ "ساو جیلاغ" که وشه یه کی تورکییه و واته: کانیسارد، سازکراو شارۆچکه ی مه کران، ورده ورده له نیو چوو.

سه فه و بیه کان زۆریه ی سه رۆک هۆزه کانی برادۆست و "موگری" یان سه رکوت کرده و به سه ر فره ناوچه ی کوردستاندا زال بوونه. هۆزی موگری که له گه له سه فه و بیه کان به شه ر هاتوون، له زستانینکی ساردو سه خله تدا، له کینونک له نزیک قاراوای مه نگوپ، له

سدرمان قربان هاتوو که نیستا بهو کیوه ده‌لین
 موگریقران. بز «موگوریان» یش ماموستا جه‌میل
 روزه‌یانی ده‌لی: موگوریان له بنه‌په‌تدا موغریان بووه
 که گزپ‌دراوه‌ته موگوریان واته: رنگای (موغ)ه‌کان یان
 رنگای ناگرپه‌رستان. ناترگه‌ی شینر له تیکاپو
 پدرسگه‌ی کهره‌فتوو له لای سه‌قز، جه‌خته بز
 وه‌پاسگه‌پانی نهم دیمانده.

مژنرور: مزور: به هیزو تاقت: خزمه‌تکاری به‌کری: نیوی هم
 چیا هم رزبارنکه له ناوچه‌ی ده‌رسیم.

مه‌ده‌وش: سدرگه‌شته‌و سدرگه‌ردان: نیوی شاعیرنکی کوردی
 خه‌لکی "سلیمانی" به.

مه‌را: چیا به که له ناوچه‌ی سیده‌کان.

مه‌رداس: نیوی بارکی نه‌ژده‌هاک بووه.

مه‌ردان: کزی مه‌رد: مرزیانی نازاو دل‌اوا: چه‌کوش:
 پینمه‌په‌کاری: به پینمه‌په‌کیلان.

مه‌رده‌وخ: نه‌خوشی له‌مردن: نه‌خوشی به‌ره‌و مردن: خودای
 که‌وتارای بابل: سه‌رنیوی به‌ره‌به‌که له کوردستان که زور
 زانای زوریان لی هه‌لکه‌وتوووه.

مه‌رگه:

گونديکله له لاي گوندي ناوه‌ژي له کوردستاني ژنر ده‌سه‌لاني نيراق.

مه‌روان:

ماروان؛ مه‌روان.

مه‌روان نيوي کوني شاري مه‌روانه؛ مه‌روان بيته‌نداز ماري زوره، من بۇ خزم ديومه‌و راسته. له لاي خواروي شاري مه‌روانه‌وه گونديکي بچووک به نيوي تازه‌دي هه‌بوو که له بهر ماري زور سووتانديان. به‌هاران ده‌وو به‌ري زرينار ده‌ليني شاره‌ماره، بن هه‌رکه‌ئري بگه‌پي و سه‌ر هه‌ر به‌ردي هه‌ل‌ده‌يته‌وه، کومه‌لنيک ماري تي‌دايه؛ خه‌لکي به‌سه‌لاچوو له مه‌روان، ده‌لین: له بهر ماري زور بووه که ئەم شاره به "ماروان"، "مه‌روان" يان "مه‌روان" نيودير بووه.

له لاي خواروي شاري مه‌روانه‌وه پردنيک هه‌بوو به نيوي که‌ليکوه که ده‌به‌پيه‌وه بۇ گوندي ته‌رخاناوا، به‌سه‌ر نه‌و پرده‌دا وه‌کوو ميرووله مار ده‌هاتن و ده‌چوون.

مه‌روان؛ ماروان؛ مه‌روان. به‌روانه مه‌روان.

مه‌روان:

Ahor

مه‌زدا:

نازينو يان کورته‌کراوه‌ي نيوي نه‌هزره‌مه‌زداي خوداي زه‌رده‌شتيه‌کان بووه. ئەگه‌ر له «مه‌زد» وه هاتيني واته: کولانکه يان کونه‌رؤچنه که رووناکايي هه‌تاو يان تيرؤژ ده‌داته ژووري؛ له «فه‌ره‌نگي فارسي عه‌ميد» دا نووسراوه مه‌زدا: خسته‌سه‌رو زياکردن؛ به‌رده‌سه‌ري ترخي شت.

Mazda

مه زن:

سەرۆك: گه‌وره: عظیم. (چپای مه‌زن)
به‌كوته‌و شانامان میلله‌ت ده‌مینی
به‌میرو مه‌زنان شان ده‌ته‌كینسی «سه‌یفی قازی»

مه‌كۆ:

سه‌نگه‌ر: په‌ناگه: چه‌شارگه: كۆ: كۆنگا: جینگه‌ی
كۆبوونه‌وه‌ی خه‌لك: جینگه‌ی به‌سه‌ریه‌كاكراوی شت:
شتینکی سه‌رو بن باریكه‌ كه‌ جۆلا مه‌كاره‌ی تینه‌خوا
جۆلابی پی‌ده‌كا.

شده‌وه له‌وه سه‌وزه‌زاره‌ له‌وه‌سه‌اره
مه‌كۆی خه‌م لاچووه‌وه‌ ده‌مه‌كۆله‌ چه‌سه‌اره
مه‌كه‌ و لاچۆ ده‌مانبینن، بیانوون
به‌دیانه‌ ده‌م به‌نی ده‌م، ده‌م نه‌سه‌اره «هه‌ژار»

مه‌گروون:

له‌ پیره‌ مه‌گروون وه‌رگه‌راوه‌وه‌ نینۆنکی كۆنی ئاریاییه‌:
گروون یان گوررون واته‌: كه‌ولكردن و پینستگرتنه‌وه‌:
مه‌گروون له‌ بنه‌په‌تدا مام‌گروون بووه‌، زاراو گۆپویه‌تی و
بووه‌ به‌ مه‌گروون.

مه‌لوه‌ن: ناوچه‌: ناوه‌قه‌: كان: سه‌رزه‌وینی جینگه‌ژیان.

مه‌له‌په‌ند:

چپایه‌كه‌ له‌ ناوچه‌ی سیده‌كان.

مه‌مه‌دیا:

جۆزینك‌ترینیه‌: شارینكه‌ نزیك‌ له‌ شاری خانه‌قین له‌
كوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیراق.

مه‌نده‌لی:

مەنئى:

مەندۇمى؛ ھۆزىكى بەننوبانگى كوردن كە ھەم لە كوردستانى بىندەستى ئىزان دەژىن ھەم لە كوردستانى ژىر دەستى ئىراق.

مىدىيا:

ماد؛ مەدىيا؛ مىدىيا؛ نىوى دەولەتى مادەكانە؛ ئەو شونىنى كە مادەكانى لى ژباون.

"مىد"بىدكان لە رەگەزى ھىند ئوروپى بوونەو لە سەدەى نۆيمى بە لە زابىن، لە رۇژھەلانى زەرباى كاسپىن يان قەزوينەو چوونەتە رۇژاواى باكوورى كىنەكانى ئىزان واتە ولانى "مىدىيا"، كە وردە وردە دەسەلانىان بە سەر دراوسىنكانىشىياندا پەيدا كىردووەو لە دواى سەدەى ھەشتەمى بەر لە زابىن، حكومەتىكى سەرىخۇيان دامەزراندووەو نەتەوہى «پارس»ىشىيان خستوتە ژىر دەسەلانى خۇيان و شارى ھەگمەنا يان ھەكمتان، «ھەمەدان»ى ئىنستايان كىردووە بە پاتەخت.

مىران:

كۆى مىرە، مىر؛ پاشا؛ مىران؛ نىوى ھۆزىكى كوردى كۆچەرى بوو لە كوردستان.

مىر لە كوردىدا، كورتكرادەى نازنىوى «أمیر»ەو لەگەل وشەى (مىر)ى فارسى، كە واتاى "سەبىد" دەدا، جىاوازە.

(مىرى سۇران يان پاشا كۆرەى رەواندوز)، دەسەلانىدارى ناوچەى مىرنشىنى سۇران بوو و لە شارى رواندز دانىشتوو. بىروانە سۇران.

پیاوچاک؛ پیاری نازا.

میرخاس:

گیایه که وه کوو قورینگان ده چی، گولی سوورده کا. گیا
قورینگانیش وه کوو وینجده یه و بز نازه ل (مهرو مالانت)،
ده بی.

میژوره رد:

پاشای بچووک؛ سووکه له میر؛ خودای هه تاو له نیرانی
که ونارادا.

میرز:

Miro

نیوی نهو به یتبیزه ی کورده ی کوردستانی ژیر ده سه لاتی
سووریده که سالی ۱۹۴۲ به یتی («مهم» ی ئالان) ی بز
کوردناسی فهرانسه بی رژه لیسکژ تومار کرد. نه م به یته
به یارمده تی دوو زانای کزچکردوو به درخان و نووره دین
زازا بلاو کرایه وه.

میشو:

سدرچاوه ی ئوی رواندزه له بناری چپای کزپی.

مینگر:

نیوی هوزنکی کورده که له باکووری شاری «خوی»
ده ژین؛ گوندنکی کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراقه.

میلان:

Milan

پیتی (ن)

ناری:

به زاروهی لهکی، ده بیته: نه هینی یان نه یهینی؛
پینچه وانده یاری؛ وه کوو: (نهر باری ده بدمدی نهر ناری
دی چه بکه م)؛ نازنینوی شاعیرینکی کوردی هاوچه رخی
نیمه کاکه حه مدی ناری بووه خه لکی لای مهربوان.

نالی:

زارف؛ پرزه ی ناو قه له می قامیش؛ دۆشه ک؛ نینوی
شاعیری نینوداری کورد مه لا خدری نه حه مدی
میکایه لیبه.

ناسۆر:

برینی ته شه نا کردوو؛ نیش؛ نازار.
وهش وهش تای توغرای ویت بنمانه پینش
با ههر ناسۆر بۆ، زوو نه بۆ ساپنیش «مهوله وی»

ناسیگۆ:

نینوی یه کنی له تیره کانی کورده که له ۸۸۱ی زاییندا
ژیاونو دانیشتووی ناوچه ی زاموا بوونه.

Nasiko

ناكام:	به مراد نه‌گه‌بيشتوو، به ناوات نه‌گه‌بيشتوو.
ناكاو:	له‌پر؛ له‌خلاف؛ كوتوپر.
ناوتو:	ناوقه‌دكراو. كاغذه‌كه له ناوتوئي كتيبته‌كه‌دايه.
ناوازه:	پوارده؛ به تايپه‌تي.
نامري:	نهمري؛ نيوي پشده‌ر بووه له «۵۷۲» ي زايينيدا. پشده‌ر شاروچكه‌يه‌ك بوو له لاي رانيه‌و قه‌لاذزي كه بده‌ستي حكوممه‌تي بعث چول‌كراو رووخيندرا. نهمره‌ته؛ گرمه‌ي هه‌ورو توپ.
نزار:	نساو؛ نسرم؛ خورنه‌وه‌زان؛ نيس؛ سنبه‌ر؛ سونگه؛ شونينيك كه هه‌تاوي لي‌نه‌كه‌وي؛ كز؛ له‌ر؛ لاواز. نازاو رزگار بم شادان و خه‌ندان يان زاو نزار له نه‌خوشخانان «هه‌زار»
نومار:	گوندينكه نزيك به زه‌رياچكه‌ي زرينباري لاي مه‌ريوان.
نسكو:	نووچبردن به توندي؛ ره‌ت؛ سه‌رسم؛ پي هه‌لكه‌وتن.
نشكاش:	گوندينكه نزيك له گوندي ده‌ري له ناوچه‌ي مه‌ريوان.

ئەو ناوہ بە کسەر شیناوە و وێران! «پیرە مێرد»

گوندیکە نزیک سەردەشت کە بە سەر چۆمی "کەلۆی" وە
هەلکە و تۆوە. بڕوانە بەیتاس لە بەشی کورپان.

ئەلأس:

نینوی گوندیکە لە ناوچەی سەردەشت.

ئەلۇس:

نینوی دوو مەلەبەندە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران.

ئەلین:

زیندوو! هەرماو! سەرنیوی شیخ مەحمودی مەلیکە کە
دژی بەریتانیا بۆ رزگاری کوردستان شوێشی کرد.

ئەمر:

چیا بە کە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی تورکیە، کە
ئاسەواری کۆنی وە کوو پەیکەری مرۆفی لینیە! شارنکی
کە و نارایە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئیزاق کە
شوێنەواری هەر ماوہ! نینوی پاشایەک بوو کە إبراهیم
پینغەمبەری خستۆتە ناو ناگرەوہ.

ئەمروود:

گەرە گوندیکە لە دۆژ سەردەشت و بانە.

ئەمە شیر:

نوال! نوال! لاقاوی توانەوہی بەفر لە چیا! شیو! دۆل.
وہرە با بەچین چیا بێ بلندا، بێ دار ناہ،
ئەوالی کوور، بێ ئاف ناہ.
وہرە کە چکی وی عەسری، وی زەمانی،
ل مالا بابی خوہدا،

ئە وال:

نهورۇز؛ رۇزى سەر سال؛ سەرەتاي بەھار؛ سەبارەت بە نهورۇز، دىمانەو گۆنتى جور بە جزر زۇرن. لەوانە شاعىرى نەمر، مامۇستا ھىمن دەلى:

(بۇچونى من لەبارەى نهورۇزدا بۇچونىكى لادىيانەو كرمانجانەىە. لەوش ناترسم مېژووزانەكانى شارستانى پىنم بلىن كەپە كرمانجى مېژوونەزان و نەخونندەوار ئەووت لەكوى ھىناوہ.

من پىنم وايە ئەم رۇزە پىرۇزەو ئەم جىژنە گەورەى گەلاتى رۇزەھەلات، پىنەندى بە ئابورىيەوہ ھەىە.

جا ئىجازە بەن بەكورتى لەو بارەوہ بەونم. تا بزان منى كەپە كرمانج كەنگى و لە كونم دەرسى (اقتصاد) خونندوہ تا قسەى وا زل بەكم.

بابە با نەخونندەوارىش بەم! خۇ ئەوئەندەم لە خونندەواران بىستووہ كە ئەو گەلانەى بە زمانەكانى ئىزانى دەدوین، - لە رۇزگارنكدا كە نە من دەزانم كەنگىيەو نە ئەو كەسانەى خۇبان بە مېژووزان و مېژووناس دەژمىرن بۇبان ساغ بۆتموہ-، چەند ھەزار سال دەبى لە قەققازوہ سەرە و ژىر بوونەتەوہ و ھەرىدەكە بۇ لايەك رۇىشتوون.

ئەم گەلانە ھەموويان شوانەونلەو مەردار بوونەو ژىبانىان بە پشتو گوانى ئەم گىيانلەبەرە خوننشىرىن و بەستەزمانە كە زۇر زوو دەستەمۇ بووہ، دابىن كردوہ.

روونتر بلىنم خۇراكىيان لە شىر و پۇشاكىيان لە خورى ئەو ھەيوانە بووہ. جا بۇيە خۇشيان وىستووہ و گەرمىن و

کویستانیان ده گهل کردووو به دوای هوارگه و له وه پگه دا ونل بوونه و گه پاون. زور شاره زای نووسینه کانی هیژدت و طبری و گزنفون و فردوسی و مینزرسکی و زینزوف و نهوانه نیم که بنه چه کهی کورد به رمه وه سهر کاردوخ و ماد و نازانم کی و کی؟!.....

به لام ده زانم کوردیش یه کینک له و گه لانه بووه نیستاش نه گهر کاره ساتی رزگار لینی گه پری، که یفی بز ناژه لاری یا به زمانی نیمه رز (دامداری و دامپهروه ری) ده نالی.

نیستاش هه رچهند مهرداری له کوردستاندا به داخوه زور کهم بووه و دامپهروه ره کان کاتی به ران تی به رانیان گزپوه، به لام نه و دابه هه نه گزپاره. هه رکهس کرتکه مه پینکی هه بی، نه و رژه به ران ده مه پری ده کا، مینزه و خورما و شیرینی ده دا به مندالان و نه گهر خه لانیکی زور باش بز شوان له نه ستزی به ران نه کا، کاکی شوان نابه لی به رانی ره نگاو ره نگ بچینه نینو مینگه ل.

به لام زور دوور نییه، هه ر به بیری من، مه ردار له ناخرو توخری مانگی "مینهر" به رانیان ده مه پ کردووو و جیژنی مینهره گانیان بز کردووو. دیاره نه و جیژنه نه وه نده گه و ره بووه که عه ره ب و ه ریان گرتوووه و کردوو یانه به "میهرجان" و به هه موو رژی خوش ده لین میهرجان.

مه پ به پینج مانگ ده زی. پینشینیان ده لین به رخ پاش سه د رز گسانی وه به ر دی و مه ترسی به رئاویتن کهم ده بیته وه. جیژنی سه ده که نیستاش له زور شوینی کوردستان ده یکه ن و پینی ده لین "بیلن دانا" پینهندی ده گهل نه م باسه هه یه. دوو مانگ پاییزو سی مانگ

زستان ده کاته پینج مانگو له شهوی ههوه‌لی به هاردا
(زه‌وای مه‌پ‌دی و جیژنی هه‌ره‌گه‌وره‌ی مه‌پ‌داره.

پیم وانیهه پنیستی به روونکردنه‌وه بی، به‌رخ
مه‌سته‌شیر پاشی سینزه‌وه رۆژ ده‌بی له کۆز ده‌رکری و به
زاوه‌ماک بیبه‌یه له‌وه‌پ. نه‌وه‌ش سینزه‌وه‌ده‌ره‌که‌مان.
نه‌وه‌یه بۆچوونی منی که‌پ‌ه‌کرمانج که له ژبانی باوک‌دا
به‌سه‌ر مه‌پ‌را‌ده‌گه‌یشتم و گه‌رمین و کونستانم ده‌کرد و به
پسپۆری نیویانگم هه‌بوو.)*

دیانه‌یه‌کی‌تر نه‌مه‌یه‌که: زوحاک «نه‌ژده‌هاک»
پاشایه‌کی زالم و سته‌مکار بووه، که بۆ مانه‌وه‌ی له‌سه‌ر
کورسی و تاج و ته‌خت، رۆژ نه‌بووه کۆمه‌لێک گه‌نج و لاو
و مرۆفی بیتاوان به‌ده‌ستی نه‌یده‌نه‌ کوشتن، تا ناخه‌که‌ی
کۆپنکی ناسنگه‌ری کورد به‌نیوی «کاوه»، به
پشتیوانیی خه‌لک، هیرشی بردۆته‌سه‌رو، ته‌خت و
به‌ختی له‌بن هیناوه‌ و کوشتوویه‌تی. خه‌لک نه‌و رۆژه‌یان
کردووه به‌جیژن و ناگریان کردۆته‌وه‌و شاییی و
هه‌له‌په‌رکینیان ساز کردووه: نه‌و رۆژه له‌میژووی ئیراندا
چوونکه‌فارس حاکم بووه‌و فارس به‌سه‌ر ده‌وره‌وه‌بووه،
به‌"نه‌ورۆز"، که‌وشه‌یه‌کی فارسییه‌واته: رۆژی نوی،
نێودیز کراوه. له‌راستیدا له‌لای فارسه‌کان، نه‌ورۆز: به
جیژنی هاتنه‌سه‌ر ده‌وری حکومه‌تی پاشایه‌تی داده‌نری و
له‌لای کوردیش به‌رووخانی پاشایه‌تی ده‌نا له‌بنه‌په‌تدا
کاره‌ساتی کاوه‌و نه‌ژده‌هاک نه‌فسانه‌ن و وه‌کوو نه‌فسانه
کۆنه‌کانی وینانی که‌وناران.

مامۆستا گۆزان شاعیری پایه‌به‌رزی کورد سه‌باره‌ت به‌م

رؤژه نهم چند شیعره‌ی داناوه:

نهی نه‌توه‌ی کاره‌ی زنجیر قه‌ققدف بر
رؤژی نه‌ورؤز دای به‌هه‌وری زستان در
گهرمی و ژین و شادی هینا به‌دیاری
کوردی خسته‌جه‌ژنی تازه‌ی به‌هاری
هه‌ر وه‌ک مه‌لان به‌هه‌واوه‌ بزانی
که به‌ساردی چهن دای چه‌کوش له‌ناسن
تا زنجیری نه‌ژده‌هاکی له‌گهردن
نه‌توه‌یه‌ک دامالی پیکی ناسن
شه‌وی دیلی بوو به‌رؤژ، خه‌م به‌شادی

زستان گه‌را به‌به‌هاری نازادی! «گۆزان»

هه‌ر چهنه‌ نه‌ژده‌هاک و کاوه له‌په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل
نه‌ورؤزدا وه‌کوو باسکرا، کاره‌ساتینکی نه‌فسانه‌یی و
ده‌ستکرده، وه‌کوو زؤریدی نه‌و به‌یتانه‌ی که له
کورده‌واریدا ساز کراون، به‌لام له‌م دواییبانه‌دا "أحمد
شاملو" شاعیری نینودارو پایه‌به‌رزی فارس، له
سمینارنکدا که سالی ۸۹ له‌ئه‌مریکا گنهرایه‌تی، له
پاسه‌که‌یدا ناماژه به‌وه ده‌کا که نه‌ژده‌هاک مرؤفینکی
خیرانکار بووه و دژی ده‌سه‌لانی پاشایه‌تی شوپشی
کردووه و هاتوته سهر حوکوم؛ زه‌وینه داگیرکراوه‌کانی به
سهر خه‌لکی هه‌ژار دابه‌شیوه و زؤر کاری دیکه‌ی له‌م
پابه‌تانه به‌لام "شاوان بینمؤخ" نک# به‌نینوی کاوه
به‌زاندوویه‌تی و فه‌ره‌یدوونی له‌جینی داناوه.

"شعیان بینمؤخ" که له‌هنه‌رتدا نینوی "شعیانزاده" بوو.

پالەوانینکی فارس بوو، که له لایدن «باشگای وه‌رزشی» ی
 ئیترانهوه بازووه‌نی زه‌ری پهن خه‌لات کرابوو. نیوبراو له ناو
 کورده‌کانی ناوچه‌ی نه‌رده‌لان و کرماشاندا به «شاوان بېنمۆخ»
 ناسرابوو. شاوان بېنمۆخ له راستیدا سەر به حکوومه‌تی شاو
 چه‌قۆکینشی ده‌ربارو دارده‌ستو گزیالیه‌ده‌ستی ساواک بوو. بۆ
 خۆی له پارکی «شا» دا، باشگایه‌کی گه‌وره‌ی (وه‌رزش) ی
 باستانی هه‌بوو که لاتهی گه‌ته‌کارگه‌لینکی وه‌کوو خۆی بوو.
 تا‌قمینکیش چه‌قۆکینشی وه‌کوو خۆی، نه‌وچه‌ی هه‌وون که ساواک بۆ
 سه‌رکو‌تکردنی نازادیه‌خوازان له ئیتران که‌لکی لی وه‌رده‌گرتن. له
 سه‌رده‌می "مصدق" دا په‌کی له گه‌وره‌ترین دارده‌ستی
 سه‌رکو‌تکردنی نازادیه‌خوازان بوو. "أحمد شاملوش (کاوه) ی
 ئاسنگه‌ری بۆ مه‌سه‌له‌ی نه‌ژده‌هاک، به شاوان بېنمۆخ وینواندوو.

نیوی پاشایه‌کی ئیترانی بووه که به نه‌وشیوانی عادل
 نیوی ده‌رکردوو!!

نه‌وشیروان:

کیلان و تۆمچاندن له بێستان و شیناوه‌رد له پاییزدا.

نه‌وه‌نده:

گوندیکه له بناری سوورین له دیوی شاره‌زور.

نه‌وی:

پیتی (و)

واران: باران؛ تاروی که به ئاسمانه‌وه به تنزک دیتته خوار؛
هه‌واران.

سەرئەفکە‌ئە‌ئە‌بەر چوون شەرمە‌زاران
چە‌مە‌دی چە‌مە‌زکەر چوون سە‌یل واران «مە‌ولە‌وی»
مالان بارکەر لی چوونە واران لی
سە‌بی مامە لی بە‌ر دی‌واران لی
گۆشتی مە‌خارن مە‌شک‌و ماران لی «فۆ‌لکلۆ‌ر»

وارش: شوورە؛ دی‌واری دە‌وری مالو باخ‌و بینستان.

واژاو: دا‌به‌شکردنی جزگە بۆ ئا‌ودێ‌زان؛ ئا‌ودانی شینا‌و‌ە‌رد پاش
هە‌وێ‌ ئا‌و.

واژه: وشە؛ گۆتە؛ کوتە؛ قسە؛ دە‌نگی لقو گە‌لا له‌بەر با؛
گۆ‌ندێ‌کە له‌ دۆ‌ژ کانی‌بی‌و سالزک له‌ نا‌وچە‌ی بانە له

کوردستانی ژیر دهسلاتی ئیران؛ گوندیکه له
کوردستانی ژیر دهسلاتی ئیراق.

وهرزی بههار؛ یهکهه کژی سال. **واسار:**

نامازه یه به مرزقی وریا و تینگه بیشتوو؛ بیرتیژو بههوش. **وردهین:**

وشه ی ورمی، که دروسته که ی (ئوورمیا) یه، وشه یه کی **ورمی:**

ناشوورییه، واته: مهلهندی ئاو.

ئوور، واته: مهلهندو میا، واته: ئاو.

هه وری بۆری سه ری گۆلی ورمی

به کزه ی سروه قژی خۆی ده پنی

شینى هینمن « جعفر شیخ الاسلامی »

زرت و زینگ؛ بههوش. **وریا:**

وردکۆل؛ زیت و وریا؛ له شت کۆله ر. **ورکۆل:**

گوندیکه له ناوچه ی قهراخ له سلیمانی. **ولیان:**

وهسمان؛ سووکه له نینوی « عثمان » ه. **وهتمان:**

وهرهان؛ بهران؛ نیره پهز؛ ئامان؛ هاتن؛ پینچان؛ **وهران:**

لینها لآن؛ دارژان له سه ره وه بز خواره وه؛ وه ره قه کردنی

خاک و بهردی ئه شکه وت؛ داوه رین؛ بهری و نه وه ی گه لا

له دار؛ داكهوتنى پووش و پەلەش لەسەر بانان؛
داوه رینی خاک و بەردی ئەشکەوت.

وهوتی: كەوتۆتە بناری چپای کاروخ کە ئەگەر له "بۆتی" وه بۆی
بەزی دەبی بەشی له چپای کاروخ بیری تا بیگەیتی،
واته كەوتۆتە پشت گوندی بۆتی.

وهردان: بەردان؛ بەرە لاگرەن؛ لێ زیادکردن؛ خستنه سەر؛
وهردهرین؛ زه وینیک که دوو جار بکینلری.

وهرزان: بەرزان؛ کۆی وهرزی سال.

وهرزەر: وهرزبار؛ چانده کار؛ وهرزه کار؛ وهرزه کینل؛ کینلکار؛
کهشاهه رز؛ فهلا؛ سه پان.

وهرزین: کاری کینلگه؛ نه دزین؛ نارە قگیر؛ بەرە ی زین؛ قایش و
قرووشی سنگی ئەسپ؛ جوولانە وه و خۆماندوو کردن؛
مەشق؛ وهرزش؛ راه؛ لێ کدانه وه؛ لێ کدانه وه ی خهون.

وهرکز: بەرکوت؛ کوتراوه ی خەلە ی پینش خەرمان؛ وهرکۆرپه؛
بەرخی ساوا؟

وهزان: وینکهوتن؛ پینوه دان؛ (خۆزنه وهزان = خۆزنه گر؛ نسا)؛ با
هات؛ شنه ی با.

وه زلی:	ههوارگه بده که نزدیک له گوندی دهره کی، له لای سهرووی گوندی دزلی له هه ورامانی کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیران.
وه ندی:	لاچاک.
وه نهن:	وه نه نه؛ له رینه وه؛ به سه پر دینکدا که له دار درووست کرابی نه گهر تینه پری ده له رینه وه. به وه له رینه وه یه ده لنین: وه نه نه. (وه ک وه نه نه بی نه له رزیم)
وه هران:	روژنکه له ههر مانگینک له مانگه کانی نایینی زه پرده شتی.
وهیره:	خدیال؛ بیره وه ری.
وه نزان:	پیزان.
وه یسه:	وه یس؛ نیوی شینخینکه که گزپه که ی له سهر چپایه که له ماید هشتی کرماشان. ده لنین گوایه نه م کابرایه شا بووه و به دیتنی مردوویه ک تینکچووه و له دهسه لاتنداره تی دهستی کینشاوه و بووه به سو فی و تویه کار. نه م حاله دهر پری چیرۆکی زه مبییل فرۆشه و له وانیه ههر نه م کابرایه بووی. ده بی نه وه ش بزانی که وه یسولقه ره نه یینی عه ره ب که گزپه که ی له یه مدنه له گدل وه یسی ماید هشت یه کی نییه.

ویننه:

وه کوو؛ له چه شن؛ "عکس؛ فزوتو"؛ گوندیکه له لای
گوندی داروخان له ناوچه ی شلیز.

پیتی (ه)

هاریک: کەوتۆتە ناویەری میزگی و بیای لە لای دیزه لووک لە ناوچە ی بەرزان.

هاکۆ: نشگاف؛ لەپەر؛ نەدپتە کەپن یان کارگرتن؛ پەر؛ گۆترە.

هاندەر: دندەر؛ بزۆننەر؛ راسینەر.

هانز: هۆنز؛ یاریدەدەر؛ کەلگیر.

هاوا: نیوی کینوی دەماوەندە لە ئاویستادا.

هاوار: داد و فریا؛ بانگ و هاوار؛ بانگراھینشتن بۆ ئاریکاری و رەهاپوون لە تەنگانە؛ دەنگ بلندکردنی توند؛ ئاخ و داخ؛ هانا؛ نیو بۆ دوو گۆفاری کوردی یەکەمیان جەلادەت عالی بەدر خان لە سالی ۱۹۳۲دا دەریخست

که به تینکرای ۵۷ ژماره ی لی دەرچوو، دووهه میان
حافز مستهفا قازی سالی ۱۹۷۱ له بدغدا دهریخت
پاش سی ژماره داخرا؛ گوندیکی کوردستانی ژیر
دهسه لاتی ئیراقه.

شهریک.

هاوبهش:

هاوفکر؛ هاوړا؛ له بیرو رادا وه کوو یهک.

هاویر:

نزیک له یهک؛ هاوسی؛ هاوده ننگ.

هاوده م:

هاوړازو نیاز.

هاوړاز:

هاوال؛ هه قال؛ دوست.

هاوړی:

دوو کهس که پینکوه بژین و گوزهران بکهن؛ خافلان (ئهو
مناله ی بهاوژینه).

هاوژین:

دهوره؛ هه چوار لا؛ هه لآوردن؛ لیکجیا کردنه وه ی
ماک و زا.

هاوړ:

دهورو بهر؛ پوازی ته ستور بژ و نکنه هانتی داری که
دهیشکینن به ته ور؛ سهیرانگا؛ جینگه ی زور بلند؛ کینوی
بلند؛ گوزانی به سوز؛ هه وایه کی کونی گوزانی کوردیبه
که له ناوچه ی جافه تی باوه. پروانه هه وارامان.

هۆره:

هۆزان:

ههستیاری شاعیر؛ ههلبهستوان؛ عیلات و عاشیرهتان؛
زۆر زانا؛ پارچه شیعرنک؛ قهسیده.

هۆکار:

عامل؛ بانی؛ مۆتیف Motiv.

هۆگر:

خو پینگرتوو؛ گورۆ پینگرتوو؛ "مانوس".

هۆما:

به زاراوهی زازایی واته؛ یهزدان؛ خوا؛ خودا؛ خودی؛
هومای.

هۆمل:

نیوی چیا به که له بهشی زنجیره چیا ئالان.

هۆناس:

سهر پالهی دروینه؛ سه به ناس؛ سه به بزبان.

هۆنهر:

ئهو که سهی که شتینگ له گوین مووروو، که زیه،
گوریس، ههلبهست، دههۆنیتتهوه.

هۆنهر:

بههره و بههره می هونهرمهند؛ ئهو بههره یه که له
ههستی مرۆف سههرچاوه دهگری و له لایه ن هونهرمهندهوه
دهبی به بههره م.

ههتان:

تهنمان؛ چه پهر.

ههتوان:

دهرمان؛ مهله م.

هەردی:	خەلکی کینوپارە؛ چیانشین.
هەرژین:	هەلا هەلابوون بە هۆی کولاندنەوێ.
هەرمان:	هەرگیزنەفەوتان؛ کار؛ خەبات؛ بەهەرەوامی واتە: فرمان.
هەر ووت:	پاژیکن لە هۆزی سوورچی لە ناوچەی هەولێر کە بەجار کە لەرەق و تۆسن.
هەرپەت:	تاف؛ ئاز؛ تۆخ؛ تۆق. وەکوو : هەرپەتی لاوەتی؛ دەرفەت؛ جەنگە؛ کاتی زۆربوونی شتیەک.
هەرەس:	پسان و دارووخانی پارچەبەردو خاک لە چیا؛ رنو؛ رنی؛ کلێلە؛ شاپە؛ کەوی؛ کەویە بەفر؛ بەربوونەوێ کلێلە بەفر لە زستاندا لە لووتکەو قەدپالی شاخ و کینوێوێ بۆ ژێر. قەلای زبوی رووخواوە هەرەس بە تۆپی نەسیم سپاهسی لالەو گول چادری لە جی هەلدا «حاجی قادر»
هەرەوێ:	گەل؛ گەلەکۆمە؛ کاری بەکۆمەل وەکوو دروینەو دەسکەنەئێ تۆکو و هەرپەکاری. (هەرەوێ نانو بەزە)
هەرژێ:	گیای هەرزە.

هه‌رێم: ده‌ورو به‌ری ئاواپی که ناکیندیری و مالی هه‌موانه؛
ئوستان؛ ناوچه؛ مه‌لێهه‌ند.

هه‌زبان: نینوی گه‌وره‌هه‌زینکی کورده که هه‌لدازراپونه
نازه‌ریایه‌جان و ئه‌رمه‌نستان جه‌عفه‌ری هه‌زبانێ له
سه‌ره‌تای سالی ۳۲ی کۆچی دژ به‌ ده‌سه‌لاتداره‌تی
عه‌باسی راپه‌ری. له‌م جه‌عفه‌ری هه‌زبانیه‌ پاره‌چه
شیه‌ریک له‌ سه‌ر زولم و زۆری عه‌ره‌ب به‌ جینه‌اوه که به
داخه‌وه ده‌ست نه‌که‌وت لیره‌دا چاپی به‌که‌م.

هه‌ژار: به‌له‌نگاز؛ داماو؛ نه‌دار؛ نازنینوی شاعیره‌ کورده‌یزانو
زمانه‌وانی کورد مامۆستا هه‌ژار (عه‌با‌لرحمان
شه‌ره‌فکه‌ندی)یه.

هه‌ژیر: تینگه‌یه‌شته‌وو؛ له‌ زاراوه‌ی کرمانجیدا واتا: هه‌نجیره که
میوه‌یه‌کی شیرینه‌و چه‌ند جۆری به‌م نینوانه‌ی ژیره‌وه
هه‌یه: دره‌ی؛ هه‌رکه‌فانی؛ هه‌یکناتی؛ رژیکی؛ شه‌نگالی؛
ته‌فاره؛ زه‌رک.

هه‌ژان: هه‌ژان؛ رازان؛ به‌رانبه‌ری ده‌گه‌ل قه‌مه‌ت؛
به‌زوتن.

هه‌قال: دۆست؛ هاوپی.

هه‌فۆت:	بنه‌مای فیزیوون؛ له «چاوگ» ی وشه‌ی هه‌فۆتن وه‌رگیراوه. هه‌فۆتن: فیزیوون. هه‌فۆتکار: فیزیکار.
هه‌ستان:	گوندینکه له ناوچه‌ی بالیسان.
هه‌له‌ز:	هه‌له‌زین؛ بازدان.
هه‌له‌ست:	نظم له شیعردا.
هه‌له‌ن:	هه‌له‌مووت؛ شوننی لێژو که‌ندپ؛ تاقگه؛ که‌سی' ناو له سه‌روه به‌خواری به‌رداته‌وه.
هه‌له‌ن:	گورجه‌ه‌لگه‌پ، گورجو وریا.
هه‌له‌ش:	نیوی گوندینکه له ناوچه‌ی بالیسان.
هه‌له‌ک:	کینوی خه‌؛ نیوی گوندینکه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیراق؟!
هه‌له‌کووت:	ده‌رفه‌ت؛ بۆم هه‌له‌که‌وی ده‌یرووخینم.
هه‌له‌مه‌ت:	په‌لامار؛ هه‌یرش.
هه‌له‌گورد:	چیا‌یه‌که له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئی‌ران، که که‌وتۆته نیوان سه‌رده‌شت و په‌یرانشار. وه‌ک له‌م شیعهره‌ی

مامۆستا هینمن دهرده کهوی، وینده چی لووتکهی هه لگورد
گۆزه پان یان تهختایی تیندا هه بی.

بۆت نووسیوم بۆت بنووسم ئەمن چیم؟
دوندی قەندیل گۆزه پانی هه لگورد نیم
بهره و بهرزایی ده چم ئەگەرچی وردم!
خاکی بهرپینی تیکۆشه رنکی کوردم «هینمن»

ئەیلۆ؛ ئەلووه؛ بالنده به کی راوکه ری گۆشتخوری
تیژباله. هه لۆ له ئەده بیاتدا، به ره می به رزی و
نازایه تی داده نری.

هه لۆ:

به گۆهی ساردی هه ناسه ی که ژ و کۆ
ژیخی خۆی هاته وه بیر، پیره هه لۆ
داخه که م بۆ گۆر و تینی جووانیم
ئو ده مه ی چۆن و چ بو، بۆ وانیم!
راچه نی له م وته یه، پیره هه لۆ
هاته بهرچاوی گه لیک که ند و کۆ
که وته ناو گینۆی خه یالات و خه مان
مان ئەگەر وایه، چ شیرینه نه مان «هه ژار»

هاته وه بیر «هه لۆ»، رابوردوی
پاکی بوو ژانده وه یادی مردوی
گوتی وا ژینی درێژ پینشکه شی خۆت
گۆشتی مرداره وه بوو هه ره شی خۆت
ژینی کورت و به هه لۆسی مردن
نه ک په نا بۆ قه لی رووره ش بردن

لای «هه‌لۆ» ی بەرزەفری بەرزەمژی
چۆن بژی شەرتە نەوێک چەندە بژی «سوارە»

هه‌لوان: گوندیکی سەر بە ناوچەی سنهید، له بن‌پال
«هه‌شه‌میز» وه. (هه‌لوان) نیکی تر له نیوان قه‌سری
شیرین و کرد، له لای «سه‌رینل» ی ئینستاکه هه‌یه، که
"پیرنیا" له کتیبی ایران قدیم "ئیرانی کۆن" دا لاپه‌ره‌ی
- ۷ - نووسیه: هه‌لوان، قه‌لایه‌ک بووه له کینوه‌کانی
کوردستان، له نزیک «که‌رکوک» وه.

هه‌لوی: خوریلکه؛ هاوله؛ گوندیکه له ناوچەی سه‌رده‌شت.

هه‌لونس: ونستانی که‌م؛ وچان؛ هزوو بێر ده‌باره‌ی
شتی.

هه‌له‌مووت: هه‌لدیز؛ زه‌ردو ماهی سه‌خت؛ هه‌زار به‌هه‌زار؛ نیوی
شاخیکه له ناوچەی شاریژێر له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لاتی ئیراق.

هه‌ندرن: شاخیکه له ناوچەی بارزان، له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لاتی ئیراق.

هه‌نده‌ران: ده‌وره‌ولانت؛ ده‌روه‌وی ولانت؛ خارج.

هه‌وان: هه‌مبان؛ هه‌نبان؛ ره‌به‌ن؛ سه‌لت؛ سپاته؛ بینهال؛

پاشنیوی وشدی «دهرههوان» و دهرههوان گوندیکه له
ناوچهی دیوان دهره.

هه وراز:

سه ره وژوور: سه ره وژوورکا: به ره وژوور.

له هه ورازه مه لئی گوتنی

له بهر بایه مه کیشه تووتنی

ماله خۆت مه به وه سه ره ماله بابی ژنی

«گوتهی پینشینان»

هه ورامان:

کاتی خۆزه لات: هه ورامان هه رنمیکه شاخاوی و به رینه
که سنووری ده ستکردی نیران و نیراق کرد و بیه ته دوو
بهش، بهشی گه و ره ی له کوردستانی نیرانه و داگری
چهند شار و شارزچکه ی گه و ره و بچووکه و به زاراه ی
گۆزانی که وشدی هه ورامی به سه ردا براه قسه ده که ن.
مامزستا «ذبیحی» له پینشه کی (قامووسی زبانی
کورد) دا نووسیویه: (کۆنترین به لگه ی نووسرای کوردی
له ده و ره ی تازه دا چوارینه کانی «بابا تایه ری عوربان»
که له سه ره تای چه رخی یازده هه می عیسایی له
(هه مه دان) ی نیستا - هه نگمه نای پایته ختی ماده کان
- به له هجه ی جنووبی دایناون.

به نیازی نینزیک کردنه وه ی له فارسی، گه لئی ده سکاری
نهم چوارینه کراره، به لأم هیچ گومانی تیدا نییه که
(بابا) چوارینه کانی به شینوه ی نه و چوارینه
فۆلکلۆرییانه ی که له و سه رده مه دا به نینوی (فه له وی
= په هله وی) ناسراون، گوتوه.

بۇ ئەۋەى بزانين (فەھلەۋى) چ بوۋە گوى له «دوكتۇر
معين» خاۋەنى (فەرھەنگى معين) دەگرين كه دهلى:
«فەلەۋىبە معر: پەھلەۋى» - شىعرنكه # كه به يەكى له
زمانه ناۋچەبىبەكانى نيزان (بىنجگه له زمانى ئەدەبى و
رەسمى) لەسەر وەزىنەكانى عرووز يا وەزنى هيجابى
دانراون و بەشىنكيان له قالبى «دووبەيتى» دان.

د. د. معين، ناماژى بەۋە نەكردوۋە كه نىۋى ئەم زاراۋە،
چىبە و هى چ ناۋچەبەكه!!

فەھلەۋى يا فەھلەۋىيات بە ھەۋاى تايبەتى وەكو
گۆزانى خۆندراۋنەۋە و ئەو ھەۋايە جارو بار ھەر
(پەھلەۋى) و ھەندى جاريش (نۇرامە، نۇرامەن و
نۇرامەنان) يان پىگوتوۋە «نۇرامەن (نۇرامەنان)
ھەۋايەكى گۆنى مۇسقىايە وەكو بەھرى
(ھزجى مسدس) دەچى، فەھلەۋىياتيان پىدەگوت» .
رەنگە زۆر خۇماندوۋکردنى پىنەۋى بۇ ئەۋەى بزانين
(نۇرامەنان) شىۋە فارسى (ھۇرامەنان) كوردىبىە و
دەگەل^۱ و شدى (ھەورامان)، يەكن، ھۇرامەنان،
ھۇرنامانان^۱ ھۇر + نامان (ھاتن) + ۲ - نان/۲ =
خۆرھەلات. ھەر وەكو دەلەين: بەيانان، نىۋاران، .....
وەكو دەزانين كاتى خۆرھەلات تا نىۋەپۇ، يەكىنك بوۋە
لەو پىنچ كاتەى (زەردوشت) دايناۋە بۇ عىبادەت و
دوعاى تايبەتى خۇى ھەبە، كه ئەمەى خوارەۋە
پارچەبەكىتى و چەندجار دووپات دەكرىتەۋە.

«غۇ ھەدرە خەشەئىتە ئۆرۋەد ئەسپائى» ماناى دەپىتە:
ئىئىز بۇ ھۇر (خۇر، ھەتاواى) دەدرەوشىتەوۋە ئەسپ تىئ
(خۇش رۇ، خۇش بەزە).

واتە: نۆئىز بۇ خۇر دەدرۇشىتەوۋە، ئەسپىش خۇش رۇيە
بىنگومان ئەم دوعايەش ۋەكوو ھەموو عىبادەتى
زەردۇشتىيان، بە ھەوايەكى تايبەتى، جا يا بەدەنگى
بلىند بە زەمزەمە "نارە نار" خۇنراۋەتەوۋە دەشى
خەلك پىيان گوتىي نۆئىز يا عىبادەتى (ھۇرئامانان) و
ئاشكرايە كە پاش بلأوبونەوۋەى ئىسلامەتى (دوعا) و
(عىبادەت) ەكە ھەر دووكيان لە باو كەوتون بەلام
(ھەوا) لە ناو خەلكا ھەر ماوۋە كەم كەمە بۇتە ھەواى
گۇرانى و فەھلەوباتىيان پى گوتوۋە.

بەلاى مەنەو (ھۇرە) كە ئىستا يەكىنكە لە ھەواكانى
گۇرانى كوردىي، ھەر (ھۇرئامانان) ەكە يە كە بەشىنك لە
نىۋەكەى پاراستوۋە و، ۋەك مەقامى (ئەللأۋەسى) بە
تەواوى نىۋى نەگۇراۋە.

كەسكايى: سەوزايى.

ھەوزىن:

دەكەوتنە نىۋان رۇزاۋاى شارى بۇكان و سەقز. ھەروەھا
نىۋى مەقامىكى كوردىيەو تىرە يەكەشە لە كورد.

ھە و شار:

ھەوشەمەپ: پەچەمەپ.

پەزمان نەبو لە پەرنىزى بەلام

پشكەلمان دىۋە لە ھەوزى «گوتەى پىشىنيان»

ھەوزى:

هه پاس:	کەسی که له رێه چوونا لاقی پینکەوه دەنوسى. گینسکه کهى هه پاس خاس له کورده واریدا به نینویانگه!
هه پشوو:	نینوی شاحینکی بهرزه له کوردستانی ژیر دهسلاتی ئیران.
هیندی:	له سه رهخۆ: ئارام! هینمن.
هیران:	گهوره گوندیکه له دۆژ شه قلاوه و ههولیر. هیران و نازه نین پینکەوه ن. مه مکی نه و بابان ویرانه ی له بز من بیئین، بهوان سینوی لاسوور که وه تانی له باخچه ی هیران و نازه نین تازه قه ریکه.
هیرش:	پهلامار! کوتانه سه ر! ههلمهت برده سه ر! نه سه ر! نه سه رین! رۆندک! فرمینسک.
هیزا:	تا ئینسته ش! زۆر به نرخ! هه لکه وته! به رکه تی! به ریز.
هیلخان:	شارنکی کوردنشینه له کوردستانی بندهستی تورکیه که . ۵ کیلومیتر به نۆرقاوه دووره.
هینمن:	ئارام! هیندی! پشو له سه رهخۆ! نازنینوی شاعیری

هدره بهرزی هاوچهرخ بوو که له سهره تاکانی ۱۳۶۵دا
دنیای به جینهشت.

ئههون؛ هیدی؛ ئارام؛ هینمن؛ پهناگا؛ دالده؛ ئهتوا؛
جینگه.

هومیند؛ ئارهزوو.

هینور:

هیوا:

پیتھی (ی)

پاخھی: سہرزئو؛ شہقی؛ چپای ہدلمروت؛ چہمی بینوار؛ مانگرتوو.

پارسان: نیوی ٹایینزا "مذہب"ی یارسانیہکانہ.

پارہ: یار؛ دؤست؛ ہہقال.

پازان: خوازپار؛ گہرہکبوون؛ ویستن.

پاسا: دابو دەستوور؛ ریو شوینی ناو کزومہل؛ قانون.

پانزؤ: نیوی یدکی لہ دەسەلاتدارەکانی ہؤزی نہہری بووہ.

پاوہر: بریکار؛ یاریدەدەر. یارو پاوہر.

یه زدا:

؛ خودا؛ خودی. هەر دوو نینوی یەزدار یەزدۆ له نینوی
یەزدان گیراوه تەو. یەزدانیش واتە: خودا؛ پەروەردگار.

یه زدۆ:

خواپەرست؛ پروانە یەزدا.

یه سپان:

دۆلینکە لە ئاویەری گەورە ی شاری سنە، کە لە لای
سەرویی دۆلی « ماماتکە » وە هەلکەوتوو و کەوتلۆ
باخینکی خۆشی لیبەو بە دۆلی یەسپان بە نینویانگە.

تەواو

خوینەری هیژا!

ئەم کتیبە، لاگۆنلینکە لە خەروارو دەستەوارە یە کە لە
بژوینی زەبەندی ئەو نینو کوردییانە ی لە کوردستان
هەن و لە سۆنگە ی داگیرکەراندا خۆرنەگەزن؛ نینوی
دیکەش هەبوون بەلام بە داخەو، نە پینم شارۆ دەکران،
نە لیم پاکۆ بوون، هەر ئەمەم پین رنیاو کە لەم
شناوە یەدا مەلۆ کراو.

تدلف و بینی کوردیی

غ غ	ن
ف ف	ه ه
ث ث	ا
ق ق	ب ب
ک ک	پ پ
گ گ	ت ت
ل ل	ج ج
ز ز	چ چ
م م	ح ح
ن ن	خ خ
و	د
ز	ر
وو	پ
ه ه	ز
ی ی	ژ
ی ی	س س
	ش ش

سەرچاوه كان:

كوردستان و كورد (د. عبدالرحمن قاسملو).
تارىخ كردو كردستان و "توابع" شيخ محمد مردوخ.
كوردستاني موكوربان يا «ئاترۇپاتيسن» (حسين حزنى
موكوربانى).

فهرهنگى مردوخ (بهرگى ۱ و ۲).
فهرهنگى خال (بهرگى ۱ و ۲ و ۳، شيخ محمدهدى خال).
قاموسى زباني كوردى (عبدالرحمن زبيحى)، بهشى ئهلف و
بى:

فهرهنگ لكى حميد ايزد پناه
فهرهنگ لرى حميد ايزد پناه
(تحفة مظفريه) كزكردنهوى ئوسكارمان، پيشهكى و
ساغكردنهوه و هينانه سهر رننوسى كوردى، ماموستا هينمن.
فهرهنگى «ئەنبانە بۆرینه» كوردى- كوردى- فارسى، بهرگى
۱ و ۲ (ماموستاههژار).

ناقين كوردى ئەحمەد تيگريس (ئەحمەد مەكى) بە لاتىنى.
«هەفرس» كۆمەلە ناوينكى كوران و كچان (عباس سلیمان
سمایل).

ناوى كوردى نوى (هوشيار محمد عزيز قەفتان).

شاری ویزان نووسراوهی (عەلی ھەسەنیانی).
 «مالعیسان»، ھەندینک نیوی زازایی یان دووملی.
 لە (فرھنگ نام)یش کە «احمد شریفی» نووسیویەتی، ھەر
 چەند لە باری چاپەوہ پەلەہی زۆرەو واتای ھەری نیویشی بە ھەلە
 لی داوہ تەوہ دیسان کەلکم وەرگرت.
 لە ژێر شیعیری ھەر شاعیریکیشدا نیوی شاعیرە کە نووسراوہ.
 لێرەشدا بە پینویستی دەزانم: سپاسی کاک "صلاح الدین
 مھتدی" بکەم کە چ لە نزیک و چ لە دوور، یارمەتی داوم و
 رینوینی کردووم.
 ھەرۆھە سپاس بۆ ھەمالەہی "مەلا رسول پینشنامز" کە بەشی
 خۆیان، نیویان خستە سەر ئەم نینوگەلە.
 دیسان سپاس بۆ ھاوکاری و یارمەتی شاعیری شیعیری
 «گۆمەشین» کاک "احمد بازگر".
 لە دواییشدا سپاسی فرەو فراوان بۆ "مەرزببە" کە بێژگە لەوہی
 یارمەتی دام، لە کاتی خۆشی تەرخان کرد بۆ دانەدەرەوہی ئەم
 کتیبە.

ناسری رەزازی ستۆکھۆلم ۱۹۹۱/۶/۱۲

**NAMES AND TITLES
IN THE
KURDISH COMMUNITY**

By Naser Rassazi

ISBN: 91-87730-04-9

APEC-TRYCK & FÖRLAG

Stockholm 1991